

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 04/12

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 26.09.12 - 28.09.12

Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
033/12	Vuoddudeapmi
034/12	Sámediggeráddi doaibmadiedahus
035/12	Gažaldagat Sámediggeráddái
036/12	Odđa áššiid diediheapmi
037/12	Sámediggerádi dásseárvopolitihkalaš čilgehus 2012
038/12	Sámediggerádi čilgehus sámi dutkama ja alit oahpu birra – Butenschon-lávdegotti čielggadusa vuodul
039/12	Finnmárkkuopmodat – FeFo – eaiggátstrategijat ja badjelbáhcaga geavaheapmi
040/12	Davviriikkalaš giellaovttasbargu - Sámi giellagáldu
041/12	Gáibádušat listaevttohusaide 2013 sámediggeválgga oktavuodas
042/12	Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki árrasin - Knut Roger Hanssen
043/12	Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu birra Finnmárkkus

Čoahkkináiggít

Áigi		Ášši	Siidu
26.09.12	dii. 09.00 - 09.10	033/12	4
	dii. 09.10 - 12.05	034/12	6
	dii. 14.35 - 15.55	035/12	49
	dii. 15.55 - 17.20	036/12	57
	dii. 17.20 - 17.45	038/12 ovdanbuktin	81
	dii. 17.45 - 18.00	037/12 ovdanbuktin	63
27.09.12	dii. 15.35 - 17.30	039/12	96
	dii. 17.30 - 18.40	040/12	100
	dii. 18.40 - 19.00	041/12	104
	dii. 19.20 - 19.50	042/12	107
28.09.12	dii. 08.35 - 10.05	037/12	63
	dii. 10.30 - 11.40	038/12	81
	dii. 11.40 - 13.45	043/12	109

Ášši/Sak DC | **033/12**

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 26.09.12 dii. 09.00.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Odd Iver Sara
2. Gunn-Britt Retter	22. Geir Tommy Pedersen
3. Knut Inge Store	23. Willy Ørnebakk
4. Kirsten Ellinor G. Utsi (<i>várrelabttu Trond Are Anti ovdas</i>)	24. Synnøve Angell (<i>várrelabttu Randi A. Skum ovdas</i>)
5. Ragnhild M. Aslaksen	25. Margit Eli Anti Oskal
6. Hans J. Eriksen	26. Aud Marthinsen
7. Alf Isaksen	27. Rolf Johansen
8. Aili Keskitalo	28. Ann-Mari Thomassen
9. Ronny Wilhelmsen	29. Inga-Lill Sundset
10. Per Andersen Bæhr	30. Miriam Paulsen
11. Olaf Eliassen	31. Åge Nordkild
12. Mathis Nilsen Eira	32. Geir Johnsen
13. Marit Kirsten A. Gaup (<i>várrelabttu Anne Helene Moeng Saari ovdas</i>)	33. Jarle Jonassen
14. Anders Somby jr	34. Sten Erling Jønsson
15. <i>Ii várrelabttu Knut Roger Hanssen ovdas</i>	35. Ida Marie Bransfjell
16. Gunnar Nilsen (<i>várrelabttu Hilde Anita Nyvoll ovdas</i>)	36. Jørn Are Gaski
17. Rolf Fjellstad (<i>várrelabttu Arthur Johan Tørfoss ovdas</i>)	37. Kirsti Guvsám
18. Toril Bakken Kåven	38. Marie Therese N. Aslaksen
19. Silje Karine Muotka	39. Heidi P. Greiner Haaker
20. Inger Jørstad	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr 4. Trond Are Anti

Áirras nr. 13. Anne Helene Moeng Saari

Áirras nr. 15. Knut Roger Hanssen

Áirras nr. 16 Hilde Anita Nyvoll

Áirras nr. 17. Arthur Johan Tørfoss

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr 24 Randi A. Skum 26.09.12

Áirras nr. 18 Toril Bakken Kåven 27. - 28.09.12

Áirras nr. 26 Aud Marthinsen 27.09. dii. 15.00 - 28.09.12

Várrelahtut

Várrelahttu Kirsten Ellinor Guttorm Utsi áirras nr. 4 Trond Are Anti ovddas

Várrelahttu Marit Kirsten Anti Gaup áirras nr. 13 Anne Helene Moeng Saari ovddas

Várrelahttu Gunnar Nilsen áirras nr. 16. Hilde Anita Nyvoll ovddas

Várrelahttu Rolf Fjellstad áirras nr. 17. Arthur Johan Tørfoss ovddas

Várrelahttu Synnøve Angell áirras nr. 24 Randi A. Skum ovddas 26.09.12

I Áššebáhpirat

07.09.12 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

07.09.12 beaiváduvvon gohččun áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvvo

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen	
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

07.09.12 beaiváduvvon gohččun, prográmma ja sárdnunáigi oktan áššelisttuin dohkkehuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 26.09.12 dii. 09.10.

Ášši/Sak DC | **034/12**

Sámediggeráđi doaibmadiedáhus

Arkiiva

Arkiiváššénr.

SF-

12/4199

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 26.09.12 dii. 09.10.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Regnskap
2			The Inari Declaration on the World Conference on Indigenous Peoples

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadiedáhusa áigodagas 18.05. - 14.09.12 diehtun.

1 Álggahus

Dát diedáhus válldaha áigodaga miessemánu 18. b. 2012 - čakčamánu 14. b. 2012 ja čatnasa Sámedikki 2012 bušehtti.

Sámediggeráđdi lea dán áigodagas doallan 2 fysalaš čoahkkima, máŋga telefončoahkkima ja lea meannudan 223 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no de lea ráđđi searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Elektrovnalaš diediheapmi Sámedikki jienastuslohkui

Sámediggi lea suoidnemánu 2012 dahkan šiehtadusa Difin (Direktoratet for forvaltning og IKT) geavahit ID-portála.

ID-portála plánejuvvo geavahuvvot elektrovnalaš diediheapmái Sámedikki jienastuslohkui. Dát bálvalus vurdojuvvo boahit johtui 2013 álgogeahčen.

Vuorrasiidpolitihkka

Sámedikki vuorrasiidráđis leamaš stivračoahkkin 21.-22.8.2012, vuorrasiidráđdi buvttii cealkámušaid Sámedikki gielladiedáhusa bargui ja Sámedikki mánáidgárdediedáhus bargui. Vuorrasiidráđdi deattuhii dásseárvvu sámegielaide gaskka. Vai oažžu ollislaš giellapolitihka, de fertejit buot sámegielat oažžut dásseárvosaš ovdánahttinvejolašvuodaid. Sámediggeáirasat ja bargit fertejit leat giellageavaheaddjit ja galget doaibmat buori ovdagovvan. Vuorrasiidráđdi oaidná dehálažžan mo mii galgat fievrridit

sámegiela boahhte bulvii. Giela oahppá buoremusat barggu bokte, ja mii fertet fievrridit giela ja árbevirolašmáhttu nuoraide. Ferte maid bidjat johtui doaibmabijuid vai rekrutere bargiid geat hálldašit sámegiela.

Vuorrasiidráđdi oaivvilda maid ahte leamaš gutneheames digaštallan medias galgá go boahttevaš sámediggepresideanta máhttit sámegiela vai ii. Sámediggi galgá leat njunnošis go lea sáhka giellabarggu birra ja galgá geavahit sámegiela. Danin galgá sámediggepresideanta máhttit sámegiela, ja jus ii máhte de ferte oahppat sámegiela. Lea dehálaš ahte sámediggepresideanta sáhtta gulahallat sámi vuorrasiin iežamet gillii.

Stivračoahkkima oktavuodas mii lei Álttás 21.-22-8.2012, lei vuorrasiidráđis čoahkkinn Álttá suohkan vuorrasiidráđiin. Dán čoahkkimis lei áššin mo sámi vuorrasiid dilli lea Álttá suohkanis, erenomážit mo sámegiella geavaheapmi lea ásahusaiguin ja go deaivvada almmolaččat. Álttá vuorrasiidráđi dieđuid mielde leat Álttás mánga sámegiel hálli doaktára ja eará dearvvašvuodabargit geat hálldašit sámegiela. Vuorrasiidráđdi finai maid guossis vuorrasiid orrun- ja aktivitehtaguovddázis, gos sii deive beaivválaš jodiheaddji ja mánga sámegielat ássiid. Vuorrasiidráđdi válddii bajás váttisvuodaid maid vuorrasat sámit sáhttet vásihit ásahusaiguin, dego giella-, kultur-, borramušhástalusat ja eará sullasaš hástalusat.

2 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuolta ja vuoigatvuolta geavahit gielas. Sámegiela suodjaleapmi, nannen ja ovddideapmi lea deatalaš sámi kultuvrra boahtteáigái.

Váldomihttomearri

- Sámegiella lea lunddolaš giella buot arenain

Oassemihttomearit

- Mis leat ceavzilis ja árjjalaš arenat sámegiela várás
- Sámegiella lea oidnosis ja geavahuvvo maddái dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon
- Sámegiella geavahuvvo árjjalaččat ja lea oidnosis almmolašvuodas
- Sámegiella lea ollesárvosas geavahangiella árgabeaivvis

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkat buriid rámmaeavttuid sámegiela várás

Sámegiel giellagáibádusat politiijaiguin sámi guovlluin

Sámediggeráđdi lea ožžon diehtit ahte leat hástalusat virgádit sámegielhálli politiijabálvváid sámi guovlluin, sivas go guhkes bargohárjánupmi vuoruhuvvo badjel giellamáhttu. Sámediggepresideanta válddii bajás dán čuolmma ministtar Aaserudain FAD`as beallejahkásaš dialogačoahkkimis, mii lei 25.06.2012. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte lea vejolašvuolta bidjat giellagáibádusaid virgealmuhusaide mat leat sámi guovlluin vrd. Kvalifikašuvdnaprinsihpa, gos guovddáš momeantat lea oahppu, bargohárjánupmi ja persovnnalaš dohkálašvuolta, nu ahte son gii lea buoremus gelbbolašvuolta virgáduvvo.

Kvalifikašuvdnaprinsihpa lea odne boaresvirot vuoigatvuodalaš prinsihppa mas lea lága árvu, muhto ii leat lágas nannejuvvon. Árvoštallanfáddá virgáibidjanciseválddiin lea, leago ohcci kvalifiserejuvvon almmuhuvvon virgái, ii ahte leago dábálaččat bures kvalifiserejuvvon. Sámediggeráđdi hástalii čoahkkimis ministariin ahte jođáneamos lági mielde bohtet bajimus dásis njuolggadusat virgáibidjanoahpisteapmái ja stivrendokumeanttaide, gos vuoruhuvvo kvalifiserejuvvon sámegielat olbmot ja olbmot geain lea sámi servvodatdili áddejupmi.

Sámelága giellanjuolggadusaid guorahallan

Sámediggeráđđi lea máŋggaid oktavuodas jahkebeallasas čoačkkimiin, mat leat Sámediggeráđis ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain, čujuhan ahte lea dárbu guorahallat sámelága giellanjuolggadusaid. FAD lea maŋimuš čoačkkimis, mii lei geassemánu 2012, čálalaččat čilgen Sámediggái ahte sii leat bargamin konsultašuvnna čállosa evttohusain, mas lea vuoddu guorahallat sámelága giellanjuolggadusaid, ja ahte dát evttohus sáddejuvvo Sámediggái 2012. FAD lea bidjan dan láhkai bajás ahte guorahallamis leat dát váldofáddát:

- Sámelága giellanjuolggadusaid iešguđege njuolggadusaid/geatnegasvuodaid joksarviidodat
- Iešguđege sámi gielaideid njuolggadusaid joksarviidodat
- Giellanjuolggadusaid árvvoštallan Internationala konvenšuvnnaid ektui
- Departemeantta ja Sámedikki rolla sámegeiel giellabarggus
- Heivehit giellanjuolggadusaid stuorát báikkiide ja gávpoigiidda

Sámedikki gielladieđáhusas boahťa sámelága giellanjuolggadusaid ja sámi hálddašanguovllut ságaškuššot. Sámediggeráđđi háliida čalmustahttit ovttaskas olbmo vuoigatvuodaid geavahit giela buot oktavuodain, gos beare orru.

Sámediggeráđi gielladieđáhus

Sámediggeráđi gielladieđáhusa barggu oktavuodas lea sámediggeráđđi lágidan rabas čoačkkimii Sámis. Duogázin dáid čoačkkimiidda lei, ahte sámediggeráđđi háliida cealkámušaid ja evttohusaid boahhtevaš giellapolitiikkii. Dán áigodagas leat čoačkkimat dollon Deanus, Guovdageainnus, Divttasvuonas, Loabágis, Tronesas ja Rorosas. Sámediggeráđđi lea duhtavaš čoačkkaneapmái rabas čoačkkimiidda, ja leat boahťan ollu buorit cealkámušat. Dán oktavuodas leage leamaš vejolašvuohta sáddet čálalaš cealkámušaid sámediggeráđi gielladieđáhus bargui. Rabas čoačkkimat ja cealkámušat duođastit dan ahte sámi álbmot berošta sámegeielaid boahhteáiggis. Okta daid deháleamos cealkámušain, mii lea boahťan máŋgga sajis, lea ahte Sámediggi mii lea álbmotválljejuvvon orgána galggašii oažžut guovddáš saji sámegeielbargguiguin. Vuhtto ahte leat stuorra vuordámušat Sámediggái, go lea sáhka mo čoaččat hástalusaid mat leat sámegeielain. Sámediggi ii nagot čoaččat buot hástalusaid okto, muhto okta daid deháleamos barggut mat Sámedikkis bohtet leat ovddas guvlui, lea nannet iežas rolla sámegeiel bargguid oktavuodas.

Čoačkkin Raavrevijhke suohkanin

Lea hui váidalahťti go Raavrevijhke suohkan ii boahťan mielde sámi hálddašanguovlui 2012 reviderejuvvon bušeahttas. Sámediggeráđđi lea leamaš oktavuodas sihke departemeanttain ja stuorradiggepolitihkkáriiguin oažžuhan dihte Raavrevijhke suohkana mielde sámi hálddašanguovlui. Maŋŋil go reviderejuvvon bušeahtta biddjoi ovdán de lea Sámediggeráđis leamaš čoačkkin Raavrevijhke suohkanin. Čoačkkima fáddá lei, mo galgá Raavrevijhke suohkan bargat sámegeielain ja mo bargat viidasat oažžun dihte Raavrevijhke suohkana mielde sámi hálddašanguovlui. Dán čoačkkima maŋŋá lea Raavrevijhke suohkan sádden ohcama oažžut fásta doarjaga Sámediggebušeahtas giellaguovddáži. Dát ohcama meannuduvvo Sámediggebušeahtta 2013 meannudeami oktavuodas.

Giella giella forum

Sámediggi oassálasttii miessemánu loahpas Giellagiella forumii, mii lágiduvvui Deanjás, Loabágis. Deaivvadeamis bođii earret eará ovdan ahte Skánit suohkan ii leat mielde sámegeiela hálddašanguovllus iige Giella giella forumas, go dálá mále ii heive suohkanii. Sámit orrot hui biddjguidd iešguđet guovllus. Várdobáiki giellaguovddáš lea áidna mii deattuha sámegeilli guoski áššiid suohkanis, muhto giellaguovddáša doaibmadoarjagis badjel bealli manná hálddašepmái. Várdobáiki háliidivččii sierra šiehtadusa Sámedikkiin, vai bastášii ovddidit buorebut sámegeiela dili.

Deaivvadeamis bođii maid ovdan, ahte elektrovnnalaš gielddalaš skovit eai gávdno sámegeilli.

Giellagiella foruma gielddat ohcalit Sámedikkis veahki. Kommuneforlaget muitalii iežaset sáhttit ráhkadit skoviid, jus dasa gávdno sierra ruhta. Forumas gielddat šiehtadedje ásahtit prošeaktajoavkku ja ohcat Sámedikkis sierra doarjaga skoviid jorgaleapmái.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Norgga, Ruota ja Suoma sámedikki čadáhede 2011:s Sámi parlamentáralaš ráđi ávžžuhus Interreg-ruhtaduvvon SáFá – ovdacielggadanprošeavtta Davviriikkalaš sámegeiela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža vuodđudeami birra. Prošeavtta loahpparaporta Davviriikkalaš sámegeiela dutkan- ja fága/resursaguovddáža vuodđudeapmi gárvánii čakčamánu 2011. SPR dievasčoahkkín dohkkehii joatkkaprošeavtta SáFá2 “Davviriikkalaš sámegeiela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža vuodđudanprošeakta” skábmamánu 2011:s.

Suoma Sámedikki jodihan SáFá -ovdačielggadanprošeakta ozai ja oáččui Interregas joatkkaprošeavtta várás oktiibuot 726.863 euro. Norgga Sámediggi ozai ja oáččui joatkkaprošektii stáhtalaš Interreg doarjaga Romssa fylkkasuohkanis oktiibuot 1.600.000 ruvnnu ja našuvnnalaš ruhtadeami Nordlándda fylkkasuohkanis (90.909 ruvnnu jahkái 2012) ja Romssa fylkkasuohkanis 500.311 ruvnnu. Norgga Sámedikki iežas ruhtadanoassi lea 2.600.621 ruvnnu (prošeaktaáigodat 1.9.2012 – 30.6.2014).

Sámi Parlamentáralaš ráđi stivra (SPR-s) mearridii ovttajienalaččat geassemánu loahpas 2012:s álggahit SáFÁ2 –prošeavtta čakčamánu álggus 2012:s. Seammás SPR-s ásaheii SPR vuollásaš Davviriikkalaš sámi giellafágaguovddáža, mearridii ásahusa namman *Sámi Giellagáldu*, ja attii ásahussii mearridanválddi sámi giellaovttasbargui guoskevaš gažaldagain. Suoma Sámediggi dieđihii suoidnemánu loahpas, ahte dat ii sáhte álggahit prošeavtta likviditehta váttisvuoda geažil 01.09.2012 nugo lei plána. Sámediggeráđđi fálai Suoma Sámediggái loana, vai prošeakta sáhtášii álggahuvvot, muhto Suoma Sámediggi ii váldán vuostá dán fáldaga.

Suoma Sámedikki stivra mearridii borgemánu álggus 2012:s, ahte Suoma Sámediggi ii sáhte álggahit prošeavtta likviditehta váttisvuoda geažil jagi 2012 áigge. Suoma Sámediggi čielggada dál, makkár ekonomalaš ja juridihkalaš vejolašvuodat das leat álggahit prošeavtta 1.1.2013. SPR-s mearridii borgemánu loahpas, ahte prošeakta ii álggahuvvo 1.9.2012 ja mañidii ášši giedahallama čuovvovaš stivračoahkkimii. SPR-s ii leat vuos giedahallan dán ášši. Vai ovdánivččii ášši, de áigu Sámediggeráđđi ovddidit dan sierra áššin Sámedikki dievasčoahkkimii.

Sámi giellaiskkadeapmi

Sámi giellaiskkadeami 2012 raporta gárvvásmuvai geassemánu álggus. Nordlandsforskning AS ovdanbuvttii iskkadeami bohtosiid Romssas 13.6.2012. Iskkadeami ulbmilin lei gávnnaht, man ollugat máhttet iešguhtege Norggas hállon sámegeiela njálmmálaččat ja čálalaččat, makkár oktavuodain sámegeiella geavahuvvo ja guđe dásis sámegeiella geavahuvvo ovttasdoaimangiellan mánáidgárddis, skuvllas, barggus, oahpahas, astoáiggis, báikkálaš servodagas ja eaktodáhtolaš dahje politihkalaš bargguin. Dasa lassin iskkadeami ulbmilin lei gávnnaht, guđe giela váhnemat välljejit mánáidasaset ja makkár giellaoahpahas- ja ovddidandárbbut iešguhtege sámegeiela leat.

Iskkadeamis geavahuvvui sihke kvalitatiivalaš ja kvantitatiivalaš dutkanmetoda. Kvantitatiivalaš oasi vuodđun geavahuvvui Sámedikki jienastuslohku, mii lea áidna almmolaš registtar sámiin Norggas. Gažaldatskovvi sáddejvvui oktiibuot 5.000 Sámedikki jienastuslohkui čálihuovon olbmui. Dáin olbmui lagabui 40% vástidedje iskkadeapmái. Gažaldatskovvái sáhtii vástidit sihke poastta bokte ja elektrovnnalaččat internehtas. Kvalitatiivalaš oasis čadahuvvojedje viiddis jearahallamat 12 gielladas: Unjárggas, Guovdageainnus, Gáivuonas, Fálesnuoris, Romssas, Skániin, Divttasvuonas, Bádáddjos, Snáasas, Árbordes, Rørosas ja Oslos.

Sámi Giellaiskkadeapmi 2012 raporttas ii boađe ovdan man ollugat geavahit iešguhtege sámegeiela. Iskkadeapmi čájeha ahte lagabui bealli sis geat gullet davvisámegeiela jovkui máhttet davvisámegeiela oalle mihá bures, ja goalmat oassi julev- ja lullisámegeiella máhttet daid giellaid. Davvisámegeiela dáfus leat stuorra geográfalaš erohusat. Guovdageaidnu ja Kárašjohka leat sakka earaláganat, go muđui eará guovllut Norggas. Dáin guovlluin buohkat áddejit ja hállet sámegeiela ja sámegeiella geavahuvvo eanaš báikkiin ja juohkelágan dilálašvuodain, vaikko vel iešguđet dásis. Sámegeiella lea maid nanus eará báikkiin sámegeiela hálldašanguovllus Finnmárkkus ja maiddá Divttasvuonas. Loabáhis, Gáivuonas ja Snáasas lea goitge mihá heajut gielladilli. Iskkadeapmi čájeha, ahte

lullisámegiella lea ealáskeamen, go leat eanet nuorat olbmot go vuorrasit olbmot, geat máhttet lullisámegiella. Davvi- ja julevsámegiela giin gaskaahkásaččaid giellamáhttu lea heajut, muhto maiddá diein guovlluin lea giellamáhttu veaháš buoret sin gaskkas, geat leat vuollel golbmalot jagi. Divttasvuonas hui unna oasáš 30-49 jahkásaččain máhttet hállat sámegiella.

Guorahallama mielde dilli lei ovdal nu mángga sajis, ahte sámegiella hálle juohke báikkis earret skuvllas. Dál lea muhtun báikkiin nu, ahte sámegiella hállet dušše mánáidgárddis ja skuvllas. Diet govvidage váldováttisvuoda go áigumuš lea seailluhit sámegiella: Fertejit gávdnot dakkár báikkis gos giella ferte geavahit beaivválaš eallimis. Mángga smávva gielddas sámegiella hálldašanguovllu olggobealde orru sámegiella seailluheapmi hui ollu muhtun ángiris olbmuid bargomovtta duohken, ja maiddá das man ollu giella bargá sámegiella nannemiin mánáidgárddis ja skuvllas. Stuorat gávpotgielddain leat dávjá ángiris sisafárreaddjit, geain leat návccat álggahit doaimmaid ja šaddat joavkun, mat garrasit ovddidit gáibádusaid gieldda ja stáhta ásaheide.

Iskkadeami mielde leat stuorra erohusat gielddas gildii - sihke hálldašanguovllus ja dan olggobealde, go geahččá dasa, man muddui guhtege giella náke ja dáhttu leat njunnošis geassimin guorpmi veahkkis sámii organisašuvnnaide ja institušuvnnaide. Dain gielddain, main báikkálaš politihkkáriin lea dáhttu ja hállu ovddidit sámegiella, giella bargá viššaleappot maiddá praktihkalaččat. Ovttasbargu lea čovddafáktor.

Iskkadeapmi čájeha, ahte dušše okta viđa lullisápmelaččas ja okta golmma julevsámis almmuhit iežaset geavahit giella dalle go lea vejolašvuotta dan dahkat. Vel davvisámi hálldašanguovllusge almmuhit dušše guovttes juohke golbmasis iežaset dávjjimusat válljet sámegiella jus lea vejolaš dan dahkat. Oppalaččat dasa lea sivan dat go olbmot eai dovdda alddiineaset leat doarvái giellamáhtu. Guovttes juohke viđa olbmot lohket iežaset ballat meaddimis, ja hui ollugat almmuhit ahte lea váttis hupmat sámegiella singuin, geat máhttet dan giella hui bures. Guorahallama mielde sámegiella oahpaheapmi viidáseappot lea hui dehálaš. Dat lea dárbbalaš maid, jus sámegiella galgá duođai ealáskit.

Iskkadeapmi čájeha ahte nuorragearddis lea buoret lohkan- ja čállinmáhttu go sis lea leamaš vejolašvuotta oahppat sámegiella bajásšattadettiin. Vástideddjiid mánáid lohku geain lea sámegielloahpahus dál, lea sullii seamma dásis go iskkadeami nuoramus vástideddjiid lohku. Muhto iskkadeapmi čájeha ahte váilevaš oahppofálaldagat sámegiella lea dábálemos siva dasa go mánat eai oaččo sámegielloahpu, vaikko sis livččii riekti dasa. Iskkadeapmi čájeha ahte erenomážit julev- ja lullisámiit hálidit oahppat sámegiella. Bealli iskkadeapmái vástidan julev- ja lullisámiin almmuhit, ahte sii hálidit oahppat sámegiella. Muđui čájeha guorahallan, ahte álgooahpahussii lea stuorra dárbu.

Iskkadeapmi čájeha, ahte leat hui stuorra erohusat das, makkár sámegiellamáhttu olbmui lea, makkár giellabáikkis gávdnojit ja makkár giellaoaidnu lea giellajoavkkuin ja iešguđet guovlluin riikkas. Iskkadeapmi ii buvttet ovdan makkárga oppalaš ávžžuhusaid dan ektui, makkár doaimmaide livččii dárbu. Guorahallama sáhtta baicce geavahit vuodđun dakkár doaimmaid hábmemei, mat heivejit áiddu dan guovllu báikkálaš dillái gosa dat galget álggahuvvot. Iskkadeami mielde juohke báikki gielladillái ferte ásaheide dakkár doaimmaid, mat heivejit juste dan báikki dillái. Sámediggeráđđi geavaha Sámi giellaikkadeami 2012 bohtosiid vuodđun gielladieđáhusa hábmemei.

Sámi giellaguovddážiid evalueren

Nurut Alta – Áltá lea Sámedikki ovddas evalueren sámi giellaguovddážiid. Evalueren ovdanbuktojuvvui sámediggeráđđái ja earáide Tromssas 13.06.2012. Dáinna evalueremin hálida Sámediggi oazžut dieđuid mo geavahit njuolggodoarjaga maid giellaguovddážat ožžot Sámedikkis. Evalueren čájeha leago doarjja ávkin mihtuid olaheapmái ja makkár momeantat mat dagahit ahte eai ovdamearkkadiehtiid olat mihtuid. Viidásat hálida Sámediggi konkreta rievadan evttohusaid ja buorádusaid Sámedikki njuolggodoarjaga hálldašepmái, nu ahte lea vejolaš olahit buoret ja eanet ulbmiláš doarjaga geavaheami.

Dát logi giellaguovddáža mat leat leamaš mielde evalueremis, leat álggahuvvon iešguđege áigodagain ja leat ovdánan iežaset láhkai iešguđege sámi birrašiin. Muhtun sajiin leat giellaguovddážat oassin sámi lágašservvodagas, eará sajiin fas dego “sámi sullot” dáža majoritehtaservvodagas. Dát mearkkaša ahte hástalusat nannet sámegeiela leat iešguđetláganat guovllus guvlui. Dáid logi guovddážiin, mat leat evaluerejuvvon, lea danin sihke variašuvnnat organiserema, fitnodatvuogi, eaiggátstruktuvrra, ruhtadeami ja ovttasbargoguimmiid ektui, dasa lassin leat vel stuorra erohusat lágašbirrašiin.

Giellakurssat leat eanaš giellaguovddážiid deháleamos vuodđu, kurssat leat nannejuvvon mañimuš jagiid oahppočuoggáin. Giellaguovddážiin leat maid kultuvrralaš ja identitehta doaimmat, gos giella lea maid vuodđun. Eará vuoruheamit sáhttet varieret guovddážiis guovddáži, dego doaimmat gos mánát ja nuorat leat mielde, sihke olggobealde ja siskkobealde skuvllaáiggi ja mánáidgárddi, gáiddusoahpahus ja árbevirolašmáhttu dokumenteren ja sisačoaggin.

Eanaš giellaguovddážiin lea buorre gulahallan Sámedikkiin, ja erenomážit fertejit giellaguovddážat, mat dárbbasit prošeaktaruhtadeami, dovdat bures Sámedikki doarjjaortnegiid. Guovddážat main lea nanus ja fásta ruhtadeapmi, vuosttažettiin gieldda doaimmaruđaid bokte, eai leat nu giddejuvvon dasa ahte dárbbasit olggobealde prošeaktaruhtadeami.

Leat mánggat dilálašvuodát mat váikkuhit gažaldahkii váikkuhit go giellaguovddážat dasa ahte sámegeiella gullo ja oidno sin doaimmaguovlluin. Dát sáhttet leat čadnon dasa ahte man guhká giellaguovddáš lea doaimman, gielladilli ovttaskas gielddas dalle go giellaguovddáš áshuvvui, ja man láhkai giellaguovddáš lea bargan.

Evalueren buktá ovdán ahte giellaguovddážiin lea potenciála vel eanet bargat nu ahte sámegeielat gullojit ja oidnojit. Dát lea proseassa mii lea heaittikeahtá gos, ođđa joavkkut ain dárbbasit gelbbolašvuoda ja máhttu, ođđa vuogit ja teknihkalaš čovdosat sáhttet álkidit gelbbolašvuodafievrrideami, sámit ožžot nannejuvvon vuoigatvuodaid sámegeiloahpaheapmái.

Evalueren buktá rávvagiid maid Sámediggi ja giellaguovddážat berrejit geahččat. Sámediggeráđdi lea dál geargamin bargguin Sámedikke gielladieđáhusain. Dás boahť Sámediggi digaštallat hástalusaid mat bohte ovdán evalueremis. Evaluerenraporta lea maid ávkálaš boahťtevaš ovttasbargui Sámedikki ja giellaguovddáži gaskka.

Giellajahki 2013

Sámediggerádis leamaš čoahkkin giellajagi 2013 birra Nynorsk kultursentrumain. Lea ráhkaduvvon plána, mas leat iešguđege doaimmat ja lágideamit 2013 giellajahká. Plánas leat erenomážit golbma doaimma mat guoskkahit sámegeiela. Sámediggi bovdejuvui buktit eanet evttohusaid gielladoaimmaide. Dát doaimmat dađi bahát eai ruhtaduvvo dán proševtta bokte, sivas go Giellajahki 2013 ii leat ožžon doarvái ruhtadeami Kulturdepartemeanttas. Giellajagi 2013 prográmma gárvána golgotmánu 2012 loahpageahčen.

Giellaproševttaid ohcanvuodát doarjagiid evalueren

Sámediggi lea 2012 bušeahťtas mearridan ahte ohcanvuodát giellaprošeakta doarjagat galget evaluerejuvvot. Sámediggeráđdi lea dahkan šiehtadusa Norut Alta-Áltá fáldatgilvvu mañjá dahkat evaluerema Sámedikki giellaproševttaid ohcanvuodát doarjagiin. Evalueren galgá gárvvistuvvot ovdal guovvamánu 1.beavvi 2013, ja galgá guoskkahit earret eará dáid čuoggái:

- leago doarjja ávkin mihtuid olaheapmái ja makkár momeantat mat dagahit ahte eai ovdamearkkadihttiid olat mihtuid.
- Mo mihtidit/jerahit doarjjaožžuid geavaheddiid duhtavašvuoda
- Makkár vásáhusat/oainnut leat doarjjaožžuin ortnegii, eavttuide ja raporterengáibádusaide mat leat guoskevaččat
- Veardidit galgá go dát ortnet heivehuvvot eará giellaovddidan ortnegiidda mat leat Sámedikkis, omd. giellaguovddážiid njuolggodoarjagi.

- Sámediggi háliida konkrehta evttohusaid rievdademiide ja buoridemiide vai olaha buoret ja enet ulbmiláš ávkkálašvuoda doarjagis.

Evalueremis galget maid čuovvovaš čuoggát leat mielde:

Galle ohcama lea Sámediggi ožžon juohke jagi dán áigodagas.

Galle ohcama lea Sámediggi dorjon juohke jagi dán áigodagas.

Geat leat prošeaktaohccit ja man stuorra oassi ohcamiin bohtet almmolaš ásahusain, priváhta ásahusain, almmolaš organisašuvnnain, priváhta organisašuvnnain, giellaguovddážiin ja ovttaskas olbmui geat ovttasbarget ásahusain ja organisašuvnnain.

Makkár prošeavttaide lea doarjja addon.

Mo lea doarjja addon gaskal mátta-, julev- ja davvisámegiela.

Man stuorra oassi prošeaktadoarjagiin manná čadahit gielladoaimbajuid ja man stuorra oassi manná hálddašit doaimbajuid.

Giellaprošeavttaid evalueren váldá ovdán sin, geat leat ožžon Sámedikki giellaprošeavttaide doarjagiid áigodagas 2007-2011.

Politiikalaš čoahtkin Áltá suohkaniin

23.8.2012 lei politiikalaš čoahtkin gaskal sámediggeráđi ja Áltá suohkana politiikalaš jodiheddjiid. Čoahtkimis mitalii sámediggeráđi Áltá 2013 birra, álgoálbmogiid máilmmikonferánssa ráhkanankonferánssa birra mii lágiduvvo Áltás geassemánu 8.-13. b. 2013, ja ávžžuhii Áltá suohkana earenoamážit čalmustahttit álgoálbmotáššiid ja álgoálbmogiid dán áigodagas, sihke skuvllain ja muđui servodagas.

Áltá suohkanis lea áigumuš buoridit sámi mánáidgárdefálaldaga Áltás, ja maiddá sámi skuvlafálaldaga. Sámediggi čuovvola dán ášši viidásit. Čoahtkimis ságastallui maiddá Verdeprošeavtta birra, mot dainna bargat viidásit ja mot oazžut ovttasbarggu doaimmat. Čoahtkima boadus lei ahte galgá ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadus Áltá suohkana ja Sámedikki gaskkas, earenoamážit mánáidgárde- ja skuvlaáššiid várás.

Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegiela geavaheami, ja earenoamážit deattuhit lullisámegiela ja máttasámegiela
Bargat dan ala ahte bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahit odđa arenaid sámegiela várás

Bargat dan ala ahte buoridit dihtomielalášvuoda giellageavaheamis

Atnit ávkki boarrásiin resursan giellabarggus

Nannet, suodjalit ja buktit oidnosii sámegiela sámi báikenammabarggu bokte

Sámi báikenammakonsuleanttat leat addán rávvagiid earret eará Loabága suohkana ja Deanu suohkana báikenammaáššiin. Bargu lea addit neavvagiid mo čállit sámi báikenamaid. Sámediggeráđi lea hui duhtavaš go suohkanat váldet sámi báikenamaid almmolaččat atnui. Dát mielddisbuktá ahte sámi báikenamat leat oidnosis.

Beaiválaččat oččot journalisttat, suohkanat ja earát mat barget sámi báikenamma áššiiguin neavvagiid movt geavahit sámi báikenamaid. Leat addon dieđut meannuduvvon ja dohkkehuvvon čállinvuogi birra iešguđetlágan báikenamaide.

Sámediggeráđi oaidná hástalusaid matrikkellágas, mii ii divtte mearridit parallealla geaidnonamaid. Leat mánga gieldda mat háliidivčče váldit geavahussii parallealla geaidnonamaid. Sámediggeráđi leamaš oktavuodas Birasgáhttendepartemeanttain ja leat dáhtton sin veardidit rievdadit dán geavahusa, nu ahte rahppo vejolašvuolta váldit geavahussii guovttegielat sámi – dárut geaidnonamat. Birasgáhttendepartemeanta lea mearridan sáddet gažaldaga almmolaš gulaskuddami matrikkellága lánkaásahusa rievdadeami oktavuodas.

Sámediggi lea oassálastán UNGEGN Norden Division čeahkkimis geassemánus Kopenhámmánis. Čeahkkimis digaštalle davviriikkalaš ovddasteaddjit báikenamaid dili iešguđege dili davviguovlluin. Sámediggi muitalii mii dáhpáhuvvá sámi báikenammaáššiin ja makkár hástalusat lea báikenammalága ja matrikkellága ektui.

Ovddidit sámi terminologijja ja dahkat dan olahahhtin

Beaivválaččat addá Sámediggi ráđi ja veahki jorgaleapmái ja eará giellafágalaš rávvagiid sihke davvi-, julev- ja lullisámegiela, ja čađat bargat mánggalágan terminologijalisttuiguin. Earret eará bargojuvvo tearpmaiguin Norgga giellaráđi Eanandoallosátnegirjiis.

Sámediggeráđđi bargá beaivválaččat jorgalemiin ja korrektuvrralohkamiin, nu gávdnojitge dokumeanttat, sárđnit ja preassadieđáhusat sihke sámegilli ja dárogilli. Bargame leat maid jorgalit Sámedikki ruovttusiidduid, mat leat gávdnamis lulli-, julev-, davvisámegilli ja dárogilli. Dát lea stuora bargu vánis resursa geažil ja oanehis áigemearit mii mánggii čuohcá kvalitehtii. Earenomážit ferte lávdegotti- ja dievasčeahkkima oktavuodas oastit lassi jorgalan/dulkonbálvalusa.

Leat maid ođasmahttimin sámi sátnebáŋkku. Álgoveršuvdna lea válmmas, dál leat bargamin viidasat ovdánahttit sátnebáŋkku.

Sámediggi lea maid ráhkadeamen hállansyntesa davvisámegilli. Gilvovuodđu dán vuogádahkii lea gárvvis. Áigeplána mielde galgá prošekta leat jođus golggotmánus.

Sámediggeráđđi lea álggahan siskkáldas giellapolitihka barggu. Lea ásahuvvon joavku geat galget buktit ovdán siskkáldas giellastrategijja. Sámediggi, mii lea álbmotválljejuvvon orgána sámiide Norggas berre leat buorre ovdagovvan giellageavaheami ektui eará sámi orgánaide, maiddái siskkáldas giellageavaheami ektui. Dát lea dehálaš vai oazžut eanet giellageavaheddjiid maiddái siskkáldasat Sámedikkis, dál go mii oaidnit ahte lea stuorra beroštupmi doaibmabijuide mat ovddidit sámegiela, ja mii oaihvildat ahte áigi lea laddan dasa ahte beassat bidjat ođđa gáibádusaid sámegiel giellageavaheapmái.

Beavttálmahttit terminologijjabarggu

3 Kultuvra

Mánggabealat kultureallin nanne sámi gullevašvuoda ja identitehta, ja váikkuha ealli báikegottiid. Mihttomearri

- Ealli ja mánggabealat sámi dáidda- ja kulturealli

Oassemihhtomearit

- Aktiivvalaš sámi deaivvadanbáikkid, kulturásahusat ja musea alla fágalaš dásiin
- Mánggalágan sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat dahkkojuvvojit oainnusin servodagas
- Mánggabealat valáštallandoaimmat sámi álbmogii
- Viiddes kulturdoaimmafálaldat sámi mánáide ja nuoraide
- Buorre girjerádjofálaldat sámi geavaheddjiide

Strategijjat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja earáiguin nannet sámi kulturovddideami rámmaeavttuid

Hálddahaslaš oktavuohačeahkkin, mii dollo guktii jagis Kulturdepartemeanttain dollojuvvui 19.-20.06.2012 Kárášjogas. Čeahkkima fáddán ledje earret eará Bååstede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrrideapmi, huksenáššit (museavisti), Giellajahki 2013 ja sierra sámi tv-kanála.

20.6.2012 bodii maiddái Norgga Álbmotmusea direktivra Olav Aaraas ja Kulturhistorjjálaš musea ossodatjođiheadji Øivind Fuglerud Kárášjohkii vuolláičállit Bååstede-šiehtadusa Sámedikki presideanttain. Šiehtadusas čuožžu ahte buot oasebealit áigot bargat dan ala ahte fievrridit ruovttoluotta sámi dávviriid Norgga Álbmotmuseas sámi museaide. Dán oktavuodas oaččui RiddoDuottarMuseat ruovttoluotta vuostáláva dovdomearkan dasa ahte máhchanproseassa lea álggahuvvon.

Sámediggeráđdi searvvai ”Museum Politics in Europe” nammasaš konferánsii 28.6.2012 Oslos, gos čálmustedje sámi museapolitihka ja daid hástalusaid mat mis leat ovddabealde.

21.8.2012 lei Sámediggerádis čoahkkin Kárášjogas Norgga kulturráđiin. Čoahkkima fáddán ledje earret eará Bååstede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrrideapmi, huksenáššit (museavisti) ja Unesco konvenšuvnna ávnnaskeahces kulturárbbi birra heiveheapmi.

- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami

Sámediggerádis lei 13.9.2012 oktasaš čoahkkin Sámedikki, Sámiid Vuorká-Dávvirat (SVD) ja RiddoDuottar Museat (RDM) eaiggátstivrrain, gos ulbmilin lei ságastallat sámi dáiddamusea ásaheami jođu birra.

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin SALAS:in (Sámiid lágádusaid searvi) gos ulbmilin lei čielggadit lágádusdoarjaortnega njuolggadusaid.

- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.
- Bargat sámi valástallama viidodaga sihkkarastimiin

Norsk Tipping AS badjebáhčaga juogadeami oktavuodas valástallanulbmiliidda 2012:s lea Kulturdepartemeanta várren 600 000 ru sámi valástallamiidda. Sámediggeráđdi lea geassemánus 2012 juohkán viidáseappot dáid speallanruđaid ollásit Sámiid valástallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N).

- Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargošiehtadus bokte vel eanet geatnegahttit ovttas ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima
- Dáiddáršiehtadusa bokte láchit dili sámi dáidaga dahkamii ja gaskkusteapmái

Evalueren

Sámediggeráđdi dagai borgemánus 2012 šiehtadusa Norut Alta nammasaš fitnodagain ahte evalueret ovttasbargošiehtadusa mii lea Sámi dáiddárráđiin ja sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin dáiddáršiehtadusas. Evalueren galgá dahkkojuvvot jagiin 2006-2011, ja evaluerenraporta galgá leat gárvvis juovlamánus 2012.

Sámedikki kulturdieđáhus

Sámedikki sámi kulturdieđáhus lea ráhkaduvvomin ja galgá leat gárvvis 2013:s. Dieđáhusbarggu oktavuodas lea sámediggeráđdi lágidan gulahallančoahkkimiid, sihtan árvalusaid e-poastta bokte ja mii leat lágidan dáiddárkonferánssa. Ulbmilin lea leamaš oažžut rávvagiid/árvalusaid kulturberošteddjiin, dáiddáriin, kulturbargiin ja dáidaga ja kultuvrra geavaheddjiin.

Gulahallančoahkkimat dollojuvvojedje Riddu Ridđu-festiválas, Hellemo-cup oktavuodas Julevsáme Váhkkoin ja Márkomeannu-festiválas, ja ovttas Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegottiin Troanddimis ja Snoasas. Gulahallančoahkkimii ledje boahán olbmot nuu ja ná, muhto mii oaččuimet ollu buriid árvalusaid sierra aktevrain.

Sámediggi lea maiddáa ásahan e-poastačujuhusa gosa sáhttet sáddet árvalusaid. Mii leat evttohan muhtun fáddásurggiid:

- Ámmát dáiddárat
- Eaktodáhtolaš kultureallin,
- Arenat dahkamii
- Arenat dáidaga ja kultuvrra vásiheapmái
- Sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteapmi
- Doarjjaortnegat ja ruhtadanvejolašvuodát
- Rekrutteren ja oahppu,
- Sámi dáidaga ja kultuvrra dahkan riikkaidgaskažžan
- Kultuvra ealáhussan
- Eará

Mii leat ožžon árvalusaid ja daid sáhtta sáddet e-postii gitta čakčamánu lohppii. Buot relevánta árvalusat váldojuvvojit mielde dieđáhusbargui viidáseappot.

Sámedikki vuosttaš dáiddárkonferánssa

Sámedikki vuosttaš dáiddárkonferánssa dollojuvvui Sámedikkis Kárašjogas 11-12.9.2012.

Konferánssa ulbmilin lei ráhkadit arena gos lonuhallat fágalaš vásihusaid, vásihit sámi dáidaga ja kultuvrra, ja ságastallat kulturpolitihka birra. Konferánssa lágiduvvui dan oktavuodas go Sámediggi lea ráhkadeamen kulturdieđáhusa.

Prográmmas ledje sáhkavuorut ja dáiddalaš ovdan buktimat juohkelágan dáiddašláigui nugo lávdedáidda, luohiti, musihka, girjjálašvuohta, visuála dáidda ja filbma. Konferánssa loahpahuvvui joavkobargguin ja árvalusaid ovdan buktimiin boahpteáiggi kulturpolitihka birra. Árvalusat váldojuvvojit dasto mielde kulturdieđáhusbargui. Eanemus árvalusat bohte dasa go váilu sámi dáidaga ja kultuvrra integreren nationála kulturpolitihkkii ja váillahedje nationála sámi kulturpolitihka.

Konferánsii lei stuorra beroštupmi ja oasseváldiid mokta čájehii ahte lea stuorra dárbu oazžut fágalaš arenaid sámi dáiddáriid ja kulturbarguiid várás. Konferánssa lágiduvvui ovttasráđiid Sámi Dáiddaráđiin ja lea Dáiddársiehtadusa boadus.

Sámi mediain lei stuorra beroštupmi, muhto norgga mediat čájehedje unnán beroštumi.

- Čuovvolit sámi ásahusovddideami dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmabijuid

Ođđasisorganiserenproseassat

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin SDS:in (Sámiid dáiddačehpiid servviin) ja SDG:in (Sámi dáiddaguovddážiin), oazžun dihtii dieđuid das man guhkás ođđasisorganiserenbargu searvvis vuodđudussan lei joavdan ja viidáset barggu birra dán áššis.

Várodabáiki lea maid bargamin ođđasisorganiseremiin, mas oasseaiggátsearvi rievdaduvvo oasusearvin. Bargu jotkojuvvu.

Duoddara Ráfe

Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmin bivddii sámediggeráđdi 2.3.2012 beaiváduvvon reivves Duoddara Ráfei rievdadit njuolggadusaid, nu ahte dat dávistit dieđáhusa áigumuššii. Vuodđudus Duoddara Ráfe lea mearridan ođđa stivrenvuogi nu ahte dat goziha dieđáhusa áigumušaid dan ektui ahte Sámedikkis galgá leat stivranammahanváldi. Sámediggái lea dieđihuvvon ahte njuolggadusat leat rievdaduvvon. Daid lea “Lotteri- og stiftelsestilsynet” dohkkehan. Njuolggadusaid vuodul galget stivrras leat vihtta lahttu, ja sis persovnnalaš várrelahtut. Sámediggi galgá nammadit lahtu ja jodiheaddji. Báidára gielddá,

isitgielidan galgá nammadit ovtta lahttu ja Salto Bihte Searvi fas guokte lahtu. Dál áigot nammadit ođđa stivrra.

Áarjelhsaemien teatere

Sámediggeráđi diedáhusa sámi ášahusovddideami hárrái lea teáhter mearridan ođđa stivren- ja organisašuvdnavuogi mii dávista diedáhusa áigumušaide. Dát lei vuodđun go bivddiimet ”Áarjelhsaemien teatere a/s” oasusearvi molsut vuodđudussan. Formálalaččat lea searvi vuodđuduvvon 9.9.2012 Bodáddjos ja oasuskapítála lea 100 000 ru. Čuovvovaččat eaiggáduššet searvvi: Sámediggi 55 % ossosiin, Norlánda fylkkasuohkan 30 % ossosiin ja Rana suohkan 15 % ossosiin. Ođđa stivrras leat jodiheadji Inga-Lill Sundset, Sámediggi, nubbinjodiheadji Eirin Edvardsen, Norlánda fylkkasuohkan ja stivralahttu Jarl Stian Johansson, Rátnu suohkan.

Mearrasámi diehtoguovddáš /Sjøsamisk kompetansesenter

Sámediggeráđi lea reivve bokte bivdán Mearrasámi diehtoguovddáša álggahit proseassa dainna ulbmilin ahte rievdadit njuolggadusaid nu ahte dat dávistit Sámedikki gáibádussii stivranammadanválnin. Dát dahkkojuvvo sámediggeráđi sámi ášahusdiedáhusa bajimuš mihttomeari vuodul. Sámediggeráđi lea diedihuvvon ahte njuolggadusat leat rievdaduvvon ja ahte Sámediggi sáhtá válljet ovtta lahttu vuodđudusa stivrii.

Oslo sámi viessu

Sámediggi lea bovdejuvvon searvat vuodđudussii oasusearvi Sámi viessu o/s Oslos. Sámediggeráđi lea ovdal leamaš mielas árvoštallat eará searvehámiid go vuodđudus, jos čájeha ahte vuodđudusa ásaheapmi ii leat vejolaš.

Sámi dáiddamusea- huksenprográmma

Sámediggi lea 25.2.2009 beaiváduvvon barggahanreivves Stáhta huksendoaimmahakki bivdán čadahit Sámi dáiddamusea prográmmabarggu. Sámi dáiddamusea galgá nugo lea plánejuvvon ášahuvvot Sámiid Vuorká Dávviid dala vistái ja dat galgá stuoriduvvot. Stáhta huksendoaimmahat lea mielas váldit badjelassas rusttega maŋŋá go ođđa visti lea gárvvis ja dala visti lea divoduvvon, muhto dat lea dan duohken ahte eaiggátvuotta ja doaibmadilli čilgejuvvo Sámiid Vuorká Dávviid eaiggátstivrra bealis.

Sámediggi lea 8.6.2012 beaiváduvvon reivve bokte bivdán eaiggátstivrra čilget dan maŋimuštá čakčamánu 1. b. rádjai. Eaiggátstivra vástidii ná 27.08.2012 beaiváduvvon reivves: ”Fremtidig eierforhold ved De Samiske Samlinger/ Sámiid Vuorká Dávvirat, Karasjok. Eierstyret viser også til e-mail, datert 16.04. og 19.06.2012 sendt Sametinget v/Vibeke Larsen. I begge mailene etterlyser vi svar på vår søknad med budsjett, om økonomiske kilder til gjennomføring av arbeidsoppgaver, deriblant utredning av aktuelle fremtidige modeller for eierskap relatert til De Samiske Samlingers bygningsmasse og fremtidig kunstmuseum. På grunn av at Sametinget ikke har bevilget eierstyret de nødvendige ressurser, kan styret i Stiftelsen for De Samiske Samlinger ikke gi tilbakemelding om fremtidig driftsform for bygningsmassen. Eierstyret kan ikke ta ansvaret for eventuelle forsinkelser dette medfører for byggingen av Kunstmuseet”.

Sámi dáiddamusea proševtta viidáseappot johtu sorjá das ahte hálidit go eaiggádat ahte Stáhta huksendoaimmahat eaiggádušasii Sámiid Vuorká Dávviid dala vistti. Doaisttázii ii leat čoavddus. Dáiddamusea sáhtá leat váttis ceget Sámiid Vuorká Dávviid vistti oktavuhtii. Dat duodaštuvvui čoahkkimis 13.9.2012 gos eaiggátstivrra lahtut ledje čoahkkimis sámediggeráđiin. Sámedikkis eai leat eará ruhtadanmálet hukset sámi kulturviesuid ja sámi dáiddamusea, go viessoláigoortnet. Čujuhit dahkkojuvvon šiehtadussii Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaska dan ektui ahte geavahit viessoláigoruhadeami sámi kulturviesuide. Váltonjuolggadussan lea geavahit viessoláigoortnega daid ođđa kulturviesuid stáhtalaš ruhtadeapmái maid Sámediggi vuoruha.

Sámiid Vuorká Dávviid stivra lea čoahkkimis 27.8.2012 mearridan cealkit eret doaibmašiehtadusa doaibmavuodđudusain RidduDuottarMusea. Eret cealkin gusto 31.08.2012 rájes, ja ággan lea doaibmašiehtadusa dávjá rihkkun.

Saemien Sijte – huksenprošeakta

Eanadoalodepartemeanta (boazodoallohállddahus) ii leat čálalaččat dohkkehan juolluduvvon areálaid Saemien Sijtei. Saemien Sijte lea váldán ovdan dán dili Eanadoalodepartemeanttain mángga čoahkkimis almmá ahte dat livččii čielggaduvvon. Boazodoallohállddahusa areálat leat 7 % ollislaš areálain ja láigu lea 1 148 079 ru jahkái, jos dahket láigošiehtadusa badjel 20 jahkái, dahje láigu šaddá 981 756 ru jahkái jos dahket láigošiehtadusa badjel 30 jahkái. Dasa lassin bohtet geavaheadđi sorjavaš golut, siskkabealde bajásdoallan ja eará golut.

Ovdal go Kulturdepartemeanta sáhtta sáddet ángiruššanevttohusa Finánsadepartementii stáhtabušehta proseassa mielde, de leat dat sorjavaččat das ahte buot guoskevaš láigoheadđit leat čálalaččat dohkkehan juolluduvvon areálaid ja geatnegasvuodaid goluid ektui, mat gullet láigooktavuhtii. Sámediggi lea dohkkehan areálaid ja viessoláigogoluid maid Saemien Sijte galgá geavahit. Dainna eavttuin ahte Sámediggi bušehtas bokte, oažžu ruđa buot viessoláigogoluide, ja maŋŋá bajiduvvon láigomávssuide, áigu Sámediggi váldit badjelasas ovddasvástádusa doaibmat láigolažžan daid areálaid ektui maid Saemien Sijte galgá geavahit.

- Váikkuhit buori kulturovddideami nuortasámi servodagas

Nuortasámi musea

Museavisti

Stáhta huksendoaimmahat dieđiha ahte Mátta-Várjjaga gielda lea addán gárvvistuodastusa geassemánu 10. b. 2012. Liggen-, ventilašuvdna- ja buhtisvuodateknihkalaš ja elteknihkalaš oasis vuoruhuvvon máinnašanbargguin, mas lea mielde ventilašuvdnarusttega earáhuhttin ja sisagaikun sensora bidjan čájáhuslokálaide, leat gárvvistuvvon, ja rusttet lea biddjojuvvon johtui. Buollinsihkarvuolta dárkkistuvvo borgemánus/čakčamánus.

Eaiggátvuolta

Sámediggeráđđi lea guorahallan Nuortasámi musea vistti eaiggátvuolta. Dán oktavuodas lea váldojuvvon oktavuolta Stáhta huksendoaimmahagain mii eaiggáda vistti. Stáhta huksendoaimmahat lea mielas váldit badjelasas Nuortasámi musea huksenprošeavtta. Stáhta huksendoaimmahat lea sádden Sámediggái meroštallama dárbbaslaš FDV goluid ektui Nuortasámi museavistti hálldašeami ektui. Sámediggeráđđi lea árvoštallan Stáhta huksendoaimmahaga meroštallama ja lea addán hálldahussii mandáhta čuovvolit ášši, gč. čuoggáid vuolábealde. Čuoggáid vuodul dás vuolábealde háliida Sámediggi ahte Stáhta huksendoaimmahaga ja Sámedikki gaskasaš viessoláigošiehtadus Nuortasámi museas vistti doaimmas konkretiserejuvvo lagabuidda.

Sámediggi lea mielas dasa ahte museavistti hálldašeapmi sirdojuvvo Stáhta huksendoaimmahakkii. Musea sirdojuvvo Stáhta huksendoaimmahakkii almmá investerengoluid aktiverema haga, muhto eaiggátvuolta sirdojuvvo (láhkvuoddu sirdin) Stáhta huksendoaimmahakkii, dainna eavttuin ahte Sámediggi ja Stáhta huksendoaimmahat nagodit soahpat viessoláiggu.

Sámediggi váldá badjelasas daid ekonomalaš geatnegasvuodaid maid boahpteáiggi láigooktavuolta Stáhta huksendoaimmahagain mielddisbukta, jahkásaš FDV rámma siskkobealde .... ru

Ovdal go vejolaš viessoláigošiehtadus vuolláičállojuvvo, de galget prošeaktaeaiggát Kulturdepartemeanta, Stáhta huksendoaimmahat ja Sámediggi dárkkistit vistti. Čoahkkingirji ja vejolaš váilevuodát dan ektui ahte geas lea čuovvolanovddasvástádus vuolláičállojuvvo oasebeliid beales.

Čájáhus

Vuoddočájáhusa plánen Nuortasámi museas álggahuvvui 2004:s. Fágalaš vuoddu (vuoddogirji) lea vuodđun čájáhussii. Ollislaš bušehtas mii lea 42 miljon ru lea várrejuvvon 4 miljon ru čájáhusbargui. 5.3.2010 beaiváduvvon notáhtas oaidnit makkár stáhtus lea čájáhusprošeavttas. Barggu ovdánanplánas lea árvoštallojuvvon gárvvisteapmi áramusat skábmamánus 2010, ja ahte váldobargu galggai dahkkojuvvot maŋŋá geasseluomu 2010, ja monteremuoddu fas sullii suoidnemánu 1. b. rájes. Dávvirat galget luoikkahuvvot Norgga Álbmotmuseas. Dát leat vuodđun dasa mii gaskkustuvvo

čájáhusa bokte. Álbmotmusea lea bidjan čavga sisáibmogáibádusaid. Áibmorusttet ja dohkálaš čájáhusskáhpát fertejit gárvvistuvvot, ja leat áinnas geahččalandoaaimmas muhtun áiggi ovdal go dávviriid sáhtta bidjat daid sisa.

- Ovttas bargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin

Sámedikki presideanta Egil Olli searvvai 26.8.2012 Moskavuona girku 150 jagi ávvudandoaluide. Doppe son buvttii dearvuodaid Sámedikkis sáhkavuoru bokte.

- Váikkuhit posiitiiva kulturovddideami lullisámi servodagas

4 Máhtolašvuohta

Sámi servodaga ovddideami ja nannema vuodđun lea máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta.

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit sámi servodaga ovddideamis.

Oassemihttomearri

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja oktavuoha sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.
- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatiivalaččat buori oahpahussii sámegeielas ja sámegillii
- Alit oahpus ja dutkamis fuolahuvvo álohii sámi perspektiiva

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrraiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama várás

Sámediggeráđdi searvvai semináras Romssas 30.5.2012 gos lei fáddán dásseárvu ja ovttaárvosašvuohta mánáidgárddis. Sámediggeráđdi lea nammadan ovttá áirasa Finnmárkkku mánáidgárddiid dásoárvovojkui, ja dat joavku lei bovdejuvvon seminárii. Earát geat ledje bovdejuvvon seminárii ledje fylkkamánnit, mánáidgárddiid ovddasvástideaddjit suohkaniin ja eará fágačeahpit. Seminára lei Dásseárvoguoovddáža/Likestillingssenteret, Dronning Mauds Minne ja Kanvas olis.

Sámediggerádis ledje guokte čoahkkima Máhtodepartemeanttain Guovdageainnus 15.8.2012. Čoahkkima fáddá lei stuoradiggedieđáhusbargu boahpteáiggi mánáidgárddi, rekrutterema ja gelbbolašvuoda birra (GLØD).

Sámediggeráđdi lei čoahkkimis Nationála mánáidgárdeforumis (NABAFO) 5.9.2012 Oslos. Čoahkkima lágidi Máhtodepartemeantta máhttominstara Kristin Halvorsen bokte. Eará osseváldit ledje KS, Oahpahusdirektoráhta, Oahppolihttu, priváhta mánáidgárddiid riikasearvi. Čoahkkima fáttát ledje rámmaruhtadeamit, stuoradiggedieđáhusbargu boahpteáiggi mánáidgárddi, rekrutterema ja gelbbolašvuoda birra (GLØD).

Ovttasbargu Oslo suohkaniin sámi mánáid oahpahusa birra suohkanis

Čakčamánuš čoahkkinnasttii Sámediggeráđdi Oslo suohkana gávpotráđiin máhtolašvuoda ja oahpu várás. Čoahkkinn lei Guovdageainnus. Oslo ja Akershus fylkkamánni lea áican sámi oahpahusa Oslos 2012 gida, ja das lea ráhkaduvvon áicanraporta. Čoahkkimis geahčadedje dan áicanraporta. Sámediggeráđdi lea ilus go Oslo suohkan virgáibidjá ovdánahttinjodiheaddji 2012 čavčča gii galgá gozihit ja bearráigeahččat sámi mánáid oahpahusfálaldaga Oslos.

Ovttasbargu Álttá suohkaniin sámi mánáid oahpahusa birra suohkanis Sámediggerádis lei politihkalaš čoahkkin Álttá suohkaniin 23.8.2012. Áššit maid doppe digaštalle ledje Álttá sámi mánáidgárdi ja skuvlaáššit. Sámediggeráđdi háliida ovttasbargat iešguđet suohkaniiguin oahpahuspolitihkalaš hástalusaid ja vejolašvuodaid birra. Sámediggeráđdi mitalii oanehaččat álgoálbmotkonferánssa birra Álttás 2013:s.

Giliskuvllat

Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin Porsáŋggu gielddain. Čoahkkima fáddá lei oažžut oktavuoda Sámedikkiin digaštallandihte Porsáŋggu ja Billávuona giliskuvllaid boahhteáiggi. Dát skuvllat leat áitojuvvon heaittihuvvot ja Porsáŋggu gieldda háliida sihkkarastit skuvllaid boahttevaš doaimma.

Sámi oahpaheaddjioahpu regiovdna (SAK 7) - teknologijajoavku

Allaskuvllat ja universitehtat Davvi-Norgga oahpaheaddjioahpu regiovnas vuoruhit máškidis oahpu. Dan barggu oktavuodas finai teknologijajoavku Ubmi universitehtas čakčamánu. Doppe lonohalle vásáhusaid dan birra ahte mot Norgga ja Ruota allaskuvllat ja universitehtat barget ja mot sii leat vuhtiiváldán máškidis oahpu iežaset oahppofálaldagaid heiveheamis, ja makkár teknologalaš čovdosiid sii geavahit oahpahusas. Norgga delegašuvdna mieđuštuvvui universitehtabáikkis ja besse oaidnit mot Ubmi Universitehta čadaha logaldallamiid teknologijja vehkiin. Norgga joavku áigu doalahit oktavuoda Ubmi universitehtain ja geahčadit lea go vejolaš ovttasbargat riikkarájiid rastá.

Sámediggeráđdi oassálasttii Sámi oahpaheaddjioahpu regiovdna (SAK 7) stivrenjoavkku čoahkkimis 11.9.2012. Sii leat álggahan barggu hábmet ohcamiid maid vuodul galgá oažžut iešguđetlágan joatkkaohpahusfálaldagaid nationála strategijja sisa “Gelbbolašvuohta kvalitehta várás/Kompetanse for kvalitet”. Sámi kulturmáhttu giellaelementtain lea okta dain fálaldagain maid regiovdna áigu oheat dohkkehuvvot. Lullisámegiella 3 lea álggahuvvon, das leat 12 studeantta. Julevsámegiella bachelor álggahuvvo 18.9.2012, ja das leat fas 21 studeantta. Buot plánejuvvon rekruterendoaimma leat jođus plána mielde. Davvi-Trøndelaga allaskuvla lea virgádan olbmo 50% virgái gii galgá bargat rekruterembarggu lullisámi guovllus. Seamma plánat leat julevsámi guvlui. Oktasaš neahtasiidu/facebooksiidu sámi oahpahusa birra lea jođus plána mielde.

Ovttastahttinforum čuovvolit stuoradiggedieđáhusa davviguovllupolitihka birra

Sámediggeráđdi oassálasttii aitto ásahuvvon ovttastahttinforumis Hámmárfeasttas 11.5.2012, man birra mitaluvvui ovddit dieđáhusas. Dán čoahkkima čuovvoleapmin bovdii stáhtačállii Elisabeth Dale sámediggeráđi, oahpahusa fylkkaráđi Finnmárkku fylkkasuohkanis, Oahppolihtu ja KS čuovvolančoahkkimii davviguovlluid várás. Čoahkkima fáddá lei: “Mot buoridit joatkkaohpahusa čadahaemi Finnmárkkus?”

Čoahkkimis muiteledje Finnmárkku joatkkaskuvllaid stáhtusiid ja hástalusaid birra. Go nu olu oahppi luhpet Finnmárkku joatkkaskuvllain, de lea dat stuora váttisvuohta ja olu odđa doaimmat fertejit biddjot johtui. Dasa lassin áigu fylkkasuohkan nannet oahpaheddjiid joatka- ja lassioahpu. Sii háliidit nannet karricara- ja ráđdeaddibálvalusa fylkkas. Čoahkkin lei ovttaoaivilis ahte Finnmárku ferte nannoseabbo vuoruhuvvot. Skuvlapolitihkain ferte bargojuvvot juohke suohkanis, ealáhusat davvin leat rievdamet ja mis ferte leat lagas ovttasbargu ealáhusaiguin. Sámediggeráđdi mitalii Sámedikki oahpahuspolitihka birra ja galgá ollu ovttasbargat Finnmárkku fylkkaráđiin oahpu várás.

- Váikkuhit buoriid ekonomalaš rámmaeavttuid skuvlaeaggádiidda, vai sihkkarastá kvalitatiivalaččat buori oahpahusa sámegeijas ja sámegeilli
- Váikkuhit dan ahte Sámi allaskuvla ovddiduvvošii álgoálbmotuniversitehtan

Sámediggeráđdi oassálasttii čoahkkimis geassemánu 20.b. go Butenschönlávdegotti raporta “Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning. Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alit oahpahusa birra” geigejuvvui Máhttominstariii Kristin Halvorseni. Sámediggeráđdi almmuhii preassadieđáhusa seamma beaivvi mas earret eará čuočču:

“Lávdegoddi lea čielggadan sámi dutkama ja alit oahpu dárbbuid, ulbmiliid ja ovdáneami mihtilmasvuodaid ja ovddidan mánga konkreta doaibmabiju.

Dát lea mearkabeaivi sámi álbmogii ja munnje geas lea ovddasvástádus alit oahpus ja dutkamis Sámediggeráđis. Munnje lei illun searvat geigendáhpáhusii, dadjá várrepreseanta Laila Susanne Vars.

Lávdegoddi lea fágalaččat ákkastuvvon doaibmabidjoevttohusaiguin addán eiseválddiide áidnalunddot vejolašvuoda čadabít sámpolitiikalaš ulbmiliid mat sáhttet nannet servodatovdáneami darvin.”

Sámediggeráđdi lea čuovvolan čielggadusa čilgehusain sámi dutkama ja alit oahpu birra, mas vuodđun adno Butenschøn lávdegotti čielggadus. Jurdda lea ahte čilgehus galgá vuolggahit proseassa hábmegoahit sierra sámediggedieđáhusa sámi dutkama ja alit oahpu birra. Čilgehus ovddiduvvo dievasčoahkkimii čakčamánu 2012.

Sámediggeráđdi háliida ráhkanit digaštallamii dievasčoahkkimis, ja lea dan geažil bovden Nils Butenschøn rabas čoahkkimii 24.9.012 gos son ovddida raportta mas leat lávdegotti gávdnosat, ávžžuhusat ja doaibmaevttohusat.

- Váikkuhit dan ahte Sámi lohanguovddáš šattašii bastevaš nationála resursaguovddážiin
- Bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut sámi mánáidgárdemánáide

Sámediggeráđdi háliida ráhkanit digaštallamii dievasčoahkkimis, ja lea dan geažil bovden Nils Butenschøn rabas čoahkkimii 24.9.012 gos son ovddida raportta mas leat lávdegotti gávdnosat, ávžžuhusat ja doaibmaevttohusat.

- Mánáidgárdedoarjagiid ođđa eavttuid bidjat doibmii
- Váikkuhit dan ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahasas

Sámedikki oahppopolitiikalaš gulahallankonferánssa

Sámediggeráđdi lágidi gulahallankonferánssa boahstevaš oahppopolitiikalaš mihtuid birra Guovdageainnus 12.9.2012.

Ulbmil konferánssain lei bovdet áigoguovdilis aktevrraid buktit cealkámušaid boahstevaš oahppodoaimmaide mat sihkarastet sámi ohppiide buoremus oahppofálaldaga. Ulbmiljoavku lei oahppit, váhnemat, oahpaheadjit, rektorat, skuvlaeaggádat, dutkanetáhta ja skuvlaeiseválddit.

Konferánssa lihkestuvai. Sámediggeráđdi oáččui buori dialoga bovdejuvvon aktevrraiguin. Sámediggeráđdi oáččui olu áigeguovdilis jurdagiid oasseváldiin. Mii áigut čuovvolit cealkámušaid maid oáččuimet konferánssas go hábmet doaibmaplánaid ja vuoruhansurggiid Sámediggedieđáhussii oahpahasas ja oahpu birra.

Oahppoplánat sáme gielas reviderejuvvojit

Máhtdepartemeantta gohčuma vuodul lea Oahpahusdirektoráhtta álgán revideret vuoddoahppočuovvu oahppoplánaid dárogielas, servodatfágas, luondufágas, matematihkas ja eñgelasgielas ja parallealla ovtaárvošaš oahppoplánaid dárogielas ohppiide geain lea sáme giella vuosttašgiellan, luondufágas – sámi ja servodatfágas – sámi.

Reviderema ulbmil lea čielggasin dahkat dan vihtta vuodđogálgga:

- máhttit čálalaččat ovdanbuktit
- máhttit njálmmálaččat ovdanbuktit
- máhttit lohkat
- máhttit rehkenastit
- máhttit geavahit digitála reaidduid

Mihttomeriid olaheapmái 10. luohkás galget maiddá ráhkaduvvot bagadalli dovdomearkkat, mat galget leat veahkkin oahpaheddjiide árvvoštallat ohppiid gelbbolašvuoda.

Sámediggeráđđi lea álggahan sullásaš dárkkisteami sámegiela vuosttašgiela ja sámegiela nubbingiela oahppoplánain. 2011:s evttohuvvui heivehit sámegiela oahppoplánaid. Go čielggai ahte lei dárbu dárkkileabbo geahččat čađa ja dárkkistit oahppoplánaid, de sámediggeráđđi mearridii doalvvuhit evttohuvvon heivehemiid dárkkistanbargui ovdal go mearriduvvojit. Dan mearrideimmet vai skuvllat eai dárbbat giksašuvvat oahppoplánaid rievdamiin nuppát gearddi.

Sámegiela vuosttašgiela oahppoplána dárkkisteamis galgá eanemusat deattuhuvvot ahte dán fágas lea earenoamáš ovddasvástádus systemáhtalaš oahpahussii čállimis, lohkamis ja njálmmálaš gálggain.

Sámegiela nubbingiellan gustovaš oahppoplánas leat guokte ovdánangeainnu. Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 2 lea dat mas leat garraseamos gáibádusat sámegielmáhtui. Oahppit geat čadahit buot dásiid sámegielas nubbingiellan – sámegiella 2 ja váldet loahpalaš eksámena Jo3 studerenráhkkanahatti oahppoprográmma mielde, galget olahit guovttegielatgelbbolašvuoda. Sii máhttet geavahit giela čálalaččat ja njálmmálaččat, ja sis lea vejolašvuolta joatkit alit dási oahpuin gos oahpahusgiella lea sámegiella. Sámegiella 3 lea álkibut variántta sámegiela nubbingielas. Gelbbolašvuodamihtut galget dárkkistuvvot dainna lágiin ahte šaddá buoret progresuvdna giellaoahpahusas. Sámegiela oahppoplánaid dárkkisteamis galgá deattuhit ahte sámegiela 3 lea fáladat masa lea álkibut beassat. Dasto galgá sámegiela nubbingiela oahppoplána dárkkistuvvot dainna lágiin ahte heive buorebut ohppiide geat easka joatkkaskuvllas álget sámegieloahpahusin.

Sámediggi lea nammadan bargujoavkkuid ja referánsaolbmuid dárkkistanbargui. Oahppoplánajoavkkut álge bargguin miessemánus 2012. Oahppoplánajoavkkut galget buktit iežaset rievadanevttohusaid skábmamánu 2012. Ovdal go oahppoplánat mearriduvvojit, de rievadanevttohusat sáddejuvvojit gulaskuddamii álggus 2013. Dárkkistuvvon oahppoplánat sámegielas galget váldot atnui skuvlajagi 2013/2014.

Sámi sisdoallu nationála oahppoplánain ja parallealla sámi oahppoplánain

Oahpahusdirektoráhtta álggii čakčat 2011 dárkkistit oahppoplánain matematihkas, dárogielas, dárogielas ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan, engelasgielas, servodatfágas ja luonddufágas.

Sámediggeráđđi ja Oahpahusdirektoráhtta ledje ovttaoaivilis ahte seamma oahppoplánajoavku fágas bargá sihke nationála ja parallealla oahppoplánain. Sámediggeráđđi evttohi lahtuid dárogiela, servodatfága ja luonddufága oahppoplánajoavkkuide. Muđui lei nammaduvvon sámi resursajoavku mii galggai buktit evttohusaid sámi sisdollui. Sámediggeráđđi beasai maiddá bidjat olbmo nationála fágaidrasttideaddji referánsajovkui. Dat seamma olbmot geat ledje nationála oahppoplánaid referánsaolbmot, lea välljejuvvon referánsaolmmožin sámegiela oahppoplánaide juste dan geažil vai oázžut nu seammalágán gáibádusaid go vejolaš go guoská vuodđogálgguide iešguđetge fágain.

Oahppoplánajoavkkut leat gárvvisteame iežaset evttohusaid mat galget sáddejuvvo gulaskuddamii ovdal juovllaid. Sámediggeráđđi ovttasbargá Oahpahusdirektoráhtain gulaskuddama oktavuodas danne go Sámediggi dat mearrida sámi sisdoalu oahppoplánain. Mearrádus galgá dahkkot giđđajahkebealis 2013 ja oahppoplánaid galget geavahišgoahit skuvlajagi 2013/2014.

Sámediggerádis ja Máhtdepartemeanttas lei 20.6.2012 gulahallančoahkkin ođđa oahpaheaddjioahpu lánkaásahusaid ja nationála njuolggadusaid birra 8-13 ceahki várás. Golbma ođđa lánkaásahusa galget mearriduvvot. Ráđđádallamiid vuodul čadahuvvoje konsultašuvnnat mat loahpahuvvo 30.8.2012 e-poastta bokte gos lei ovttaoaivilvuolta lánkaásahusaid birra ovdal go sáddejuvvojit gulaskuddamii. § 1 lánkaásahusaide lea biddjon čuovvovaš sátnádeapmi:

Lánkaásahus rámmaplánii 3-jagi fágaoahpaheaddjioahpu várás praktihkalaš ja estehtalaš fágas

”Fágaoahpaheaddjioahppu galgá kvalifiseret kandidáhtaid gozihit oahpahusa sámi diliid birra, das maiddá diehtu álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš stáhtusa birra, makkár vuoigatvuodát sámi mánáin leat Norggas, ja máhttit geavahit oasiid sámi kultuvrras iežas fágasuorggi siskkobealde”.

Láhkaásahus rámmaplánii lektoroahpu várás 8.-13. ceahkki

Go kandidáhtta lea čadahan oahpu, de galgá máhttit gozihit oahpahusa sámi diliid birra ja dovdat sámi nuoraid vuoigatvuoda oahpahussii oahpahuslága mielde ja gustovaš oahppoplánabuktosa mielde ceahkkái 8-13.

Láhkaásahus rámmaplánii PPU:ii 8.-13. Ceahkki

Oahppu galgá kvalifiseret kandidáhtaid gozihit oahpahusa sámi diliid birra ja kandidáhtta galgá dovdat sámi nuoraid vuoigatvuoda oahpahussii oahpahuslága mielde ja gustovaš oahppoplánabuktosiid mielde ceahkkái 8-13.

Sámediggeráđdi lei duhtavaš dáinna. Go gulaskuddanáigemearri dievvá de galget čadahuvvot ođđa konsultašuvnnat ovdal go láhkaásahus mearriduvvo.

Sámi gáiddusoahpahusa bajimus strategiija

Oahpahusdirektoráhta galgá ráhkadišgoahit sámi gáiddusoahpahusa bajimus strategiija.

Bargojoavkkus lea vuosttaš čoahkkin Bådáddjos 17.9.2012. Plána loahpahuvo ođđajagimánu gaskkamuttus 2013.

Sámediggeráđi mielas lea hui deatalaš leat mielde váikkuheamen ođđa sámi gáiddusoahpahusortnega ja searvá dáinna lágiin ahte lea mielde referánsajoavkkus. Dasa lassin mii leat šiehtadan Oahpahusdirektoráhtain ahte ođđa gáiddusoahpahusortnega evttohus sáddejuvvo midjiide meannudeapmái ovdal go dat dohkkehuvvo loahpalaččat.

Referánsajoavku galgá:

- Čuovvut bajimus strategalaš plána ovdáneami
- Ovddidit ja ságaškuššat plána oainnuid, das maiddá evttohit plána viidáset ovddideami
- Veahkehit bargojoavkku ráđiiguin.
- Dárbbu mielde oassálastit 1-2 čoahkkimii dan áiggi go plánain bargojuvvo

Fága- ja diibmojuohku

Rievdadusevttohus fága- ja diibmojuogus daid ohppiid várás geain lea sámegeilla, lea leamaš gulaskuddamis 2012 giđa. Oahpahusdirektoráhta lea čoahkkáigeassán gulaskuddama ja sádden evttohusaidis Máhttodepartementii. Máhttodepartemeantta ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnaproseassa álggahuvvo ovdal juovllaid. Fága- ja diibmojuogu ferte geahččat oahppoplánaid ođasmahttima oktavuodas. Ođđa fága- ja diibmojuohku galgá gustot skuvlajagi 2013/2014 rájes.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte nannet máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi servodagas

Lohkan- ja čállinveahkki boarrásiid várás

Sámediggeráđdi lea doallan čoahkkima Guovdageainnu suohkaniin geassemánus dán jagi gullan dihtii man guhkás čállin- ja lohkanveahkkeprošeakta boarrásiid várás lea joavdan. Sii muitaledje earret eará ahte prošeakta galgá viiddiduvvon ja ahte sii áigot ohcat ruđaid Sámedikki dasa.

- Láhčit dili árbedieđu fievrredeapmái buolvvaid gaskkas
- Bures ja beaktilit ovdánahttit sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid

Oahpponeavvoráhkadeapmi

2012:s lea Sámediggeráđđái bohtán 109 oahpponeavvohcama, mat ohce prošeaktaruđaid oktiibuot 51 289 307 ru ovddas. Sámedikkis lea 2012 bušehtas 14 725 000 ru dán bargu. Dán jagi ohcamiin ožžo 40 prošeavtta doarjalohpádusa, ja 69 ohcama leat biehttaluvvon. Sámediggeráđđi lea ferten vuoruhit garrasit Sámedikki iežas vuoruhemiid gaskkas ja oaidná dan hui hástaleaddjin.

Sámi lohkanguovddáš Sámi allaskuvllas lea Sámedikki ovddas ovddidan ja álggahan lasse- ja joatkkaoahpahusa Oahpahusprinsihpain – Sámi. Sámedikkis lea leamaš gulahallan Sámi lohkanguovddážiin ja ožžon dan dieđu ahte 4 skuvlla leat mielde lasse- ja joatkkaoahpahusprošeavttas. Dat leat buot vuodđoskuvllat Guovdageainnu suohkanis ja Billávuona mearrasámi šaddanguovddážiis Porsáŋggu giełddas. Ja lea vel ovttá skuvllas miella searvat, ja dainna skuvllain galgá dollojuvvot čoahkkin. Prošeakta loahpahuvvo 2012- 2013 jahkemolsumis.

Elgá-prošeakta

Sámediggeráđđái lea leamaš hui deatalaš sihkkarastit ahte dat oahpponeavvut ja dat gelbbolašvuohta mii lea gártaduvvon ovddes Elgá skuvlla giellamovttidahttindoaimbajuid bokte Engerdal suohkanis, galgá fuolahuvvot ja ovddiduvvot. Relevánta lullisámi oahpponeavvuid ovddideapmi ja terminologijja- ja eará giellaprošeavttaid čađaheapmi vai lullisámi oahppit ožžot nannejuvvon ja kvalitatiiva sámi skuvlafálaldaga, lea deatalaš.

Juksan dihtii dán mihttomeari áigot Engerdal suohkan, Sámi allaskuvla ja Sámediggeráđđi dahkat siehtadusa mii geatnegahtta áššebeliid fuolahit dáid beroštusaid. Áigumušsiehtadusa evttohus lea sáddejuvvon Engerdal suohkanii ja Sámi allaskuvlii 22.08.12. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dán barggu.

- Váikkuhit ahte mánáidgárddi, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama nationála politihkas fuolahuvvo sámi perspektiiva

Sámediggedieđáhusa ráhkadeami oktavuodas sámi mánáidgárdefálaldaga birra lea sáddejuvvon jearahallanskovvi mánáidgárdeeaiggádiidda ja mánáidgárdebergiide, ja váhnemat leat jearahallojuvvon. Sámediggeráđđi lea bargan dainna dieđáhusain stuorra oasi dán áigodagas. Dieđáhus lea dál gulaskuddamis siskkáldasat resursajoavkkus ja dat lea sáddejuvvon mánáidgárddiid váhnenlávdegoddái háhkan dihtii evttohusaid ja mearkkašumiid.

Sámediggeráđđi oassálasttii 14.6.2012 konferánsii gos biddjojuvvojedje ovdan golbma deatalaš árvvoštallanraportta Máhttoloktema váikkuhusaid birra. Árvvoštallanraporttat galget lea vuodđun boahpte stuorradiggedieđáhussii Máhttoloktema birra 2013 giđa. Loahpparaporttat davviriikkalaš instituhtas mii dutká innovašuvnna, dutkama ja oahpahusa (NIFU), ja Oahpaeadjioahpu ja skuvlaovddideami instituhtta (ILS) Oslo universitehtas «Kunnskapsløftet som styringsreform – et løft eller et løfte», Norgga instituhtta dutkamii bajásšaddama, čálggu ja boarásmuvvama birra (NOVA) «For store forventninger. Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer» ja Nordlandsforskning «Sammenhengen mellom undervisning og læring. En studie av læreres praksis og deres tenkning under Kunnskapsløftet» leat golbma deatalaš árvvoštallanraportta oktiibuot logi árvvoštallanraporttas Máhttoloktema birra.

Dát árvvoštallanraporttat Máhttoloktema birra čájehit ahte ođastus ii ollašuite áigumušaid. Skuvla duddjo ain sosiála erohusaid, bohtosat eai leat šaddan dađe buoret ja stáhta stivre enant doaimmaiguin ja doaimbajuiiguin go dan ahte čujuhit man guvlui ovdáneapmi berre mannat. Buot raporttaid bohtosat čoahkkáigessojuvvojit ja biddjojuvvojit ovdan loahppakonferánsas Máhttoloktema birra
31.10.2012.

Sámediggeráđđi oassálasttii 14. ja 15.6.2012 čoahkkimii stáhta mánáidgárde- ja oahppohálddahasas. Das mitaluvvui oanehaččat válgafágaid ja lášmmohallama ođđa oahppoplánaid birra. Das

muitaluvvui Hálddašan ja IKT direktoráhta ođđa raportta birra (DIFI) ”Styring av Fylkesmannen”, mii gieđahallá fylkkamánniid rolla prinsihpalaš beliid. Das muitaluvvui oktasaš nationála bearráigeahču birra vuodđooahpahas. Gaskaboddasaš regionála Gnist-virggit galget ášahuvvot nannen dihtii ovttasbarggu das čađahit vuoruhuvvon áŋgiruššansurgiid nuoraidceahkki várás.

Ráđđehus lea ráhkadeamen stuorradiggedieđáhusa Máhttoloktema birra. Dieđáhus galgá čilget viidát máhttoloktema dili ja árvoštallat vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla viidáset ovddideami ráđđehusa guovtti áigodagas, ja dan vuodul geassit oahpahaspolitihkalaš perspektiivvas boahhte jagiide. Dán barggu áigu Sámediggeráđđi čuovvolit departemeantta ektui dás ovddasguvlui.

- Váikkuhit dan ahte sámi álbmoga formála gelbbolašvuohta nanusmuvva
- Váikkuhit sámi sisdoalu mánáidgárddiide gos leat sámi mánát
- Dieđut ja bagadusat sámi oahpahasu birra mánáidgárddiin ja vuodđooahpahas

Sámediggeráđđi lea almmuhan ovttá gihppaga mánáidgárdeáigečállagis ”Stullán” geassemánus. Áigečála lea juhkkuojuvvon mánáidgárddiide main leat sámi mánát.

Sámediggeráđđi lea ášahan joavkku mii lea plánegohtán sámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánsa. Sámediggeráđđi lea konferánsa lágideaddji. Konferánsa dollojuvvo 13.-14.11.2012 Romssas. Konferánsa namahus lea árbedieđus cybermáilbmái.

- Váikkuhit dan ahte ášahuvvošii bistevas sámi dulkaohppofálaldat
- Váikkuhit ahte Nordlándda universitehta ja Davvi-Trøndelaga allaskuvla (HINT) sáhttet oktiiheivehit ja fállat kurssaid ja oahppofálaldagaid julevsámi ja lullisámi gielas ja kultuvrras
- Doarjut sámi váhnenlávdegotti vuolggahemi
- Sámediggi galgá gozihit ahte skuvllat ja skuvlaeaggádat fuolahit iežaset ovddasvástádusa eastadit givssideami sámi mánáid skuvlaárgabeaivvis
- Váikkuhit meahcceskuvllaid ášahemiid

Meahcceskuvllat

Sámediggeráđđi lea álggahan ođđa ortnega 2012 bušehtas – meahcceskuvllaid vuodđudeapmi. Sámediggeráđđi lea ožžon golbma iešguđetlágan prošeaktaohcama iešguđet skuvllain ja guokte skuvlla ožžo doarjaga ja leat álggahuvvon. Skuvllat leat Deanu sámeskuvla Deanu gielddas ja Billávuona mearrasámi šaddanguovddáš Porsáŋgu gielddas.

5 Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea máhtolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumi birra ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin ja gelbbolašvuohta dain.

Váldomihttomeari

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Oassemihttomearit

- Nannejuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuogatvuođaide ja dárbbuide
- Dearvvašvuođa- sosiálabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullevaš oassálastiiguin sihkkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga hábmemis ja čadaheamis

Stuorradiggedieđáhus ollislaš gárrenávnnašpolitihka čuovvoleamis

Ráđđehus lea ovddidan stuorradiggedieđáhusa nr 30 ”Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitik” dál čakčat. Sámediggeráđđi lea dievasčoahkkinnmearrádusa vuodul áššis 012/12 addán rávvagiid ovdagihtii dán bargui. Rávvagiin deattuheimmet eastadeami, dikšuma ja maŋŋá dikšuma golbma deataleamos fáddán ollislaš gárrenávnnašpolitihka hábmemis. Dasto deattuheimmet ahte odđa máhtu huksen dutkama bokte lea deatalaš boahhteáiggi gárrendikšumis, ja ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda huksen gárrendikšumis berre váldit vuolggasaji dan gelbbolašvuodas mii juo lea dán suorggis. Min rávvagat leat váldojuvvon mielde dieđáhussii, ja Sámedikki beales jotkojuvvo čuovvolanbargguin.

Bufetahta regionála gelbbolašvuodaguovddáža (RESAK) rahpan

Sámediggeráđđi lei mielde Bufetahta guovlulaš gelbbolašvuodaguovddáža (RESAK) rahpamis. Bufetahtas guovlu davvin, lea ovddasvástádus mánáid- ja bearašsuodjalanbálvalusaid ovddideamis. RESAK áshuvvui 2011:s, ja dat lea oassi Sis-Finnmárkku bearašsuodjalankantuvrras mii lea Kárášjogas. Doaisttáži lea gelbbolašvuodaguovddáš ráddjejuvvon guoskat dušše Davvi Norgii. Sámediggeráđđi dajai sáhkavuorustis rahpama oktavuodas ahte lea deatalaš bargat dan ala ahte guovddáš šaddá nationála guovddážin, ja ahte máhttu sámi gielas ja kultuvrras ja sámi servodatdiliin heivehuvvo olles mánáidsuodjalanbálvalusas.

Láhkaásahus álbmotdearvvašvuoda geahčastaga birra

Sámediggeráđđi lea konsulteren Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain álbmotdearvvašvuoda 11.5.2012 láhkaásahusa birra. Sámediggeráđđái lei deatalaš ahte buot gielddain Norggas galgá leat geatnegasvuotta árvvoštallat ahte gávdnojit go sierralágan hástalusat álbmotdearvvašvuoda dáfus sámi álbmoga gaskkas sin gielddas. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte árvvoštallangeatnegasvuotta ii galgga ráddjejuvnot guoskat dušše daid gielddaide mat gullet sáme giella hálddašanguvlui, nugo departemeanta evttohii. Sámediggeráđđi oaččui doarjaga iežas oidnui, ja čuovvovaš váldojuvvui mielde láhkaásahussii álbmotdearvvašvuoda geahčastaga hárrái, § 3:”I kommuner der det er grunn til å anta at det foreligger spesielle folkehelseutfordringer for den samiske befolkning, skal disse vurderes.” (Gielddain, gos lea sivva jáhkkit ahte gávdnojit erenoamáš hástalusat álbmotdearvvašvuoda dáfus sámi álbmoga gaskkas, galget dat árvvoštallojuvnot).

Láhkaásahusas dárkilasto ahte gielddat gos sámit ássat, gos lea sivva jáhkkit ahte gávdnojit sierralágan hástalusat álbmotdearvvašvuoda dáfus dán álbmoga gaskkas, galget árvvoštallat dan lagabuidda.

Dákkár gielddain sáhtá leat dárbu viežžat vásihusaid ja máhttu dan sámi álbmogis barggus geahčastagaiguin. Dán lágan máhttu sáhtá addit vuodu árvvoštallat leago dárbu jáhkkit ahte gávdnojit go sierra hástalusat álbmotdearvvašvuoda dáfus ja vejolaččat árvvoštallat dáid hástalusaid lagabuidda. Dasto sáhtá leat dárbu viežžat vásihusaid ja máhttu eará gálduin nugo namuhuvvon álbmotdearvvašvuodalága § 5 vuosttaš lađđasis, dutkanásahusat main lea máhttu sámi álbmoga álbmotdearvvašvuodas jna. Sáhtá maiddá leat dárbu viežžat máhttu fylkkagielddain dahje dutkanásahusain main lea máhttu sámi álbmoga álbmotdearvvašvuoda birra.

Dearvvašvuotta Davvin dulkonprošeakta

Sámediggeráđi konsultašuvnnaid bokte barggahandokumeanttain ektui regionála dearvvašvuoda doaimmahagaide 2010:s oaččui Dearvvašvuotta Davvin bargun čadahit dulkonprošeavtta man bokte buoridit dulkonbálvalusa sámi álbmoga várás. Sámediggeráđđi searvvai prošeavtta mandáhta hábmemii, ja searvvai maiddá stivrenjovkui. Dearvvašvuotta Finnmarku sáddii prošeaktaohcama, ja oaččui ovddasvástádussan čadahit prošeavtta. Prošeakta álggahuvvui 2011:s, ja loahpahuvo plána mielde jagi 2012 loahpas. Prošeavtta jođiha “Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin Tromsø” nammasaš áshus. Prošeavtta váldoulbmilin lea áshat buori birrajándor dulkonbálvalusa pasieanttaide geain sáme giella lea eatnigiellan Dearvvašvuotta Davvin RHF- guovllus.

Prošeavtta stáhtus:

Proševttas lea kártejuvvon ahte sáhttet go sámi dearvvašvuodabargit spesialistadearvvašvuoda bálvalusas geain lea beroštupmi váldit iežaset bargun dulkoma, dahkat dulkonturnusa, ja váldit viidáset oahpu dulkomis. Sáhtta jurddašit ahte vejolaš viidáset oahppu dulkomis attášii bálkálásáhusa.

Prošeakta e-oahpahasprográmma ráhkadeapmi dulkoma váste lea álggahuvvo, ja das lea oktavuoha dan dearvvašvuoda neahttasiidui mii juo gávdno ja maid Nasjonalt senter for telemedisin” nammasaš ášahus doaimmaha.

Prošeakta háliidivčče geahččaladdat teknikkalaš/elektronalaš čovdosiid vai sáhtášii ásaht birrajándor dulkonbálvalusa Dearvvašvuoha Finnmárku oktavuodas. Danne lea proševtta oktavuodas álggahuvvon ovddasmanniprošeakta, ja golbma sámegeiel dulkka leat virgáduvvon prošeaktaáigodahkii. Dulkon čađahuvvo pasieanta/dikšu gaska dihtora bokte sihkarastojuvvon fierpmádaga bokte.

Proševtta oktavuodas lea álggahuvvon dihtomielalašvuoda proseassa dearvvašvuoda bargiid gaskkas mas lea sáhka dulkka geavaheamis kvalitehta ja pasieanta sihkarvuoda oassin, ja pasieantavuoigatvuodaid ollašuttima oassin. Proševtta olis lea čađahuvvon seminára Dearvvašvuoha Davvin bargiide man fáddán lei “Sámegeielat dulkka geavaheapmi”. Čakčat 2012 lágiduvvo odđa konferánša ovttasráđiid Sámi allaskuvllain.

Sámediggái lea deatalaš ahte bargguin mii lea álggahuvvon dán dulkonproševtta bokte jotkojuvvo maŋŋá prošeaktaáigodaga dainna ulbmilin ahte oažžut birrajándor dulkonbálvalusa.

Gulaskuddancealkámuš NOU 2012:5 bedre beskyttelse av barns utvikling Sámediggeráđđi lea sádden gulaskuddanvástádusa NAČ:ii 2012:5 mánáid ovdáneami buorebut suodjaleami birra. Gulaskuddamis lea sáhka Raundalen-lávdegotti árvalusa birra ahte geavahit biologalaš prinsihpa mánáidsuodjalus. Biologalaš prinsihpa sáhtta čilget nu ahte mánáidsuodjalusa seaguheapmi vuosttažettiin galgá dáhpáhuvat ruovttus sirrekeahhtá máná vanhemiin, dainna lágiin ahte biddjojuvvojit čavga evttut máná fysálaččat sirdimii eret vanhemiid luhtte, ahte vanhemiin ja mánás sirrema oktavuodas leat vuoigatvuoha leat ovttas, ja ahte máná ruovttoluotta buktima oktavuodas ferte vuolggasadjin leat dat ahte vanhemat fas sáhttet dohkálaččat fuolahit máná.

Sámediggeráđđi lea dovddahan ahte lea mielas geahčadit biologalaš prinsihpa geavaheami, muhto lea gulaskuddanvástádusastis čujuhan ahte Mánáidkonvenšuvnna artihkal 30 gusto álgoálbmot mánáide. Dát mearkkaša dan ahte sámi mánáin lea iešheanalis vuoigatvuoha iežas kultuvrra ja giela ektui. Vejolaš rievdadus mánáidsuodjalanlágas dan ektui ahte rievdadit biologalaš prinsihpa geavaheami ii sáhte čuoheat sámi mánáid kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuodaid ollašuttimii.

Sámediggeráđđi šalloša go áššedovdilávdegoddi ii leat guorahallan sámi mánáid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid čielggadusastis. Sámiin lea álgoálbmot stáhtus Norggas, ja Norgga beale sámi mánáide guoská maiddái Norgga mánáidsuodjalanláhka. Dalle livčče sáhttan vuordit ahte lávdegoddi livččii geahčadan hástalusaid mat mánáidsuodjalus leat go deaivvada dáiguin mánáiguin. Erenoamážit go jurddašit mánáidsuodjaluspanela, maid departemeanta nammada, mii lea vuđolaččat deattuhan sámi mánáid vuoigatvuodaid raporttastis.

Gulaskuddanvástádusas dajai sámediggeráđđi ahte mii áigut árvoštallat geavahit min konsultašuvdnarievtti jos mánáidsuodjalanláhka vejolaččat rievdaduvvoš maŋŋá.

Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte veahkkin ovddidit ja heivehit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin

6 Areálat ja biras

Sámedikki biras- ja areálapolitihka váldomihttomearrin lea sihkarastit guhkes áiggi, ceavzilis perspektiivva buot resursa- ja areálahálddašeamis. Ceavzilis ovdáneami oktavuodas lea sáhka sihke

geavahas ja suodjalusas. Guovlluid ja resurssaid geavaheapmi galgá vuodđuduvvot geavahussii ja sámi vuoigatvuodaide.

Váldomihttomearri

- Areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallan, suodjaleapmi ja hálddašeapmi sámi guovlluin.

Oassemihttomearit

- Suodjaleamis galgá leat ávki sámi ealáhusaide ja sámi kulturárbaí
- Resursa- ja energiijaváldin galgá nannet sámi kultuvrra ja servodateallima
- Sámiid vuoigatvuodát gozihuvvojit areálaid suodjaleamis ja geavaheamis sámi guovlluin
- Bargat dan ala ahte sámi ealáhusat ja sámi kultuvra eai leat nu rašit dálkkádatrievdamiidda
- Bargat boraspiriid hálddašemi ceavzilvuodain, mii sihkkarastá ceavzilis boazodoalu ja ceavzilis canadoalu

Sámedikki energiijastrategiijat

Sámediggi lea dovddahan iežas energiijapolitiikka areála- ja birasdiedáhusa bokte ja maŋŋá ságaškuššannotáhtas energiijapolitiikka birra. Sámediggeráđđi lea danne mearridan ahte ii biddjojuvvo ovdan sierra energiijadieđáhus, muhto ahte bargu ovddiduvvo Sámedikki energiijastrategiijain, mii lea ovdeš barggu joatkkan. Geassemánus dollojuvvo álggahančoahkkinn strategiijaid birra, ja lea välljejuvvon hálddahaslaš ad hoc-joavku mii galgá evttohit energiijastrategiija. Bargu lea álggahuvvon ja áigumuššan lea ahte strategiijadokumeanta ovddiduvvo dievasčoahkkimii skábmamánu čoahkkimis.

Strategiijat

- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovluláš ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja guoskevaš oasálaččaiguin

Sámedikki ja Statskog SF gaskasaš ovttasbargošiehtadusa čuovvoleapmi

Statskog SF ja Sámediggi dolle gulahallančoahkkima njukčamánu 1.b. 2012 ovttasbargošiehtadusa vuodul. Čoahkkimis muitalii Statskog E.on Vind bieggafápmoproševttaid plánema birra stáhtaetnamiidda Davvi-Trøndelagas. Das sohppojuvvui ahte guoskevaš orohagat galge beassat searvat árijalaččat, mii fas addá Statskogii ja Sámediggái vejolašvuoda soabadit.

Sámediggeráđđi lea áigodagas miessemánnu-čakčamánu 2012 digaštallan dan birra mo Statskog, E.on Vind ja orohagaid gaskasaš ovttasbargošiehtadus berrešii leat, vai Sámediggeráđđi dan sáhtta rávvat orohagaid dohkkehít. Obbaáiggi lea nannosit deattuhuvvon ahte dán oavillonohallama ii leat Sámediggi dahkan orohagaid bealis. Dákkár ovttasbargošiehtadusat ásahuvvojit dan várás ahte oččodit goabbatbeallášaš gudnevuollegaš proseassaid mas daddjojuvvo mo gulahallan galgá čađahuvvot ja mo juksat ovttamielalášvuoda čielggadusaid ja čielggadusinstánsasaid birra, ja mo barggut ja fágalaš ráđdeaddin galgá máksojuvvo. Dát eai leat šiehtadusat mas mieđihuvvo dahje vuosttalduvvo bieggafápmorusttegiidda, muhto dat muddejit dan mo šiehtadallan daid ektui galgá dáhpuhuvvat.

Sámediggeráđđi dieđihii orohagaide Skjækerfjell/Skæhkere ja Østre Namdal dan barggu birra mii lea čađahuvvomin miessemánus 2012. Sámediggeráđđi lea háhkan vásáhusaid ja rádiid dakkár proseassaide Ruota Sámiid Riikkasearvis. 12.9. 2012 attii Sámediggeráđđi sihke njálmmálaččat ja čálalaččat rávvagiid orohagaide ovttasbargošiehtadusa hárrái.

Seammás ásahuvvui gulahallan vuodđudusain Stiftelsen Protect, mii dál lea registrerejuvvon. Protect sáhtta, jus orohagat dan háliidit, veahkehít kapasitehtain, gelbbolašvuodain ja fágalaš rádiiguin. Sámediggeráđi mielas leat orohagat bures váldán vuostái dán álgaga. De čájehuvvui ahte čakčamánu álgogeahčen dieđihii E.on Vind ahte bieggafápmorusttegat galge čielggaduvvot ovdalگو Sámedikki bealis lei vuodđu rávvat ovttasbargošiehtadusa. Sámediggeráđđi lea, Statskogii ja E.on Vindii, dovddahan duhtameahtunvuoda dákkár vugiin, go dát ii duddjo dárbbaslaš luohttámuša beliid

gaskkas. Dattetge doaivu sámediggeráđđi ahte Statskog SF, E.on Vind ja orohagat fargga čoahkkanit vai sáhttet duddjot dárbbaslaš luohttamuša. Danne lea Sámediggeráđđi ávžžuhan beliid dan dahkat.31.5.2012 lei Sámediggeráđis čoahkkin stáhtačállin Eli Blakstad Oljo- ja energiijadepartemeanttas. Čoahkkimis meannuduvvojedje energiijaáššit. Okta dain áššiin mat digaštallojuvvojedje, lei 420 kV linnjá Ofuohta – Hámárfeasta, ja viidáset ovttasbargu proseassas sohppojuvvui, earret eará konsultašuvnnaiguin áššis. Galgá dollojuvvot álggahančoahkkin dáid proseassaid birra 18. dahje 19.10.2012. Čoahkkimis ii galgga leat konsultašuvdnastáhtus, dat galget čadahuvvot maŋgá.

NČE ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnat bieggafápmoáššiin

29.8.2012 álggahii Sámediggeráđđi konsultašuvnnaid NČE:in Fálesnuori bieggafápmorusttega, Fálesrášša bieggafápmorusttega, Hámárfeasta bieggafápmorusttega, Sørjford bieggafápmorusttega, Skogvatnet bieggafápmorusttega, Kalvvatnan bieggafápmorusttega ja Mosjøen bieggafápmorusttega birra. Konsultašuvnnat namuhuvvon proševttaid birra eai leat loahpahuvvon.

Čoahkkin konsultašuvdnaprošedyaidda birra gaskal NČE ja Sámedikki

Maŋgágo konsultašuvdnaprošessat gaskal Sámedikki ja stáhta eiseválddiid doaibmagohte 2005:s, lea čájehuvvon ahte hástalussan lea oažžut čadahuvvot duohta konsultašuvnnaid energiijakonsešuvnnaid birra NČE:in. 2009:s vuolláičálle NČE ja Sámediggi sierra šiehtadusa konsultašuvnnaid birra energiijaáššiin. Lea čájehuvvon ahte dát šiehtadus ii leat doaibman áigumuša mielde.

Danne lea NČE ja Sámediggeráđđi čálašan máŋga notáhta ja doallan máŋga čoahkkima oččodan dihtii oktasaš áddejumi das mii dárbbasuvvo vai sáhttá juksat ovttamielalášvuoda konsultašuvdnaáššiin. Maŋimus čoahkkin dan oktavuodas dollojuvvui 16.8.2012. Eat dán háve ge juksan oktasaš áddejumi das mo konsultašuvnnat galget čadahuvvot. Válđerohus oaiviliin lea ahte Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dat lea ieš dat mearrádus man birra konsulterevuvvot ja ahte NČE dalle ferte juogadit iežas gaskaboddasas árvoštallamiid ja mearrádusevttohusaid Sámedikkiin. NČE oaivvilda ahte konsultašuvnnat galget ráddjejuvvot dasa ahte Sámediggi dat galgá dovddahit iežas oainnuid ja árvoštallamiid. NČE ja Sámediggeráđđi leat ovttaoavilis das ahte čuolbmačilgehusat galget ovddiduvvot digaštallamiid čoahkkimis Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanttain ja Oljo- ja energiijadepartemeanttain.

- Luondduresurssaid iskkadeapmi ja váldin galgá dávistit Sámedikki mearriduvvon politihkkii
- Ovddidit posiitivlaš dálkkádatdoaimabijuid ja heivehanstrategiijaid vai sámi servodat ii livčče nu rašši dálkkádatrieddamiidda
- Čuovvolut Sámedikki geatnegasvuodaid almmolaš plánemis ja váikkuhaniskančielggademiin plána- ja huksenlága mielde
- Eavttuid biddji nationála ja davviriikkalaš boraspirepolitihkkii ja –hálddašepmái, das mielde maidái boraspirenáli dohkálaš reguleren
- Suodjalanprošessaid čuovvoleapmi sámi guovlluin

Sámediggeráđđi oassálasttii čoahkkimii birasgáhttenministariin Bård Vegard Solhjell:ii ja Talma čearu ovddasteddjiguin 27.8.2012. Talma čearu ja Sámediggeráđđi čilgejedje proseassaid dán rádjai ja iežaset oainnuid dasa. Ministtar dovddahii ahte son áigu ovddidit čovdosa man vuodul sáhttá ovttasbargat boahteáiggis. Departemeanta galgá vástidit hui johtilit.

Sámediggeráđđi oassálasttii čoahkkimii birasgáhttenministariin Bård Vegard Solhjell:in 27.8.2012 suodjalanplánabargu stáhtusa birra. Čoahkkimis digaštallojuvvojedje čuovvovaš áššit: suodjalanplánabargu viidáseappot Finnmárkkus, stivraáirasiid nammadeapmi loahppa suodjalanplánastivraide ja Unjárgga álbmotmeahceguovddáža vejolaš ásaheapmi.

Árktalaš ráđi prošeahtafoanda Prosject Support Instrument (PSI)

2005.s ášahii Árktalaš Ráđđi prošeahtta Project Support Instrument (PSI), ruđalaš álgga man áigumuš lea čalmmustahttit doaibmabijuid mat hehtejit nuoskkideami Árktisis. PSI lea mekanisma daid konkrehta vuoruhuvvon prošeahttaid ruhtadeapmái, maid Árktalaš Ráđđi dohkkeha.

Árktalaš Ráđi lahtut sáhttet addit doarjagiid PSI:ii. Sámediggi addá doarjaga PSI:ii ja oassálastá PSI-lávdegoddái Árktalaš álgoálbmogiid bealis. Dán jagi geassemánus dollojuvvui čoaikkinn Helssegis, man ulbmil lei ráhkkanahhttit vuosttaš dábálaš PSI-lávdegoddečoaikkima. Sámediggeráđđi oassálasttii čoaikkimii. Čájehuvvui ahte lei veaháš eahpesihkarvuolta ruhtadeami hárrái, váilevaš sisamáksimat doarjjariikkain ja eahpečielgasat siehtadusdokumeantta ektui. Čoaikkima loahppamearrádus lei ahte galgá dollojuvvot ođđa ráhkkanančoaikkinn (golggotmánu 17. ja 18. b. 2012), ovdalge dollojuvvo dábálaš čoaikkinn PSI-lávdegottis.

Váidda mearrádussii rievdaduvvon lobi dáfus Sydvaranger Gruve AS:ii

Sámediggeráđđi lea 13.6.2012 váidán earjilmearrádusa mas Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta (Klif) addá rievdaduvvon lobi Sydvaranger Gruve AS:ii doaibmat nuoskkidanlága vuodul. Mearrádus addá Sydvaranger Gruve AS:ii lobi ain luoitit polyDADMAC ja lasihit flokkularenkemikálaid hivvodaga, mat luitojuvvojit Báhčeveajvutnii lagabui mearriduvvon eavttuid vuodul.

Sámediggeráđđi oaiivvilda ahte mearrádus lasihit flokkularenkemikálaid doaibmaávdnasiid hivvodaga oktiibuot 35 tonnas jahkái 60 tonni jahkái berre mielddisbuktit dan gáibádusa ahte doaibma galgá čadáhut váikkuhananalysa kárten dihtii nuoskkideapmi váikkuhusaid. Váikkuhusčielggadus plána- ja huksenlága ja nuoskkidanlága § 13 vuodul addá Sámediggái ja earáide buoret mearridanvuoddu áššis. Váidaga váldoággan lea ahte Sámediggeráđđi oaiivvilda ahte mearrádus sáhttá váikkuhit sámi beroštusaide njuolggá, ja ahte Klif danne berre konsulteret Sámedikkiin mearrádusa birra, geahča stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa.

- Bargat dan ala ahte mohtorjohtalus meahcis lea ceavzilis vuogi mielde mii váldá vuhtii sámi geavahusa luonddu- ja kulturbirrasa ektui ja sámi meahcástanávkástallama ja suohkaniid iešmearridanrievtti mohtorjohtalusa ektui
- Bargat dan ala vai árbedieđut ožžot stuorát saji areálahálddašeamis
- Váikkuhit areálavuoddu nannema sámi ealahusaide ja sámi resursaávkástallamii
- Bargat dan ala ahte sámi báikkálaš searvan ja mieldeváikkuheapmi buot areála- ja resursahálddašemiin sihkkarastojuvvo
- Bargat dan ala ahte hálldahuslaš doaibmabijut heivehuvvojit nu ahte boazodolliide sihkkarastojuvvo dat mobilitehta maid sii dárbbasit dálkkádatrievdamiid geažil
- Čuovvolit Sámi vuoigatvuodálávdegotti II barggu, earret eará proseassa báikkálaš ja regionála vuodđudeami bokte

Konsultašuvnnat Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleami birra

Sámediggeráđđái geigejuvvui geassemánu 25. b. 2012 jahkebeallásaš čoaikkimis gaskal sámeáššiid stáhtaráđi ja sámediggepresideantta čuovvoleapmin konsultašuvdnaprošedyraid, vuodđodokumeanta čuovvoleapmái Sámi vuoigatvuodálávdegotti evttohusa ođđa áššemeannudan- ja konsultašuvdnaláhkan.

Vuodđodokumeanta láchá Sámediggeráđi árvoštallama vuodul vejolašvuodaid konstruktiivva konsultašuvnnaide, mas dálá geavat ja evttohuvvon konsultašuvdnageatnegasvuodat galget leat vuolggasadjin. Sámediggeráđđi bidjá Sámedikki mearrádusa áššis 08/09 vuodđun iežas čuovvoleapmái, ja lea bargamin buoremusat konkretiserejuvvon vástádusain departementii. Proseassa čuovvoluvvo vuos hálldahuslaš konsultašuvnnaiguin, ja vuosttaš čoaikkima lea áigumuš doallat golggotmánus.

7 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuituid ja –birrasiid daid mihtilmasvuodain ja variašuvnnain, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálldašeamis

Oassemihttomearit

- Sámi kulturmuitut geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemii
- Sámi kulturmuitut ja kulturbirrasat gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálldašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámi kulturmuituid Sámedikki hálldašanváldi lea njuolga mearriduvvon kulturmuitolágas

Strategiijat

Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuitosuodjaleapmái gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiid ja eará relevánta aktevrraid gaska

Skorpan-Nøklan eanasuodjalanguovllu hálldašanplána Návuona suohkanis

Romssa fylkkamánni barggu oktavuodas hálldašanplánain Skárffu – Lohkkala eanasuodjalanguovllus Návuonas lea Sámediggeráđđi registreren kulturmuituid ja kulturbirrasiid 2011:s ja 2012:s. 2011:s čadahuvvojedje registreremat ovttas Romssa fylkkasuohkaniin, ja 2012 registreremiid čadahii Sámediggeráđđi okto. Eanasuodjalanguovllu báikediđostallamat leat mielddisbuktán ollu ođđa sámi kulturmuituid ja čájehit ahte sáhttet gávdnot ollu sámi kulturmuitut riddolagaš guovlluin. Ovdamearka dihtii gávdne duktasajiid, viesso- ja návstoduktasajiid, boarráset vágiid, njáskkahatboriid, ja geađeáiggi duktasajiid ja álgohávdidiid. Maiddái dállovistiid mat ledje ceaggámin ja girkogárddit registrerejuvvojedje. Gieddebergu attii maiddái ođđa dieđuid sámi cukcasiid ja árbevirolaš mitalusaid birra eanasuodjalanguovllus. Iskkadeamit lea addán ođđa áddejumi sámi kulturárbbi birra Skárffus ja Lohkkalis ja duodašta guhkes áiggi geavaheami. Bargu loahpahuvvui borgemánus 2012, ja gieddeberggu boadus lea raporta fylkkamánni ruovttusiidduin. Fylkkamánni lea váldán raportta atnui iežaset barggus, ja dieđut ruovttoluotta leat leamaš positiiva.

Kulturmuitoregistrerenkurssa Báidáris

Ovttas Árran Julevsáme guovdásj:in lágidi Sámediggeráđđi kulturmuitoregistrerenkurssa Báidáris 29.-30.06.2012, kursabáikin lei Duodárrá Ráffe. Registrerenkurssa ulbmil lei oahpahit báikkálaš olbmuid, geat fas sáhttet leat veahkkin dan deatalaš barggus registreret kulturmuituid. Ain leat hui ollu sámi kulturmuitut mat eai leat registrerejuvvon, ja bihtonsámi guovlu ii leat mihkkege spiehkastagaid. Earret Báidáris bohte kursaoassálastit Saltstraumenis, Meløyis, Divttasvuonas, Romssas ja Váhčiris Ruotas.

Kulturmuitoregistrerenkurssa ovttasbarggus SNO:in (Statens Naturoppsyn)

Ovttas SNO:in (Statens Naturoppsyn) ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkaniin doalai Sámediggeráđđi kulturmuitoregistrerenkurssa 14.-15.8. 2012 Ismenningen:is Snoasas. Oassálastit ledje SNO, Luondduhálldašandirektoráhta, , Norges Fjellstyresambanda bargit ja Davvi-Trøndelaga iešgudet várrestivrraid ovddasteaddjit.

- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin bargat dan ala ahte Sámediggi oažžu hálldašanválddi sámi kulturmuituide njuolga kulturmuitolága bokte

- Sámi kulturmuittuid hálddašepmi iežas historjjá ja árvvuid vuodul

420 kV-jodas Báhccavuotna-Hámmárfeasta

Plánejuvvon Báhccavuotna-Hámmárfeasta 420 kV-jodđasa huksema oktavuodas, mas Statnett lea doaibmabiddji, lea čađahuvvon viiddes gieddebargu 2010 gieddeáigodaga rájes. 2012:s leat gieddebarggu oktavuodas earret eará čađahuvvon rusttetguovlluid báikediđostallamat, ja odđa fievriddanmáđiid diđostallan. Dasa lassin leat moadde odđa máđiijamolssaeavttut Gáivuona ja Hámmárfeasta suohkaniin diđostallojuvvon.

Muhtun odđa kulturmuittoregistreremat leat čađahuvvon, ja nu mot dat eará registreremat dán prošeavttas, de čatnasit eatnašat boazodoalu geavaheapmái ja ássamii. Deatlaš oassi dán geasi gieddebarggus lea leamaš čitnaiskosiid váldin áigádeami dihtii árraniid/ássansajiid mat leat linnjaspáittus. Ovdalis lea Sámediggi dieđihan ahte linnjá rihkku kulturmuittolága njealji guovllus: Gahperus Ráissa suohkanis, Ruossavákkis Návuona suohkanis, Loahccavákkis Áltta suohkanis Áisaroaivvis fálesnuori suohkanis. Statnett lea dál ohca sierralobi kulturmuittolágas dáid guovlluid várás.

Trongfossen huksen, Namsskogan suohkan

Mediain lea leamaš čálašepmi Trongfossen fápmorusttega plánejuvvon huksema birra Namsskoganis. Árbevirolaš mitalusaid mielde galgá leat bassi baiki goržžis, muhto báikediđosteamis ii gávdnon mihkkege guovllus. Min gulaskuddancealkámušain mii leat čujuhan dasa ahte guovdilis guovllus lea bálvvosbáiki. Mii lea almmuhan báikki navdima vuodul ja dan maid mii diehtit árbevierus leat mii bájuhan. Árvoštallamii lea biddjojuvvon vuodđun ahte huksen ii duohtat báikki njuolggá, muhto dat duohtadan eahpenjuolggá. Doaibmabiddji galgá váldit oktavuoda Sámedikkiin váidudeaddji doaibmajuid čađaheami oktavuodas.

Sámediggeráđdi ii leat goassege rávven Trongfossena hukset, muhto mii eat ge leat vuostaldan dan. Dán árvoštallama vuodđun leat dat dieđut mat leat leamaš gávdnamis. Jus gávdnojit dieđut mat man nu sivas eai leat gaskkustuvvon Sámediggái, de mii eat sáhte váldit ovddasvástádusa das.

- Duođaštit ja gaskkustit máhtu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa birra

Sámi kulturmuittuid lámčín

Dikšunplána ja dábálaš bargovugiid vuodul lea dán geasi čađahuvvon dikšun nuortalašsiiddas, Njávdamis. Mii leat láddjen guovdileamos guovlluid, čuohppan muhtun soahkeovssiid St. Georga kapealla birra ja bihkkan kapealla. Dikšunplána rávvagiid vuodul leat mii bidjamen gieddelavnnjiid hávdeboldnái. Dat dahkkojuvvo dainna lágiin ahte gilvojuvvojit suoinnit nuortalašsiidda šládđjás guovlluin bolni ala. Preassa lea válddahuvvon dikšunplánas, ja Nuortasámi museas lea ovddasvástádus dikšunbarggus.

Sámediggi lea ráhkadan párkenšillju iežas eatnamii nuortalašsiiddas, plánaid vuodul maid Rambøll ráđdeaddi inšenevrrat leat ráhkadan. Šillju lea gárvvis ja Sámediggi váldá dan badjelasas 4.9.2012. Šillju sáhtii váldit atnui girkobasiid 25.-26.08..

Sámi kulturmuittuid áimmahuššan

Dan barggus ahte čuoovvot eaggádiid geat áiggošedje ovdeštišgohtit ráfáidahttojuvvon ja suodjalanveara visttiid, lea Norgga kulturmuittofonda fitnan min galledeamen. Mii ofelasttiimet sin Unjárggas ja Deanus. Galledeimmet mánga rusttega, ja eaggádat ožžo oktavuoda ja dieđuid ohcanprosedyraid birra kulturmuittofondas. Mánga vistesuodjalusa eaŋkilášši diđostallojuvvojedje ovdeštanbargguid oktavuodas. Dat guoská maiddái Menna-vistái Máttá-Várjjagis, man gielda oaččui 2002:s lobi sirdit dán ráfáiduhthtojuvvon vistti muddenplána dohkkeheami ja čađaheami oktavuodas. Sámediggeráđis lea oktavuodha eaggádiin oažžun dihtii vistti ovdeštuvvot gárvásit.

Sámi visttiid identifiseren ja registreren

Sámedikki prošeavtta oktavuodas identifiseret ja registreret sámi visttiid lea dollojuvvon maŋimus álbmotčoahkkin áššis Skániid suohkanis. Čoahkkin lei vuosttažettiin jurddašuvvon sámi visttiid eaiggádiid várás. Čoahkkimis ožžo eaiggádat oppalaš dieđuid prošeavtta birra, mo registreremat/báikediđoštallamat leat plánejuvvon ja kulturमितolága birra.

Lea plánejuvvon diđoštít sulli 400 vistti, Máttá-Várjjagis, Deanus, Skániin, Granes, Árbordi ja Snåase suohkaniin 2012 gieddeáigodagas. Dáid báikediđoštallamiid čađahedje 2 prošeaktabargi ja 2 giedde bargi geat leat oktiibuot diđoštán sulli 300 vistti. 50 vistti leat vel báhcán diđoštít.

Lea menddo árrat almmuhit lagabui konkrehta loguid dáid visttiid dili birra, galle vistti leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon ja galle vistti leat jávkan, ovdalgo báikediđoštallamat leat loahpahuvvon.

Sámediggerádis lea leamaš hui buorre gulahallan eanaš vistteaiggádiiguin. Sii dárbbášii lagas čuovvoleami visttiid ovddešteami ja bajásdoallama oktavuodas, juoga mii ii gula prošeavtta rámmaide.

- Sámi kulturmuittuid goziheapmi olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaimbguovllu
- Ávnnaskeahtes kulturárbbi goziheapmi, maiddái njálmmálaš árbevieruid ja sámi ávnnaskeahtes kultuvrra registreren
- Sohkaalperspektiivva searvvaheapmi sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa duđaštán- ja registrerenbargus
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul

Áigodagas lea váikkuhangaskaoapmeruhta kulturमितosudjalussii juogaduvvon. Juogadeapmái lei 2 miljon ruvnnu. Dasa lassin lea eanaš oassi juogaduvvon dan liige merkejuvvon 2 miljovnnas maid Riikkaantikvára lea juolludan automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid divvumii. Oktiibuot lea juolluduvvon ruhta 29 ohcamii dán áigodagas. Dain leat 15 ruhtaduvvon dábálaš ruđaiguin ja 14 ruhtaduvvon Riikkaantikvára liige ruđaiguin.

5 prošeavtta ovddeš jagiin leat loahpahuvvon áigodagas ja 1 lea álggahuvvon. Dain ohcamiid gaskkas mat leat ožžon ruđa, leat 18 prošeavtta álggahuvvon.

8 Ealáhusat

Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Ángiruššansuorgi: Rámmaeavttut vuodđoealáhusain

Mihttomearri

- Fuolahit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearit

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut
- Buoret gánnáheapmi vuodđoealáhusain
- Buorre rekrutteren
- Buoret sohkaaldássedeaddu
- Boraspirepolitihkka mii fuolaha sámi ealáhusaid

Strategiijat

- Sihkkarastit areálaid ja resurssaid
- Váikkuhanfápmu politihkkii mariidnaeláhusain, boazodoalus, eanadoalus ja meahcceeláhusain

Riddoguoelástanášši čuovvleapmi

Sámediggerádis lei čoaččkin guolástusministariin čakčamánu 18. b. Riddoguoelástanášši birra. Čoaččkin lei politihkalaš álggahančoaččkin plánet viidáset konsultašuvdnaproseassa rámmašiehtadusa birra konsultašuvnnaide guolástusáššiin ja láhkaásahusbarggu birra vuotnaguolástanlávdegotti oktavuodas, dás maiddá čoaččadusa, bargamušaid ja vuotnajinnjaid ásaheami jna., ja guđe gaskaboddasaš doaimbajuid vejolaččat sáhtá čadáhít konsultašuvnnaid vuolde, ovdamearkka dihtii go guoská gieldit stuorra fatnasiid bivdimis vuonain.

Čoaččkimis lei ovttamielalášvuohka das man deatlaš dat lea oázžut Stuorradikki mearrádusa fápmui nu johtilit go vejolaš. Go guoske dasa ahte gieldit stuorra fatnasiid bivdimis vuonain, de lei ovttamielalášvuohka das ahte dat ferte boahit fápmui nu johtilit go vejolaš ja ahte konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin galget gaskaboddasaš vuotnaguolástanlávdegotti mearriduvvot. Vuotnalinnjaid vuolggasadjin galget leat dat dálá vuotnaguolástanlávdegotti, mat leat mearriduvvon riddodorkesuodjalussii. Áššebeliin lea jáhku dasa ahte fargga juksojuvvo ovttamielalášvuohka das. Proseassa lea maid álggahuvvon ásaht vuotnaguolástanlávdegotti ja mearridit dan válldi daid rámmaid siskkobeaide maid áššebalit sohpe konsultašuvnnain Riddoguoelástanlávdegotti birra. Sámediggeráddi čuovvle maid dá árrjalaččat konsultašuvdnabarggu rámmašiehtadusain konsultašuvnnaide guolástusáššiin viidáseappot dán čavčča.

Seminára ruvkedoaimma birra

Sámediggeráddi searvvai prográmmas semináras ruvkeindustriija ja álgoálbmogiid birra Romssas 10.9.2012 maid Olgoriikadepartemeanta ja Barents-ovttasbarggu álgoálbmotbargojoavku lágidedje. ON álgoálbmotvuoigatvuodaid erenoamášdieđiheadji, professor S. James Anaya, lei okta mángga alla dási sáhkavuorrodolliin mat guorahalle sámiid vuoigatvuodaid ja beroštumiid ruvkedoaimma ektui Sámis.

Konsultašuvnnat boazodoallohálldašeami rievdadusain

15.6.2012 dollojuvvui konsultašuvdnačoaččkin stáhtarádi Lars Peder Brekk ja Sámediggerádi gaska boazodoallohálldašeami rievdadusaid birra. Dát lei nubbi konsultašuvdnačoaččkin. Vuosttaš dollojuvvui 30.3.2012. Norgga Sámiid Riikasearvi lei maid dá mielde konsultašuvdnačoaččkimiin ja Sámediggerádis lea lávga ja buorre ovttasbargu singuin dán barggus. Departemeantta bealis eai boahán ovdan ođđa ja rievdan oainnut gulaskuddanevttohusa ektui maid sáddejedje 30.9.2011. Sohppojuvvui dattetge ahte joatkit konsultašuvnnaiguin. Sámediggi evttohii ahte konsultašuvnnat jotkojuvvojit hálldahusa dásis vai sáhtášii geavahit buoret áiggi ja vejolašvuoda geahčadit árvoštallamiid ja evttohusaid konkrehta ja eanet detáljadásis. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta jearai háliidivččii go Sámediggi dakkár čoaččkima 5.9.2012 beaiváduvvon reivves. Sámediggi lea vástidan juo ja dakkár konsultašuvdnačoaččkin plánejuvvo dollojuvvot golggotmánu álggus.

Konsultašuvnnat ođđa eanamolsunlága birra

Sámediggerádis lei čoaččkin Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain 15.6.2012 gos čilgejuvvui ođđa eanamolsunlága birra. Gulaskuddanáigemearri raporttas ođđa eanamolsunlága evttohusain lei 15.1.2010. Konsultašuvnnaid vuodđodokumeantta lea sáddejuvvon Sámediggái. Sámediggerádi árvoštallama mielde lea deatlaš ahte eanamolsunláhka ii joatkevaččat leat vuostá ii vealahanprinsihpa (SP art. 26), vuoigatvuohka ovttárvosaš meannudeapmái duopmostuoluin (SP art. 27) ja vuoigatvuohka ovtadássásaš meannudeapmái duopmostuoluin (SP art. 14). Dáláš dilli ii deavdde daid gáibadusaid. Bealit mat čatnasit siskkáldas riektediliide boazodoalus ja mearrádušat ja/dahje doaimbajut mat sihkkarastet kulturgelbbolašvuoda duopmostuolus leat deatlaččat čovdosiid ohcamii nu johtilit go lea vejolaš. Hástalussan lea go dát bealit eai leat čielggaduvvon ja leamaš gulaskuddamis. Mainna lágiin dán gozihit lea deatlaš fáddá konsultašuvnnain. Sámediggerádis lea buorre ovttasbargu Norgga Boazosápmelaččaid Riikaserviin dán barggus. Vuosttas hálldahusdási konsultašuvdnačoaččkin eanamolsunlága birra lea plánejuvvon dollojuvvot 2.10.2012. Sámediggerádi áigumuššan lea ahte loahpahuvvon konsultašuvdnabođus ovddiduvvo Sámedikki dievasčoaččkima meannudeapmái.

Deanučázádaga báikkálaš hálddašeapmi

Sámediggi lei bovdejuvvon Deanu Guolástanhálddašeami (DG) stivračoahkkimii borgemánu 14. b. Leavvajohkii. Sámediggeráđđi lei dan čoahkkimis mas vuolláičállinkampánja DG stivrra vuostá ja Deanu lánkaasahusa geahčadeapmi ledje áššelisttas. Čoahkkimii ledje bohtán Kárášjoga gieldda, Deanu bivdo- ja guolástansearvi ja Deanujoga luossabivdosearvi. Čoahkkimis ávžžuhii Sámedikki presideanta ovttas hálddašit deanu luosa ja ahte hálddašeapmi johtileamos lági mielde gulahallagoađášii báikkálaš olbmuiguin ja erenoamážit vuoigatvuodaoamasteddjiid beroštupmi organisašuvnnain. Čoahkkima boađusin lei maiddái oktasaš cealkámuš maid buot čoahkkinoasseváldit dorjo. Čoahkkinoasseváldit oavvildedje ahte beliin lea ovddasvástáduš deaivvadit ja váikkuhit buriid čovdosiid.

Deanuláhka

Evttohuuvvon rievdadus Deanulágas ja Finnmárkkulágas váldojuvvo ovdan dan oktavuodas go luossaja sáivaguollebivdoláhka lea evttohuuvvon rievdaduvvot. Stuorradikki Energiija- ja biraslávdegoddi lea dál meannudeamen lága. Lávdegoddi doalai rabas gulaskuddama áššis 31.5.2012. Sámediggeráđis lea oktavuodha stuorradikki lávdegottiin dán áššis.

NASCO áicistáhtus

Sámediggi oáččui 04.7.2012 áicistáhtusa NASCOs - The North Atlantic Salmon Conservation Organization. Dát mearkaša dan ahte Sámediggi ovddasta iežas leavvga vuolde dalle go luossahálddašeami birra ságastuvvo riikkaidgaskasaččat. Riikkaidgaskasaš váikkuhanfápmu dán proseassain lea dađistaga čielgaseabbo ja danne lea Sámediggeráđi mielas dárbu oazžut iežas jiena riikkaidgaskasaččat.

Evttohus rievdadit šibihid ja bohccuid buhtadanortnegiid

Sámediggeráđđi lea vástidan 12.04.12 beaiváduvvon gulaskuddanreivii mii guoská evttohussii rievdadit šibihid ja bohccuid buhtadusortnegiid, čielggadusaid vuodul maid guokte prošektajoavkku Luondduhálddašan direktoráhtas leat dahkan. Čielggadus bohccuid buhtadusortnegis 15.4.2011, ja čielggadus šibihidida guoski buhtadusortnegis 1.7.2011. Sámediggeráđđi attii gulaskuddancealkámuša 22.6.12.

Bargojoavkku barggu duogázin lea Ráđđehusa 2009 álggahanjulggaštus – Soria Moria II, mas čuožžu ahte buhtadusortnegat boraspireid dagahan vaháguidda guohtonelliide galget rievdaduvvot dainna ulbmilin ahte duohta boraspirevaháguid ovddas oazžu buhtadusa. Ođđa 17.6.2011 boraspiresoabahus čájeha ahte soabahusbealit lea soahpan ođđa ja eanet riidoeastadeaddji buhtadusortnega.

Sámediggeráđđi čujuha gulaskuddancealkámušas ahte lávdegottiid raporttat leat menddo láivásat vuodđun konkrehta gulaskuddandokumentii. Goappašii raporttain orru eahpesihkarvuodha das man ollu leat boraspiret. Dát buktá fas eahpesihkarvuodha das ahte man ollu šibihid ja bohccuid váldet ráfáidahttojuvvon boraspiret. Sámediggeráđđi čujuha ahte dát fas buktá eahpesihkarvuodha das ahte mainna lágiin buhtadusaid galggašii rehkenastit sávzzaid/lábbáid ja bohccuid ovddas ja maid bidjat vuodđun buhtadusaide. Raporttain eai leat makkárge konkrehta evttohusat das mo dan galggašii rehkenastit vai buhtadusortnegiid bokte buhtaduvvošedje duohta vahágu. Danne bivdá Sámediggeráđđi konsultašuvnnaid dalán go Birasgáhttendepartemeanta duohta meannudišgoahtá ášši.

Sámediggeráđđi deattuha ahte lea deatalaš ahte buhtadusortnegat gokčet vaháguid, ja ahte buhtadusortnet ii giktalivčče bisuhit boraspirenáli nu ahte ii dávistivččii mearriduvvon nállemihtuide iešguđege guovllus. Riidoeastadeaddji boraspirehálddašeamis ferte vuhttot buorre jáhkehahttivuohta boraspireid duohta náliid ektui, buriid buhtadusortnegiid ektui ja buriid politihkalaš čanastagaid ektui mat bures anašedje ávviris ceavzilisvuodha prinsihpa boazodoalus ja sávzodoalus.

- Láhčit dilálašvuodaid álgoávdnasiid viidáseappot ráhkadeapmái
- Váikkuhit lassealáhusaid ovddideami

- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit buorit ortnegat buolvamolsumiidda vuodđoealáhusain
- Váikkuhit dasa ahte nissonolbmuid oassi vuodđoealáhusain lassána
- Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit sáhttet háhkat meahcceresurssaid

Šiehtadallamat Suomain

Šiehtadallamat Suomain ođđa soahpamuša ektui Deanujoga rádjaoasis leat álggahuvvon. Sámediggeráđdi lea nammadan ovttá olbmo Norgga šiehtadallandelegašuvdnii. Vuosttaš šiehtadallan lea dollojuvvon 19. - 21.6.2012. Boahte šiehtadallamat dollojuvvojit vuordimis mannomolsumis skábmamánnu/juovlamánnu 2012.

Bargu norgga-ruođa boazoguohtonkonvenšuvnnain

Sámediggeráđdi lea doallan čoahkkima 21.8.2012 Álttás norgga-ruođa boazoguohtonkonvenšuvnna boahtteáiggi barggu birra. Čoahkkin lei ráhkkaneapmi norgga ruođa ministtarčoahkkimii mii dollojuvvo Stockholmmas 21.9.2012. Norgga-ruođa boazoguohtonkonvenšuvnna čoahkkimis Stockholmmas lea ulbmilin ságastit viidáseappot konvenšuvdnaproseassa barggu birra. Álttá čoahkkimis ledje Sámediggeráđi lassin, Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi, Ruođa sámiid riikasearvvi, Ruođa beale Sámedikki ja ruođa bealde boazoeaiggátsearvvi ovddasteaddjit. Čoahkkimis konkluderejuvvui ahte bargat viidáseappot dainna ulbmilin ahte oazžut oktasaš sámi strategiija čoahkkimis Stockholmmas.

Ángiruššansuorgi: Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri

- Geasuheaddji ja eallinnávccalaš sámi báikegottit

Oassemihttomearit

- Mánngabealat ealáhuseallin geasuheaddji bargosajiiguin nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta
- Eanet fárren sámi guovlluide mii váikkuha eallinnávccalaš báikegottiide
- Eanet bargosajit nuoraide main lea buorre gelbbolašvuohta

Strategiijat

- Lagat ovttasbargu gielddaiguin

STN-guovllu viiddideapmi

Sámediggi mearridii geassemánus ahte vihtta ođđa gieldda laktojuvvojit ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguvlui (STN-guovlu). Dát gielddat leat Báhccavuotna, Gálsa, Ráisa, Skiervá ja Siellatgieldda. Sámediggeráđdi lea galledan buot dan vihtta gieldda áigodagas 3. – 7.9.2012. Čoahkkimiin čilgejuvvui maid mearkkaša go gullá doaibmaguvlui, doarjjaortnegiid birra ja movt Sámediggi bargá ealáhusovddidemiin. Gielddat muihtalede ealáhuseallima birra, boahtteáiggi ángiruššansurggiid birra ja erenoamáš proševttaid birra maiguin barget. Ságastuvvui maiddái dan birra movt Sámediggi ja gielddat sáhtášedje ovttas ovddidit ealáhusaid.

Árjjalaččat váikkuhit ahte ásahuvvojit dakkár bargosajit nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta

Ovddidit kulturdeaiivvadansajiid

Nissonolbmot ealáhusutkin

Viiddidit dan ortnega ahte oahppaloanat vuoliduvvojit geasuhan dihtii nuoraid dakkár bargosajiide main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta

Ángiruššansuorgi: Kulturealáhusat

Mihttomearri

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

Oassemihttomearit

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat
- Iešráhkaduvvon gálvvuide ja eará dáidda- ja kulturbuktagiidda buoret johtu
- Rekrutteren duodjeealáhussii
- Vásáhusurisma mii deattuha sieivavuoda ja jáhkehahttivuoda

Strategiijat

- Buoridit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

Ráđđehusa kultur- ja ealáhusdoaimaplána

Sámediggeráđđi lea addán rávvagiid ráđđehusa 2013 kultur- ja ealáhusdoaimaplánii. Čuovvovaš doaimabijut leat evttohuvvon:

- Sámi kulturealáhusprográmma
- Gelbbolašvuoda ja gaskkustanvirggit sámi dáiddárráđđái
- Sámi etnomusihkkaguovddáža ruhtadeapmi
- Duodjeealáhusas momssa luvven
- Eallineaktoortnet
- Norla-doarjja maiddái sámegeielat girjjálašvuhtii
- Sámi musihkka mielde Music Norway profileremii
- Sierra gaskkustanortnet sámi lávdedáiddáriid várás a la Sápmi music mielde
- Sámi kulturealáhusdutkan Kulturdepartemeantta dutkanstrategiijas
- Sámi kulturealáhus válđojuvvo mielde Ealáhus- ja gávpedepartemeantta riikaviidosas statistihkaide kulturealáhusa birra
- Sámi mátkeealáhusat daid doaimabijuid searvái mat gusket mátkeealáhusáŋgiruššamiidda

Sámediggeráđđi lea biddán kulturdepartemeantta gulahallančoahkkimii evttohuvvon doaimabijuid birra.

- Buoridit fitnolašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhusain
- Vuoruhit fidnooahppiortnega ja ovddidanbarggu duodjeealáhusas

Duodji

Duodji fitnooahppiortnet doaima nugo lei plánejuvvon. Ođđajagi rájes leat leamaš 12 fitnooahppi. Guđas sis gerge oahpuin borgemánus. Jahkemolsumis ledje logis sin gaskkas eret Finnmárkkus. Sámediggi lea ráddjen oahppoáigi fitnodagas guovtti jahkái maid oahpahuskantuvrra čuovvola.

Šiehtadallamat ealáhusšiehtadusas álggahuvvojedje borgemánu 20. b. Duodjeorganisašuvnnat gáibidedje 14,6 miljon ru. Sámedikki vuolggasadjin šiehtadallamiin lea vuoruhit ovddidandoaimabijuid dan sadjái go doaimadoarjjaortnega. Šiehtadallamat galget loahpahuvvot maŋimuštá 1.10.2012.

Prošeakta duoji ovddideapmi ealáhusas julevsámi guovllus lea jagi guhkkosaš prošeakta maid Sámediggi ja Norlándda fylkkasuohkan leat ruhtadan. Prošeavtta stivrenjoavku lea ráhkadan plána jahkái 2012. Plánas leat doaimmat maid gaskkas oassi dain lea juo čađahuvvon. Prošeaktajođiheadđi lea 40 % virggis ja das lea ovddasvástádus álggahit doaimabijuid mat leat bargoplánas.

Áŋgiruššansuorgi: Ođđahutkan, dutkan ja árvohákan

Mihttomearit

- Eanet ođđahutkamat sámi servodat- ja ealáhuseallima vuodul

Oassemihttomearit

- Eanedit hutkama, ovdáneami ja ođasmahttima dutkan- ja ovddidandoaimmaid bokte

- Eanet buvttášlájat
- Eanet dutkandoaimmat ealáhuseallimis sámi guovlluin

Strategiijat

- Movttiidahttit oassálastiid ovttasbargat
- Buoridit gelbbolašvuoda márkan- ja buvttaovddideamis
- Buoridit gánnáhahttivuoda ja fitnolašvuoda
- Doarjut árjjalaš ovddidanbirrasiid sámi guovlluin
- Ovttasbargat dutkanbirrasiiguin main lea gelbbolašvuolta sámi ealáhusain

Ealáhusovddideapmi

Sámediggeráđđi lea searvan bargoseminárii Finnmárkku Allaskuvllas gos guovddázis leat leamaš regionála innovašuvdnapolitiikka ja ealáhuspolitiikka boaittoeale báikkiin. Iskkadeamit čájehit ahte unnán lea ođđahutkan guovlluin go ealáhuseallin lea fuotni. Gávvogat ja stuorat čoahkkebáikkid ávkkástallet eanet ruđaiguin mat juolluduvvojat ođđahutkan prošeavttaide.

Sámediggeráđđi lea joatkán ovttasbarggu Telemarksforskningen nammasaš fitnodagain dan ektui ahte analyseret ealáhuseallima sámi guovlluin. Fokusis 2012:s lea ahte ráhkadit sierralágan boahhteáiggi plánaid sámi guovlluid várás. Dát galget čájehit makkár mearkkašupmi lihkostuvvan ealáhusstrategiijas šattašii ja makkár mearkkašupmi eanet ássansadjedoaimmain lea boahhteáiggi álbmotovddideapmái.

Sámediggeráđđi searvá Bargoeallima ovttasbargoráđđái Romssa universitehtas. Ráđđi galgá doaimmat ráđdeaddin universitehtajodiheddjiide universitehta guhkesáiggi ángiruššansurggiid hábmema ektui. Sámediggeráđđi áigu váldit ovdan gelbbolašvuoda dárbbuid sámi bargoeallimis ja sámi bargo- ja ealáhuseallima dutkandárbbu.

- Ovttasbargat Innovašuvdna Norggain eanedan dihtii hutkama sámi guovlluin

Ángiruššansuorgi: Gealbudeapmi ja ođđaálggaheamit

Mihttomearri

- Eanedit álggahemiid sámi guovlluin

Oassemihttomearit

- Buoret gelbbolašvuolta ealáhusain
- Eanet ođđaálggaheamit
- Eanet ealáhushutkan

Strategiijat

- Fállat álggahanoahpu ja čuovvoleami

Sámediggeráđđi lea viežžamin fáraldaga guovtti prošeaktii maid ulbmilin lea čuovvolit ásaheddjiid Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Čuovvolanprošeavttat leat dat seamma mat čadahuvvojedje máttasámi guovllus ja Gaska- ja Lulli-Romssas.

- Ávžžuhit joatkkaskuvllain vuoruhit ealáhushutkama skuvllas
- Fállat gealbudandoaimbajuid
- Gealbudandoaimbajut heivehuvvon sámi lotnolasealáhusaide

9 Regionánaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuolta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán

ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Ulbmil

Váldomihttomearri

- Árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagiieldaiguin

Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagiielda gaskasaš ovttasbargošiehtadusa ođasmahttin

Sámedikkis ja Finnmárkku fylkkagiieldas lea leamaš čoahkkin ovttasbargošiehtadusa ođasmahttima birra 15.8.2012. Vuolggasajis lea áigumuš divvut artihkkaliid mat gusket bajimuš politihkalaš mihttomeriide. Ovttasbargu berre čađahuvvot dakkár surggiin maid ektui bealit leat ovttaoavilis ja main leat oktasaš mihttomearit.

Áigumuššan livččii meannudit ášši ráđđechoahkkimis 23.10.2012 ja ahte šiehtadusteaksta galggašii gárvánit dievasčoahkkima meannudeapmái 26. - 30.11.2012.

- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat
- Árijaleappo rolla giieldaid ektui
- Ollislaš politihkka giieldaid ektui
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima

10 Sámiid ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:ii, Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davvirikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interreg:ii ja EO:ii.

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaskka riikarájáid rastá
- Sámediggi lea iešheanalis aktevra ovttasráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdáneapmi lea buorránan

Strategiijat

- Davvirikkalaš ja riikkaidgaskasaš barggu bokte nannet sámi iešmearrideami.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra lea doallan guokte čoahkkima áigodagas, Anáris 27.6.12 ja telefončoahkkima 24.6.2012. Gaskaboddosaš čoahkkingirji čuovvu mielde.

- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.
- Nannet Ruošša beale sámiid dili.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

Rio+20

Sámediggeráđđi searvvai ON máilmminjunuščoahkkimii ceavzilis ovdáneami birra áigodagas 20. – 22.6.2012 Rio de Janeiro Brasilas. Rio+20 váldofáddán lei ruoná ekonomii ja geaivuođa unnudeapmi.

Loahppajulggastusas deattuhuvvo energiijadárbu buohkaide, ođasmuvvi energiija ja energiija beavttálmahttin. Rievttalaš juohkin lea olles dokumeantta rukses láigi. Mearriduvvui maiddá oktasaš ceavzinfámu mihttomearri. Álgoálbmogat ledje duhtavaččat go loahppadokumentii bođii paragrafa mii dohkkeha ahte ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggastus lea deatalaš vuodđun ceavzilis ovdáneami očcodeapmái máilmmi álgoálbmogiidda. Sámediggeráđđi doalai sáhkavuoru Australia jođihan oalgeláideamis eana- ja mearraguovlluid hálldašeami birra álgoálbmogiid ja báikegottiid olis man vuodđun lea biologalaš riggodaga geavaheami bisuheapmi ja ceavzilvuohta. Jurddan viidáseappot lea ahte ášahuvvo fierpmádat stáhtaid ja álgoálbmogiid gaskka gos sáhtta guorahallat vásihusaid ja ovdáneami.

Álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 – ráhkkankonferánssa Álttás 2013:s

Suoma, Norgga ja Ruota beale sámedikkrit leat skábmamánus 2011 Sámi parlamentariihkkár konferánssa julggastusa bokte julggastan ahte sámedikkiin sierra ja ovttas lea ovddasvástádus bargat riikkaidgaskasaččat ja nie ovddidit ja suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja beroštumiid. Dán julggastusas boahá maiddá ovdan ahte sámedikkrit árrjalaččat servet 2014 máilmmikonferánssa ráhkkankonferánssa ja ieš konferánsii, ja ovddidit sámi álbmoga ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuođaid. Dasto leat sámedikkrit julggastan ahte sii ovttas geahččalit váikkuhit ahte ráhkkaneapmi álgoálbmogiid konferánsii 2013 Álttás lihkostuvašii.

Geassemánu 27. ja 28. b. dán jagi dollojuvvui oppasámi čoahkkinn Anáris. Oppasámi čoahkkinn lei deatalaš forum gos digaštallat sámi politihkalaš ja temáhtalaš sámi vuoruhemiid birra 2014 máilmmikonferánssa várás. Dát politihkalaš ja temáhtalaš sámi vuoruheamit leat heivehuvvon Anár-julggastussii, mii čuovvu mielde.

Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples - EMRIP 5. šešuvdna 2012:s

Sámediggeráđđi searvvai EMRIP vidát šešuvdnii 2012:s. Mís ledje golbma sáhkavuoru, maid fáddán ledje máilmmikonferánssa, EMRIP ovddeš dutkamiid čuovvoleapmi ja álgoálbmotjulggastus. Sámediggi áigu heivehit mánga EMRIP addán rávvaga Olmmošvuoigatvuođaráđi resolušuvdnii olmmošvuoigatvuođaid ja álgoálbmotvuoigatvuođaid birra čakčat 2012.

12 Sámi organisašuvnnat

Demokráhtalaš servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Strategiija

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte láchit diliid girjás organisašuvdnaeallimii

13 Eará áššit

Doaibmabidjoplána ráhkadeapmi sámi fánngaid ja dubmehallan olbmuid várás Rihkusfuolahus davvi guovllus ráhkada doaibmabidjoplána sámi fánngaid ja dubmejuvvon olbmuid várás. Doaibmabidjoplánas leat čanastagat stuorradiggediedáhussii nr 37 (2007-2008) ”Straff som virker (Ránngáštus mii doaibmá)” ja sámegeiela doaibmapláni. Sámediggeráđđi lea konsulteremiin mo hábmiet doaibmabidjoplána ja makkár sisdoallu das galggašii leat. Sohppojuvvon lea ovdánanplána ja vurdojuvvo ahte doaibmabidjoplána lea gárvvis ovdal skábmamánu 2012.

Raporta sámi dimenšuvnna birra riektivuogádagas

Duopmostuollohálddahas (DH) geigii raportta sámi dimenšuvnna birra riektivuogádagas 14.1.2011. Sámediggi attii raportii gulaskuddama 28.04.11. Sámediggi dieđihii gulaskuddamis ahte raportta čuovvoleapmi lea konsultašuvdnageaskku vuollásaš. Konsultašuvdnaproseassa lea álggahuvvon. Sámedikkis ja DH:s lei gulahallančoahkkin 27.6.2012, gos goappašagat bealit adde dieđuid fáttáid birra mat leat guoskkahuvvon raporttas ja movt daiguin bargojuvvo ja viidáset proseassa sohppojuvvui.

Sámediggeráđđi válddii ovdan barggaid nugo sámi giellaiskkadeapmi, sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttin, sámi juridihkalaš tearbmaprošeakta, dulkaoahppu/autorisašuvdna, boazodoalu vejolaš nággočovdosat, ovttasbargu oahppoásahusaiguin ja dutkanbirrasii, evttohan doaibmabijuid foruma hárrái, movt Sámedikki dokumeanttaid juridihkalaččat deattuhit ja dárbbášuvvo go riektelágádusas sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta. Duopmostuollohálddahas válddii erenoamážit ovdan duopmostuollohálddahas sordjasmahttunvuođa ja oktavuoa Justiisa- ja gearggusvuođadepartementii.

Sámediggi beasai geiget gulaskuddanvástádusaid raportii. Barggus viidáseappot galgá DH árvvoštallat raportta ja boahtán gulaskuddanárvalusaid vuođu, ja konsulteret Sámedikkiin konsultašuvdnageaskku vuollásaš doaibmabijuid hárrái maid DH:s dahje Sámedikkis lea ovddasvástáduš álggahit. DH áigu dieđihit departemeanttaide go lea dárbu daid doaibmabijuid birra mat gullet departemeanttaide guoskevaš surggiin ahte makkár oaidnu das lea. Mii guoská dán lágan doaibmabijuide, de lea lunddolaš ahte departemeanttat ieža konsulterejit Sámedikkiin.

Verddepšeakta

Sámediggi lea várren 250 000 ru Verdde ovddasmanni prošektii man ulbmilin lea váikkuhit miellaguottuid duddjon- ja riidoeastadeaddji doaibmabijuide välljejuvvon gielddain. Doarjaga leat ožžon Áltá ja Guovdageainnu suohkanat. Sámediggeráđđái lea deatalaš ahte ásahuvvo dán lágan ovttasbargu skuvllaid/mánáidgárddiid gaskka välljejuvvon suohkaniin. Dán vuođu lea Sámedikki hálddahas leamaš oktavuoa suohkaniiguin. Mañimus čoahkkin dollojuvvui 13.9.2012. Čoahkkima fáddán lei ovdánanplána ja proševtta ovddideapmi.

Skuvllain lea stuorra beroštupmi searvat prošektii. Áltá ja Guovdageainnu suohkanat gárvvistit oktasaš prošektaplána 12.10.2012 rádjai. Vurdojuvvo ahte prošekta álggahuvvo ođđajagimánus 2013 ja loahpahuvvo giđdat 2014. Sámediggeráđđi áigu evalueret proševtta čakčat 2014.

14 Ođđa áššiid almmuheapmi - čuovvoleapmi

Mo Sámediggeráđđi lea čuovvolan daid ođđa áššiid, mat almmuhuvvojedje dievasčoahkkima áššis 16/12.

Evttohus 1: Vuodđoealáhus oahpahus boazosámi mánáide vuodđoskuvllas

Sámediggeráđđi bargá oktalaččat dainna ulbmiliin ahte oahpahus galgá heivehuvvot sámi mánáide, muhto Sámedikkis lea ráddjejuvvon váldi oahpahussuorggis. 2012 bušeahtas leat earret eará ohcanvuodot doarjagat árbedihtui, masa muhtun skuvllat leat ohcan ja ožžon doarjaga.

Sámi skuvladutkan lea čájehan ahte sámi skuvla uhccán lea vuodđuduvvon sámi árvvuide ja ahte skuvla lea uhccán vuodđuduvvon sámi oahppofilosofijii ja sosiála norpmaide mat leat sámi

servodagas. Sámedikki oahpahusdieđáhusas daddjojuvvo ”Sámi skuvlla sisdoallu galgá speadjalastit sámi servodaga iežas árvvuid, ja galgá váikkuhit dasa ahte oahppo mii lágiduvvo sámi ohppiide, lea vuodđudovvon sámi máilmmiipmárdussii, ja árvvuide mat leat guovddážiis sámi mánáidbajásgeassimis. Sámi skuvlla ”sámáiduhttin” gáibida ahte skuvlaoamasteaddjit ja guovddáš eiseválddit ipmirdit man dárbbaslaš lea oazžut eanet kulturipmirdeaddji skuvlla. Fertejit ráhkaduvvot sierra strategiijat dasa movt fievrredit sámegeiela, kultuvrra ja árbemáhtu skuvlii, vai skuvlaoamasteaddjit, jođiheaddjit ja skuvlaeiseválddit čohkkejit ipmárdusa ja dohkkehit dan. Dan sáhtášii dahkat earet eará dutkamiin, geahččaladdan- ja ovddidanbargguiguin ja gelbbolašvuodanannemiin.” Viidáseappot daddjojuvvo ahte ”Sámediggi dáhttu oazžut eanet beroštumi geavahit árbemáhtu oahpahasas. Sámi skuvllat ja eará skuvllat mat fáallet oahpu sámegeiela ja/dahje sámegeilli berrejit buorebut geavahit vuodđun sámi árvvuid ja oahpahit ohppiide sámi máilmmiipmárdusa, sámiid historjja ja servodateallima.” Dieđáhusas boahá maid ovdan ahte Sámedikki oainnu mielde dárbbasuvvo sámi árbediehtoguoovddáš gos ovddiduvvojit vuogit mo fievrredit viidáseappot dakkár máhtu.

Sámediggeráđdi áigu čuovvolit oahpahusdieđáhusa doaibmaplánain (-guin) ja jahkásaš bušehtaid bokte. Dan oktavuodas čuovvoluvvo maiddá Johttisápmelaččaid listta evttohus nu guhkás go lea vejolaš. Fertet dattetge aiddostahttit ahte Sámedikkis lea ráddjejuvvon váldi oahpahussuorggis. Skuvlaeigaigádis, mii vuodđoskuvlla ektui lea giella, lea ovddasvástádus das ahte oahpahas čuovvu lágaid ja láhkaásahusaid, dás maiddá oahppoplánaid. Máhttoloktema ja Máhttoloktema – Sámi oahppaplánat eaktudit ahte oahpahasas lea konkreta sisdoallu, mo oahpahas organiserjuvvo ja guđe bargovuogit galget geavahuvvot oahpahasas, mearriduvvojit báikkálaš dásis (skuvlaeigaigát, skuvlajođiheaddji, oahpaheaddji).

Evttohus 2: Dálá boraspirešiehtadusa čuovvoleapmi

Sámediggeráđdi registrere ahte Bargiidbellodaga árras Sten Jønsson lea eahpeduhtavaš dainna bargguin maid Fylkkamánni birasgáhttenossodat ja Boraspirehálldašandirektoráhta dahká boraspirehálldašeamis lullisámi guovllus. Son čujuha earret eará eahpečielga máddodatregistreremiidda, njozes buhtadusgieđahallamiidda, eastadandoaimmaid eahpeeivostuvvi ohcanmeannudemiide jna. Ovddasvástádus dain gullá fylkkamánniide. Sámediggi sáhtá uhccán váikkuhit fylkkamánniid vuoruhemiid. Sámediggi nammada dattetge guokte áirasa golmma davimus boraspirelávdegoddái ja ovttá áirasa Hedmárkku regiovdni, muhto dát áirasat galget hálldašit boraspiriid.

Sámediggerádis galget lagas boahhteáiggis leat konsultašuvnnat dan birra ahte čuovvolit raportta riidodási uhcideami birra boraspiriid ja boazodoalu gaskavuodas Davvi-Trøndelagas. Dát raportabargu lea iešgudet sivaid geažil leamaš mañiduvvon. Mañimus konsultašuvdnačoahkkin lei 5.2011. Ollu dain gažaldagain maid árras Jønsson ovddidii, váldojuvvojit digaštallamii dáid konsultašuvnmaid oktavuodas.

Go ášši guovžamáddodaga uhcideami birra lei gulaskuddamis, de evttohi Sámediggeráđdi ahte uhcideapmi galgai dahkkojuvvo Davvi-Trøndelagas. Dán rávvaga čuovui direktoráhta borgemánus dán jagi ja dál lea mearriduvvon ahte galget leat dušše 3 guovžžačivgga Davvi-Trøndelagas dan saji go 4 ovdal.

Sámediggeráđdi lágidii seminára njukčamánu 2012 daidda áirasiidda maid Sámediggi lea nammadan. Seminárii ledje maiddá fylkkamánnit bovdejuvvon. Áigumuš lei oazžut gulahallama lávdegottiiguin ja seammás almmuhit Sámedikki politihka boraspirehálldašeamis maiddá lullisámi guovllus. Ráđdi bijai stuorra deattu daidda hástalusaid mat lullisámi boazodoalus leat boraspirevahágiid geažil. Sámediggeráđdi áigu jeavddalaččat lágidit dákkár semináraid, aiddo fal dainna ulbmiliin ahte čalmmustahttit Sámedikki boraspirepolitihka. Sámedikki nammadan áirasiin boraspirelávdegottiin galgá leat báikkálaš ovddasvástádus láchit lullisámi boazodoalu iežaset regiovnain.

Dattetge lea Birasgáhttendepartemeanta mii mearrida boraspirepolitihka rámmaid. Sámediggerádis galgá leat erenoamáš fokus boraspirehálddašeapmái lullisámi guovllus sihke čoahkkimiin departemeanttain ja lullisámeguovllu ovttasbargošiehtadusaid čuovvleami oktavuodas.

Evttohus 3: Synonymsátnegirji lulli- julev- ja davvisámegillii

Sámediggerádi mielas lea hui deatalaš ahte sámi gielain galget leat rivttes veahkkeneavvut vai gielat geavahuvvojit ja ovddiduvvojit.

Giellatekno lea ovttas Sámedikkiin ovddideamen ođđa sámi sátnesuorkká, mas galget leat sámi terminologijja ja sámegeiel sánit. Ođđa sátnesuorkká galgá lea sátnesu- ja tearbmaoahcanreaidu olles sámi álbmoga várás ja eará berošteaddji geavaheddjiid várás. Ođđa sátnesuorkkás galget leat seamma gielat go Risten.no:s, lassin duiskagillii, davvisámegillii, julevsámegillii, lullisámegillii, suomagillii, dárogillii, ruotagillii, eangasgillii ja latiinnagillii. Dán sátnesuorkkás galgá maid leat vejolaš oaidnit maid sátni mearkaša eará gielaide go sámi gielaide, ja galgá sáhttit gávdnat vejolaš synonymaid.

Sámediggeráddi lea maid addán doarjaga giellaspilla-appaide mat geavahuvvojit mobiltelefonnas. Dáinna spillain galgá sáhttit oahppat ođđa sámegeiel sániid ja iskat iežas máhtu sámegeielas. Appa galgá leat sihke lullisámegillii, julevsámegillii ja davvisámegillii.

Evttohus 4: Intenšuvdnašiehtadus Nussiriin

Sámediggi dohkkehii áššis 21/10 minerála plánaveahki minerálaressursaid iskkadeapmái ja roggamii. Áigumuššiehtadus Nussir ASA:in lea Sámedikki mearrádusa čuovvleapmi. Minerála plánaveahki lea earret eará dohkkehuvvon amas leat nu ahte áššis áššái mearriduvvo mo Sámediggi čađaha proseassaid daid minerálafitnodagaid ektui, mat háliidit iskat ja roggat minerálaid.

Áigumuššiehtadus ii leat šiehtadus das mo ruvkeplánat galget čađahuvvot, muhto sáhka das ahte sáhtta go juksat ovttamielalašvuoda doaibmakonsešuvdnaohcama ektui, ja jus nu makkár eavttuid vuodul. Sámediggeráddi oaidná ahte Nussir ASA ruvkedoaimmain leat negatiiva váikkuhusat ja ahte dan leat mánga instánsa čujuhan. Ráddi áigu čuovvolit Sámedikki mearrádusa minerála plánaveahki ja áigumuššiehtadusa ektui Nussir ASA:in. Boađus šiehtadallamiin Nussir ASA:in ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii meannudeapmái.

Sámediggeráddi lea ovttaoavilis das ahte nationála njuolggadusat ruvkedoaimmaid várás sámi guovlluin livčče stuorra veahkkin, vuodđiduvvon riikkaidgaskasaš standárddaide. Sámediggeráddi oavvilda ahte Sámedikki minerála plánaveahki lea deatalaš veahkkin dasa. Dasa lassin leat OECD njuolggadusat mánggariikka fitnodagaid várás, ja sierra bargajoavku man ON lea nammadan bargat olmmošvuoigatvuođaiguin ja mánggariikka fitnodagaiguin. Dieđáhusas Meld. St. 7 (2011–2012) Davviguovllut daddjojuvvo ahte ráđdehus áigu bargat dáinna ulbmiliin ahte ovddiduvvojit etihkalaš njuolggadusat mat váldet vuhtii álgoálbmogiid ekonomalaš doaimmaid oktavuodas davvin, dálá Norgga riektedili vuodul.

Sámediggeráddi diehtá ahte Árran julevsámi guovddáš ovttas Nordlándda universitehtain, Romssa universitehtain, Sámi allaskuvllain ja riikkaidgaskasa boazodoalloguovddážiin lea gárvvisteamen ohcama Olgoriikadepartementii prošektii mii čuovvola dán stuorradiggedieđáhusa doaibmabiju.

Sámediggeráddi oavvilda ahte ruvkedoaimmain sáhttet leat stuorra váikkuhusat sámi kultuvrii ja servodahki. Danne lágida ráddi viiddes seminára mineráldoaimmaid birra sámi guovlluin dán dievasčoahkkimis čakčamánu 27. b. 2012.

Evttohus 5: BADJEL 30 JAGI ÁLTTÁ-GUOVVDAGEAINNU ÁŠŠI RÁJES

Sámediggeráddi oaidná hui posiitiivan go ovddiduvvo álga ásahtit Álttá-Guovdageainnášši duodaštanguovddáš, mas ođđaset áiggi sámpolitihka deatalaš dáhpáhusat duodaštuvvojit ja gaskkustuvvojit, maiddá boahhte buolvvaide.

Sámediggi lea juolludan ruđaid RiddoDuottarMuseat:ii golmmajagi áigodahkii plánet duođastanguovddáža Mázii. Lea deatalaš ahte biddjojuvvo nana vuodđu museafágalaš doibmii maid sáhtta čatnat RiddoDuottarMuseats organisašuvdnii.

Sámediggi lea 2010:s addán doarjaga Siivet AS:ii dokumentárabuvttadeapmái “Samefolket 30 år etter” mii maŋŋá lea ožžon namahusa “Den siste nomade?”. Dokumentára čalmmustahtta dálá boazodoalu hástalusaid duođašteami. Sáhtta go dakkár johtaleaddji eallinvuohki go sámi boazodoallu ceavzit ođđaáiggi servodagas?

Nealgudeddjiid rahčamuš Áltta-Guovdageainnu ášši riiddu oktavuodas lea mearkkašan ollu sámi servodaga ovddideapmái. Sámediggeráđđi ádde bures ahte dát rahčamuš lea čuohcan garrasit sidjiide geat ledje mielde.

Dattetge ii ane Sámediggeráđđi ulbmilažžan nammadit áššedovdi lávdegotti mii galgá guorahallat nealgudeddjiid eallindiliid. Dat mearkkašivččii uhca jovkkoža ovttaskasolbmuid dearvvašvuoda ja sosiála dili guorahallan mii livččii váttis anonymiseret doarvái bures.

Evttohus 6: Mediafálaldat mánáide julevsámegillii

Sámediggeráđđái lea deatalaš ahte sámegiela mánáin galgá lea mediafálaldat iežaset gillii. Dát čuolbmačilgehus lea váldojuvvo ovdan sihke Máhttodepartemeanttain ja NRK Sápmi:in, ja Sámediggeráđđi lea das aiddostahttan man deatalaš dohkálaš mediafálaldat lea maiddái julev- ja lullisámi mánáide ja nuoraide. Sámediggeráđđi oaihvilda ahte dát ovddasvástádus gullá NRK:ii, stáhtaegaigáduvvo fitnodahkan, mealgat eanet go dilli lea dál. Ráđđi oaidná viidáseappot sierra sámi TV-kanála ásaheami okta dain vugiid mo sáhtta sihkarasti buoret sámi TV-fálaldagag buohkaide, ja erenoamážit sámegielat mánáide ja nuoraide.

Go guoská julevsámegielat TV-fálaldaga mánáide, de diehtá ráđđi ahte NRK Sápmi skábmamánus 2012 áigu álggahit sárggusfilmaráiddu mánáide mii lea dubbejuvvo julevsámegillii, ja dán oaidná ráđđi posiitiiva fálaldahkan NRK Sápmi bealis.

Sámediggeráđđái lea viidáseappot deatalaš doarjut eará álgagiid fidnet mediafálaldaga sámegielat mánáide ja nuoraide, ja dan oktavuodas lea ráđđi ilus go julevsámi neahtta-TV fálaldat, Nuoraj-TV, fas lea álggahan doaimmas. Dán doaimbajiu duogábealde leat julevsámi nuorat ieža, ja Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi doarju dán doaimbajiu ekonomalaččat maiddá boahhteáiggis.

Sámediggeráđđi áigu loahpalaččat lohpidit ahte juohke háve go lea heivvolaš, de mii áigut čuovvolit dán áššesuorggi maiddái boahhteáiggis.

Evttohus 7: Geavahit ja čalmmustahttit daid iešguđetge sámegielaid

Oainnusmahttin dihtii iešguđet sámi gielaid evttoha NSR ahte Sámediggi geavaha sihke julev- ja lullisámegiela Sámediggevisti galbbain.

Teakstagalben lea sakka ráddjejuvvo sihke Sámediggevisti siskkobealde ja olggobealde. Go guoská riikkageainnuid galbemii, de lea njuolggadussan dat ahte geavahuvvo sihke sámegiella ja dárogiella sámi gielddain lassín suomagillii dain gielddain gos lea suomagiella. Dat sámegiella mii geavahuvvo geaidnogalbema oktavuodas, lea dan duohken guđe sámegiella gullá guoskevaš geográfalaš guvlui.

Galbema oktavuoda siste leat čuovvovaš bealit deattuhuvvo:

Suodjalit uksoalgožiid bovr- ja skruvaráiggiid vuostá. Danne galbejuvvo báirmearkkaiguin mat darvvihuvvojit vilges duogáži.

Várrugasat, garvve bargiid badjelmeare čuvgemis stuorra ja čalbmáičuohcci galbbaiguin, vai dan láhkai deattuhit Sámedikki politihkalaš orgánan. Bargiidsihkkarvuodaperspektiivvas lea buoret válljet várrugas galbema.

Visti suodjaleapmi – galbema ferte maid geahččat dan oktavuodas.

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat viiddiduvvon galbema eará sámegielaide nu guhkás go dat lea geavatláččat čađahahti.

Evttohus 8: Dárbu ođasmahttit Sámedikki čoahkkinortnega

Dán áššái lea dievasčoahkkinjođihangoddi vástidan.

Evttohus 9: Sápmelaččat galget beassat oahppat sámegiela ollesáiggis/beaivet báikkáin

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis das ahte jus rávesolbmot ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela beaivet báikkáin, de välljejit eanebut oahppat sámegiela. Danne leat mii sámedikki oahpahusdieđáhusas deattuhan dan ovddasvástádusa mii stáhtas, fylkkagielddain ja gielddain lea láchit dasa ahte bargit besset oahppat sámegiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat vái buoremus lági mielde sáhttet bálvalit sámegielhálli álbmoga. Lea erenoamáš deatalaš ahte dat rávesolbmot, geat leat massán gielaset ja dárbašit buorebut láchčojumi, ožžot vejolašvuoda oahppat giela.

Sámediggi lea addán Sámi allaskuvlii bargun ovddidit ja čađahit 5-jagi rávesolbmuid oahppoprográmma sámegielas oassin giellaprográmmas daid olbmuid várás davvi-, julev- ja lullisámi guovllus geat eai hála sámegiela. Rávesolbmuid oahppoprográmma galgá heivehuvvot báikkálaš dárbbuide ja čađahuvvot báikkálaččat giellaguovddážiin. Sámediggi deattuha ahte Sámi allaskuvla dán barggus searvvaha sámi giellabirrasiid Norggas. Giellaoahpahus galgá leat vuodđuduvvon báikkálaččat ja vuodđun galget leat báikkálaš variánttat vai beassá fuolahit ja nannet báikkálaš sámi identitehta. Dát kurssat addet oahppočuoggáid, mii maid movttiidahtta olbmuid geat háliidit oahppat sámegiela. Sámedikki strategiija ovddasguvlui lea bargat dainna ulbmiliin ahte dát prográmma šaddá bastevaš ortnegin. Dát lea juo váldojuvvon ovdan guovddáš eiseválddiiguin ja Sámediggeráđđi bargá viidáseappot áššiin.

Evttohus 10: Plána sámi rávesolbmuoahpaheapmái

Sámedikki oahpahusdieđáhusas daddjojuvvo ahte ” Sámediggi hálida ain doalahit rávisolbmuidoahpahusa čalmmis, ja áigu árvvoštallat joatkit rávisolbmuid oahpahusprográmma man ovddasvástideaddji dál lea Sámi allaskuvla. Sámediggi oaidná dárbbu ásahtit movttiidahttindoaimmaid vai eanebut movttáskit sámástit. Vuoras sámit geat eai leat beassan oahppat sámegiela, lea okta dakkár joavku mii dárbašivččii earenoamáš čalmustahttima. Sámediggi sávvá ahte álggahuvvoše buorit oahppofálaldagat sápmelaččaide geat eai máhte lohkat ja čállit sámegiela, ja áigu ge gulahallagoahit muhtun oahpahanásahusaiguin mat sáhtáše kártet man muddui diekkár oahpaheapmái lea dárbu.”

Sámediggeráđđi áigu čuovvolit oahpahusdieđáhusa doaibmaplánain ja bušehttaevttohusain oahpposuorggis Sámedikki jahkásaš bušehtain. Dan oktavuodas čuovvoluvvo maiddái NSR evttohus nu guhkás go vejolaš.

Evttohus 11: El-fápmolinnjá Ofoahas Finnmárukui

Sámediggeráđđi áigu konsultašuvnnaid oktavuodas 420 kV fápmolinnjá birra Ofuohta – Hámmárfeasta ja muđui proseassas Oljo- ja energiijadepartemeanttain bargat dainna ulbmiliin athe oážžut buriid čovdosiid Kvernmo gillái.

Forslag 12: Sámi skuvlahistorjá

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis das ahte sámi skuvlahistorjá lea miellagiddevaš ja relevánta fáddá, mii lea deatalaš oážžut dohkálaččat čuvgejuvvo ja duođastuvvot. Go guoská ”Finneskole” 1700-loguin Laberg:s Rivttáin, lea dál eahpečielggas man ollu lea duođastuvvon ja oahpis ovddežis. Dan áigu dattetge Sámediggeráđđi iskat lagabui, ja dárbbu mielde mii áigut čađahit daid doaibmabijuid mat dárbašuvvojit oážžun dihtii dán báikki dohkálaččat registrerejuvvo ja kártejuvvo. Sihke dálkkádatdiliid ja čuovgadiliid geažil ii sáhte várra didoštít báikki ovdal 2013:s. Sámediggeráđđi áigu dieđihit dievasčoahkkinii ášši stáhtusa maŋŋeleappos.

Forslag 13: Áŋgiruššan giellalávgunmetodihkain

Sámediggeráđdi oaidná dárbbaslažžan dahkat juoga sámegiela nubbigiela oahpahusain. Leat mánga beali nubbigielaoahpahusas mat váikkuhit bohtosiidda. Sáhtta leat sámegielaoahpaheaddjiid vájlelašvuohta, oahpahusa organiseren, fága- ja diibmojuohku ja rámmaeavttut muđui. Guđe doaibmabijut dárbbášuvvojit, sáhttet rievddadit. Metodageavaheapmi lea bealli oahpahusas, nu mo Nordlandsforskning čujuha.

Gažaldat lea dárbbášuvvo go gealbudit oahpaheddjiid vaid lea go sávahahtti álggahit prošeavttaid. Sámedikkis ii leat ovddasvástádus oahpahusas skuvllain ja danne ii sáhte Sámediggi álggahit prošeavttaid mat gusket oahpahussii. Sii geat áigot čadahit vejolaš prošeavttaid, dahje dat ásahusat main lea ovddasvástádus oahpaheaddjioahpus, dat fertejit váldit álgaga. Sámediggi sáhtta veahkehit ekonomalaččat. Sámediggi sáhtta árvvoštallat ieža bušehtas várret ruđaid geahččaladdan- ja ovddidanbargguide ohcavuđot ortnegin.

Sámedikkis lea leamaš ovttasbargu Oahppodirektoráhtain oažžun dihtii joatkkaoahppofálaldaga oahpaheddjiide sámegielas nubbigiellan. Sámi allaskuvla oažžui bargun fállat nubbigiellapedagogihka golmma sámi gielas, davvi-, julev- ja lullisámegielas. Sámi allaskuvlla fállat lea oasseáiggeoahppu guovtti jagi badje. Ohcanáigemearri lei njukčamánu 15. b., ja oahppu galgai álggahuvvot dán čavčča. Oahppu ii álggahuvvon sivas go ledje menddo uhccán ohccit. Okta sivain dasa ahte ledje nu uhccán ohccit, sáhtta leat ahte oahppofálaldat man nu sivas ii lean nu oidnosis Oahppodirektevttá joatkkaoahppofálaldatkatalogas.

Forslag 14: Mánáin geain leat erenoamáš dárbbut fertejit oažžut nannejuvvot vuoigatvuođaid Sámedikki vehkiin

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš sihkkarastit sámi mánáid bajásaddandiliid. Dat sámi mánát geain leat sierra dárbbut, dárbbasit sierra suodjalusa. Sámediggeráđdi bargá dainna ulbmiliin ahte nannet sámi mánáid vuoigatvuođat dakkár dearvvašvuođafálaldahkii mas lea sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta. Mii muittuhit ahte Sámelága giellanjuolggadusat gustojit maiddái dán jovkui. Seammaláhkai addá Mánáidkonvenšuvnna art. 30 dáidda mánáide vuoigatvuođa beassat bajásšaddat sámi gielain ja kultuvrrain. Sámediggeráđdi bargá ovttas Finnmarkku Dearvvašvuođain ovddidit buriid dulkonbálvalusaid dearvvašvuođasuorgái. Dát boahťá maiddái sámi mánáide buorrin. Sámediggeráđđá lea deatalaš oažžut dieđu váilevaš fállaldagaid birra dakkár mánáide geain leat sierra dárbbut, muhto sáhtta dušše bargat dáid gažaldagaiguin bajimus dásis.

Sámediggeráđi rolla ii lea váikkuhit daid válljemiid maid váhnemat dahket iešguđet molssektosaš oahppanvugiid ja hárhállanvugiid oktavuodas iežaset mánáid várás. Sámediggeráđdi sáhtta váikkuhit dasa ahte dat sámi mánát geain leat sierra dárbbut, ožžot fállaldaga iešguđet heivehuvvon oahppan- ja hárhállanvuođiin lagas ovttasbarggus dakkár ásahusain go Sámi allaskuvla - Senter for samisk i opplæring/ Sámi Lohkan guovvdáš ja SEAD – Sámi earenomáš pedagogaláš doarjalus/ Samisk spesialpedagogisk støtte, Statped. Dát ovttasbargu lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit sámi mánáide sámi mánáidgárddiin ja sámi skuvlahoppiide ovtaárvosas oahppama ja buori psykososiála oahppanberrasa.

Juohke jagi vuoruhuvvojit erenoamážit lágiduvvon oahpponeavvut almmuhuvvon oktagaslaš dárbbuid vuodul. Dakkár oahpponeavvut sáhttet leat sin várás geain leat váttisvuođat oainnuin, guluin, matematihkas, lohkamiin ja čállimiin ja dat sáhttet leat kárten- ja bagadusávdnasat. Dákko bokte lea Sámediggeráđdi maiddái mielde ovddideamen erenoamážit heivehuvvon sámegielat oahpponeavvuid buvttadeami vai dat fágaolbmuiin geat barget sámi mánáiguin, leat dohkálaš, heivehuvvon reaidut ja veahkkeneavvut sámegilli.

Sámediggeráđdi muittuha maiddái ahte Fylkkamánni lea váiddainstánsa daid mearrádusaid várás mat lea dahkkojuvvon dakkár mánáid ektui geain leat sierra dárbbut skuvllas ja dearvvašvuođasuorggis.

Váilevašvuoda dain konkrehta fálddagain maid skuvla ja dearvvašvuodasuorgi addá máinaide geain leat sierra dárbbut ja duhtameahttuvuođa daid fáldagaiguin, ferte ovddidit váiddainstánsii.

Forslag 15: Riddoguolástanlávdegotti

Ášši lea juo meannuduvvon dievasčoahkkimis. Áššái lea muđui vástiduvvon ráđi dieđáhusas.

Forslag 16: Dárbu oažžut alla oahppan sámi nuoraid ruovttoluotta

Sámediggeráđdi fuolastuvvan das go nuorat, sihke sii geat váldet alit oahpu ja sii geat eai daga dan, fárrejit eret sámi guovlluin. Dát dilli lea maid gieđahallojuvvon ealáhusdieđáhusas. Dieđáhusas lea okta oassemihttomeriin váikkuhit dasa ahte áсахuvvojit eanet gelbbolašvuodabargosajit nuoraide. Dan oktavuodas leat namuhuvvon dat vejolašvuodas nuoraide mat leat diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiijasuoorggis. Ráđdi lea maid ángiruššan dainna ahte bisuhit doaibabidjoavádaga. Doaibabidjoavádagas leat mánga doaibabiju daid nuoraid várás, geat leat álggahandásis. Okta dain lea oahppoloana sihkkun, mii lea geasuheadđi fáldat nuoraide geain lea alit oahppu.

Sámediggi lea mielde bargoeallima ovtasbargoráđis Romssa universitehtas. Ráđi ulbmil lea nannet universitehta ja bargo- ja ealáhuseallima ovtasdoaibmama. Okta dain áššiin maid Sámediggi áigu váldit ovdan, lea hástalausat dan oktavuodas ahte oažžut nuoraid alit oahpuin fárret ruovttoluotta sámi guovlluide.

Sámediggeráđdi lea 2011:s ja 2012:s bálkahan Telemarksforskning analyseret guđe fáktoriin servodagas lea mearkkašupmi veahkadatoddideapmái ja ealáhusovddideapmái sámi guovlluin. Analysas ”Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet” eai leat ahkejoavkkut geahčaduvvon erenoamážit, muhto ovdáneapmi sorjjasmeahttumit agis. Ráđi mielas dát analyssa vástida ollu daid gažaldagaide mat jerrojuvvojit áššis.

Analysa čájeha earret eará ahe sámi regiounnain lea oppalaččat stuorra oasis álbmogis alit oahppu – dát guoská earret eará Sáltui ja Lulli-Romsii, muhto maiddái Oarje-Finnmárkkus ja Gasko-Finnmárkkus leat ollugiin alit oahppu. Go guoská alit oahpu oasi juogadeapmi gielddaid mielde, de leat gielddat Kárášjohka, Guovdageaidnu ja Unjárga 100 buoremusaid siste riikka 483 gielddas. Oahppodássi lea okta dain fáktoriin main lea mearkkašupmi báikkiid geasuheapmái. Eará fáktorat leat earret eará bargosadjeovdáneapmi, suhkkajohtaleapmi regiounnain gaskkas, ođđavuodđudeamit, gánnaheapmi ealáhuseallimis ja ođđahutkamat. Analysa gieđahallá maiddái dan mearkkašumi mii kultuvrras, guoimmuheamis, idjadeamis, kafeaeallimis dahje vistehukseamis lea báikkiid geasuheapmái. Dattetge ii sáhte čujuhit ovttá áidna fáktora ja dadjat ahte dat lea sivvan dihto ovdáneapmái.

Sámediggeráđdi oaidná dán oktavuodas ahte dárbbášuvvo kártegoahtit earret eará manne sámi nuorat geat váldet alit oahpu, eai máhca ruovttoluotta, ja mii áigut árvvoštallat čađahit dán doaibmabiju Sámedikki 2013 bušeahta oktavuodas.

Forslag 17: Giđđalodden

Árjja sámediggejoavku lea bivdán Sámediggeráđi ovddidit dievasčoahkkinaššin giđđaloddema geahččalanortnegin Guovdageainnu suohkanis. Sámediggeráđdi ovddidii geassemánus 2011 evttohusa Birasgáhttendepartementii giđđaloddema birra ja bivddii koonsultašuvnnaid áššis. Evttohusa áigumuš lea čađahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin ja Sámi bivdo- ja meahcástanservviin, ja ahte Birasgáhttendepartemeanta oktiordne konsultašuvnnaid. Guovdageainnu suohkan bivdojuvvo searvat čoahkkimiidda. Sámediggeráđdi lea ovtas Sámi bivdo- ja meahcástanservviin ja Guovdageainnu suohkaniin evttohan mo bastevaš ortnet berre hábmejuvvot organiserema, bivdoáiggi, šlájaid ja bivdoguovlluid dáfus. Sámediggeráđdi válddi ovdan dán ášši čoahkkimis 27.8.12 ođđa birasgáhttenministariin Bård Vegar Solhjell vástádus lei ahte departemeanta áigu vástidit áššái fargga. Sámediggeráđdi lea maid sádden reivve departementii mas mii bivdit ahte ášši vuoruhuvvo nu ahte oažžut loahpalaš vástádusa buori áiggis ovdal vejolaš bivdoálgima 2013:s. Sámediggeráđdi áigu vuordit

vástádusa Birasgáhttenpartemeanttas ii ge ane heivvolažžan ovddidit ášši dievasčoahkkimii ovdalgo leat ožžon vástádusa.

Forslag 18: Kataloga mii čájeha Sámedikki váikkuhangaskaomiid ja doarjagiid

Sámediggi lea borgemánus 2012 váldán atnui odđa it-vuogádaga maid mii leat ieža ráhkadan doarjjaortnegiid ja stipeanddaid hálddašeapmái. Dán vuogádagas registrerejuvvojit buot ohcamat ja doarjagat okasaš diehtovuđđui. Dábálaš dieđuide lassin ohcamiid ja ohcciid birra registrerejuvvojit maiddái dieđut mat dárbbasuvvojit statistihkkii. Dakkár dieđuid ovdamearkan lea sohkabealli, giella, giield, báiki ja guđe vuoruhemiid vuodul doarjja lea addojuvvon.

Dát vuogádat álkida ráhkadit presentašuvnnaid iešguđet doarjjaortnegiin, guđe surggiide doarjagat leat addojuvvon ja muđui dieđut mat mis leat.

Presentašuvdna lea gárvvis jagi 2013 mielde. Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat galgá go dakkár presentašuvdna lea girjehámis lassin neahttakatalogii.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
		Silje Karine Muotka
		Olaf Eliassen
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
		Anders Somby jr.
		Geir Johnsen
	Aili Keskitalo	
3	Aud Marthinsen	Geir Tommy Pedersen
	Aud Marthinsen	
4	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
		Ann-Mari Thomassen
		Aili Keskitalo
	Jørn Are Gaski	
5	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
		Aili Keskitalo
		Silje Karine Muotka
	Willy Ørnebakk	
6	Per Andersen Bæhr	Mathis Nilsen Eira
	Per Andersen Bæhr	
7	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	Kirsti Guvsám
8	Alf Isaksen	Aili Keskitalo
		Geir Tommy Pedersen
9	Ellinor Marita Jåma	Mariann Wollmann Magga
		Geir Tommy Pedersen
		Per Andersen Bæhr

	Ellinor Marita Jåma	
10	Geir Tommy Pedersen	
11	Láilá Susanne Vars	
12	Inger Jørstad	Geir Tommy Pedersen
		Anders Somby jr.
	Inger Jørstad	
13	Marianne Balto	Marie Therese Nordsletta Aslaksen
		Geir Tommy Pedersen
	Marianne Balto	
14	Ann-Mari Thomassen	
15	Silje Karine Muotka	
16	Heidi Persdatter Greiner Haaker	Silje Karine Muotka
	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
17	Ellinor Marita Jåma	
18	Olaf Eliassen	
19	Mariann Wollmann Magga	
20	Vibeke Larsen	Aud Marthinsen
21	Aili Keskitalo	
	Egil Olli	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi dieđáhus áigodagas 18.05. - 14.09.12 váldojuvvo diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 26.09.12 dii. 12.05.

Ášši/Sak DC 035/12

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva Arkiiváššenr.
SF- 12/4200

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 26.09.12, dii. 14.35.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Deanulávdegotti evttohusa čuovvoleapmi
2		Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Sámi dáiidamusea
3		Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Sámi álbmot Sáccás ja lullisámi álbmot ii leat mielde Sámedikki ealáhusovddideami doaibmaguovllus - SED guovllus, geahča Sámedikki 2012 bušeahta
4		Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Stáhtus barggus odđa boazoguohtunkonvenšuvnnain gaskal Norgga ja Ruota
5		Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Searvi Samisk hus i Oslo lea ožžon odđa lanjaid ja lea álggahan odđasis organiserema
6		Áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku	Rievdadusat oassálastinlágas, mearraresursalágas ja konsultašuvdnašiehtadus gaskal sámediggeráđi ja Guolástus-ja riddodepartemeantta
7		Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki váiddalávdegoddi ja dievasčoahkkin

II Gažaldagat ja vástádusat

Gažaldat 1, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Deanulávdegotti evttohusa čuovvoleapmi

Man muddui lea Sámediggi čuovvolan Deanulávdegotti evttohusa?

Lea go Sámediggeráđđi dahkan maidege čuovvolit Prop. 86 L (2011–2012) maid Stuorradiggi lea meannudeamen, vai dorjojuvvo go ain evttohuvvon čoavddus ahte loahpahit Deanulága?

Sámediggeráđi vástádus 1. gažaldahkii

Deanulávdegotti evttohusa čuovvoleapmi

Birasgáhttdepartemeanta lea konsulteren Sámedikki Deanulága láchkarievdadusa birra dan oktavuodas ahte deanuláhkaásahus dohkkehuvvui 2011:s. dievasčoahkkinmearrádusas Deanu ja dan oalgejogaid birra boahotá ovdan ahte;

” Sámediggi konstatere ahte láchkaásahus lea maiddáii vuodđuduvvon deatnoláhkii (geassemánu 23. b. 1888 guolástusas birra Deanujogas). Sámediggi čujuha ahte konsultašuvnnaid bokte láchkaásahusa birra lea sohppojuvvon ahte ávnnaslaš sisdoallu deatnolágas galgá biddjojuvvot finnmárkkuláhkii odđa 28. paragrafan, seammás go bivdu stákkuin nannejuvvo lágain. Láchkaásahusa ráhkadeami ferte danne

geahččat fárrolaga rievdadusain finnmárkkulágas, vaikko dat formálalaččat čuovvoluvvo guovtti sierra proseassain. Sámediggi vuordá ahte dát láhkarievdadus ovddiduvvo Stuorradiggái gidđat 2011.”

Sámediggeráđđi čujuha ráđi dieđáhussii dán dievasčoahkkimii mas boahtá ovdan ahte evttohuvvon rievdadusat Deanulágas ja finnmárkkulágas leat válđojuvvon ovdan dan oktavuodas ahte Luossa- ja sáivaguolástanláhka dál lea evttohuvvon rievdaduvvot. Birasgáhttentdepartemeanta lea konsulteren Sámedikki láhkarievdadusaid birra Luossa- ja sáivaguolástanlágas ja rievdadusaid birra finnmárkkulágas masa Deanulága vuoigatvuodamearrádušat leat evttohuvvon válđojuvvot mielde ođđa 28. paragrafán.

Deanulávdegoddi evttohi ahte vuoigatvuodta beassat oaggut stákkuin galgá válđojuvvot mielde finnmárkkuláhkii ja ahte Deanuláhka berre bisuhuvvot sierra lánhan. Birasgáhttentdepartemeanta lea evttohan ahte goappašat vuoigatvuodamearrádušat galget fárrui finnmárkkuláhkii. Sámediggeráđi árvvoštallama mielde lea hui unohas ahte báikkálaš olbmuid vuoigatvuodat gártet guovtti sierra lánhii. Go goappašat vuoigatvuodamearrádušat válđojuvvojit mielde finnmárkkuláhkii, de ožžot vuoigatvuodat nannoset álbmotrievttálaš suodjaleami ja ii ge čuožžil eahpáduš das mo vuoigatvuodaid galgá vihkket.

Stuorradikki Energiija- ja biraslávdegoddi lea dál meannudeamen lága. Lávdegoddi doalai rabas gulaskuddama áššis 31.05.2012. Sámediggeráđi válđdi oktavuoda stuorradiggelávdegottiin 18.09.2012 beaiváduvvon reivviin ja bivddi ožžut aiddostahttojuvvo evttohuvvon ođđa § 28 finnmárkkulágas dan birra ahte báikkálaš olbmuid leat sierra vuoigatvuodat beassat oaggut dološ áiggi rájes geavaheami vuodul ja báikkálaš boares vieru vuodul.

Sámediggeráđi doarju dan ahte guovddáš vuoigatvuodamearráduš jotkojuvvo finnmárkkulágas. Protokollas maŋŋá konsultašuvvna Birasgáhttentdepartemeanttain 26.10.10 boahtá ovdan ahte dattetge lei ovttamielalašvuodta das ahte lea sáhka lánkastruktuvrralaš rievdadus ja ahte rievdadusat finnmárkkulágas eai mearkkaš rievdadusa deanulága rievttálaš sisdoalus. Nu bisuhuvvo maiddái 1888-lága lánkaovdabargu ja lea seamma guovdilis dulkonfáktor go ovdal ge. Vuoigatvuodaeaiiggádiid historjjálaš vuoigatvuodta bivdui mii nu lea leamaš dohkkehuvvon lága bokte 124 jagi, bisuhuvvo ja nannejuvvo dán lánkaevttohusas.

Sámediggeráđi bargá buot áššiin dainna ulbmiliin ahte álbmotriekti galgá válđojuvvot mielde Norgga lágaide ja dakko bokte nannet sámi vuoigatvuodaid. Dán áššis lea stáhta ieš evttohan rievdadusaid dan guvlui. Sámediggi lea čuovvolaš dievasčoahkkimearrádusa dán áššis.

Gažaldat 2, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Sámi dáiddamusea

Man muttus lea Sámi dáiddamusea ásahan- ja huksenbargu, ja maid áigu Sámediggeráđi dahkat vai prošekta ovdána?

Lea go Sámediggeráđis plánat lokaliseret Dáiddamusea eará sadjái?

Sámediggeráđi vástáduš 2. gažaldahkii

Sámi dáiddamusea

Dáiddamusea lea váttis hukset Sámiid Vuorkádávviriid visttiid oktavuodas. Dat duodaštuvvui 13.9.2012 čoahkkimis mas eai gáttstivrra áirasat ledje čoahkkimis sámediggeráđiin. Sámediggeráđi eai leat eará ruhtadanmodeallat sámi kulturviesuid huksemii, das maiddái sámi dáiddamusea, go viessoláigoruhadeapmi. Dás čujuhuvvo šiehtadussii maid Sámediggi ja Kulturdepartemeanta leat dahkan sámi kulturviesuid viessoláigoruhadeami ásaheami oktavuodas.

Sámi dáiddamusea proševtta viidáset ovdáneapmi lea dan duohken ahte eai gáttat miedihit dasa ahte Statsbygga šaddá dálá Sámiid Vuorkádávviriid visttiid eai gáttin. Dakkár čavddus ii lea sajis. Dán

rádjai ii leat sámediggeráđđi árvvoštallan gosa dáiddamusea galggašii huksejuvvot. Muđui čujuhuvvo sámediggeráđi dieđáhussii mas leat eanet dieđut.

Gažaldat 3, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámi álbmot Sáččás ja lullisámi álbmot ii leat mielde Sámedikki ealáhusovddideami doaibmaguovllus - SED guovllus, geahča Sámedikki 2012 bušeahta

Sámedikki 2012 bušeahta 19. kapihttalis definerejuvvo ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovlu – SED guovlu.

NSR válldii mielde Sáččá sámi álbmoga ja lullisámi álbmoga dan sámi ovddidanfoandda doaibmaguovlui mii dál namuhuvvo SED guovlun ja rabai dan vejolašvuoda ahte dáid guovlluid sápmelaččat besse ohcat ekonomalaš doarjaga ealáhusdoaimmaide.

Sámedikki 2012 bušeahtas leat dát guokte guovllu váldojuvvon eret eai ge leat šat oassin guovllus. Dat mearkkaša ahte sii eai beasa ohcat ruđaid dakkár ealáhusdoaimmaide, mat eai adnojuvvo leat sámi kulturealáhussan.

Sámedikki dievasčoahkkinn lea dohkkehan bušeahta, MUHTO dievasčoahkkinn ii leat fuomášán ahte Sámediggeráđđi lea sihkkun lullisámi álbmoga ja Sáččá sámi álbmoga doaibmaguovllus.

Dát lea moaittehahti meannudanvuohki doaibmaguovllu ektui. Dábálaččat oažžu Sámedikki dievasčoahkkinn doaibmaguovllu sierra áššin meannudeapmái – aŋkke go ođđa guovllut evttohuvojit váldojuvvot mielde.

Mii lea sivvan dasa go Sámediggeráđđi ja posišuvdna váldet eret lullisámi álbmoga ja Sáččá sámi álbmoga vejolašvuoda ohcat doarjaga ealáhusdoaimmaide?

Sámediggeráđi vástádus 3. gažaldahkii

Sámi álbmot Sáččás js lullisámi álbmot ii leat mielde Sámedikki ealáhusovddideami doaibmaguovllus – SED guovllus.

Sámediggi bidjá vuodđun guokte prinsihpa doarjagiid oktavuodas ealáhusovddideapmái; 1) doaibmaguovllu vuodul (SED-guovlu) ja 2) doahpaga sámi kulturealáhusat miehtá riikka ja boazodoalu lasseealáhusat.

Sámedikkis lea prinsihppa ahte ruđat ealáhusovddideapmái eai galgga addojuvvot čearddalaš eavttuid vuodul, danne ii leat čujuhuvvon 2012 bušeahtas sámi álbmogii namuhuvvon geográfalaš guovlluin.

Buohkat olggobealde doaibmaguovllu geain leat prošeavttat mat bohtet doahpaga sámi kulturealáhusaid ja boazodoalu lasseealáhusaid vuollái miehtá riikka, sáhttet ain ohcat ja oažžut doarjaga, maiddá Sáččá ja Leangaviikka suohkana sámi álbmot.

Sámediggeráđđi čujuha maid dai dasa ahte SED-guovlu 2012:s lea viiddiduvvon 5 ođđa suohkaniin, Siellat, Gálsa, Skiervá ja Ráisa. Dat mearkkaša ahte Sámedikkis dál lea vejolašvuoda veahkehit ealáhusovddideami smávva báikkálaš servodagain mealgat stuorát geográfalaš guovllus go ovdal.

Gažaldat 4, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Stáhtus barggus ođđa boazoguohtunkonvenšuvnnain gaskal Norgga ja Ruota

Leat og leamaš čoahkkimat gaskal áššeosalaččaid ja movt lea dilli barggus oažžumis sadjái ođđa boazoguohtunkonvenšuvnna gaskal Norgga ja Ruota?

Sámediggeráđi vástádus 4. gažaldahkii

Stáhtus barggus ođđa boazoguohtunkonvenšuvnnain gaskal Norgga ja Ruota

Sámediggeráđđi bovdii Norgga boazosámiid riikkasearvvi, Ruota sámiid riikkasearvvi ja Ruota Sámedikki čoahkkimii Áltái borgemánu 21.b. Čoahkkima ulbmil lei hábmet oktasaš sámi strategiija čoahkkimii norgga ja ruota eanadoalloministariiguin mii lágiduvvui čakčamánu 21.b Stockholmas.

Ministarčoahkkimis Stockholmas čakčamánu 21.b. ledje Norgga Sámediggi, Ruota Sámediggi, Norgga boazosámiid riikkasearvi ja Ruota sámiid riikkasearvi ovttaoaivilis norgga ja ruota eanadoalloministariiguin, ahte bargat viidásit konvenšuvnnain dan ulbmila guvlui ahte ratifiseret konvenšuvnna jagi geahčen. Norgga Sámedikki ja Ruota sámiid riikkasearvvi barggu vuodul mii ovddiduvvui ráđdehusaide, válljeje ráđdehusat rahpat vejolašvuoda rievdadit konvenšuvnna. Dán dásis proseassas lea dehálaš deattuhit ahte ii leat mearriduvvon mihkkege, ja notáhtta mii ovddiduvvui minstarčoahkkimis ii leat čadnojuvvon dokumeanta dán áššis.

Norgga sámediggeráđđi áigu jođihit proseassa sámi áššeoasálaččaid gaskkas, ja geahččalit gávnnaht čovdosiid mat sihkkarastet viidásit rájiidrasttieddji boazodoalu boahtteáiggis. Norgga sámediggeráđđi mielas lea dehálaš sihkkarastit oassálastima vuoigatvuodalaččain, ealáhusbargiin ja eará áigejuovdilis beliin.

Gažaldat 5, Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Searvi Samisk hus i Oslo lea ožžon ođđa lanjaid ja lea álggahan ođđasis organiserema.

- 1) Mo lea Sámediggeráđđi mielde ásaheamen oasusearvvi, ja mo oaidná Sámediggeráđđi proseassa viidáseappot?
- 2) Áigu go Sámediggeráđđi leat mielde sihkkarastimin ekonomijja viessoláigui ja samisk hus i Oslo doibmii?

Sámediggeráđi vástádus 5. gažaldahkii

Oasusearvi Samisk hus Oslos

Sámediggi lea bovdejuvvon searvat Samisk Hus A/S oasusearvvi vuodđudeapmái Oslos. Oslo giella lea biehttalan searvat oasusearvái. Sámediggeráđđi lea ovdal miehtan árvvoštallat eará searvehámiid go vuodđudusa.

Viidáset prosessii lea ulbmillaš ahte evttohuvvojit njuolggadusat mas boahtá ovdan earret eará:

-Searvvi namma, searvvi ulbmil, searvvi oasuskapítála – juogahuvvon ossosiidda – ollásit sisamáksojuvvon dahje bierggassisabijut, stivrra čoahkkádus ja stivralahtuid lohku, gii vejolaččat vállje jođiheaddji ja nubbijodíheaddji, stivrra ovddasvástádusviidodat, erenoamáš váldočoahkkin, vejolaš njuolggadusrievdadusat ja searvvi loahpaheapmi – árvvuidd juogadeapmi.

Sámediggeráđđi lea duhtavaš dainna ahte Samisk hus lea vuodđuduvvon ođđa lanjaide Schous kulturbryggerijii. Sámedikki jagi 2012 bušehtas lea várrejuvvon 262 000 ru Samisk hus doaimmaheapmái Oslos, ja dasa lassin sii leat ožžon jahkásaš doarjagiid Oslo gielddas. Sámediggeráđđi áigu ain doarjut doaimma sámediggebušehta bokte.

Gažaldat 6, Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Rievdadusat oassálastinlágas, mearraresursalágas ja konsultašuvdnašiehtadusas gaskal sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) registrere ahte Presideanta Egil Olli ja Sámediggeráđđi leat mángui cealkán mediaide mearrasápmelaččaid vuoigatvuodaid birra riddolagaš guovlluide ja guolástanvuoigatvuoda birra.

NSR oaivvilda ahte presideanta iežas cealkámušaiguin gilvá eahpesihkarvuoda das maid Sámediggeráđđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta šiehtadus mearkkaša. NSR lea ovdal jearran Sámediggeráđđi aiddo fal šiehtadusa sisdoalu birra, šiehtadallamiid birra dan ovdal ja šiehtadusa váikkuhusaid birra.

Ollu dás lea čilgejuvvon stuorradiggeproposišuvnnas, muhto orru leamen nu ahte Sámediggeráđđi ii leat ovttaoavilis proposišuvnna sisdoaluin.

Danne bivdá NSR oažžut lagabui čilgehusa Sámediggeráđis šiehtadusa sisdoalus, šiehtadallamiin dan ovdal ja šiehtadusa váikkuhusain, erenoamážit go guoská bivdingildosii siskkobealde vuotnalinnjáid daid fatnasiidda mat leat guhkit go 15 mehtera.

Mo definere Sámediggeráđđi vuotnalinnjáid, mo biddjojuvvot dat geográfalaččat ja mo dat biddjojuvvot boahhteáiggis?

Lea go nu ahte Sámedikki eanetlohku dakko bokte dohkkeha šiehtadusa gaskal Sámediggeráđi ja Guolástus- ja riddodepartemeantta (GRD), lea miehtan háldenvuoigatvuhtii das ahte fatnasat mat leat guhkit go 15 mehtera (ovdamearkka dihtii sáidesoaikonohtit Várjjagis) galget beassat bivdit vuotnalinnjáid siskkobealde?

Lea go dat leamaš fáddán konsultašuvnnain vuotnalinnjáid birra Várjjagis ja lohpi fatnasiidda badjel 15 mehtera beassat bivdit Várjjagis?

Mii lea duogážin dasa ahte GRD ii lea konsultašuvnnain háliidan oalát gieldit fatnasiid badjel 15 mehtera ja ii erenoamážit sáidesoaikonohtit Várjjagis, ja manne lea ovttamielalašvuohta gaskal Sámediggeráđi ja GRD sierralobi birra gildosis?

Sihkkarastá go sohppojuvvon šiehtadus dakkár vuoigatvuođa boahhteáiggis birget guolástemiin, mii addá dohkálaš dietnasa boahttevaš buolvvaide?

Lea go šiehtadus sihkkarastán boahttevaš eari smávva fatnasiidda?

Mo Sámediggeráđđi oaidná viidáset proseassa vuotnaguolástanlávdegotti ektui?

Mo Sámediggeráđi mielas galgá lasseearri mearriduvvot ja gii galgá beassat bivdit dan ja goas?

Lea go Sámediggeráđđi duhtavaš dainna go earri dušše várrejuvvo vuotna- ja riddoguolásteddjuide rabas joavkkus? Manne lea sámi guolástus gáržžiduvvon rabas jovkui dakko bokte ahte lea dušše dát joavku mii sáhtá oažžut liige eari šiehtadusa vuođu?

Lea go Sámediggeráđi konsulteren eriid birra eará joavkkuide rabas joavkkus?

Lea go ođđasis juogadeapmi áhpefatnasiin riddofatnasiidda leamaš oassin konsultašuvnnain, jus ii, manne ii?

NSR registrere ahte Sámediggeráđđi mángga oktavuodas lea deattastan ahte šiehtadusas GRD:in ledje mángga reservašuvnna, maida Stuorradiggi ja ráđdehus eai leat miedihan. Oaivvilda go Sámediggeráđđi ahte reservašuvnnat šiehtadusa dohkkeheapmái dál leat ollašuttuovvon? Lea go ”šiehtadus” GRD:in ain fámus. Jus lea nu, manne nu?

Eai go gustot dan reservašuvnnat maid Sámediggeráđđi ja Sámedikki eanetlohku bidje vuođđun šiehtadus dohkkeheapmái GRD:in?

Sámediggeráđđi lea bidjan eaktun ahte historjjálaš elemeanttat galget čielggaduvvot, dainna áigumušain ahte dohkkehit ja nannet mearrasápmelaččaid vuoigatvuođaid. Goas galgá Sámediggeráđi mielas dakkár proseassa dápáhuvvat?

Lea go Sámediggeráđđi dohkkehan vuotnaguolástuslávdegotti mas ii leat mearridanváldi? Ja lea go ovttamielalašvuohta das makkár váldi vuotnaguolástuslávdegottis galgá leat?

Goas galggašii Sámediggeráđi mielas guolástushálddašeapmi leat nu ahte dat guorrasa álbmotrievtti njuolggadusaide álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra? Lea go dat čielggaduvvon proseassas?

Goas galggašii Sámediggeráđi oainnu mielde sáhttit ođđasis váldit ovdan proseassa riddoguolástuslávdegotti evttohusa birra? Lea go dat čielggaduvvon proseassas?

Mo oaidná Sámediggeráđi ahte dat čuoggát (nu go ovdamearkka dihtii gielddus daidda fatnasiidda mat leat guhkit go 15 mehtera) mat eai leat sihkkarastojuvvon lága hámis Stuorradikkis, galget čadahuvvot (šiehtadus, láhkaásahus jna.) ja mo galgá dáid čuoggáid sihkkarastit boahhteáigái?

Sámediggeráđi vástáduš 6. gažaldahkii

Sámediggeráđi háliida čujuhit dihtui mii čuožžu ráđi dieđáhusas:

Riddoguolástanášši čuovvoleapmi

Sámediggeráđis lei čoahkkin guolástusministariin čakčamánu 18. b. Riddoguolástanášši birra. Čoahkkin lei politihkalaš álggahančoahkkin plánet viidáset konsultašuvdnaproseassa rámmašiehtadusa birra konsultašuvnnaide guolástusáššiin ja láhkaásahusbarggu birra vuotnaguolástanlávdegotti oktavuodas, dás maiddá čoahkádusa, bargamušaid ja vuotnajinnjáiđ ásaheami jna., ja guđe gaskaboddasaš doaimbajuid vejolaččat sáhttá čadahit konsultašuvnnaid vuolde, ovdamearkka dihtii go guoská gielddit stuorra fatnasiid bivdimis vuonain.

Čoahkkimis lei ovttamielalašvuohta das man deatalaš dat lea oažžut Stuorradikki mearrádusa fápmui nu johtilit go vejolaš. Go guoska dasa ahte gielddit stuorra fatnasiid bivdimis vuonain, de lei ovttamielalašvuohta das ahte dat ferte boahit fápmui nu johtilit go vejolaš ja ahte konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin galget gaskaboddasaš vuotnaguolástanlinnjáiđ mearriduvvot. Vuotnalinnjáiđ vuolggasadjin galget leat dat dálá vuotnaguolástanlinnjáiđ, mat leat mearriduvvon riddodorkesuodjalussii. Áššebelii lea jáhku dasa ahte fargga juksojuvvo ovttamielalašvuohta das.

Proseassa lea maid álggahuvvon ásahtit vuotnaguolástanlávdegotti ja mearridit dan válddi daid rámmaid siskkobeaide maid áššebelit sohpe konsultašuvnnaid Riddoguolástanlávdegotti birra. Sámediggeráđi čuovvola maid dá árrjalaččat konsultašuvdnabarggu rámmašiehtadusain konsultašuvnnaide guolástusáššiin viidáseappot dán čavčča.

Gažaldat 7, Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki váiddalávdegoddi ja dievasčoahkkin

2011 áshii Sámediggi váiddalávdegotti doarjjaáššiid. Livččii várra lunddolaš go dievasčoahkkin lea nammadan váiddalávdegotti, ahte lávdegoddi nu go eará dievasčoahkkima nammadan orgánat ee. Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi, besset raporteret iežaset doaimmaid dievasčoahkkimii. Movt árvvoštallá Sámediggeráđi ahte dat galgá dahkot?

Viidáseappot šaddet omd. áššit maid lávdegoddi meannuda ja gos lávdegoddi váldá vuhtii váidagiid mat leat Sámediggeráđi árvalusa ektui, muhtun ládje dárkkistit sámediggeráđi árvvoštallamiid. Danin lea stuora beroštupmi das ahte oažžut eambo dieđuid lávdegotti doaimma birra ja erenoamážit dieđuid daid áššiid birra main lávdegoddi váldá vuhtii váidagiid ja makkár eavttuid vuodul sii vejolaččat dáhket dan?

Sámediggeráđi vástáduš 7. gažaldahkii

Sámedikki váiddalávdegoddi ja dievasčoahkkin

Sámedikki váiddalávdegoddi lea áshuvvon ja dat galgá meannudit váiddaáššiid ovttaskas mearrádusaid mat lea mearriduvvon Sámedikki doarjjaortnegiid njuolggadusaid mielde. Sámedikki váiddalávdegotti doaimman lea meannudit ovttaskas mearrádusaid váiddaáššiid.

Sámedikki váiddalávdegoddi lea hálddahušlaš Sámedikki dievasčoahkkinjođihangotti vuollásaš.

Dábalaš hálddahusdábi mielde galget Sámedikki váiddalávdegotti mearrádušat čállojuvvot čeahkkingirjái ja buot árvoštallamat maidda mearrádušat vuodđuduvvojit galget čuovvut mearráduša.

Sámedikki váiddalávdegoddi ii leat sámediggeráđi bearráigeahču vuollásaš ja danne ii sáhte sámediggeráđi bagadit váiddalávdegotti, muhto váiddalávdegoddi sáhtta dihto muddui bagadit Sámediggeráđi mearrádušaid ovttaskas áššiin.

Sámediggeráđi lea registreren ahte váiddalávdegoddi muhtun ovttaskas áššiin lea rievddadan sámediggeráđi mearráduša. Dát lea lunddolaš čuovus dain lágain ja njuolggadusain maidda Sámediggi lea čadnojuvvon. Mearrádušat maid váiddalávdegoddi meannuda leat loahpalaččat. Sámediggeráđi váldá dan diehttevassii ja fuolaha ahte dat sáddejuvvot. Sámedikki váiddalávdegotti mearrádušat sáhttet maiddái dihto muddui bidjat vuođu eará áššiide.

Sámediggeráđi ii sáhte bagadit váiddalávdegotti nugo bajábealde lea namuhuvvon. Danne eai leat Sámediggeráđis oaivilat dasa ahte berre go váiddalávdegotti doaibma raporterejuvvot dievasčeahkkimii ja movt diehttojuohkin sin doaimma birra galggašii ovddiduvvot. Sámediggeráđi jáhkka ahte gažaldaga viidáseappot čuovvoleamis ferte dievasčeahkkinjodihangoddi váldit ovddasvástáduša.

Čeahkkingirjijt biddjojuvvot Sámedikki neahttasidduide, ja čujuhus lea:
<http://www.sametinget.no/Dokumenter/Moeteplan>

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čeahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Ellinor Guttorm Utsi	
	Marianne Balto	Aili Keskitalo
	Ellinor Guttorm Utsi	
	Marianne Balto	
2	Aili Keskitalo	
	Vibeke Larsen	
	Aili Keskitalo	
	Vibeke Larsen	
3	Ann-Mari Thomassen	
	Marianne Balto	Willy Ørnebakk
		Geir Tommy Pedersen
		Jarle Jonassen
	Ann-Mari Thomassen	
	Marianne Balto	
4	Ann-Mari Thomassen	
	Ellinor Marita Jåma	Silje Karine Muotka
		Jarle Jonassen
		Aili Keskitalo
	Ann-Mari Thomassen	
	Ellinor Marita Jåma	

5	Kirsti Guvsám	
	Vibeke Larsen	
	Kirsti Guvsám	
	Vibeke Larsen	
6	Geir Tommy Pedersen	
	Egil Olli	Gunn-Britt Retter
		Willy Ørnebakk
	Geir Tommy Pedersen	
	Egil Olli	
7	Silje Karine Muotka	
	Egil Olli	
	Silje Karine Muotka	
	Egil Olli	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 26.09.12 dii. 15.50.

Ášši/Sak DC 036/12**Odđa áššiid diediheapmi**

Arkiiva	Arkiiváššennr.
SF-	12/4201

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 26.09.12 dii. 15.55.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahas
1	25.09.12	Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Stuorat beroštumpi ahte kártet ja bivdit deavuha ja geađgenjuoro
2	25.09.12	Áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku	Sátnegirjiut jienain
3	25.09.12	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámedidiggejoavku	SANKS fálaldat lullisámi guovllus
4	25.09.12	Áirras Gunn-Britt Retter, NSR/SáB	Doarjja romálbogii
5	25.09.12	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Sámemánáid TV -sáddenáigi, viidodat ja Kaptein Sabeltann sámegeallii
6	25.09.12	Áirras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku	Árbevirolaš sámi biepmoreiden ferte sihkkarasttot
7	25.09.12	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Čuovvolit árvoštallanraportta Gáldu birra
8	25.09.12	Áirras Jarle Jonassen, NSR:a sámediggejoavku	Lullisámi álbmot ja Sámi álbmot Saččas fertejit beassat fárrui ealáhusovddidandoarjagiid doaibmaguvlui - SED guvlui
9	25.09.12	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Sámi gáiddusoahpahus - dárbu natitonála gealboguovddáži ?
10	25.09.12	Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Diehtojuohkkin sámegeala oahpaha vuoigatvuodaid birra
11	25.09.12	Áirras Ellinor Guttorm Utsi, NSR:a sámediggejoavku	Deanu-láka berre meannuduvvot Sámedikkis

II Evttohusat ja mearkkašumit**Evttohus 1, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku**

Stuorat beroštumpi dasa ahte kártet ja bivdit deavuha ja geađgenjuoro

Guhkit áiggi lea leamaš erohus dan máddodatlogus maid Mearradutkaninstituhtta lea meroštallan ja dan vásáhusas mii báikkálaš guolásteddiin lea deavuhid ja geađgenjurjuid duohta logus.

Máddodatmeroštallamat lea vuodđun earret eará bivdologuide.

Lea deatalaš ahte dálá máddodatmeroštallamat čađahuvvojit eanet ovttasbargun gaskal fágabirrasa ja báikkálaš fámuidd, ja Sámediggi berre láchit proševttaide mat ovttahttet suorggi fágamáhtu ja árbedieđu. Ovttasbargu gaskal báikkálaš olbmuid ja guolásteddiid geain lea báikkálaš máhtu ja fágabirrasiid, mielddisbukta buoret máddodatmeroštallamiid ja eanet gaskan luohttámuša loguid duohtavuoda ektui.

Deavut sáhtttá dagahit stuorra vahága firpmiide. Geađgenjuorju čoahkkana joganjálmmiide go luossa gorgne johkii ja váldá ollu luosa. Njuorju sáhtttá dagahit vahágiid go njoammuda siejahasa riddodorskái ja eará bodneguliide. Njuorju sáhtttá baldit guoli buriid bivdobáikkiin ja borrá ollu dorski ja luosa.

Porsáŋggus leat čađahuvvon prošeavttat maid guovddážiin lea leamaš dat ahte atnit njurjo resursan. Vásáhusat dán prošeavttas berrejit gaskkustuvvot buorebut, ja eanet dakkár sullasaš prošeavttat berrejit čađahuvvot. Danne lea deatalaš ahte mii ásahtit stuorát ovttamielalášvuođa máddodatárvoštallamii ektui, vai resurssain ávkkástallojuvvo buorebut, ja ahte árbevierut nannejuvvojit boahteáigái.

Evttohus 2, Áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Sátnegirjjit jienain

Lea leamaš posiitivlaš ovdáneapmi go guoská sámegiel digitála sátnegirjjiide, mii gal lea buorre. Seammás diehtit ahte dálá teknologijain sáhtášii oažžut vel buoret veahkkeneavvuid gillii. Ovdamearka dasa lea sátnegirjjit jienain. Jus dat bargu lohkat sámegiel sániid juo okte dahkko, dahje jus hubmán genererejuvvon vuogádat ráhkaduvvo, de livčče diekkár sátnegirji olámuttos sihke dábálaš neahttasiidduin ja applikašuvnnain mat leat olbmuid álki atnit.

NSR oaivvilda dat lea dehálaš vuoruhit gielladoarjagiid, ja bivdá Sámedikki guorahallat vejolašvuođa čađahit dien buot golmma sámegielaide. Lea dehálaš čuovvut digitála ovdáneami.

Evttohus 3, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámedidiggejoavku

SANKS fálađat lullisámi guovllus

Mii leat beassan gullat ahte leat váttisvuođat SANKS barggus Davvi Dearvvašvuođa/Helse Nord doaibmaguovllu olggobealde, vaikko SANKS:s min ipmárdusa mielde galggašii leat nationála ovddasvástádus ovddidit ja čohkket sámi gelbbolašvuođa doppe gos duođai dárbbášuvvojit sámi dearvvašvuodabálvalusat, doppe gos sámít orrot.

Daid dieđuid mielde maid mii leat ožžon, galgá lullisámi kantuvra, Snáasas, dál giddejuvvot, ja ahte Davvi Dearvvašvuođas ii leat dáhttu geahččat viidábut olggobeallái iežaset guovllu vaikko Davvi Dearvvašvuođas SANKS bokte lea dakkár gelbbolašvuohtha mii ii gávdno gostege eará sajis. Dát vuohon čájeha ovdamearka mot norgga hálldašanregiovnnat eastadit beaktilis organiserema sámi bálvalusain ja gelbbolašvuođain.

Sámediggi ferte loktet dán ášši vai šaddá vejolažžan joatkit dan barggu mii lea dahkkon lullisámi guovllus. Sámediggi ferte maidđái fuolahit ahte dakkár váttisvuođat mat gusket dearvvašvuodaregiovnnaid rájjiide eai šatta dakkár máhccavaš váttisvuohthan sámi gelbbolašvuođa organiseremis. Dat galggašii leat vejolaš olahit nu guhká go searvat doaibmadokumeanttaid ovddideapmái ja evttohit stivralahtuid dearvvašvuođafitnodagaid stivrraide.

Evttohus 4, Áirras Gunn-Britt Retter, NSR/SáB

Doarjja romálbmogii

2012 áigodagas mii leat gullan movt romálbmot lea uhkiduvvon ja negatiivlaš miellaguottuid vásihan mat leat leamaš suorggahahttit. Sámi álbmot, min historjjálaš duogáza bokte, lea mis morálalaš geatnegasvuohtha čájehit romálbmogii oktiigullevašvuođa go sii vásihit dál áin stigmatiserema ja duolbmuma Norgga servodagas. Sámediggi ferte guorahallat movt sámít buoremusat sáhttet veahkehit romálbmoga. Dat lea ráđdehusa ja suohkaniid ovttasvástádus lámččet dili nu ahte sáhttet eallit dohkálaš dilálašvuođas, muhto Sámediggi sáhtttá leahkit okta dehálaš soahpamušguoibmi ja hukset dehálaš fierpmádaga romálbmogii.

Romálmot vásiha oaguheame ja stigmatiserema miehta Europa. Namahus antisiganisme lea rasisma mii guoská romálmogii, vašši maid Europa-ráđđi dohkkeha ahte gávdno. Norggas lea dat strukturalalaš vealaheapmi mii čuohcá romálmogii mat orrot Norggas ja mátkkošteaddji romálmogii geat bohtet Románias. Norgga romálmogat vásihit vealaheami dearvvašvuodadoaimmahaga, skuvladoaimmahaga ja eará almmolaš instánsasaid siskkobealde čuoččuha Holocaustguovddáš, muhto leat mátkkošteaddjit Románias mat vásihit rasisma ja vašši Norgga álbmogis go sii ánuhit ja ceggejit leaira.

Evttohus 5, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Sámi Mánáid-tv – sáddenáigi, viidodat ja Kaptein Sabeltann sámegillii

Mii leat duhtavaččat dainna go ráđđelahttu Vibeke Larsen lea čuovvolan NSR evttohasa sierra sámi tv-kanála birra, ja doallan čoaččimiiid sihke NRK Sápmiin ja Kulturdepartemeanttain dán áššis.

Mii registreret maiddá ahte NRK Sápmi áigu viiddidit Sámi Mánáid-tv sáddenáiggi. Dat illudahtta, dannego dat lea okta dain uhcánaš mediafálaldagain sámegillii maid ulbmiljoavku lea sámi mánát, ja das lea áidnalunddot árvo go guoská sámi mánáid giella- ja identitehtaovdáneapmái. Sáddenáiggi viiddideami oktavuodas lea deatalaš ahte fálaldaga heiveheapmi iešguđet ahkejoavkkuide válđojuvvo vuhtii.

Dán čavčča lea Sámi Mánáid-tv fas sádden sámegillii dubbejuvvon veršuvnna animašuvdnafilmmas Mummi-trollet birra. Dubben sáhtta leat mielde “sámáiduhhtimin” oahpes figuvrraid popkultuvrras, eat ge mii áiggo fuonášit daid posiitivva beliid mat dás sáhttet leat sámi mánáid stoahkamii ja giellaovdáneapmái. Dubben berre maid leat goluid dáfus buorre lassi NRK Sápmi ja eará oassálastiid iežaset buvttadeapmái. Mii jáhkit doppe leat mánga eará bivnuhis figuvrra geaiguin sámi mánát háliidivčče oahpásmuvvat sámegillii, geaid sii maŋŋá sáhttet válđit mielde stoahkamii – maiddá sámegillii. Váikkuhus dáiddášii šaddat erenoamáš buorre dakkár dovddus ráidduid oktavuodas go Kaptein Sabeltann, dahje stuorra NRK-buvttademiid oktavuodas mat čájehuvvojit mángii, nu go Bláfjell. Goappašagat leat ovdamearkan dakkár ráidduide mat leat lihkestuvvan nu bures ahte dat dávjá geavahuvvojit vuodđun maiddá sámi mánáid stoahkamii.

Dakkár dubbejuvvon sáddagat eai galgga headisge duvdit eret iežas buvttademiid mat leat vuodđuduvvon sámi árvuide ja servodahkii, muhto leat lassin vai mediafálaldat sámi mánáide buorrána. Mii bivdit ahte Sámediggeráđđi lokte dán ášši viidáset gulahallamiidda NRK Sápmiin ja Kulturdepartemeanttain, ja Sámi prográmmaráđi lahtuid bokte.

Evttohus 6, Áirras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku

Árbevirolaš sámi biepmoreiden ferte sihkarasttot

Goikadit birgguid ja guliid lea dolaš vuohki ribadit daid sihke iežaset atnui ja vuovdimii.

Erenoamážit sidjiide geain lea sámi borramušgálvuud smávváidbuvttadeapmi lea áibmogoikadeapmi oahpes vuohki mii lea hálbi ja bures heivvolaš vuohki ráhkadit buriid borramušgálvuud geavaheddjiide.

Borramušbearráigeahču rávvagiid mielde ii leat diekkár reiden ja ribadanvuohki šat lobálaš. Ahte diet vuohki ii leat šat lobálaš ii heive dološ sámi borramušárbevrrui. Vieso siste goikaduvvon birgu ja guolli šaddet áibbas earalárganat go árbevirolaš áibmogoikaduvvon birgu ja guolli.

Sámediggi ferte bargat dan nala ahte áibmogoikadeapmi šaddá dohkkehuvvon vuohki reidet ja ribadit birggu ja guoli.

Evttohus 7, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Čuovvolit árvvoštallanraportta Gáldu birra

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš ásahuvvui 2012:s eanedan dihtii máhtu ja áddejumi álgoálbmotvuoigatvuođaid ja sámi vuoigatvuođaid birra. Guovddáža lea Rambøll Management Consulting árvvoštallan FAD ovddas, ja árvvoštallanraporta lea almmuhuvvon 17.09.12. Departemeanta lea dieđihan ahte dát raporta galgá čuovvoluvvot earret eará Sámedikkiin. Dán čuovvoleamis ferte Sámediggi sihkkarastit Gáldu jáhkehahttivuođa álgoálbmotperspektiivvas, sorjjasmeahtun máhttoásahussan. Dan oktavuodas lea deatalaš ahte Gáldus ain lea sierra stivra, ii ge nu mo dálá stivrajođiheaddji mediaid bokte lea dovddahan dan balu ahte dat biddjojuvvo njuolggá departemeantta vuollásažžan almmá sorjjasmeahtun stivrra haga. Gáldus ferte leat friijavuohtha ii dušše gaskkustit dieđuid, muhto maiddái beassat friija ovddidit oainnus Ráđđehusa sámedipolitiikkii, Sámedikki politihkkii dahje eará beliide mat čatnasit álgoálbmotvuoigatvuođaide. Sámediggi berre maiddái váikkuhit dasa ahte Gáldu mandáhta ja ulbmiljoavkkut čielggasmahttojuvvojit, go árvvoštallanraporta lokte dán deatalaš hástalussan.

Evttohus 8, Áirras Jarle Jonassen, NSR:a sámediggejoavku

Lullisámi álbmot ja Sámi álbmot Sáččás fertejit beassat fárrui ealáhusovddidandoarjagiid doaibmaguvlui – SED guvlui.

Sámedikki 2012 bušehta 19. Kapihttalas mas definerejuvvo ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovlu – SED guovlu, lea lullisámi álbmot ja sámi álbmot Sáččás váldojuvvon eret doaibmaguovllus.

Sámediggi válldii mielde Sáččá sámi álbmoga ja lullisámi álbmoga dan sámi ovddidanfoandda doaibmaguvlui mii dál namuhuvvo SED guovlun ja rabai dan vejolašvuođa ahte dáid guovlluid sápmelaččat besse ohat ekonomalaš doarjaga ealáhusdoaimmaide. Sii leat dál váldojuvvon eret doaibmaguovllus.

Norgga Sámiid Riikkasearvvi sámediggejoavku evttoha ahte lullisámi álbmot ja sámi álbmot Sáččás váldojuvvojit mielde ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguvlui – SED guvlui nu ahte sii besset ohat ekonomalaš doarjaga ealáhusovddideapmái.

Evttohus 9, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámi gáiddusoahpahus – dárbu natitonála gealboguovddáži?

NSR mearkkašumis oahpahusdieđáhussii lea NSR vuđolaččat gieđahallan gáiddusoahpahusa sámi ohppiid várás. Dan oktavuodas bijaimet deattu daidda ollu hástalusaid mat leat organiserema, čadaheami ja gáiddusoahpahusa kvalitehta dáfus sámi ohppiid várás. Gáiddusoahpahus lea deatalaš oassi sámi skuvllas, dáidá erenoamážit lullisámi guovllus gos leat earret eará hástalusat oahpaheddjiid váilevašvuođa geažil ja dan geažil go oahppit leat viidát lávdaduvvon. Dan oktavuodas lea deatalaš ahte Sámedikkis leat bajimus mihtomearit das makkár eavttuid galgá bidjat gáiddusoahpahusfálaldahkii sámi ohppiid várás.

Nordlandsforskning lea árvvoštallanraporttas sámi gáiddusoahpahusa birra gávdnan stuorra erohusaid sámi gáiddusoahpahusa organiseremis ja lágideamis sámi ohppiid várás. Das lea moivi sámegealfálaldaga ektui, vuoigatvuođaid ektui sámegeiloahpahussii ja sámegeiloahpahusa ruhtadeami ektui gáiddusoahpahusa bokte.

NSR sámediggejoavku bivdá sámediggeráđi árvvoštallat dárbbu ásahit nationála gealboguovddáža sámi gáiddusoahpahusa várás nu mo Nordlandsforskning evttoha árvvoštallanraporttas.

Nationála gealboguovddáš berrešii ásahuvvot dakkár ásahussii mii lea juo háhkan gelbbolašvuođa gáiddusoahpahusas. Ovdamearkka dihtii lea Ráissa joatkkaskuvllas, Plassje joatkkaskuvllas, Aarborte sámeskuvllas ja Árran julevsámi guovdásjis buorre gelbbolašvuohta gáiddusoahpahusfálaldagas. NSR sámediggejoavku bivdá sámediggeráđi árvvoštallat hástalusaid sámi gáiddusoahpahusa oktavuodas Máhttodepartemeanttain ja oččodit stáhta ruhtadeami sámi gáiddusoahpahusa nationála gealboguovddáža vejolaš ásaheapmái.

Evttohus 10, Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Diehtujuohkin sámegiela oahpahusa vuoigatvuođaid birra

NSR evttoha ahte Sámediggi álggaha diehtujuohkinbarggu nu ahte vuoigatvuođat ovttaskas mánáid sámegiel oahpahussii bohtá dovddusin váhneimidda. Dát sáhtta ovdamearkkadihttiid dahkkot diehtujuohkinkampanjaid bokte. NSR háliida ahte Sámediggi álggaha barggu sihkarastit ahte gielddat ieža álggahit ja kártejit sámegieloahpahusa dárbbuid.

NSR`a mearkkašumis Sámedikki oahpahusdieđáhussii čujuhuvvo dat ahte váhneimidda gahččá ovddasvástádus oažžut sámegiel oahpahus fálaldaga iežasat mánáide. Dat mii maid lea váttisvuohta lea ahte eai buot váhneimat dieđe makkár vuoigatvuođat ovttaskas mánás lea oažžut sámegiel oahpahusa. Earret eará Lulli-Norggas orrot sápmelaččat mánggaid gielddain. Ollu dáid gielddain váilot rutiinnat kártet guđe mánát galget oažžut sámegieloahpahusa.

NSR evttoha danin ahte Sámediggi álggaha diehtujuohkinbarggu, dainna ulbmilin ahte váhneimat galget oažžut eanet dieđuid makkár vuoigatvuođat sámi mánáin leat. NSR háliida maid ahte Sámediggi bargá dan ovdii ahte gielddat ásahit rutiinnaid gos kártejit guđe mánát galget oažžut sámegiel oahpahusa, ja ahte gielddat addet dieđuid dán vejolašvuođa birra. Dát sáhtte dahkkot dan seammás go mánáid čálihit skuvlii.

Evttohus 11, Áirras Ellinor Guttorm Utsi, NSR:a sámediggejoavku

Deanu- láhka berre meannuduvvot Sámedikkis

Mii bivdit ahte Sámedikki dievasčoahkkin beassá meannudit Deanulága ášši ja Finnmarkkulága rievdadusaid ovdal go loahpalaččat meannuduvvojit Stuaradikkis. Dat lea dehálaš ášši mii lea boktán stuora eahpesihkarvuođa vuoigatvuođalaččaid gaskkas ja báikkálaš olbmuid gaskkas, ja danne livččii ovdamunnin jus meannuduvvošii ja čalmmustahttojuvvošii dievasčoahkkimis.

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

- Ođđa áššit 01 - 11 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Áirras Aud Marthinsena evttohus, Ovddádusbellodat, ođđa áššiid meannudeapmái:
Ođđa ášši 4 hilgojuvvo. Evttohus hilgojuvvui 30 jienain, 3 jienastedje beali.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ođđa áššit 1-11 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Silje Karine Muotka	Geir Tommy Pedersen
		Rolf Fjellstad
2	Miriam Paulsen	
3	Aili Keskitalo	Ida Marie Bransfjell
4	Gunn-Britt Retter	Aud Marthinsen
	Gunn-Britt Retter	
5	Aili Keskitalo	Silje Karine Muotka
		Mariann Wollmann Magga
	Aili Keskitalo	
6	Rolf Johansen	Geir Tommy Pedersen
	Rolf Johansen	
7	Aili Keskitalo	
8	Jarle Jonassen	
9	Ellinor Guttorm Utsi	
10	Kirsti Guvsám	Mariann Wollmann Magga
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
	Kirsti Guvsám	
11	Ann-Mari Thomassen	Silje Karine Muotka
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinnortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

Ođđa áššit 01 - 11 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 26.09.12 dii. 17.20.

Ášši/Sak DC 037/12

Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehus 2012

Arkiivaáššennr..
12/207706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	21.08.12	SR 107/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. – 28.09.12	DC 37/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.09.12 dii. 08.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea guorahallan Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa 2012, ja dat čuovvu čoahkkingirjji.

Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa 2012

Álggahus

Sámediggi mearridii alccesis dásseárvodoaibmaplána áigodahkii 2009 – 2013 dievasčoahkkimis juovlamánus 2008. Doaibmaplána ulbmilin lea oainnusmahttit dásseárvobarggu, ja seammás váikkuhit dan ahte dásseárvobargus leat maiddái dagut eaige dušše sánit.

Mii leat joavdan bures beallái doaibmaplána doaibmaáigodagas. Sámediggeráđi háliida ge danne čalmmustahttit doaibmaplána bohtosiid dán rádjai, ja mii háliidit plánegoahtit movt mii galgat bargat dásseárvvuin ovddasgvlui.

Dát čilgehus vuodđuduvvo Sámedikki dásseárvodoaibmapláni. Doaibmaplána golbma ángiruššansuorggi leat, sohkabeliid gaskasaš dásseárvu, gierdavašvuohta seksuála sojuide ja veahkaválddi eastadeapmi lagaš oktavuodain, ja danne dat leat dán čilgehusa váldofáttát. Sámediggeráđi lea mañimus jagi váldán dásseárvvu ovdan maiddái riikkaidgaskasaš arenas. Danne čalmmustuvvo dát bargu maiddái dán čilgehusas.

Sámedikki dásseárvobarggu dilličilgehusa vuodul, áigut mii dovdáhit hástalusaid mat leat dásseárvvu oktavuodas. Dasto áigut bidjat digaštallamii makkár mihttomeriiguin ja strategiijaiguin mii sáhtáscimmet juksat ulbmiliid.

Sámedikki dásseárvopolitihka stáhtus

Sámedikki 2009-2013 dásseárvodoaibmaaplána

Doaibmaaplána višuvdnan lea ahte mis galgá leat dásseárvosaš sámi servodat gos nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat ovttalágan vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát. Vuolábealde čilget dan golmma áŋgiruššansuorggi birra mat doaibmaaplánas leat otnáš nammi. Čilgehus ii leat detáljadásis buot doaibmabijuid oktavuodas mat leat doaibmaaplánas.

Sohkabeliid gaskasaš dásseárvu

Dán áŋgiruššansuorggi váldomihttomearrin lea ahte dásseárvopolitihka galgá heivehuvvot buot politihkkasurggiide Sámedikki barggus. Geavahas mearkkaša dat dan ahte mii árrat buot politihkalaš proseassain árvvoštallat makkár váikkuhusat politihkas sáhttet leat nissonolbmuide ja almmáiolbmuide. Hui unnán lea vuolggasajis dakkár politihka mii ii guoskkahivččii sohkabeliid. Dalle go politihka hábmejuvvo ja mearrádušat dahkkojuvvojit, fertet mii vuhtii váldit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid erohusaid eallimis, sin eavttuid, sávaldagaid ja dárbbu. Jos nissonolbmuid ja almmáiolbmuid galgá sáhttit meannudit dásásáččat, de dárbbášuvvojit dávjá sierralágan doaibmabijut goappašiid sohkabeliid várás. Deatlaš lea maiddá ahte nissonolbmuid ja almmáiolbmuid bargu ja áŋgiruššamat oainnusmahttojuvvojit ja adnojuvvojit árvvus sierra politihkkasurggiin. Dán čilgehusas áigu Sámediggeráđđi bidjat eanet guovddáži nissonolbmuid vuoigatvuodaid.

Sohkabealperspektiiva stivrendokumeanttain

Heiveheami oktavuodas lea sáhka dihtomiellalašvuodas ja vuoruheamis. Ferte oktiláččat bidjat dásseárvvu guovddáži ja máhttit riehta gažadit. Ferte duostat bidjat sohkabealperspektiivva oidnosii, maiddá dakkár áššiin gos álgovuorus ii oro leamen relevánta. Sihkkarastin dihte ahte ná dahkkojuvvo, de fertejit mis leat rutiinnat. Sámediggeráđđi lea bargan dan ala ahte dat rutiinnat heivehuvvojit bargui min stivrendokumeanttaiguin.

Sámediggeráđđi lea álgán nannoseappot áŋgiruššat plána- ja diedáhusbargguin Sámedikkis. Danne vai mihttomearit ja strategiijat politihka ovddideamis čielggasmahttojuvvošedje. Sohkaalperspektiiva lea heivehuvvon plána- ja diedáhusbarggu rutiinnaide. Olles diedáhusproseassa áiggi galgat mii čilget movt min evttohusat sáhttet čuochat nissonolbmuide ja almmáiolbmuide.

Sámedikki bušeahtta lea min deataleamos stivrendokumeanta. Bušeahtta lea maiddá min jahkásaš doaimma doaibmaaplána. Bušehtti galget biddojuvvo doaimmabijut gustovaš bušeahttajahká, áinnas daid mihttomeriid ja strategiijaid mielde mat leat diedáhusain. Olles bušeahtta lea geahčaduvvon sohkabealperspektiivvas, ja áigeguovdilis doaimmabijut doaibmaaplánas leat heivehuvvon. Konkrehta doaimmabidjoovdamearkan lea dat ahte ášahusat ja organisašuvnnat mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte fertejit čilget mainna lágiin ohccojuvvon doaimmabidju váikkuha nissonolbmuid ja almmáiolbmuid. Bušeahtas lea sierra evaluerenpoasta doarjjaortnegiidda. Dat galget evaluerejuvvo ja ođasmahttojuvvo sohkabealperspektiivvas. Sierra fágakapihttaliid vuollái leat heivehuvvon maiddá sohkabeliide guoski doaimmabijut.

Ovttasbargu

Sámi dásseárvorganisašuvnnat ovddastit siviila sámi dásseárvoservodaga. Danne lea Sámediggái deatlaš bures gulahallat sámi dásseárvorganisašuvnnaiguin. Jahkásaš čoahkkimiin dáiguin organisašuvnnaiguin ságastallat mii Sámedikki doarjaga birra organisašuvnnaide ja oppalaš dásseárvopolitihkalaš áššiid birra. Sámediggi atná árvvus dan go organisašuvnnat hástalit min dásseárvoaššiid oktavuodas, ja go dat ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas oppaláččat.

Sámedikkis alddis ii leat váldi dahje vejolašvuolta buot surggiin čadahit sávahahtti doaimmabijuid. Danne lea oktavuolta Ráđđehusain hui deatlaš. Beaivválaš áššemeannudeamis addit mii gulaskuddanvástádusaid ja rávvagiid Ráđđehusa dásseárvopolitihkkii. Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat maiddá Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain Ráđđehusa sohkabeliid gaskasaš

dásseárvodoaibmaplána birra. Min iežamet doaibmaplána lei vuodđun Sámedikki posišuvdnii konsultašuvnnain. Konkrehta boadus dain konsultašuvnnain lei konferánsa dievdorolla birra sámi servodagas, mii lágiduvvo dán jagi skábmamánus, ja prošekta veahkaválldi birra lagaš oktavuodain čadahuvvo ovttas Justiisadepartemeanttain. Sámediggeráđđái lei maiddái deatalaš ahte sámi perspektiiva heivehuvvo doaibmapláni ja Ráđdehusa dásseárvobargui viidáseappot.

Čoahkkimiin Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain lea Sámediggeráđđi váldán ovdan dan go Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji oažžu unnán jearaldagaid sámi geavaheddiin, go sámi dásseárvoorganisašuvnnat eai leat heivehuvvon dásseárvobargui davviriikkalaččat ja movt sámi perspektiivva sáhtá heivehuvvot dásseárvolávdegotti bargui.

Searvan mearrádusproseassaide

Searvama oktavuodas mearrádusproseassaide ii leat sáhka dušše rievttalašvuodas dahje demokratiijas, muhto maiddái das ahte sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid beroštumit váldojuvvojit vuhtii. Mii buohkat berrešimmet čevlohallat dan geažil go mii gullat várra máilmmis dakkár álbmotválljen orgánii mas lea buoremus sohka bealdásedeaddu. Sámediggi lea guovtti válggas nagodan doalahit sohka bealdásedeattu sullii 50 % almmáiolbmot ja 50 % nissonolbmot. Mii diehtit ahte dán lágan bohtosat eai boade nuvtá. Mii fertet háliidit dásseárvvu dihtomielalaččat, ja dat gáibida konkrehta doaibmabijuid. Juohke sámediggeválgga ovddabealde lea Sámedikki dievasčoahkkin mearridan earret eará ahte listtaid biddjiin galgá leat unnimusat 40-60% sohka bealdásedeaddu listtain. Sámediggeráđđi ovddida dán ášši maiddái ovddabealde 2013 válgga.

Sámi ášahusat leat deatalaččat sámi servodagas. Sámedikki bušehtas gáibidit mii ášahusain mat ožžot doarjaga Sámedikki bušehta bokte, ahte dain galgá leat unnimusat 40-60 % sohka bealdásedeattu stivrasteaset.

Bargo- ja ealáhuseallin

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi guovllus, ja Sámediggi galgá čavga ángiruššat daiguin. Árbevirolaččat leat nissonolbmuin leamaš guovddáš ja deatalaš rollat vuodđoealáhusain. Lunddolaš lea jáhkkit ahte struktuvrralaš doaibmabijut (láhkaaddin, hálddašeapmi ja rámmafievrrideamit) dat leat fuonidan nissonolbmuid vejolašvuoda searvat dáid ealáhusaide.

Eaktun dásseárvvu sihkarastimii vuodđoealáhusain lea ahte nissonolbmot besset váikkuhit dakkár arenain gos mearrádusat dahkkojuvvojit. Sámediggeráđđi lea gulahallama bokte ráđdehusain ohcalan doaibmabijuid mat movttiidahttet ja attašedje nissonolbmuide vejolašvuoda searvat buot mearrádusdásiin vuodđoealáhusain. Mii leat maiddái bivdán čielggadusa man bokte oažžut máhtu sámi nissonolbmuid ekonomalaš resurssaid ja válddi birra.

Mii guoská boazodollui, de lea Sámediggeráđđi váldán ovdan dásseárvoáššiid mángii boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas. Mii leat deattuhan ahte boazodoallu lea bearašvuodot ealáhus, mas nissonolbmot leat guovddážiis bargofápmun, máhttogaskkusteadjin ja máhtu fievrrideaddjin nuorat geardái. Jagi 2010/2011 boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiid oktavuodas šiehtte bealit ahte bidjat bargojoavkku geahčadit ja árvoštallat dáláš čielggadusávdnasiid dásseárvvu birra boazodoalus, ja dasto evttohit doaibmabijuid maid bokte ovdánahttit dásseárvvu ealáhusas. Bargojoavkku raporta geigejuvvui golggotmánus 2010, ja Sámediggeráđđi áigu fuolahit das ahte bargojoavkku doaibmabidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvolutuvvojit.

Deatalaš váikkuhangaskaopmi go guoská ealáhusovddideapmái sámi guovlluin lea doarjja. Sámedikki bušehtas leat danne doarjagat ealáhusulbmiliidda mat vuoruhuvvojit ealáhusa nissonolbmuide.

Áššiid gaskkas maiguin Sámediggi bargá ja mat eanemusat leat beaggán mediain, leat áššit mat gusket eana-, čáhce- ja resursavuoigatvuodaide sámi guovlluin. Dáid áššiid oktavuodas lea maiddái hui ollu sáhka vuodđoealáhusaid vuđđosis. Sámedikki dásseárvodoaibmaplána lea danne mis čuokkis ahte sohka bealperspektiiva galgá searvvahuvvot dán barggus. Sámediggeráđđi lea earret eará bivdán

Finnmárkkukommišuvnna dihtomielaččat váldit vuhtii sohkabealperspektiivva barggus kárteđettiin dáláš eana- ja luondduresursa vuoigatvuođaid Finnmárkkus. Mii leat bidjan merkii ahte sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid meahcegeavaheapmi lea fáttáid gaskkas, mat čuvgejuvvojit gulaskuddančoahkkimiin meahcegeavaheami kártema oktavuodas sierra iskkadanguovlluin.

Sámi dásseárvobarggu čatnaseapmi

Doaibmaplánas lea evttohuvvon ahte sámi dásseárvobargu ásahuvvo sámi gealbobirrasis. Danne lea Sámediggi dorjon ahte álggahuvvošii golmmajagáš prošeakta ovttas Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain ja Ođasmahttin- ja hálddahušdepartemeanttain. Dán prošeaktii lea Gáldu ožžon ruđaid ja prošeavtta mihttomearrin lea leamaš ahte dat diehtujuohkin- ja duodaštandoaimma bokte galget ovddidit dásseárvvu ja bargat vealaheami vuostá sámi servodagas. Konkrehta bohtosat leat ádjánan guhkká, ja prošeavtta bokte lea Gáldu bidjan dárbbášlaš fokusa dásseárvui, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Prošeakta lea doaisttáži bisánan resursavátnivuoda geažil.

Doaibmaplánas galgá sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta heivehuvvot buot orgánain main lea váldi surggiin dásseárvu ja vealaheapmi. Danne leat mii oččodan dán lágan gelbbolašvuođa Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji. Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji lea čoahkkimis sámediggeráđiin konstateren ahte sidjiide bohtet unnit jearaldagat sámiin go etnalaš dážain. Sámediggeráđi oaivila mielde sáhtá dat bohtit das go Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjis váilu gelbbolašvuohta.

Dásseárvo- ja vealahánlávdegoddi doaibmá Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji váiddaásahussan. Okta oasálaš sáhtá, jos ii leat ovttaoavilis áittardeaddji mearrádusain, doalvut ášši dán lávdegodái, mii lea hui deatalaš riekteovdáneapmái dásseárvvu ja vealaheami oktavuodas. Danne lea sámediggeráđi hui movtta go Ellen Katrine Hætta lea nammaduvvon lahttun dán lávdegodái maŋŋá go mii leimmet su evttohan. Álgoálbmogiid ovddastusa sihkarastin dán lágan fágalávdegodái lea mielde sihkarastimin dan ahte stáhta jeagadivččii riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid dan ektui go sámit lea álgoálbmot.

Gierdavašvuohta sierra seksuála sojuide

Sámedikki doaibmaplánas lea mihttomearrin ahte homofiillat ja lesbbat eanet dohkkehuvvošedje ja sin ektui šattašii eanet gierdavašvuohta sámi servodagas. Sámedikkis lei 2008:s doarjjapoasta dásseárvodoaibmajuiide mas vuoruhuvvui doarjja ovddidit dásseárvvu seksuála sojuid gaskka. Doarjja addojuvvui muhtun prošeavttaide. Dán doarjjapoastta bokte leat mii gidden fuomášumi homofiillaid ja lesbbaid dillái sámi servodagas. Šallošit go konkrehta bohtosat eai šaddan.

Veahkaválddi eastadeapmi lagaš oktavuodain

Mihttomearrin dán ángiruššansuorggis lea ahte sihke nissonolbmuin ja almmáiolbmuin galgá leat vuoigatvuohta eallit friija veahkaválddi ja áitagiid haga, ja ahte mánáin galgá leat vuoigatvuohta bajásšaddat vearradaguid ja balu haga.

Mánáid vuoigatvuođat, geat gártet gillát veahkaválddi ja duodaštít dan, gozihuvvojit mánáidviesuid bokte. Mánáidviesut doibmet ossodagaid gaskasaččat ja leat mánáid, nuoraid ja psykalaččat doaibmahehttejuvvon rávis olbmuid várás, geat gártet gillát veahkaválddi, vearradaguid dahje vihtanuššat veahkaválddi bearrašis. Danne lea Sámediggeráđi bargan dan ala ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta lea mielde mánáidviesu doaimmas Romssas. Romssa mánáidviesus lea dál nationála ovddasvástádus sámi mánáin Norggas.

Veahkaválddi eastadanbarggus lagaš oktavuodain lea dat váttisvuohta, ahte mis ii leat nu buorre diehtovuoddu konkrehta doaibmajuiid álggaheapmái. Dát leat maiddá rašis tabuáššit. Danne lea Sámediggi álggahan prošeavtta ovttas Justisdepartemeanttain veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas, man ulbmilin lea oážžut buoret diehtovuodu vai sáhtáši ovddidit buriid doaibmajuiid veahkaválddi ektui lagaš oktavuodain. Vuordit ahte oážžut dán prošeavtta bohtosiid 2013:s.

Dásseárvu riikkaidgaskasaččat

Norgga bealde sápmelaččat ássat ovttá máilmmi riggáseamos riikkas. Mis leat vuoigatvuođat ja čálgofálaldagat mat leat dušše niehkun eará álgoálbmogiidda. Danne oaivvilda sámediggeráđđi ahte mii maiddái dásseárvosuorggis galgat ángiruššat dainna ahte eará álgoálbmogiid ovdánanvejolašvuođat ja vuoigatvuođat buorranit. Seammás lea oassálastin riikkaidgaskasaš arenain buorre vejolašvuohta váldit ovdan áššiid mat gusket sámi álbmogii. Dat sáhtta buoridit dáid áššiid stáhtusa ja sáhtta leat mielde bággeamin riikka eiseválddiid váldit dáid áššiid duodaleabbon. Danne lea Sámediggeráđđi maŋimus jagi oassálastán riikkaidgaskasaš arenain gos dásseárvu lea leamaš fáddán.

Sámediggeráđđi lei doppe go Norga geigii 8. raportta ON nissonvealahankonvenšuvnna čuovvoleami birra. Mis ledje evttohusat dán raportii, earret eará sámi nissoniid dearvvašvuođa birra. Mii čujuheimmet earret eará dakkár erohusaide sámi nissoniid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođain, mat vulget das ahte orrot go sii sámegeilaid hálddašanguovllu siskkobealde vai olggobealde. Vástádušastis Norgii ON čujuhii Norgga váilevaš dieđuide sámi nissoniid ja sin dearvvašvuođášahusaide birra, ja sii ohcaledje doaimbajuid mat njulgešedje dán čielga dearvvašvuođerohusa. Dát lea mielde oččodeamen Norgga eiseválddiid váldit dáid áššiid duodas.

Sámediggeráđđi lei mielde ON nissonkommišuvnna 2012 sešuvnna. Váldofáddán lei nissonat giliin ja sin rolla ovddidangažaldagain ja geafivuoda ja nealgi vuosttaldeamis. Dát lea áigequovdilis fáddá sámi guovlluin gos mii vásihit ahte ollu nuorra nissonat eai hálit ásaiduvvat smávva sámi giliservodagaide.

Nissonkommišuvnna sešuvnna lei sámediggeráđđi mielde ráhkadeamen resolušuvdnateavtta álgoálbmotnissoniid dili birra. Dát lea vuosttaš geardde go ON nissonkommišuvnna lea sohppojuvvon sierra resolušuvdna álgoálbmotnissonolbmuid dili birra. Uhcán álgoálbmotnissonat oassálaste nissonkommišuvdnii, ja dušše muhtumat besse mielde ja váikkuhit šiehtadallamiidda. Sámediggeráđđi čalmustahtii ahte lea dárbu nannet álgoálbmotnissoniid oassálastima ja váikkuheami kommišuvdnii. Loahpalaš resolušuvdnaevttohus rávvii earret eará stáhtaid čađahit sierra doaimbajuid movt ovddidit ja nannet dakkár politihka ja prográmmaid mat sihkarasttášedje álgoálbmotnissonolbmuid vejolašvuođa oassálastit almmolaš mearrádušproseassaide.

Maiddái ON konferánsas guoddevaš ovddideami birra, Rio +20, čalmustuhtii Sámediggi nissonperspektiivva. Eanet nissonolbmot go almmáiolbmot ellet geafivuodas, ja nissoniin lea dájvá ovddasvástáduš borramuša ja čázi skáhppomis. Danne lea Sámediggeráđđi ilus go nissonolbmuid rolla barggus guoddevaš ovddidemiin váldojuvvo ovdan loahppadokumeanttas, ja ahte das leat hábmejuvvon mihttomearit sohka bealedássedeattu birra nissoniid ektui geat leat njunušposišuvnain.

Boahktevaš hástalusat

Dát stáhtusválddahus čájeha ahte Sámedikki dásseárvodoaimbaplána lea addán bohtosiid. Mii leat olahan guhkimusat implementerenbarggus. Mii leat háhkan buriid bargovugiid beaivválaš barggus vai dat politihka mii hábmejuvvo, árvvoštallojuvvo sohka bealiid ektui. Seammás dát bargu gáibida oktilis čalmusteami.

Sámediggeráđđi lea maid duhtavaš dainna bargguin mii čađahuvvo mearridanorgánain sohka bealedássedeattu oktavuodas. Jagi 2012 rájes leat mii maid bidjan gáibádussan daidda áshusaide ja organisašuvnnaide, mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte, ahte galgá leat uhcimusat 40-60 % sohka bealejuohku stivrras. Mii áigut bargat ovddasgavlui dainna ulbmiliin ahte nissonolbmot leat mielde maiddái dain mearridanorgánain mat gusket vuodđoaláhusaide. Mii leat nagodan doalahit sohka bealedássedeattu maiddái dievasčoahkkimis. Mii ávžžuhit oččodit eanet nuorra almmáiolbmuid earret eará Sámedikki dievasčoahkkimii, ja ávžžuhit listabiddjiid atnit dan muittus 2013 válggain.

Buot ii leat gal čovdojuvvon, ja nissonolbmuin ja almmáiolbmuin sámi servodagain leat guhkin eret seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Sámediggeráđđi háliida čalmustahttit čuovvovaš hástalusaid dán čielggadusas:

- Eretfárren
- Dásseárvobarggu čatnaseapmi
- Veahkaváldi lagaš gaskavuodain
- Guottut lesbbaide ja homofiila sápmelaččaide
- Riikkaidgaskasaš dásseárvobargu

Eretfárren

Maŋimus 20 jagis lea Sámedikki ealáhusovddidandoarjaortnegiid doaibmaguovllu (SED-guovllu) olmmošlohku njedjan 16 proseanttain. Buohtastahttima dihtii sáhtta mitalit ahte olmmošlohku muđui riikkas lassánni 15 proseanttain, geahča Sámi statistihka 2012. Sivvan olmmošlogu njedjamii SED-guovllus lea eretfárren ja riegádanvuollebáza. Eatnašat geat fárrejit, leat nissonat ja nuorat, ja sii fárrejit gávpogiid.

Sivvan dasa go eanet nissonat fárrejit, sáhtta leat dat go bargosajit doaresbeliin eai leat heivehuvvon oahppodássái. ”Sámi logut mitalit 4” vuodul lea sullii 13 % eanet nissoniin go albmáin SED-guovllus 3 jagi dahje eanet oahppu allaskuvllas/universitehtas. Hástalussan lea fuolahit ahte dat nissonat ja nuorat, geat fárrejit, máhcašedje ruovttoluotta maŋŋá go leat váldán oahpu.

Mii fertet jearrat manne sámi gilit eai geasut nissoniid ja nuoraid? Mo nissonat galget birget sámi guovlluin ja mo Sámediggi sáhtta láhčit dasa, leat maid deatalaš gažaldagat Sámedikki dásseárvopolitihkas. Dasa gullá maiddá dat ahte nissoniid ángiruššan ja oassálastin sámi servodahkii árvvusadnojuvvo ja oainnusmahttojuvvo.

Dásseárvobarggu čatnaseapmi

Dásseárvu fátmmasta buot servodatsurggiid ja lea sektovrraid gaskasaš fágafealta. Go bargá dásseárvu de ferte oppa áiggi muittuhit ahte sohkaalperspektiiva ferte gozihuvvot go servodatášit galget čielggaduvvot ja go mearrádušat váldojuvvojit. Mii leat ovdal čujuhan ahte dásseárvopolitihkka ja sámpolitihkka vuodđuduvvojit seamma ideologijii, man oktavuodas lea mihtomearrin meannudit dásásaččat guokte dahje eanet prinsihpalaččat dásásaš beliid.

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána leat strategijat ja doaibmabijut dásseárvobarggu čatnaseapmái sámi servodagas man ulbmilin lea sihke institušonaliseret ja heivehit dáláš orgánain. Okta strategijain lea ahte dásseárv- ja vealahanbarggus ferte lea čatnaseapmi institušunnalaččat sámi gealbobirrasis. Doaibmabidjun lei ahte Sámediggi galgai váikkuhit dan ahte ášahuvvo orgána mas lea ovddasvástáduš bearráigeahččat dásseárv- ja vealahanáššiid sámi servodagas ja raporteret daid birra.

Nugo namuhuvvon ovdalis čilgehusas, de eai leat bohtán bohtosat dán prošeavttas ja prošeakta lea doaisttáži bissehuvvon. Danne fertet mii ságastallat dan birra ahte movt mii galggašeimmet bargat dan ala ahte dásseárvobarggu čatnan fievrriiduvvošii viidáseappot.

Miellaguottut lesbbaide ja homofiila sámiide

Dán suorggis leat mis unnán bohtosat maidda čujuhit, ja mii šallošit go dieinna lágiin ain leat bisuheamen jaskesvuoda homoseksuála olbmuid hárrái sámi servodagas. Jaskesvuolta lea várra okta dain stuorámus hástalusain go guoská homofiillaide ja lesbbaide sámi servodagas. Dát bohtá ovdan Fafo-raporttas “Sámi lesbbat ja homofiillat. Muitaleaddji eallindilliiskadeapmi” (2009). Raporttas bohtá ovdan ahte leat njeallje beali mat mannet čađa jearahallamiin lesbbaid ja homofiillaid ektui sámi servodagas. Dat leat jaskesvuolta homoseksualitehta birra, nana oskui gullevaž bealit, identitehta ja gullevažvuolta mángga minoritehtii, ja hilgun ja sosiála olggusteapmi. Vaikko iskkadeamis ledje unnán informánttat, de lea dát dat buoremus ja várra áidna máhttovuodđu mii mis lea homoseksualitehta birra sámi servodagas.

Iskkadeamis boahdá ovdan ahte ii leat šat nu váttis leat rabas lesban go homofiilan. Dát sáhtá boahdit das go almmáirolla sámi servodagas soaitá leat gárži. Sámediggeráđi mielas lea dárbu ságastallat sámi almmáirolla birra, ja vuordá mielas konferánssa “Almmáiolbmuid eallin sámi oktavuodas” maŋgelis čakčat.

Dasto fertet mii bargat ja gávdnat doaibmabijuid mat sáhtášedje váikkuhit dan ahte homofiillat ja lesbbat dovddašedje ahte sii searvvahuvvojit sámi servodagas.

Veahkaváldi lagaš oktavuodain

Sámediggeráđi ii dohkket álggaga veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mii diehtit ahte dat gávdno, ja mii háliidit váikkuhit ahte sii geat gártet gillát veahkaválddi oččošedje dan veahki masa sis lea riekti.

Hástalussan lea leamaš dat go gávdno unnán diehtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mis Norggas ii leat individuála dási sámi statistihkka mii muitalivččii man ollu lea veahkaváldi. Heahteguovddážiin maid ii leat statistihkka etnalaš eavttuid vuodul sámi identitehta ektui. Danne dárbbasit máhtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mii dárbbasit dán máhtu vai diedášeimmet makkár veahkkedoaimbijuid sáhtáši láhčit buoremusat ávkin sámi álbmogi.

Sámediggeráđis leat vuordamušat ahte Sámedikki ja Justiisadepartemeantta gaskasaš ovtasbargoprošakta veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas attáši midjiide máhtolašvuoda man vuodul livččii álkít bargat dáinna váttisvuodain. Veahkaváldi lagaš oktavuodain lea maiddái váldofáddá ON nissonkommišuvnna boahhti sešuvnnas.

Riikkaidgaskasaš dásseárvobargu

Sámedikkis lea nana posišuvdna riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus. Sámediggeráđi háliida ahte maiddái dát posišuvdna geavahuvvošii nannet álgoálbmotnissonolbmuid dili.

Geafivuolta čatnasa lágga dásseárvui ja nissonolbmuid vuoigatvuodaide. Birrasii miljárdda olbmo ellet garra geafivuodas. 70 % sis leat nissonolbmot ja nieiddat, fuolakeahhtá das ahte sii dat barget guokte goalmmasoasi buot bargguin. Nissonolbmui lea maiddái unnit váikkuhanfápmu dállođu ekonomijai. Čájeha ahte doppe gos nissonolbmot stivreit bearraša ekonomijja, vuoruhuvvo eanet borramuššii ja mánáid ohppui go jos almmáiolbmot mearridit. Dát čájeha ahte geafivuoda eastadeapmi lea buorre nissonpolitihkka. Go doarjut nissonolbmuid, de doarjut ovdáneami.

Dasto oaidnit ahte riikkaidgaskasaš bargu lea mielde loktemin dásseárvvoáššiid stáhtusa dáppe ruovttus, ja mii sáhttit riikkaidgaskasaččat dego bágget nátionála eiseválddiid áššiin mat gusket sámi álbmogi.

Min vásihusat dán rádjai čájehit go guoská dásseárvui riikkaidgaskasaš arenain ahte álgoálbmotnissonolbmui lea unnán vejolašvuolta searvat dán lágan riikkaidgaskasaš arenaide ja mis geat searvvaimet lei gáržžiduvvon vejolašvuolta ja váikkuhanfápmu šiehtadallamiin mat čađahuvvojedje.

Danne háliida Sámediggeráđi riikkaidgaskasaš barggus nannet dan ahte álgoálbmotnissonolbmot beasašedje leat mielde ja oččošedje váikkuhanfápmu riikkaidgaskasaš arenas. Deatalaš lea maid dat ahte nissonášši ja áššit mat gusket álgoálbmotnissonolbmuid váldojuvvojit ovdan, oainnusmahttojuvvojit ja daid birra ságastuvvo riikkaidgaskasaš arenain maidda Sámediggi searvá. Sámediggeráđi áigu ain joatkit bargat dan ala ahte min rolla ja min mihtomearit čielggasmahttojuvvojit dán barggus.

Čuovvoleapmi viidáseappot

Sámediggeráđđi lea ožžon buriid vásihusaid Sámedikki 2009 – 2013 dásseárvodoaimbaplánain. Vaikko buot doaimbajuiin eai leat ge bohtán bohtosat, de lea dat leamaš konkrehta dokumeanta mii oainnusmahtta dásseárvvu, ja mii čielgasit čájeha Sámedikki posišuvnna dásseárvobarggus. Danne lea dat buorin vuodđun min gulahallamii stáhta eiseválddiiguin ja eará ovttasbargoguimmiiguin dásseárvobarggu oktavuodas.

Mis leat maiddá buorit vásihusat riikkaidgaskasaš dásseárvobarggus. Go bargá riikkaidgaskasaš dásis, de addá dat doarjaga min bargui dáppe ruovttus, ja mii ieža sáhttit leat mielde váikkuheamen dan ahte vuoigatvuodát, ja erenoamážit álgoálbmotnissonolbmuid vuoigatvuodát buoriduvvojit.

Danne háliida Sámediggeráđđi viidáseappot dásseárvobarggus Sámedikkis vuodđudit barggus dáid vásihusaide. Mii háliidit ahte ráhkaduvvo odđa dásseárvodoaimbaplána bohte válgaáigodahkii. Mii háliidit maiddá joatkit dásseárvobarggu riikkaidgaskasaš arenas.

Višuvdna

Doaimbaplánas lea mis dát višuvdna dásseárvobargui sámi servodagas:

- Dássásaš servodat gos nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat dássásaš vuoigatvuodát, geatnegasvuoda ja vejolašvuodát.

Dán višuvnna mielde mii sáhttit bargat. Mii leat gudneáŋgirat, muhto min oaivila mielde dát ii leat veadjemeahtun. Muđui min dásseárvobarggu ulbmil livččii mannan duššás. Danne mii áigut evttohit joatkit dainna ja bisuhit dan Sámedikki dásseárvobarggu višuvdnan.

Mihttomearit

Dásseárvu ii leat sierra fáddá, muhto dakkár ášši servodagas mii fátmasta buot mainna mii bargat. Danne leat mis máŋga váldomihttomeari min dásseárvobarggus. Evttohuuvvon váldomihttomearit vuodđuduvvojit bargui mii juo lea álggahuuvvon ja mii lea buktán bohtosiid. Mii fertet maiddá geahččalit čoavdit doaimbajuiid mat leat doaimbaplánas mat eai leat buktán konkrehta bohtosiid. Ja mii fertet válljet odđa geainnuid mihttomeari guvlui.

Danne áigu Sámediggeráđđi vuodđudit dásseárvobarggu viidáseappot čuovvovaš váldomihttomeriide:

- Dásseárvu heivehuvvo buot politihkkasurggiide Sámedikki barggus
- Bargosajit nissonolbmuide sámi servodagas
- Riikkaidgaskasaš riekteovdáneapmi álgoálbmotnissonolbmuid ektui lea buorránan
- Homofiillaid ja lesbaid dohkkeheapmi ja gierdavašvuohta sin ektui
- Sihke mánáin, nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin lea vuoigatvuohta eallit friija nu ahte eai dárbbáš gillát veahkaválldi ja áitagiid veahkaválldi ektui

Strategiijat

Strategiijat leat Sámedikki bajimuš hálteválljemat ja áŋgiruššamat, mat čájehit makkár rievdadusat galget vuoruhuvvot ovddasguvlui vai mii juvssašeimmet min bajimuš ja guhkes áiggi mihttomeriid.

Vuolábealde leat strategiijaevttohusat viidáseappot dásseárvobarggus. Strategiijat čatnasit digaštallamii boahhteáiggi hástalusaid birra dásseárvobarggus.

- Buot áššemeannudeamis Sámedikkis ferte árvoštallat makkár váikkuhusat áššiin leat nissonolbmuide ja almmáiolbmuide
- Dássásaš sohkabealovddastus mearrádušorgánain sámi servodagas

- Váikkuhit dan ahte šattašii stuorát nissonovddastus vuodđoealáhusaid stivrrain ja luohttámušdoaimmain
- Váikkuhit dan ahte eanet nuorra albmát searvvašedje sámepolitihkkii
- Gealbobargosajiid bidjat eanet guovddáži sámi servodagas
- Váikkuhit dan ahte sámi dásseárvobargu čađahuvvo maiddá sierra ásašusain ja organisašuvnnain
- Sihkkarastit dan ahte álgoálbmotnissonolbmot besset eanet mielde riikkaidgaskasaš arenai ja ožžot doppe váikkuhanfámu
- Nissonášši eanet guovddáži Sámedikki riikkaidgaskasaš barggus
- Váikkuhit dan ahte šattašii eanet rabasvuohta homofiliija ektui sámi servodagas
- Dievdorolla eanet guovddáži sámi servodagas
- Nanosmahttojuvvon veahkkeapparáhta sámi giela ja kultuvrra vuodul juohkelágan veahkaválldi várás lagaš oktavuodain

Sámedikki dásseárvobarggu boahhteáiggi doaibmabijut biddjojuvvojit ođđa dásseárvodoaibmaplánii ja Sámedikki bušehtti.

Mearkkašupmi, Ovddádusbellodat Aud Martinsen bokte

Sámediggi ii dohkket vealaheami sohkabeali, oskku dahje čearddalašvuođa vuodul. Riekti dat galgá mearridit lea go dahku vealaheaddji vai ii.

Buot olbmot leat ovttáárvosáčat, danne eai berre lágat, lánkaásahusat ja njuolggadusat vealahit kvoterema bokte bargomárganii eai ge ealáhuseallimii muđuige.

Ulbmil

Dáinna duogážiin fievrriid danne Sámediggeráđdi viidáseappot iežas dásseárvobarggu.

Sámediggi oaidná oppalaš friijavuoda buot eallindoaimmaide, ealáhus- ja bargodoaimmaide, ja friddjavuoda givssideamis ja vealaheamis vuoddo vuoigatvuohta mü ii nannejuvvo almmolaš plánabargguid ja strategiijaid bokte. Baicce nuppe láhkai.

Vaikke vel orru ge dásseárvorahčan loahpahuvvon, ja lea juksojuvvon dásseárvoulbmil Norggas, de lea sivva ballat das ahte dásseárvu váilu muhtun sisafárrenbirrasiin. Buorre integreren buori oarjemáilmmi árvvuid ja árbevieruid vuodul, sáhtta veahkehit ođđa riikkaguimmiid bisuhit eanaš oasi iežaset árbevirolaš kultuvrras, seammás go fátmastit Norgga ja oarjemáilmmi árbevieruid dásseárvvu, friijavuoda ja sohkabealegierdevašvuođa ektui. Dan sajis go čalmmustahttit dásseárvobarggu sápmelaččaid várás ja sin gaskkas, de lea min ođđa riikkaguimmiid gaskka ahte servodaga resurssaid ferte geavahit.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Vibeke Larsen, áššejodiheddji	
2	Ann-Mari Thomassen	
3	Hans J. Eriksen	Silje Karine Muotka
	Hans J. Eriksen	
4	Aili Keskitalo	
5	Silje Karine Muotka	Aili Keskitalo

	Silje Karine Muotka	
6	Kirsti Guvsám	
7	Willy Ørnebakk	Aili Keskitalo
	Willy Ørnebakk	
8	Anders Somby jr.	Marit Kirsten Anti Gaup
		Inger Jørstad
	Anders Somby jr.	
9	Mariann Wollmann Magga	Mathis Nilsen Eira
		Ann-Mari Thomassen
	Mariann Wollmann Magga	
10	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
11	Ida Marie Bransfjell	Silje Karine Muotka
12	Willy Ørnebakk	Rolf Johansen
		Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
13	Per Andersen Bæhr	Kirsten Ellinor Guttorm Utsi
	Per Andersen Bæhr	
14	Olaf Eliassen	Ann-Mari Thomassen
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Olaf Eliassen	
15	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
	Vibeke Larsen	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea guorahallan Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa, ja dat čuovvu čoahkkingirjji.

Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusa 2012

Álggahus

Sámediggi mearridii alccesis dásseárvodoaibmaplána áigodahkii 2009 – 2013 dievasčoahkkimis juovlamánus 2008. Doaibmaplána ulbmilin lea oainnusmahttit dásseárvobarggu, ja seammás váikkuhit dan ahte dásseárvobarggus leat maiddái dagut eaige dušše sánit.

Mii leat joavdan bures beallái doaibmaplána doaibmaáigodagas. Sámediggeráđdi háliida ge danne čalmmustahttit doaibmaplána bohtosiid dán rádjai, ja mii háliidit plánegoahtit movt mii galgat bargat dásseárvvuin ovddasguvlui.

Dát čilgehus vuodđuduvvo Sámedikki dásseárvodoaibmaplánii. Doaibmaplána golbma áŋgiruššansuorggi leat, sohkaš gaskasaš dásseárvu, gierdavašvuohta seksuála sojuide ja veahkaválddi eastadeapmi lagaš oktavuodain, ja danne dat leat dán čilgehusa váldofáttát. Sámediggeráđdi lea maŋimus jagi váldán dásseárvvu ovdan maiddái riikkaidgaskasaš arenas. Danne čalmmustuvvo dát bargu maiddái dán čilgehusas.

Sámedikki dásseárvobarggu dilličilgehusa vuodul, áigut mii dovdáhit hástalusaid mat leat dásseárvvu oktavuodas. Dasto áigut bidjat digaštallamii makkár mihttomeriiguin ja strategiijaiguin mii sáhtášeimmet juksat ulbmiliid.

Sámedikki dásseárvopolitihka stáhtus

Sámedikki 2009-2013 dásseárvodoaibmaaplána

Doaibmaaplána višuvdnan lea ahte mis galgá leat dásseárvosaš sámi servodat gos nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat ovttalágan vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát. Vuolábealde čilget dan golmma áŋgiruššansuorggi birra mat doaibmaaplánas leat otnáš nammi. Čilgehus ii leat detáljadásis buot doaibmabijuid oktavuodas mat leat doaibmaaplánas.

Sohkabeliid gaskasaš dásseárvu

Dán áŋgiruššansuorggi váldomihttomearrin lea ahte dásseárvopolitihka galgá heivehuvvot buot politihkkasurggiide Sámedikki barggus. Geavahas mearkkaša dat dan ahte mii árrat buot politihkalaš proseassain árvvoštallat makkár váikkuhusat politihkas sáhttet leat nissonolbmuide ja almmáiolbmuide. Hui unnán lea vuolggasajis dakkár politihka mii ii guoskkahivččii sohkabeliid. Dalle go politihka hábmejuvvo ja mearrádušat dahkkojuvvojit, fertet mii vuhtii váldit nissonolbmuid ja almmáiolbmuid erohusaid eallimis, sin eavttuid, sávaldagaid ja dárbbu. Jos nissonolbmuid ja almmáiolbmuid galgá sáhttit meannudit dásásáčat, de dárbbasuvvojit dávjá sierralágan doaibmabijut goappašiid sohkabeliid várás. Deatlaš lea maiddá ahte nissonolbmuid ja almmáiolbmuid bargu ja áŋgiruššamat oainnusmahttojuvvojit ja adnojuvvojit árvvus sierra politihkkasurggiin. Dán čilgehusas áigu Sámediggeráđđi bidjat eanet guovddáži nissonolbmuid vuoigatvuodaid.

Sohkabealperspektiiva stivrendokumeanttain

Heiveheami oktavuodas lea sáhka dihtomiellalašvuodas ja vuoruheamis. Ferte oktiláčat bidjat dásseárvvu guovddáži ja máhttit riehta gažadit. Ferte duostat bidjat sohkabealperspektiivva oidnosii, maiddá dakkár áššiin gos álgovuorus ii oro leamen relevánta. Sihkkarastin dihte ahte ná dahkkojuvvo, de fertejit mis leat rutiinnat. Sámediggeráđđi lea bargan dan ala ahte dat rutiinnat heivehuvvojit bargui min stivrendokumeanttaiguin.

Sámediggeráđđi lea álgán nannoseappot áŋgiruššat plána- ja diedáhusbargguin Sámedikkis. Danne vai mihttomearit ja strategiijat politihka ovddideamis čielggasmahttojuvvošedje. Sohkaalperspektiiva lea heivehuvvon plána- ja diedáhusbarggu rutiinnaide. Olles diedáhusproseassa áiggi galgat mii čilget movt min evttohusat sáhttet čuochat nissonolbmuide ja almmáiolbmuide.

Sámedikki bušeahtta lea min deataleamos stivrendokumeanta. Bušeahtta lea maiddá min jahkásaš doaimma doaibmaaplána. Bušehtti galget biddojuvvo doaimmabijut gustovaš bušeahttajahká, áinnas daid mihttomeriid ja strategiijaid mielde mat leat diedáhusain. Olles bušeahtta lea geahčaduvvon sohkabealperspektiivvas, ja áigeguovdilis doaimmabijut doaibmaaplánas leat heivehuvvon. Konkrehta doaimmabidjoovdamearkan lea dat ahte ášahusat ja organisašuvnnat mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte fertejit čilget mainna lágiin ohccojuvvon doaimmabidju váikkuha nissonolbmuide ja almmáiolbmuide. Bušeahtas lea sierra evaluerenpoasta doarjjaortnegiidda. Dat galget evaluerejuvvo ja ođasmahttojuvvo sohkabealperspektiivvas. Sierra fágakapihttaliid vuollái leat heivehuvvon maiddá sohkabeliide guoski doaimmabijut.

Ovttasbargu

Sámi dásseárvuorganisašuvnnat ovddastit siviila sámi dásseárvoservodaga. Danne lea Sámediggái deatlaš bures gulahallat sámi dásseárvuorganisašuvnnaiguin. Jahkásaš čoahkkimiin dáiguin organisašuvnnaiguin ságastallat mii Sámedikki doarjaga birra organisašuvnnaide ja oppalaš dásseárvopolitihkalaš áššiid birra. Sámediggi atná árvvus dan go organisašuvnnat hástalit min dásseárvoaššiid oktavuodas, ja go dat ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas oppaláčat.

Sámedikkis alddis ii leat váldi dahje vejolašvuolta buot surggiin čadahit sávahahtti doaimmabijuid. Danne lea oktavuolta Ráđđehusain hui deatlaš. Beavválaš áššemeannudeamis addit mii gulaskuddanvástádusaid ja rávvagiid Ráđđehusa dásseárvopolitihkkii. Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat maiddá Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain Ráđđehusa sohkabeliid gaskasaš

dásseárvodoaibmaplána birra. Min iežamet doaibmaplána lei vuodđun Sámedikki posišuvdnii konsultašuvnnain. Konkrehta boadus dain konsultašuvnnain lei konferánsa dievdorolla birra sámi servodagas, mii lágiduvvo dán jagi skábmamánu, ja prošekta veahkaválldi birra lagaš oktavuodain čadahuvvo ovttas Justiisadepartemeanttain. Sámediggeráđđái lei maiddái deatalaš ahte sámi perspektiiva heivehuvvo doaibmapláni ja Ráđdehusa dásseárvobargui viidáseappot.

Čoahkkimiin Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain lea Sámediggeráđđi váldán ovdan dan go Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji oazžu unnán jearaldagaid sámi geavaheddiin, go sámi dásseárvoorganisašuvnnat eai leat heivehuvvon dásseárvobargui davviriikkalaččat ja movt sámi perspektiivva sáhtá heivehuvvot dásseárvolávdegotti bargui.

Searvan mearrádusproseassaide

Searvama oktavuodas mearrádusproseassaide ii leat sáhka dušše rievttalašvuodas dahje demokratiijas, muhto maiddái das ahte sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid beroštumit váldojuvvojit vuhtii. Mii buohkat berrešimmet čevllohallat dan geažil go mii gullat várra máilmmis dakkár álbmotválljen orgánii mas lea buoremus sohkabealdásseadeaddu. Sámediggi lea guovtti válggas nagodan doalahit sohkabealdásseadeattu sullii 50 % almmáiolbmot ja 50 % nissonolbmot. Mii diehtit ahte dán lágan bohtosat eai boade nuvtá. Mii fertet háliidit dásseárvvu dihtomielalaččat, ja dat gáibida konkrehta doaibmabijuid. Juohke sámediggeválgga ovddabealde lea Sámedikki dievasčoahkkin mearridan earret eará ahte listtaid biddjiin galgá leat unnimusat 40-60% sohkabealdásseadeaddu listtain. Sámediggeráđđi ovddida dán ášši maiddái ovddabealde 2013 válgga.

Sámi ášahusat leat deatalaččat sámi servodagas. Sámedikki bušehtas gáibidit mii ášahusain mat ožžot doarjaga Sámedikki bušehta bokte, ahte dain galgá leat unnimusat 40-60 % sohkabealdásseadeattu stivrasteaset.

Bargo- ja ealáhuseallin

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi guovllus, ja Sámediggi galgá čavga ángiruššat daiguin. Árbevirolaččat leat nissonolbmuin leamaš guovddáš ja deatalaš rollat vuodđoealáhusain. Lunddolaš lea jáhkkit ahte struktuvrralaš doaibmabijut (láhkaaddin, hálddašeapmi ja rámmafievrrideamit) dat leat fuonidan nissonolbmuid vejolašvuoda searvat dáid ealáhusaide.

Eaktun dásseárvvu sihkarastimii vuodđoealáhusain lea ahte nissonolbmot besset váikkuhit dakkár arenain gos mearrádusat dahkkojuvvojit. Sámediggeráđđi lea gulahallama bokte ráđdehusain ohcalan doaibmabijuid mat movttiidahttet ja attášedje nissonolbmuide vejolašvuoda searvat buot mearrádusdásiin vuodđoealáhusain. Mii leat maiddái bivdán čielggadusa man bokte oazžut máhtu sámi nissonolbmuid ekonomalaš resurssaid ja válddi birra.

Mii guoská boazodollui, de lea Sámediggeráđđi váldán ovdan dásseárvoáššiid mángii boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas. Mii leat deattuhan ahte boazodoallu lea bearašvuot ealáhus, mas nissonolbmot leat guovddášis bargofápmun, máhttogaskkusteadjin ja máhtu fievrrideaddjin nuorat geardái. Jagi 2010/2011 boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiid oktavuodas šiehtte bealit ahte bidjat bargojoavkku geahčadit ja árvoštallat dáláš čielggadusávdnasiid dásseárvvu birra boazodoalus, ja dasto evttohit doaibmabijuid maid bokte ovdánahttit dásseárvvu ealáhusas. Bargojoavkku raporta geigejuvvui golgotmánus 2010, ja Sámediggeráđđi áigu fuolahit das ahte bargojoavkku doaibmabidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvolutuvvojit.

Deatalaš váikkuhangaskaopmi go guoská ealáhusovddideapmái sámi guovlluin lea doarjja. Sámedikki bušehtas leat danne doarjagat ealáhusulbmiliidda mat vuoruhuvvojit ealáhusa nissonolbmuide.

Áššiid gaskkas maiguin Sámediggi bargá ja mat eanemusat leat beaggán mediain, leat áššit mat gusket eana-, čáhce- ja resursavuogatvuodaide sámi guovlluin. Dáid áššiid oktavuodas lea maiddái hui ollu sáhka vuodđoealáhusaid vuđđosis. Sámedikki dásseárvodoaibmaplána lea danne mis čuokkis ahte sohkabealperspektiiva galgá searvvahuvvot dán barggus. Sámediggeráđđi lea earret eará bivdán

Finnmárkkukommišuvnna dihtomielaččat váldit vuhtii sohkabealperspektiivva barggus kárteđettiin dáláš eana- ja luondduresursa vuoigatvuođaid Finnmárkkus. Mii leat bidjan merkii ahte sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid meahcegeavaheapmi lea fáttáid gaskkas, mat čuvgejuvvojit gulaskuddančoahkkimiin meahcegeavaheami kártema oktavuodas sierra iskkadanguovlluin.

Sámi dásseárvobarggu čatnaseapmi

Doaibmaplánas lea evttohuvvon ahte sámi dásseárvobargu ásahuvvo sámi gealbobirrasis. Danne lea Sámediggi dorjon ahte álggahuvvošii golmmajagáš prošeakta ovttas Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain ja Ođasmahttin- ja hálddahušdepartemeanttain. Dán prošeaktii lea Gáldu ožžon ruđaid ja prošeavtta mihttomearrin lea leamaš ahte dat diehtujuohkin- ja duodaštandoaimma bokte galget ovddidit dásseárvvu ja bargat vealaheami vuostá sámi servodagas. Konkrehta bohtosat leat ádjánan guhkká, ja prošeavtta bokte lea Gáldu bidjan dárbbášlaš fokusa dásseárvui, sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis. Prošeakta lea doaisttáži bisánan resursavátnivuoda geažil.

Doaibmaplánas galgá sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta heivehuvvot buot orgánain main lea váldi surggiin dásseárvu ja vealaheapmi. Danne leat mii oččodan dán lágan gelbbolašvuođa Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji. Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji lea čoahkkimis sámediggeráđiin konstateren ahte sidjiide bohtet unnit jearaldagat sámiin go etnalaš dážain. Sámediggeráđi oaivila mielde sáhtá dát bohtit das go Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjis váilu gelbbolašvuohta.

Dásseárvo- ja vealahánlávdegoddi doaibmá Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji váiddaásahussan. Okta oasálaš sáhtá, jos ii leat ovttaoavilis áittardeaddji mearrádusain, doalvut ášši dán lávdegoddá, mii lea hui deatalaš riekteovdáneapmái dásseárvvu ja vealaheami oktavuodas. Danne lea sámediggeráđi hui movtta go Ellen Katrine Hætta lea nammaduvvon lahttun dán lávdegoddá maŋŋá go mii leimmet su evttohan. Álgoálbmogiid ovddastusa sihkarastin dán lágan fágalávdegoddá lea mielde sihkarastimin dan ahte stáhta jeagadivččii riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid dan ektui go sámit lea álgoálbmot.

Gierdavašvuohta sierra seksuála sojuide

Sámedikki doaibmaplánas lea mihttomearrin ahte homofiillat ja lesbbat eanet dohkkehuvvošedje ja sin ektui šattašii eanet gierdavašvuohta sámi servodagas. Sámedikkis lei 2008:s doarjjapoasta dásseárvodoaibmajuiide mas vuoruhuvvui doarjja ovddidit dásseárvvu seksuála sojuid gaskka. Doarjja addojuvvui muhtun prošeavttaide. Dán doarjjapoastta bokte leat mii gidden fuomášumi homofiillaid ja lesbbaid dillái sámi servodagas. Šallošit go konkrehta bohtosat eai šaddan.

Veahkaválddi eastadeapmi lagaš oktavuodain

Mihttomearrin dán ángiruššansuorggis lea ahte sihke nissonolbmuin ja almmáiolbmuin galgá leat vuoigatvuohta eallit friija veahkaválddi ja áitagiid haga, ja ahte mánáin galgá leat vuoigatvuohta bajásšaddat vearradaguid ja balu haga.

Mánáid vuoigatvuođat, geat gártet gillát veahkaválddi ja duodaštít dan, gozihuvvojit mánáidviesuid bokte. Mánáidviesut doibmet ossodagaid gaskasaččat ja leat mánáid, nuoraid ja psykalaččat doaibmahehttejuvvon rávis olbmuid várás, geat gártet gillát veahkaválddi, vearradaguid dahje vihtanuššat veahkaválddi bearrašis. Danne lea Sámediggeráđi bargan dan ala ahte sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta lea mielde mánáidviesu doaimmas Romssas. Romssa mánáidviesus lea dál nationála ovddasvástádus sámi mánáin Norggas.

Veahkaválddi eastadanbarggus lagaš oktavuodain lea dat váttisvuohta, ahte mis ii leat nu buorre diehtovuoddu konkrehta doaibmajuiid álggaheapmái. Dát leat maiddá rašis tabuáššit. Danne lea Sámediggi álggahan prošeavtta ovttas Justiisadepartemeanttain veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas, man ulbmilin lea oazžut buoret diehtovuodu vai sáhtáši ovddidit buriid doaibmajuiid veahkaválddi ektui lagaš oktavuodain. Vuordit ahte oazžut dán prošeavtta bohtosiid 2013:s.

Dásseárvu riikkaidgaskasaččat

Norgga bealde sápmelaččat ássat ovttá máilmmi riggáseamos riikkas. Mis leat vuoigatvuođat ja čálgofálaldagat mat leat dušše niehkun eará álgoálbmogiidda. Danne oaivvilda sámediggeráđđi ahte mii maiddái dásseárvosuorggis galgat ángiruššat dainna ahte eará álgoálbmogiid ovdánanvejolašvuođat ja vuoigatvuođat buorranit. Seammás lea oassálastin riikkaidgaskasaš arenain buorre vejolašvuohta váldit ovdan áššiid mat gusket sámi álbmogii. Dat sáhtta buoridit dáid áššiid stáhtusa ja sáhtta leat mielde bággemin riikka eiseválddiid váldit dáid áššiid duodaleabbon. Danne lea Sámediggeráđđi maŋimus jagi oassálastán riikkaidgaskasaš arenain gos dásseárvu lea leamaš fáddán.

Sámediggeráđđi lei doppe go Norga geigii 8. raportta ON nissonvealahankonvenšuvnna čuovvoleami birra. Mis ledje evttohusat dán raportii, earret eará sámi nissoniid dearvvašvuođa birra. Mii čujuheimmet earret eará dakkár erohusaide sámi nissoniid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođain, mat vulget das ahte orrot go sii sámegeielaid hálddašanguovllu siskkobealde vai olggobealde. Vástádušastis Norgii ON čujuhii Norgga váilevaš dieđuide sámi nissoniid ja sin dearvvašvuođaásahusaid birra, ja sii ohcaledje doaimbajuid mat njulgešedje dán čielga dearvvašvuođerohusa. Dát lea mielde oččodeamen Norgga eiseválddiid váldit dáid áššiid duodas.

Sámediggeráđđi lei mielde ON nissonkommišuvnna 2012 sešuvnnas. Váldofáddán lei nissonat giliin ja sin rolla ovddidangažaldagain ja geafivuođa ja nealggi vuosttaldeamis. Dát lea áigequovdilis fáddá sámi guovlluin gos mii vásihit ahte ollu nuorra nissonat eai hálit ásaiduvvat smávva sámi giliservodagaide.

Nissonkommišuvnna sešuvnnas lei sámediggeráđđi mielde ráhkadeamen resolušuvdnateavstta álgoálbmotnissoniid dili birra. Dát lea vuosttaš geardde go ON nissonkommišuvnnas lea sohppojuvvon sierra resolušuvdna álgoálbmotnissonolbmuid dili birra. Uhcán álgoálbmotnissonat oassálaste nissonkommišuvdnii, ja dušše muhtumat besse mielde ja váikkuhit šiehtadallamiidda. Sámediggeráđđi čalmmustahtii ahte lea dárbu nannet álgoálbmotnissoniid oassálastima ja váikkuheami kommišuvdnii. Loahpalaš resolušuvdnaevttohus rávvii earret eará stáhtaid čađahit sierra doaimbajuid movt ovddidit ja nannet dakkár politihka ja prográmmaid mat sihkarasttášedje álgoálbmotnissonolbmuid vejolašvuođa oassálastit almmolaš mearrádušproseassaide.

Maiddái ON konferánsas guoddevaš ovddideami birra, Rio +20, čalmmustuhtii Sámediggi nissonperspektiivva. Eanet nissonolbmot go almmáiolbmot ellet geafivuodas, ja nissoniin lea dájvá ovddasvástáduš borramuša ja čázi skáhppomis. Danne lea Sámediggeráđđi ilus go nissonolbmuid rolla barggus guoddevaš ovddidemiin váldojuvvo ovdan loahppadokumeanttas, ja ahte das leat hábmejuvvon mihttomearit sohkahealdássedeattu birra nissoniid ektui geat leat njunušposišuvnnain.

Boahktevaš hástalusat

Dát stáhtusválddahus čájeha ahte Sámedikki dásseárvodoaimbaplána lea addán bohtosiid. Mii leat olahan guhkimusat implementerenbarggus. Mii leat háhkan buriid bargovugiid beaivválaš barggus vai dat politihka mii hábmejuvvo, árvvoštallojuvvo sohkahealdássedeattu ektui. Seammás dát bargu gáibida oktilis čalmmusteami.

Sámediggeráđđi lea maid duhtavaš dainna bargguin mii čađahuvvo mearridanorgánain sohkahealdássedeattu oktavuodas. Jagi 2012 rájes leat mii maid bidjan gáibádussan daidda áshusaide ja organisašuvnnaide, mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahta bokte, ahte galgá leat uhcimusat 40-60 % sohkahealejuohku stivrras. Mii áigut bargat ovddasgavlui dainna ulbmiliin ahte nissonolbmot leat mielde maiddái dain mearridanorgánain mat gusket vuodđoaláhusaide. Mii leat nagodan doalahit sohkahealdássedeattu maiddái dievasčoahkkimis. Mii ávžžuhit oččodit eanet nuorra almmáiolbmuid earret eará Sámedikki dievasčoahkkimii, ja ávžžuhit listabiddjiid atnit dan muittus 2013 válggain.

Buot ii leat gal čovdojuvvon, ja nissonolbmuin ja almmáiolbmuin sámi servodagain leat guhkin eret seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Sámediggeráđđi háliida čalmmustahtit čuovvovaš hástalusaid dán čielggadusas:

Eretfárren
Dásseárvobarggu čatnaseapmi
Veahkaváldi lagaš gaskavuodain
Guottut lesbbaide ja homofiila sápmelaččaide
Riikkaidgaskasaš dásseárvobargu

Eretfárren

Maŋimus 20 jagis lea Sámedikki ealáhusovddidandoarjjaortnegiid doaibmaguovllu (SED-guovllu) olmmošlohku njiedjan 16 proseanttain. Buohtastahttima dihtii sáhtta mitalit ahte olmmošlohku muđui riikkas lassánni 15 proseanttain, geahča Sámi statistihka 2012. Sivvan olmmošlogu njiedjamii SED-guovllus lea eretfárren ja riegádanvuollebáza. Eatnašat geat fárrejit, leat nissonat ja nuorat, ja sii fárrejit gávpogiidda.

Sivvan dasa go eanet nissonat fárrejit, sáhtta leat dat go bargosajit doaresbeliin eai leat heivehuvvon oahppodássái. ”Sámi logut mitalit 4” vuodul lea sullii 13 % eanet nissoniin go albmáin SED-guovllus 3 jagi dahje eanet oahppu allaskuvllas/universitehtas. Hástalussan lea fuolahit ahte dat nissonat ja nuorat, geat fárrejit, máhcašedje ruovttoluotta maŋja go leat váldán oahpu.

Mii fertet jearrat manne sámi gilit eai geasut nissoniid ja nuoraid? Mo nissonat galget birget sámi guovlluin ja mo Sámediggi sáhtta láhčit dasa, leat maid deatalaš gažaldagat Sámedikki dásseárvopolitihkas. Dasa gullá maiddái dat ahte nissoniid ángiruššan ja oassálastin sámi servodahkii árvvusadnojuvvo ja oainnusmahttojuvvo.

Dásseárvobarggu čatnaseapmi

Dásseárvu fátmasta buot servodatsurggiid ja lea sektovrraid gaskasaš fágafealta. Go bargá dásseárvvuin de ferte oppa áiggi muittuhit ahte sohkaalporspektiiva ferte gozihuvvot go servodatáššit galget čielggaduvvot ja go mearrádušat váldojuvvojit. Mii leat ovdal čujuhan ahte dásseárvopolitihka ja sámpolitihka vuodđuduvvojit seamma ideologiijii, man oktavuodas lea mihttomearrin meannudit dásásáčat guokte dahje eanet prinsihpalaččat dásásáš beliid.

Sámedikki dásseárvodoaibmaplána leat strategiijat ja doaibmabijut dásseárvobarggu čatnaseapmái sámi servodagas man ulbmilin lea sihke institušonaliseret ja heivehit dáláš orgánain. Okta strategiijain lea ahte dásseárv- ja vealahanbarggus ferte lea čatnaseapmi institušuvnnalaččat sámi gealbobirrasis. Doaibmabidjun lei ahte Sámediggi galggai váikkuhit dan ahte ásahuvvo orgána mas lea ovddasvástáduš bearráigeahččat dásseárv- ja vealahanáššiid sámi servodagas ja raporteret daid birra.

Nugo namuhuvvon ovdalis čilgehusas, de eai leat boahán bohtosat dán prošeavttas ja prošeakta lea doaisttáži bissehuvvon. Danne fertet mii ságastallat dan birra ahte movt mii galggašeimmet bargat dan ala ahte dásseárvobarggu čatnan fievrividuvvošii viidáseappot.

Miellaguottut lesbbaide ja homofiila sámiide

Dán suorggis leat mis unnán bohtosat maida čujuhit, ja mii šallošit go dieinna lágiin ain leat bisuheamen jaskesvuoda homoseksuála olbmuid hárrái sámi servodagas. Jaskesvuolta lea várra okta dán stuorámuš hástalusain go guoská homofiillaide ja lesbbaide sámi servodagas. Dát boahá ovdan Fafo-raporttas “Sámi lesbbaide ja homofiillat. Muitaleaddji eallindilliiskkadeapmi” (2009). Raporttas boahá ovdan ahte leat njeallje beali mat mannet čađa jearahallamiin lesbbaide ja homofiillaid ektui sámi servodagas. Dat leat jaskesvuolta homoseksualitehta birra, nana oskui gullevaž bealit, identitehta ja gullevažvuolta mángga minoritehtii, ja hilgun ja sosiála olggušteapmi. Vaikko iskkadeamis ledje unnán informánttat, de lea dát dat buoremus ja várra áidna máhttovuodđu mii mis lea homoseksualitehta birra sámi servodagas.

Iskkadeamis boahdá ovdan ahte ii leat šat nu váttis leat rabas lesban go homofiilan. Dát sáhtá boahdit das go almmáirolla sámi servodagas soaitá leat gárži. Sámediggeráđi mielas lea dárbu ságastallat sámi almmáirolla birra, ja vuordá mielas konferánsa “Almmáiolbmuid eallin sámi oktavuodas” maŋgelis čakčat.

Dasto fertet mii bargat ja gávdnat doaibmabijuid mat sáhtášedje váikkuhit dan ahte homofiillat ja lesbbat dovddašedje ahte sii searvvahuvvojit sámi servodagas.

Veahkaváldi lagaš oktavuodain

Sámediggeráđi ii dohkket álggáge veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mii diehtit ahte dat gávdno, ja mii háliidit váikkuhit ahte sii geat gártet gillát veahkaválddi oččošedje dan veahki masa sis lea riekti.

Hástalussan lea leamaš dat go gávdno unnán diehtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mis Norggas ii leat individuála dási sámi statistihkka mii muitalivččii man ollu lea veahkaváldi. Heahteguovddážiin maid ii leat statistihkka etnalaš eavttuid vuodul sámi identitehta ektui. Danne dárbbasit máhtu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas. Mii dárbbasit dán máhtu vai diedášeimmet makkár veahkkedoaimbijuid sáhtáši láhčit buoremusat ávkin sámi álbmogi.

Sámediggeráđis leat vuordámušat ahte Sámedikki ja Justiisadepartemeantta gaskasaš ovtasbargoprošeakta veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas attáši midjiide máhtolašvuoda man vuodul livččii álkít bargat dáinna váttisvuodain. Veahkaváldi lagaš oktavuodain lea maiddá völdofáddá ON nissonkommišuvnna boahhti sešuvnnas.

Riikkaidgaskasaš dásseárvobargu

Sámedikkis lea nana posišuvdna riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus. Sámediggeráđi háliida ahte maiddá dat posišuvdna geavahuvvošii nannet álgoálbmotnissonolbmuid dili.

Geafivuolta čatnasa lágga dásseárvui ja nissonolbmuid vuoigatvuodaide. Birrasii miljárdda olbmo ellet garra geafivuodas. 70 % sis leat nissonolbmot ja nieiddat, fuolakeahhtá das ahte sii dat barget guokte goalmmasoasi buot bargguin. Nissonolbmui lea maiddá unnit váikkuhanfápmu dállođu ekonomijai. Čájeha ahte doppe gos nissonolbmot stivreit bearraša ekonomijja, vuoruhuvvo eanet borramuššii ja mánáid ohppui go jos almmáiolbmot mearridit. Dát čájeha ahte geafivuoda eastadeapmi lea buorre nissonpolitihkka. Go doarjut nissonolbmuid, de doarjut ovdáneami.

Dasto oaidnit ahte riikkaidgaskasaš bargu lea mielde loktemin dásseárvoáššiid stáhtusa dáppe ruovttus, ja mii sáhttit riikkaidgaskasaččat dego bágget nátionála eiseválddiid áššiin mat gusket sámi álbmogi.

Min vásihusat dán rádjai čájehit go guoská dásseárvui riikkaidgaskasaš arenain ahte álgoálbmotnissonolbmui lea unnán vejolašvuolta searvat dán lágan riikkaidgaskasaš arenaide ja mis geat searvvaimet lei gáržžiduvvon vejolašvuolta ja váikkuhanfápmu šiehtadallamiin mat čađahuvvojedje.

Danne háliida Sámediggeráđi riikkaidgaskasaš barggus nannet dan ahte álgoálbmotnissonolbmot beasašedje leat mielde ja oččošedje váikkuhanfápmu riikkaidgaskasaš arenas. Deatalaš lea maid dat ahte nissonášši ja áššit mat gusket álgoálbmotnissonolbmuid völdojuvvojit ovdan, oainnusmahttojuvvojit ja daid birra ságastuvvo riikkaidgaskasaš arenain maiddá Sámediggi searvá. Sámediggeráđi áigu ain joatkit bargat dan ala ahte min rolla ja min mihtomearit čielggasmahttojuvvojit dán barggus.

Čuovvoleapmi viidáseappot

Sámediggeráđđi lea ožžon buriid vásihusaid Sámedikki 2009 – 2013 dásseárvodoaimbaplánain. Vaikko buot doaimbajuiin eai leat ge bohtán bohtosat, de lea dat leamaš konkrehta dokumeanta mii oainnusmahtta dásseárvvu, ja mii čielgasit čájeha Sámedikki posišuvnna dásseárvobarggus. Danne lea dat buorin vuodđun min gulahallamii stáhta eiseválddiiguin ja eará ovttasbargoguimmiiguin dásseárvobarggu oktavuodas.

Mis leat maiddái buorit vásihusat riikkaidgaskasaš dásseárvobarggus. Go bargá riikkaidgaskasaš dásis, de addá dat doarjaga min bargui dáppe ruovttus, ja mii ieža sáhttit leat mielde váikkuheamen dan ahte vuoigatvuodát, ja erenoamážit álgoálbmotnissonolbmuid vuoigatvuodát buoriduvvojit.

Danne háliida Sámediggeráđđi viidáseappot dásseárvobarggus Sámedikkis vuodđudit barggus dáid vásihusaide. Mii háliidit ahte ráhkaduvvo ođđa dásseárvodoaimbaplána bohte válgaáigodahkii. Mii háliidit maiddái joatkit dásseárvobarggu riikkaidgaskasaš arenas.

Višuvdna

Doaimbaplánas lea mis dát višuvdna dásseárvobargui sámi servodagas:

Dássásaš servodat gos nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat dássásaš vuoigatvuodát, geatnegasvuoda ja vejolašvuodát.

Dán višuvnna mielde mii sáhttit bargat. Mii leat gudneáŋgirat, muhto min oaivila mielde dát ii leat veadjemeahtun. Muđui min dásseárvobarggu ulbmil livččii mannan duššás. Danne mii áigut evttohit joatkit dainna ja bisuhit dan Sámedikki dásseárvobarggu višuvdnan.

Mihttomearit

Dásseárvu ii leat sierra fáddá, muhto dakkár ášši servodagas mii fátmasta buot mainna mii bargat. Danne leat mis máŋga váldomihttomeari min dásseárvobarggus. Evttohuuvvon váldomihttomearit vuodđuduvvojit bargui mii juo lea álggahuuvvon ja mii lea buktán bohtosiid. Mii fertet maiddái geahččalit čoavdit doaimbajuiid mat leat doaimbaplánas mat eai leat buktán konkrehta bohtosiid. Ja mii fertet válljet ođđa geainnuid mihttomeari guvlui.

Danne áigu Sámediggeráđđi vuodđudit dásseárvobarggu viidáseappot čuovvovaš váldomihttomeriide:

Dásseárvu heivehuvvo buot politihkkasurggiide Sámedikki barggus
Bargosajit nissonolbmuid sámi servodagas
Riikkaidgaskasaš riekteovdáneapmi álgoálbmotnissonolbmuid ektui lea buorránan
Homofiillaid ja lesbaid dohkkeheapmi ja gierdavašvuolta sin ektui
Sihke mánáin, nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin lea vuoigatvuolta eallit friija nu ahte eai dárbbas gillát veahkaválldi ja áitagiid veahkaválldi ektui

Strategiijat

Strategiijat leat Sámedikki bajimuš háltválljemat ja áŋgiruššamat, mat čájehit makkár rievdadusat galget vuoruhuvvot ovddasguvlui vai mii juvssašeimmet min bajimuš ja guhkes áiggi mihttomeriid.

Vuolábealde leat strategiijaevttohusat viidáseappot dásseárvobarggus. Strategiijat čatnasit digaštallamii boahteáiggi hástalusaid birra dásseárvobarggus.

Buot áššemeannudeamis Sámedikkis ferte árvvoštallat makkár váikkuhusat áššiin leat nissonolbmuid ja almmáiolbmuid

Dássásaš sohka-bealovddastus mearrádusorgánain sámi servodagas

Váikkuhit dan ahte šattašii stuorat nissonovddastus vuodđoaláhusaid stivrrain ja luohttámušdoaimmain

Váikkuhit dan ahte eanet nuorra albmát searvvašedje sámepolitihkkii
Gealbobargosajiid bidjat eanet guovddáži sámi servodagas
Váikkuhit dan ahte sámi dásseárvobargu čađahuvvo maiddái sierra ásašain ja organisašuvnnain
Sihkkarastit dan ahte álgoálbmotnissonolbmot besset eanet mielde riikkaidgaskasaš arenai ja ožžot
doppe váikkuhanfámu
Nissonášši eanet guovddáži Sámédikki riikkaidgaskasaš barggus
Váikkuhit dan ahte šattaši eanet rabasvuolta homofiliija ektui sámi servodagas
Dievdorolla eanet guovddáži sámi servodagas
Nanosmahttojuvvon veahkkeapparáhta sámi giela ja kultuvrra vuodul juohkelágan veahkaválldi várás
lagaš oktavuodain

Sámédikki dásseárvobarggu boahhteáiggi doaibmabijut biddjojuvvojit odđa dásseárvodoaibmapláni ja
Sámédikki bušehtti.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.09.12 dii. 10.05.

Ášši/Sak DC 038/12

Sámediggeráđi čilgehus sámi dutkama ja alit oahpu birra – Butenschøn-lávdegotti čielggadusa vuodul

Arkiivaáššsenr..
12/365006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššsenr.
Sámediggeráđi		SR
Sámedikki dievasčoahkkin	26. – 28.09.12	DC 38/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 26.09.12 dii. 17.20.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan sámediggeráđi čilgehusa sámi dutkama ja alit oahpu birra Butenschøn-lávdegotti čielggadusa vuodul. Čilgehus čuovvu mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sámi dutkama ja alit oahpu birra – Butenschøn-lávdegotti čielggadusa vuodul

Duogáš

Sámediggeráđi ovddida dá čilgehusa sámi dutkama ja alit oahpu birra Butenschøn-lávdegotti geassemánu 15. b. 2012 čielggadusa ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning. Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alit oahpahusa birra” vuodul. Jurdda lea ahte čilgehus galgá álgun prosessii ráhkadit sierra sámediggedieđáhusa sámi dutkama ja alit oahpu birra.

Butenschøn-lávdegotti čielggadus lea biddjojuvvon Ráđđehusa ruovttusiidduide ja Sámediggeáirasat sáhttet dan gávdat dás:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Forskning/rapporter/Langs_lange_spor-.pdf

Máhtodepartemeanta nammadii Butenschøn-lávdegotti borgemánu 30. b. 2010 konsultašuvnnaid vuodul Sámedikkiin. Lávdegotti nammadeapmi lea dan evttohusa čuovvleapmi, mii ovddiduvvui Stuorradiggedieđáhusas *Klima for forskning* (2008-2009), ja lávdegoddi oáččui bargun čielggadit sámi dutkama ja alit oahpu ovdánansojuid, dárbbuid ja ulbmiliid.

Máhtodepartemeanta lea Sámediggeráđđái dieđihan ahte raporta galgá sáddejuvvot rabas gulaskuddamii. Ráđđi áigu vuordit gulaskuddama ovdalگو dieđáhus sámi dutkama ja alit oahpu birra gárvvistuvvo.

Stáhtus

Sámediggeráđđi háliida dán čilgehusas váldit vuođu dain evttohusain maid Butenschøn-lávdegoddi ovddidan iežaset raporttas, álggahussan dan politihkalaš bargui ahte ráhkadit dieđáhusa dán suorggis. Sámediggeráđi mielas leat sihke sámi dutkama ja sámi alit oahppu guokte stuorra politihkka-, servodat- ja fágasuorggi mat gusket hui ollu iešguđetlágan čuolbmačilgehusaide. Danne ii dárbbas leat nu ahte ráđđi ferte ráddjet boahttevaš sámediggedieđáhusa dán suorggis dušše daidda evttohusaide maid Butenschøn-lávdegoddi lea evttohan. Livččii sávahahtti oazžut viiddes servodatdigaštallama sámi dutkama ja alit oahpu rámmaid birra, sihke rievttálaš rámmaid muhto maiddái struktuvrralaš, fágalaš, sosiála, ekonomalaš ja politihkalaš hástalusaid birra sámi dutkama ja alit oahpu nannema oktavuodas. Maiddái galggašii leat viiddes digaštallan Butenschøn-lávdegotti evttohusaid birra sámi birrasii, erenoamážit dain sámi dutkanbirrasii ja ásahusain, mat fáallet oahppoprográmmaid alit dásis. Viidáseappot lea deatalaš oaidnit oktavuodaid dan mánáidgárde- ja vuođđoahpahuspolitihka gaskkas maid Sámediggi ja stáhta eiseválddit bealuštit ja mo dan mo dat váikkuha sámi nuoraid rekrutterema alit ohppui ja dutkamii. Sámi árbediehtu lea suorgi mii lea hui bajás vuoruhuvvon dán sámediggeáigodagas. Dan háliida Sámediggeráđđi čalmustahttit maiddái barggus sámi dutkamiin ja alit oahpuin. Danne háliidivččii Sámediggeráđđi digaštallama ieš daid doahpagiid ”sámi dutkama” ja ”sámi alit oahpu” birra, ja daid váikkuhangaskaomiid birra mat geavahuvvojit sámi sámi dutkama ja alit oahpu várás, sihke Sámedikki iežas váikkuhangaskaomiid ja eará guoskevaš váikkuhangaskaomiid. Lea maid lunddolaš váldit mielde gažaldagaid mat gusket dutkanetiikkii ja oahppopolitihkalaš ulbmiliidda. Mañimusat namuhuvvon ulbmilat ja prinsihpalaš ságaškuššamat gávdnojit Sámedikki jagi dieđáhusas oahpu ja oahpahusa birra. Sámediggeráđi gielladieđáhus mii biddjojuvvo ovdan Sámedikki dievasčoahkkimii 2012 loahpas, šaddá maiddái deatalaš vuođđun bargui Sámedikki dieđáhusii dutkama ja alit oahpu birra. Loahpaloahpas lea hui deatalaš iešmearridanperspektiivvas ahte sámi álbmot beassá váikkuhit dasa guđe lágan dutkan galgá vuoruhuvvot ja jerrojuvvot, ja guđe lágan alit oahpuid berre ovddidit ja mo dálá oahppofálaldagaid sáhtta buoridit ain eanet mii guoská dasa ahte gaskkustit ja ovddidit máhtu sámi kultuvrra birra jna. Máhtus lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sápmelaččain álgoálbmogin ja minoritehtan, ja erenoamážit Sámedikkis álbmotválljen orgánan, maiddái lea stuorra fuomášupmi máhttopolitihka ovddideapmái dás duohko. Davviguovloperspektiivvas dárbbasa sámi servodat nannet bistevas sámi máhttoirrasiid, ovttasbarggu ee. eará váldeorgánaiguin ja álgoálbmogiiguin, árbevieu duodašteami ja etihkalaš njuolggadusaid ovddideami odđa lágan doaimmaid várás árbevirolaš sámi guovlluin. Sámi servodagat leat máhttoservodagat ja galget ain leat nu boahtteáiggis ge. Dás leat ollu gažaldagat dan birra maid ja gii dat galgá bargat dan ala addit boahtteáiggi sámi servodahkii dan máhtu maid servodat dárbbasa. Sápmelaččat mearridit ieža eavttuid máhttoservodaga ovddideapmái go mii ovddidit iežamet sámpolitihkalaš ulbmiliid, máhttoásahusaid ja olbmuid gaskasaš ovttasbarggu. Sámedikki dievasčoahkkima ságaškuššan Davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnna birra 2012:s lea addán Sámediggeráđđi buori vuođu min viidáset oassálastimii Davviguovloovttasbarggus.

Butenschøn-lávdegoddi lea barggustis čalmustahttán čuovvovaš golbma váldočuoggá:

- Sihkkarastit dakkár buoremus eavttuid sámi dutkamii ja alit ohppui, mii ii sorjá oahppobuvttadeaddji ja oahppogaskkusteaddji doaimmas. Dás lea lávdegoddi deattuhan dan ahte čujuhít konkrehta hástalusaid mat čatnasit dasa ahte sihkkarastit vuođu sámi dutkamii ja alit ohppui.
- Sihkkarastit ja ovddidit dutkama ja alit oahpu erenoamážit dain surggiin main lea stuorra mearkašupmi sámi servodaga ovddideapmái. Lávdegoddi atná dieđagiela surggiid gaskasaš dimenšuvdnan.
- Árvvoštallat sámi dutkama ja alit oahpu organiserema sihke siskkovalde sámi servodaga, ja nationála ja davviriikkalaš oahppo- ja dutkanvuogádaga ektui muđui.

Ollislaš mandáhta gávdno raportta kapihttalas 2.1 Lávdegotti čoahkkádus ja mandáhta.

Lávdegoddi lea kárten sámi dutkama ja alit oahpu dálá birrašiid 2010:s, deattuhettiin viidodaga, fágalaš profiilla ja ruhtadeami.

Lávdegoddi lea ráddjen sámi dutkama ja alit oahpu ná:

Sámi dutkan:

buot dutkan / FoU-doaimma mii gullá uhcimusat oktii dáin čuoggáin:

- Dutkan sámi diliin ja/dahje dutkan sámi ulbmiliidda
- Buot dutkan mii lea čađahuvvon sámi ášahusain

Sámi alit oahppu:

- buot kurssat ja oahppoprográmmat mat čatnasit sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide ja mat addet alit oahpu oahppočuoggáid
- buot oahput sámegeiela ja/dahje kurssat maid oahpahusgeiella lea sámegeiella ja mat addet oahppočuoggáid

Sámi alit oahppofálaldagat 2010:s:

- 9 oahpposaji fáallet oahpahusa sámi fáttáin
- Oktii buot fálojuvvojedje 142 kurssa. Sámi allskuvla fálai 99 kurssa (70 %), ja Romssa universitehta 37 kurssa (26 %). Dát guokte ášahusa adde 95–96 % buot sámi oahppofálaldagain
- Ollu dáin kurssain lei ráddjejuvvon viidodat, ja 64 % adde 2–10 oahppočuoggá, muhto ollesáiggestudeantta norbma lea 30 oahppočuoggá juohke lohkanbajis
- 96 kursafálaldagas dain 142 sámi fáttáid kursafálaldagas (68 %) lei sámegeiella oahpahusgeiellan universitehtadásis, 24 kurssa (17 %) geavahedje dárogeiella, ja eangasgeiella fas geavahuvvui 12 kurssas (8 %)
- Sámegeiella oahpahusgeiellan orui eanaš geavahuvvon humanioria ja servodatdieđa fágasurggiin. Luonddudiehtagis dahje medisiinnas ja dearvvašvuodas ii leat registrerejuvvon oahpahusgeiellan. Uhcit kursafálaldagat sámegeilli mađe badjelebbui boahdá oahpus, doavttergrádadásis ii baljo fálojuvvo ge kurssa sámegeilli.

Sámi dutkan 2010:

- 14 ášahusa doaimmahedje sámi dutkama
- 217 dutki čađahedje oktii buot 103 dutkanjahkedoaimma sámi dutkamis
- 70 % dain dutkiin geat čađahedje sámi dutkama, barge Romssa universitehtas ja Sámi allaskuvllas, ja čađahedje vátna 77 proseantta dutkanjahkedoaimmain.
- Romssa universitehtas ledje 114 dutki (53 %). Sii čađahedje 60 dutkanjahkedoaimma (58 %) oktii buot 103 dutkanjahkedoaimmas.
- Sámi allaskuvllas ledje 43 dutki (20 %). Sii čađahedje 20 dutkanjahkedoaimma (19 %) buot dutkanjahkedoaimmain.
- Goalmmát stuorámuš ášahusain lei Norgga instituhtta kulturmuittodutkama (NIKU) várás 16 dutkiin ja 7,5 dutkanjahkedoaimmain.
- Dain eará 11 ášahusain ledje uhcit go logi dutki mat čađahedje uhcit go vihtta jahkedoaimma.
- Sámi dutkama deataleamos ruhtangáldun ledje ášahusaid vuodđobušehtat mat dahje 45 % ekonomalaš vuodus. Norgga dutkanráđdi ovddastii 27 % ruhtadeamis, ja eará almmolaš ruhtadeapmi dagai 13 %. Eará gáldut ledje eanaš sisriikkalaččat.

Dutkansuorggit:

Vaikke vel sámi dutkan ja oahppu lea lassánan 80 logu rájes, de oaivvilda lávdegoddi ahte dárbbasuvvo eanet ángirusšan suorggi nannema, koordinerema ja čalmmustahttima várás. Lávdegoddi čujuha muhtun fáttálaš dutkansurggiide main lea mearkkašupmi sihke sámi servodaga ovdáneapmái ja oktavuhtii eanetlohkoservodagain:

- ovdánansojut davvin
- dutkan oahpu, barggu ja fárrema birra
- dutkan sámegeielas
- dutkan dearvvašvuoda, dearvvašvuodafálaldagaid ja eallineavttuid birra
- dutkan man vuolggasadji lea dat sámi kultuvrra stuorra erohusat vássánaiggis ja dálááiggis
- dutkan politihkalaš proseassain
- dutkan sámi mánggabealatvuodain
- dutkan mii čatnasa energiija- ja resursapolitihkkii
- resursahálddašeapmi, dálkkádat- ja birasdutkan
- riektediedalaš dutkan
- vuodđodiedut sámi dilálašvuodaid birra

Lávdegoddi deattuha ahte dutkansuorggit ja -dárbbut leat mealgat stuorát go dat mii bohtá ovdan lávdegotti raporttas.

Sámediggeráđđi máhccá dutkansurggiid árvvoštallamii sámediggediedáhusas dutkama ja alit oahpu birra.

Boahttevaš hástalusat

Sámediggeráđđi bidjá dán čuoggás oanehaččat ovdan Butenschøn-lávdegotti rávvagiid ja doaibmabidjoevttohusaid nu mo dat bohtet ovdan raporttas. Dán muttus proseassas ii áiggo ráđđi dahkan maidege oaivíliid rávvagiid ja evttohusaid ektui. Lávdegotti bargu ovttas eará árvalusaiguin, earret eará gulaskuddamis, ja Sámedikki ovddeš mearrádusaiguin, árvvoštallojuvvojit dieduhuvvon diedáhusa barggu oktavuodas.

Sámediggeráđđi lea dattetge välljen gaskaboddasáččat árvvoštallat daid lávdegotti rávvagiid, mat gusket Sámi allaskuvlii ja Sámediggái.

Go guoská lávdegotti doaibmabidjoevttohusaide, ovddida Sámediggeráđđi ollislaš árvvoštallama mas earret eará bohtá ovdan dat mo ráđđi oaidná boahttevaš hástalusaid.

Lávdegotti rávvagat:

- Sámediggi
Lávdegoddi doarju plánaid ahte álggahit barggu odđa sámi duktandiedáhusain lávkin dan guvlu ahte hábmet ollislaš sámi oahppopolitihka.
Sámediggi ja Dutkanráđđi formaliserejit bastevaš čoahkkimiid jođiheaddjidásis.
Dutkanráđđi háhká nu mo dál ge evttohasárvalusaid Sámedikkis iežas divišuvdnastivrraide.
Dutkanráđđi fállá Sámediggái ovddasteami prográmmastivrraide seamma prinsihpa vuodul go dan maid departemeanttat geavahit.
Máhtodepartemeanta háhká nu mo dál ge evttohasárvalusaid Sámedikki Dutkanráđi váldostivrii.

Sámediggeráđđi lea dáinna čilgehusain bargagoahtán diedáhusain mii lea viiddiduvvon das ahte dušše váldit ovdan dutkama dasa ahte maiddái váldit ovdan alit oahpu. Butenschøn-lávdegotti raporta lea dan dáfus hui mávssolaš vuodđu dán sámediggediedáhussii. Go guoská rávvagiidda Dutkanráđi oktavuodas, de áigu Sámediggeráđđi dalán čuovvolit lávdegotti rávvaga ahte formaliseret Sámedikki ja Dutkanráđi gaskasaš čoahkkimiid. Sámediggeráđi mielas ferte árvvoštallat rávvagiid ovddasteami oktavuoda Dutkanráđi iešguđet stivrraide lagabui ja áigu máhccat dasa dán diedáhusas.

- Sámi allaskuvla Máhttodepartemeanta berre spiehkastit dan gáibádusas ahte galget leat uhcimusat 15 doavttergrádstudeantta muhtun áiggis ovdalgo oažžu stáhtusa dieđalaš allaskuvlan, ja ahte Sámi allaskuvlla akkrediterenproseassa čađahuvvo dál. Ásahuvvo fágaguoibmeortnet dan várás ahte árvvoštallat spiehkasteami kvantitatiivva NOKUT-gáibádusain go guoská sámegiela doavttergrádoahpuide. Sámi allaskuvla berre álggos áŋgiruššat doavttergrádoahpuin sámegielain, ja dađi mielde viiddidit eará fágasurggüde main allaskuvllas lea dutkanbirrasat mat sáhttet leat vuodđun.

Lávdegoddi oaivvilda ahte dát rávvagat ja eará doaimbajut maid sii leat evttohan, buohkanassii sáhttet leat mielde ovddideamen Sámi allaskuvlla dieđalaš allaskuvlan.

Sámediggeráđi mielas dárbbášuvvo fargga čuovvolit daid evttohusaid mat mearkkašit spiehkasteami uhcimus gáibádusain doavttergrádstudeanttaid logus ja fágaguoibmeortnega ásaheami Máhttodepartemeantta ja Sámi allaskuvlla gaskasaš konsultašuvnnaid bokte. Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan sihkkarastit Sámi allaskuvlii dárbbášlaš einnostañvejolašvuoda ja rámmaid vai sáhtta duohtandahkat dan ulbmila ahte juksat stáhtusa dieđalaš allaskuvlan. Sámediggeráđđi oaidná maiddái dan dárbbu ahte bargat viidáseappot láchčimiin dasa ahte Sámi allaskuvla dasto šattašii álgoálbmotuniversitehtan.

Lávdegotti doaimbajutjoevttohusat:

Sámegielaid giellagáhtten ja oddasis ealáskahttin

Doaimbajut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobalde:

- Virolaš ”dutkanbeaivvit” sámegilli
- Regionála gelbbolašvuoda-, giella- ja kulturguoibmeortnet dáđi máhttu ja gelbbolašvuoda geavahuvvo giellagáhtendoaimbajutjuide várás, dás maiddái giellakurssaid várás
- Romssa universitehta ávžžuhuvvo bargat viidáseappot mastergrádoaprográmmaplánaiguin sámegiela vierisgiellan

Doaimbajut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

- Sámi giellagáhttema várás ásahuvvo prográmma. Prográmma oažžu viiddes rámmaid áiggi ja ekonomii ja dáfus viiddes dárbbuid vuodul. Dasa berrejit ovdamearkka dihtii gullat oahpposajit jahkasaš gealbudeapmái ohppuide sámegiela dahje sámegilli. Mánge doaimbajutju maid lávdegoddi evttoha, sáhtta maiddái ruhtadit dákkár prográmma siskkobalde.
- Sámi allaskuvla viđa jagi rávesolbmuid oahppoprográmma daid sápmelaččaid várás geat eai hálldaš sámegiela, sihkkarastojuvvo guhkesáiggi, bastevaš ruhtadeami ja árvvoštallojuvvo logi jagi geahčen.
- Ruđat várrejuvvojit lasseohppui ja ortnegat ásahuvvojit vai fága- ja hálldahusbargit šaddet doaimbi sámegiela. Ortnegiid ferte láchit dohkálaš ja geavatlaš ohppui sámegielain, sihke álgo- ja joatkkadásiin.

Dutkangiella

Doaimbajut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobalde:

- Ásahuvvo bastevaš konferánsaráidu sámegiela ovttasbargodoaimbajutjun gaskal universitehtaid, allaskuvllaid ja eará gealboguoibmeortnet dáđi. Dákkár konferánsaid mállen sáhtta leat «Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda symposia» maid Sámi allaskuvla lágida.
- Áŋgiruššat eanet ovddidemiin ja sihkkarastimin ovttamielalašvuoda sámegiela fágagiela ja fágaterminologii ektui, ja ásahit infrastruktuorra terminologii registreremiin ja ovdanbuktimiin

Doaimbajut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

- *Samisk vitenskapelig tidsskrift* (sámi dieđalaš áigečállagii) sihkkarastojuvvo guhkesáigge, bistevaš ruhtadeapmi mii árvoštallojuvvo logi jagi geažes. Oažžun dihtii eanebuid čállit áigečállagii, de berre ráhkadit buoret divvunprográmma ja lágídit sámegiela giellabeivviid, ja maiddá dieđalaš konferánsasaid maid ulbmil lea ahte sáhkavuorut galget almmuhuvvot áigečállagii.
- Láhččojuvvo dasa ahte ásahuvvo mentorortnet/kursa daid dutkiid várás geat máhttet sámegiela, muhto geat eai leat nu duostilat čállit sámegilli almmuheami várás dakkár dieđalaš prentosiidda mat addet čuoggáid.

Dutkan

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobeaide:

- Oahppoásahusat ruhtadit merkejuvvon stipeandavirggiid sámi dutkamii iežaset vuodđobušehtaide bokte.
- Ásahusat láchčēt geavataččat dasa ahte sii geat leat álggahan iežaset sámi guoski gealbudeami, sihke mastergráda ja doavttergráda, besset geargat govttolaš áiggi.
- Ásahuvvo virgelohpe- ja hospiterenortnet mii addá bargiide vuoigatvuođa oažžut virgelobi (lagabui mearriduvvon eavttuid vuodul) vai besset bargat muhtun áiggi eará guoskevaš ásahas.
- Ásahuvvojit hospiterenšiehtadusat ja vejolašvuođat, sihke bistevaš dieđalaš bargiide ja doavttergrádistipendiáhtaide, juohkit geatnegahttojuvvon barggu guovtti ásahusa gaskkas.

Doaibmabijut olgobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

- Várrejuvvojit ruđat sámi dutkama ođđa logijagi prográmmii Dutkanráđis go dálá prográmma loahpahuvvo. Prográmma berre, nu mo dál ge, bidjat stuorra deattu rekrutteremii, ja berre ulbmiláččat ángiruššat dainna ahte oččodit sápmelaččaid dutkamii.
- Ásahuvvo fierpmádat sámi dutkama várás (gč. Álgoálbmotfierpmádaga). Dakkár fierpmádahkii ferte sihkkarastit dohkálaš ruhtadeami, oktilisvuođa ja dat ferte geatnegahttit ovttasbargoguimmiid. Go fierpmádat lea ásahuvvon riikkadásis, de berre árijalaččat oččodit ovttasbarggu eará davviriikkaid dutkanbirrasiguin/ásahusaiguin.
- Várrejuvvojit ruđat davviriikkalaš sámi dutkanskuvlíi.
- Ásahusain galgá leat ruđalaš vejolašvuohta fállat oktasaš davviriikkalaš doavttergrádakurssaid ja dutkanskuvlíid, lassin dan davviriikkalaš dutkanskuvlíi mii lea namuhuvvon ovddabealde.
- Láhččojuvvo ruđalaš vejolašvuohta dasa ahte dat birrasat, main lea ovddasvástádus sámi dutkamis, sáhttet ávkástallat professor-II virgeortnegiin.
- Oahppoásahusat ásahtit mátkedoarjjaortnega master- ja doavttergrádistudenttaid várás sámi guoski dutkama várás. Ortnet ruhtaduvvo ásahasaid vuodđojuolludusdoarjagiiguin.
- Ásahusat ráhkadit čađahanstipeandaortnegiid movttiidahttin dihtii progresašuvvna mastergráda- ja doavttergrádistipendiáhtaide dutkkusbarggus.

Alit oahppu

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobeaide:

- Dat ortnet ahte sihkkut oahppoloanaid, viiddiduvvo guoskat maiddá daidda studenttaide geat leat čađahan 30 oahppočuoggá sámegielas.
- Sámedikki ja fylkkagielddaid stipeandaortnegat jotkojuvvojit.
- Nátionála rekrutterenstrategiija sámi alit dutkama várás árvoštallojuvvo ja čuovvoluvvo.
- Sámegielat ohcciid alitohppuibeassaneriid ortnet árvoštallojuvvo.
- Sámi alit oahpu oahppofálaldat galgá buorebut láchččojuvvot neahttaoahpahussii ja gáiddusoahpahussii ja máškidis oahppoorganiseremii.
- Sámi oahpu ođđa neahttabáiki, www.samiskutdanning.no, almmuhuvvo buorebut.

Rollajuohku, ovttasbargu ja koordineren

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde:

- Plánejuvvon ovttasbargošiehtadusat ja fierpmádatovttasbarggut gaskal regionála gealbo-, kultur- ja giellaguovddážiid ja áсахuvvon dutkan- ja oahppoásahusaid vuoruhuvvojit áсахusaid strategalaš plánain lagamus jagiide nannen dihtii sihke rekrutterema ja konkrehta dutkan- ja oahpahasovttasbarggu.

Doaibmabijut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista

Dutkan:

- Áсахuvvo fierpmádat sámi dutkama várás. Dakkár fierpmádahkii ferte sihkarastojuvvot dohkálaš ruhtadeapmi, oktilisvuohta ja dat ferte geatnegahttit ovttasbargoguimmiid. Guhkit áiggi vuollái, go fierpmádat lea áсахuvvon riikkadásis, berre árjjalačča oččodit ovttasbarggu áсахusaiguin davviriikkalaš dásis.

Oahpahas:

- «Samordningsrådet for høyere utdanningsinstitusjoner med ansvar for samisk» (alit oahppoásahusaid oktiordnenráđđi) áсахuvvo váldodoaibmabidjun oktiordnema ja koordinerema várás suorggis, ja Máhtodepartemeanta guorahallagoahdá dán oktavuodas ovddasvástáduđuogu áсахusaid gaskkas.
- Daidda oahppobáikkiide mat leat mielde SAK-ovttasbarggus (ovttasbargu, bargujuohku ja fágalaš konsentrašuvdna universitehta- ja allaskuvlasuorggis), sihkarastojuvvo ruhtadeapmi vai sáhttet joatkit ovttasbarggu beaktileappot.

Mandáhtas bivdojuvvo lávdegoddi evttohit doaibmabijuid maid sáhtta čađahit dálá ekonomalaš rámmaid siskkobeale ja ráhkadit vuoruhuvvon listta daid doaibmabidjoevttohusaid badjel mat gártet dáid olggobeallái. Sámediggeráđđi lea guorahallan ja árvoštallan lávdegotti evttohusaid ja oaidná dan vuodul muhtun guovddáš hástalusaid mat gusket dadjat juo buot evttohuuvvon doaibmabijuide.

Sámediggeráđi mielas ii sáhte čađahit evttohusaid jus ovddasvástáduš ja rollat suorggis eai leat čielgasit meroštallojuvvon go guoská sámi dutkama ja alit oahpu. Dás háliida Sámediggi ieš digaštallagoahtit Sámedikki rolla boahhteáiggi sámi dutkamis ja alit oahpus. Evttohusat eaktudit ahte váldojuvvo álga ja ahte álgagat čuovvoluvvojit dakkár mearrádušaid bokte nugo ovttasbarggu ja ruhtadeami bokte. Sámediggeráđi háliida guorahallat Sámedikki ovddastusa iešguđet stivrrain ja lávdegottiin dutkamis ja alit oahpus dainna áigumušain ahte čilget čuolbman dakkár áššiid go ovddastusa, fágalaš gelbbolašvuoda, sorjasmahtunvuoda ja integritehta jna. Viidáseappot oaidná Sámediggeráđi deatalažžan árvoštallat mo Sámediggi lea mielde bidjat eavttuid sámi dutkamii ja alit ohppui min váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte ja daid ovttasbargošiehtadusaid bokte maid Sámediggi ja Sámediggeráđi áiggis áigái dahket fylkkagielddaiguin, gielddaiguin, stáhta ja priváhta oassálastiiguin.

Lávdegoddi dadjá earret eará čuovvovaččat iežas loahppakapihttalis; ”*Utvalget ser at samiske forskning og høyere utdanning i stor grad avhenger av hvilke prioriteringer som gjøres av norske myndigheter og i konsultasjoner med samiske organer.*” (lávdegoddi oaidná ahte sámi dutkan ja alit oahppu buori muttus sorjá daid vuoruhemiin, maid Norgga eiseválddit dahket, ja konsultašuvnnain sámi orgánaiguin)

Sámediggeráđi lea ovttaoaivilis lávdegottiin ahte dát čilge dálá dili. Sámediggeráđi háliida dattetge aiddostahttit ahte min mielas ii leat Sámedikki rolla dain áššiin mat gusket sámi dutkamii ja alit ohppui, gáržžiduvvon dasa ahte doaibmat iešguđet departemeantaid konsultašuvdnabeallin. Sámedikkis lea iehčanas rolla ja vejolašvuodat ieš mearridit vuoruhemiid buot servodatsurggiin, vaikke vel Sámedikkis leat hui uhccán ruđat dutkamii ja alit ohppui. Danne áigu Sámediggeráđi dán dieđáhusas máhccat dasa mo ráđđi oaivvilda ahte ovddasvástáduš ja rollajuohku suorggis galgá leat, muhto háliida dál juo bovdet digaštallamii maidái dáid áššiid birra.

Mearkkašupmi, Ovddádusbellodat Hans J. Eriksena bokte

Sámediggi ii doarjo lávdegotti rávvagiid, ii ge doaibmabidjoevttohusaid.

Dat dutkan mii lea deatalaš sápmelaččaide, lea dat seamma dutkan mii lea deatalaš dážaide geain ii leat sámi duogáš. Dáruiduhttima davvin ferte geahččat dakkár ávkkálaš fáttáid ektui go ovdáneami ja ealáhusovddideami illun ja ávkin buot ássiide min davvi riikkaoasis.

Dan geažil ii rávve Sámediggi viidáset dutkama mii čatnasa erenoamážit sápmelaččaide ja sámivuhtii, muhto doarju oppalaš dutkama mii bohtá ávkin riikkaoasi buot ássiide.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 26 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Láilá Susanne Vars, áššejođiheaddji	
2	Silje Karine Muotka	
3	Geir Johnsen	Silje Karine Muotka
	Geir Johnsen	
4	Hans J. Eriksen	Silje Karine Muotka
		Gunn-Britt Retter
		Geir Johnsen
	Hans J. Eriksen	
5	Inga-Lill Sundset	Silje Karine Muotka
	Inga-Lill Sundset	
6	Mariann Wollmann Magga	Gunn-Britt Retter
		Silje Karine Muotka
7	Kirsti Guvsám	
8	Aili Keskitalo	Silje Karine Muotka
	Aili Keskitalo	
9	Ann-Mari Thomassen	
10	Gunn-Britt Retter	Silje Karine Muotka
	Gunn-Britt Retter	
11	Láilá Susanne Vars	
12	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka
		Geir Johnsen
	Willy Ørnebakk	
13	Per Andersen Bæhr	
	Láilá Susanne Vars	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan sámediggeráđi čilgehusa sámi dutkama ja alit oahpu birra Butenschøn-lávdegotti čielggadusa vuodul. Čilgehus čuovvu mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sámi dutkama ja alit oahpu birra – Butenschøn-lávdegotti čielggadusa vuodul

Duogáš

Sámediggeráđi ovddida dá čilgehusa sámi dutkama ja alit oahpu birra Butenschøn-lávdegotti geassemánu 15. b. 2012 čielggadusa ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning. Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alit oahpahusa birra” vuodul. Jurdda lea ahte čilgehus galgá álgun prosessii ráhkadit sierra sámediggedieđáhusa sámi dutkama ja alit oahpu birra.

Butenschøn-lávdegotti čielggadus lea biddjojuvvon Ráđđehusa ruovttusiidduide ja Sámediggeáirasat sáhttet dan gávdnat dás:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Forskning/rapporter/Langs_lange_spor-.pdf

Máhtodepartemeanta nammadii Butenschøn-lávdegotti borgemánu 30. b. 2010 konsultašuvnnaid vuodul Sámedikkiin. Lávdegotti nammadeapmi lea dan evttohusa čuovvoleapmi, mii ovddiduvvui Stuorradiggedieđáhusas Klima for forskning (2008-2009), ja lávdegoddi oačču bargun čielggadit sámi dutkama ja alit oahpu ovdánansojuid, dárbbuid ja ulbmiliid.

Máhtodepartemeanta lea Sámediggeráđđái dieđihan ahte raporta galgá sáddejuvvot rabas gulaskuddamii. Ráđđi áigu vuordit gulaskuddama ovdalگو dieđáhus sámi dutkama ja alit oahpu birra gárvvistuvvo.

Stáhtus

Sámediggeráđi háliida dán čilgehusas váldit vuodu dain evttohusain maid Butenschøn-lávdegoddi ovddidan iežaset raporttas, álggahussan dan politihkalaš bargui ahte ráhkadit dieđáhusa dán suorggis. Sámediggeráđi mielas leat sihke sámi dutkama ja sámi alit oahppu guokte stuorra politihkka-, servodat- ja fágasuorggi mat gusket hui ollu iešguđetlágan čuolbmačilgehusaide. Danne ii dárbbas leat nu ahte ráđđi ferte ráddjet boahttevaš sámediggedieđáhusa dán suorggis dušše daidda evttohusaide maid Butenschøn-lávdegoddi lea evttohan. Livčči sávahahtti oazžut viiddes servodatdigaštallama sámi dutkama ja alit oahpu rámmaid birra, sihke rievttálaš rámmaid muhto maiddái struktuvrralaš, fágalaš, sosiála, ekonomalaš ja politihkalaš hástalusaid birra sámi dutkama ja alit oahpu nannema oktavuodas. Maiddái galggašii leat viiddes digaštallan Butenschøn-lávdegotti evttohusaid birra sámi birrasiin, erenoamážit dain sámi dutkanbirrasiin ja ásahusain, mat fáallet oahppoprográmmaid alit dásis. Viidáseappot lea deatalaš oaidnit oktavuodáid dan mánáidgárde- ja vuodđoahpahaspolitihka gaskkas maid Sámediggi ja stáhta eiseválddit bealuštit ja mo dan mo dat váikkuha sámi nuoraid rekrutterema alit ohppui ja dutkamii. Sámi árbediehtu lea suorgi mii lea hui bajás vuoruhuvvon dán sámediggeáigodagas. Dan háliida Sámediggeráđi čalmustahttit maiddái barggus sámi dutkamiin ja alit oahpuin. Danne háliidivčči Sámediggeráđi digaštallama ieš daid doahpágiid ”sámi dutkama” ja ”sámi alit oahpu” birra, ja daid váikkuhangaskaomiid birra mat geavahuvvojit sámi sámi dutkama ja alit oahpu várás, sihke Sámedikki iežas váikkuhangaskaomiid ja eará guoskevaš váikkuhangaskaomiid. Lea maid lunddolaš váldit mielde gažaldagaid mat gusket dutkanetiikkii ja oahppopolitihkalaš ulbmiliidda. Manjimusat namuhuvvon ulbmilat ja prinsihpalaš ságaškuššamat gávdnojit Sámedikki jagi dieđáhusas oahpu ja oahpahusa birra. Sámediggeráđi gielladieđáhus mii biddjojuvvo ovdan Sámedikki dievasčoahkkimii 2012 loahpas, šaddá maiddái deatalaš vuodđun bargui Sámedikki dieđáhussii dutkama ja alit oahpu birra. Loahpaloahpas lea hui deatalaš iešmearridanperspektiivvas ahte sámi álbmot beassá váikkuhit dasa guđe lágan dutkan galgá vuoruhuvvot ja jerrojuvvot, ja guđe lágan alit oahpuid berre ovddidit ja mo dálá oahppofálaldagaid sáhtta buoridit ain eanet mii guoská dasa ahte gaskkustit ja ovddidit máhtu sámi kultuvrra birra jna. Máhtus lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sápmelaččain álgoálbmogin ja minoritehtan, ja erenoamážit Sámedikkis álbmotválljen orgánan, maiddái lea stuorra fuomášupmi máhttopolitihka ovddideapmái dás duohko. Davviguovloperspektiivvas dárbbasá sámi servodat nannet bastevaš sámi máhttobirrasiid, ovttasbarggu ee. eará váldeorgánaiguin ja álgoálbmogiguin, árbeviera duodašteami ja etihkalaš njuolggadusaid ovddideami odđa lágan doaimmaid várás árbevirolaš sámi guovlluin. Sámi servodagat

leat máhttoservodagat ja galget ain leat nu boahhteáiggis ge. Dás leat ollu gažaldagat dan birra maid ja gii dat galgá bargat dan ala addit boahhteáiggi sámi servodahkii dan máhttu maid servodat dárbbáša. Sápmelaččat mearridit ieža eavttuid máhttoservodaga ovddideapmái go mii ovddidit iežamet sámpolitiikkalaš ulbmiliid, máhttoásahusaid ja olbmuid gaskasaš ovttasbarggu. Sámedikki dievasčoahkkima ságaškuššan Davviguovlopolitiikka máhttodimenšuvnna birra 2012:s lea addán Sámediggeráđdi buori vuodu min viidáset oassálastimii Davviguovloovttasbarggus.

- Butenschøn-lávdegoddi lea barggustis čalmmustahtán čuovvovaš golbma válđočuoggá:
- Sihkkarastit dakkár buoremus eavttuid sámi dutkamii ja alit ohppui, mii ii sorjá oahppobuvttadeaddji ja oahppogaskkusteaddji doaimmas. Dás lea lávdegoddi deattuhan dan ahte čujuhit konkrehta hástalusaid mat čatnasit dasa ahte sihkkarastit vuodu sámi dutkamii ja alit ohppui.
- Sihkkarastit ja ovddidit dutkama ja alit oahpu erenoamážit dain surggiin main lea stuorra mearkašupmi sámi servodaga ovddideapmái. Lávdegoddi atná dieđagiela surggiid gaskasaš dimenšuvdnan.
- Árvvoštallat sámi dutkama ja alit oahpu organiserema sihke siskkobeaide sámi servodaga, ja nátionála ja davviriikkalaš oahppo- ja dutkanvuogádaga ektui muđui.
- Ollislaš mandáhta gávdno raportta kapihttalas 2.1 Lávdegotti čoahkkádus ja mandáhta.

Lávdegoddi lea kárten sámi dutkama ja alit oahpu dálá birrasiid 2010:s, deattuhettiin viidodaga, fágalaš profiilla ja ruhtadeami.

- Lávdegoddi lea ráddjen sámi dutkama ja alit oahpu ná:
  - Sámi dutkan:
    - buot dutkan / FoU-doaimma mii gullá uhcimusat oktii dain čuoggáin:
Dutkan sámi diliin ja/dahje dutkan sámi ulbmiliidda
Buot dutkan mii lea čadáhuvvon sámi ásašusain
  - Sámi alit oahppu:
buot kurssat ja oahppoprográmmat mat čatnasit sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasačcaide ja mat addet alit oahpu oahppočuoggáid
buot oahput sámegeiela ja/dahje kurssat maid oahpahušgiella lea sámegeiella ja mat addet oahppočuoggáid
- Sámi alitoahppofálaldagat 2010:s:
9 oahpposaji fáallet oahpahusa sámi fáttáin
Oktiibuot fállujuvvojedje 142 kurssa. Sámi allskuvla fáalai 99 kurssa (70 %), ja Romssa universitehta 37 kurssa (26 %). Dát guokte ásašusa adde 95–96 % buot sámi oahppofálaldagain
  - Ollu dain kurssain lei ráddjejuvvon viidodat, ja 64 % adde 2–10 oahppočuoggá, muhto ollesáiggestudeantta norbma lea 30 oahppočuoggá juohke lohkanbajis
96 kursafálaldagas dain 142 sámi fáttáid kursafálaldagas (68 %) lei sámegeiella oahpahušgiellan universitehtadásis, 24 kurssa (17 %) geavahedje dárogiela, ja eangasiella fas geavahuvvui 12 kurssas (8 %)
Sámegeiella oahpahušgiellan orui eanaš geavahuvvon humanioria ja servodatdieđa fágasurggiin.
Luonddudiehtagis dahje medisiinnas ja dearvvašvuodas ii leat registrerejuvvon oahpahušgiellan. Uhcit kursafálaldagat sámegeilli mađe badjelebbui boahotá oahpus, doavttergrádadásis ii baljo fállujuvvo ge kursa sámegeilli.
- Sámi dutkan 2010:
  - 14 ásašusa doaimmahedje sámi dutkama

- 217 dutki čađahedje oktiibuot 103 dutkanjahkedoaimma sámi dutkamis
- 70 % dain dutkiin geat čađahedje sámi dutkama, barge Romssa universitehtas ja Sámi allaskuvllas, ja čađahedje vátna 77 proseantta dutkanjahkedoaimmain.

Romssa universitehtas ledje 114 dutki (53 %). Sii čađahedje 60 dutkanjahkedoaimma (58 %) oktiibuot 103 dutkanjahkedoaimmas.

Sámi allaskuvllas ledje 43 dutki (20 %). Sii čađahedje 20 dutkanjahkedoaimma (19 %) buot dutkanjahkedoaimmain.

Goalmmát stuorámus ášahusain lei Norgga instituhtta kulturmuittodutkama (NIKU) várás 16 dutkiin ja 7,5 dutkanjahkedoaimmain.

Dain eará 11 ášahusain ledje uhcit go logi dutki mat čađahedje uhcit go vihtta jahkedoaimma.

Sámi dutkama deataleamos ruhtadangáldun ledje ášahusaid vuodđobušehtat mat dahje 45 % ekonomalaš vuodus. Norgga dutkanráđđi ovddastii 27 % ruhtadeamis, ja eará almmolaš ruhtadeapmi dagai 13 %. Eará gáldut ledje eanaš sisriikkalaččat.

Dutkansuorggit:

Vaikke vel sámi dutkan ja oahppu lea lassánan 80 logu rájes, de oaivvilda lávdegoddi ahte dárbbasuvvo eanet áŋgiruššan suorggi nannema, koordinerema ja čalmmustahttima várás. Lávdegoddi čujuha muhtun fáttalaš dutkansurggiide main lea mearkkašupmi sihke sámi servodaga ovdáneapmái ja oktavuhtii eanetlohkoservodagain:

ovdánansojut davvin

dutkan oahpu, barggu ja fárrema birra

dutkan sámegielas

dutkan dearvvašvuoda, dearvvašvuodafálaldagaid ja eallineavttuid birra

dutkan man vuolggasadji lea dat sámi kultuvrra stuorra erohusat vássánaiggis ja dálááiggis

dutkan politihkalaš proseassain

dutkan sámi máŋggabealatvuodain

dutkan mii čatnasa energiija- ja resursapolitihkkii

resursahálldašeapmi, dálkkádat- ja birasdutkan

riektedieđalaš dutkan

vuodđodieđut sámi dilálašvuodaid birra

Lávdegoddi deattuha ahte dutkansuorggit ja -dárbbut leat mealgat stuorát go dat mii bohtá ovdan lávdegotti raporttas.

Sámediggeráđđi máhccá dutkansurggiid árvvoštallamii sámediggedieđáhusas dutkama ja alit oahpu birra.

Boahttevaš hástalusat

Sámediggeráđđi bidjá dán čuoggás oanehaččat ovdan Butenschøn-lávdegotti rávvagiid ja doaibmabidjoevttohusaid nu mo dat bohtet ovdan raporttas. Dán muttus proseassas ii áiggo ráđđi dahkan maidege oaiviliid rávvagiid ja evttohusaid ektui. Lávdegotti bargu ovttas eará árvalusaiguin, earret eará gulaskuddamis, ja Sámedikki ovddeš mearrádusaiguin, árvvoštallojuvvojit dieđuhuvvon dieđáhusa barggu oktavuodas.

Sámediggeráđđi lea dattetge válljen gaskaboddasáččat árvvoštallat daid lávdegotti rávvagiid, mat gusket Sámi allaskuvllii ja Sámediggái.

Go guoská lávdegotti doaibmabidjoevttohusaide, ovddida Sámediggeráđđi ollislaš árvvoštallama mas earret eará bohtá ovdan dat mo ráđđi oaidná boahttevaš hástalusaid.

Lávdegotti rávvagat:

Sámediggi

Lávdegoddi doarju plánaid ahte álggahit barggu ođđa sámi duktandiedáhusain lávkin dan guvlui ahte hábmet ollislaš sámi oahppopolitiikka.

Sámediggi ja Dutkanráđđi formaliserejit bastevaš čoahkkimiid jodiheaddjidásis.

Dutkanráđđi háhká nu mo dál ge evttohasárvalusaid Sámedikkis iežas divišuvdnastivrraide.

Dutkanráđđi fállá Sámediggái ovddasteami prográmmastivrraide seamma prinsihpa vuodul go dan maid departemeanttat geavahit.

Máhttodepartemeanta háhká nu mo dál ge evttohasárvalusaid Sámedikki Dutkanráđi váldostivrii.

Sámediggeráđđi lea dánna čilgehusain bargagohtán diedáhusain mii lea viiddiduvvon das ahte dušše váldit ovdan dutkama dasa ahte maiddái váldit ovdan alit oahpu. Butenschøn-lávdegotti raporta lea dan dáfus hui mávssolaš vuoddu dán sámediggediedáhussii. Go guoská rávvagiidda Dutkanráđi oktavuodas, de áigu Sámediggeráđđi dalán čuovvolit lávdegotti rávvaga ahte formaliseret Sámedikki ja Dutkanráđi gaskasaš čoahkkimiid. Sámediggeráđi mielas ferte árvvoštallat rávvagiid ovddasteami oktavuoda Dutkanráđi iešguđet stivrraide lagabui ja áigu máhccat dasa dán diedáhusas.

Sámi allaskuvla

Máhttodepartemeanta berre spiehkastit dan gáibádusas ahte galget leat uhcimusat 15 doavttergrádastudeantta muhtun áiggi ovdalge oazžu stáhtusa diedalaš allaskuvlan, ja ahte Sámi allaskuvlla akkrediterenproseassa čadahuvvo dál. Ásahuvvo fágaguoibmeortnet dan várás ahte árvvoštallat spiehkasteami kvantitatiivva NOKUT-gáibádusain go guoská sámegielat doavttergrádaoahpuide.

Sámi allaskuvla berre álggos ángiruššat doavttergrádaoahpuin sámegielain, ja dađi mielde viiddidit eará fágasurggiide main allaskuvllas lea dutkanbirrasat mat sáhttet leat vuodđun.

Lávdegoddi oaivvilda ahte dát rávvagat ja eará doaimbajijut maid sii leat evttohan, buohkanassii sáhttet leat mielde ovddideamen Sámi allaskuvlla diedalaš allaskuvlan.

Sámediggeráđi mielas dárbbášuvvo fargga čuovvolit daid evttohusaid mat mearkkašit spiehkasteami uhcimus gáibádusain doavttergrádastudeanttaid logus ja fágaguoibmeortnega ásaheami

Máhttodepartemeantta ja Sámi allaskuvlla gaskasaš konsultašuvnnaid bokte. Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan sihkkarastit Sámi allaskuvllii dárbbášlaš einnostanvejolašvuoda ja rámmaid vai sáhtta duohtandahkat dan ulbmila ahte juksat stáhtusa diedalaš allaskuvlan. Sámediggeráđđi oaidná maiddái dan dárbbu ahte bargat viidáseappot láchčimiin dasa ahte Sámi allaskuvla dasto šattašii álgoálbmotuniversitehtan.

Lávdegotti doaimbajidjoevttohusat:

Sámegielaid giellagáhtten ja ođđasis ealáskahttin

Doaimbajijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobalde:

Virolaš ”dutkanbeaivvit” sámegilli

Regionála gelbbolašvuoda-, giella- ja kulturguoivddáziid máhttu ja gelbbolašvuolta geavahuvvo giellagáhttendoaimbajijuid várás, dás maiddái giellakurssaid várás

Romssa universitehta ávžžuhuvvo bargat viidáseappot mastergrádaprogrammaplánaiguin sámegielas vierisgiellan

Doaimbajijut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

Sámi giellagáhttema várás ásahuvvo prográmma. Prográmma oazžu viiddes rámmaid áiggi ja ekonomiiija dáfus viiddes dárbbuid vuodul. Dasa berrejit ovdamearkka dihti gullat oahpposajit jahkasaš gealbudeapmái ohppuide sámegielas dahje sámegilli. Mánge doaimbajiju maid lávdegoddi evttoha, sáhtta maiddái ruhtadit dákkár prográmma siskkobalde.

Sámi allaskuvlla viđa jagi rávesolbmuidohppoprográmma daid sápmelaččaid várás geat eai hálddaš sámegiela, sihkkarastojuvvo guhkesáiggi, bastevaš ruhtadeami ja árvvoštallojuvvo logi jagi geahčen. Ruđat várrejuvvojit lasseohppui ja ortnegat ásahuvvojit vai fága- ja hálldahusbargit šaddet doaimbi sámegielagat. Ortnegiid ferte láchit dohkálaš ja geavtlaš ohppui sámegielain, sihke álgo- ja joatkkadásiin.

Dutkangiella

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde:

Ásahuvvo bistevaš konferánsaráidu sámegielas ovttasbargodoaibmabidjun gaskal universitehtaid, allaskuvllaid ja eará gealboguovddážiid. Dákkár konferánsasaid mállen sáhttá leat «Sámegiela ja sámii girjjálašvuoda symposia» maid Sámi allaskuvla lágida.

Ánggiruššat eanet ovddidemiin ja sihkkarastimin ovttamielalašvuoda sámegiela fágagiela ja fágaterminologijja ektui, ja áсахит infrastruktuvrá terminologijja registreremii ja ovdanbuktimii

Doaibmabijut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

Samisk vitenskapelig tidsskrift (sámi dieđalaš áigečállagii) sihkkarastojuvvo guhkesáigge, bistevaš ruhtadeapmi mii árvoštallojuvvo logi jagi geažes. Oažžun dihtii eanebuid čállit áigečállagii, de berre ráhkadit buoret divvunprográmma ja lágidit sámegiela giellabeivviid, ja maiddái dieđalaš konferánsasaid maid ulbmil lea ahte sáhkavuorut galget almmuhuvvot áigečállagii.

Láhččojuvvo dasa ahte ásahuvvo mentorortnet/kursa daid dutkiid várás geat máhttet sámegiela, muhto geat eai leat nu duostilat čállit sámegillii almmuheami várás dakkár dieđalaš prentosiidda mat addet čuoggáid.

Dutkan

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde:

Oahppoásahasat ruhtadit merkejuvvon stipeandavirggiid sámi dutkamii iežaset vuodđobušehtaid bokte.

Ásahasat láchčēt geavtlaččat dasa ahte sii geat leat álggahan iežaset sámi guoski gealbudeami, sihke mastergráda ja doavttergráda, besset geargat govttolaš áigge.

Ásahuvvo virgelohpe- ja hospiterenortnet mii addá bargiide vuoigatvuoda oažžut virgelobi (lagabui mearriduvvon eavttuid vuodul) vai besset bargat muhtun áigge eará guoskevaš ásahasat.

Ásahuvvojit hospiterenšiehtadusat ja vejolašvuodát, sihke bistevaš dieđalaš bargiide ja doavttergrádistipendiáhtaide, juohkit geatnegahttojuvvon barggu guovtti ásahusa gaskkas.

Doaibmabijut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista:

Várrejuvvojit ruđat sámi dutkama ođđa logijagi prográmmii Dutkanráđis go dálá prográmma loahpahuvvo. Prográmma berre, nu mo dál ge, bidjat stuorra deattu rekrutteremii, ja berre ulbmiláččat ánggiruššat dainna ahte oččodit sápmelaččaid dutkamii.

Ásahuvvo fierpmádat sámi dutkama várás (gč. Álgoálbmotfierpmádaga). Dakkár fierpmádahkii ferte sihkkarastit dohkálaš ruhtadeami, oktilisvuoda ja dat ferte geatnegahttit ovttasbargoguimmiiid. Go fierpmádat lea ásahuvvon riikkadásis, de berre árjjalaččat oččodit ovttasbarggu eará davviriikkaid dutkanbirrasiiiguin/ásahusaiguin.

Várrejuvvojit ruđat davviriikkalaš sámi dutkanskuvllii.

Ásahusain galgá leat ruđalaš vejolašvuolta fállat oktasaš davviriikkalaš doavttergrádakurssasaid ja dutkanskuvllaid, lassin dan davviriikkalaš dutkanskuvllii mii lea namuhuvvon ovddabealde.

Láhččojuvvo ruđalaš vejolašvuolta dasa ahte dat birrasat, main lea ovddasvástádus sámi dutkamis, sáhttet ávkkestallat professor-II virgeortnegiin.

Oahppoásahasat ásahit mátkedoarjjaortnega master- ja doavttergrádistudeanttaid várás sámi guoski dutkama várás. Ortnet ruhtaduvvo ásahasaid vuodđojuolludusdoarjagiiguin.

Ásahasat ráhkadit čađahanstipeandaortnegiid movttiidahttin dihtii progreshuvvna mastergráda- ja doavttergrádistipendiáhtaide dutkkusbargus.

Alit oahppu

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde:

Dat ortnet ahte sihkkut oahppoloanaid, viiddiduvvo guoskat maiddái daidda studeanttaide geat leat čađahan 30 oahppočuooggá sámegielas.

Sámedikki ja fylkkagielddaid stipeandaortnegat jotkojuvvojit.

Nationála rekrutterenstrategijja sámi alit dutkama várás árvoštallojuvvo ja čuovvoluvvo.

Sámegielat ohcciid alitohppuibeassaneriid ortnet árvoštallojuvvo.

Sámi alit oahpu oahppofálaldat galgá buorebut lámhččojuvvot neahttaoahpahussii ja gáiddusoahpahussii ja máškidis oahppoorganiseremii.

Sámi oahpu odđa neahttabáiki, www.samiskutdanning.no, almmuhuvvo buorebut.

Rollajuohku, ovttasbargu ja koordineeren

Doaibmabijut dálá ekonomalaš rámmaid siskkobealde:

Plánejuvvon ovttasbargošiehtadusat ja fierpmádatovttasbarggut gaskal regionála gealbo-, kultur- ja giellaguovddážiid ja áсахuvvon dutkan- ja oahppoásahusaid vuoruhuvvojit áсахusaid strategalaš plánain lagamus jagiide nannen dihtii sihke rekrutterema ja konkrehta dutkan- ja oahpahusovttasbarggu.

Doaibmabijut olggobealde dálá ekonomalaš rámmaid – vuoruhuvvon lista

Dutkan:

Áсахuvvo fierpmádat sámi dutkama várás. Dakkár fierpmádaški fertte sihkkarastojuvvot dohkálaš ruhtadeapmi, oktilisvuohta ja dat fertte geatnegahttit ovttasbargoguimmiid. Guhkit áiggi vuollái, go fierpmádat lea áсахuvvon riikkadásis, berre árjjalačča oččodit ovttasbarggu áсахusaiguin davviriikkalaš dásis.

Oahpahus:

«Samordningsrådet for høyere utdanningsinstitusjoner med ansvar for samisk» (alit oahppoásahusaid oktiordnenráđđi) áсахuvvo váldodoaibmabidjun oktiordnema ja koordineerema várás suorggis, ja Máhtdepartemeanta guorahallagoahá dán oktavuodas ovddasvástádusjuogu áсахusaid gaskkas. Daida oahppobáikkiide mat leat mielde SAK-ovttasbarggus (ovttasbargu, bargojuohku ja fágalaš konsentrašuvdna universitehta- ja allaskuvlasuorggis), sihkkarastojuvvo ruhtadeapmi vai sáhttet joatkit ovttasbarggu beaktileappot.

Mandáhtas bivdojuvvo lávdegoddi evttohit doaibmabijuid maid sáhtta čađahit dálá ekonomalaš rámmaid siskkobeale ja ráhkadit vuoruhuvvon listta daid doaibmabidjoevttohusaid badjel mat gártet dáid olggobeallái. Sámediggeráđđi lea guorahallan ja árvoštallan lávdegotti evttohusaid ja oaidná dan vuodul muhtun guovddáš hástalusaid mat gusket dadjat juo buot evttohuvvon doaibmabijuide.

Sámediggeráđi mielas ii sáhte čađahit evttohusaid jus ovddasvástádus ja rollat suorggis eai leat čielgasit meroštallojuvvon go guoská sámi dutkama ja alit oahpu. Dás háliida Sámediggi ieš digaštallagoaháttit Sámedikki rolla boahtteáiggi sámi dutkamis ja alit oahpus. Evttohusat eaktudit ahte váldojuvvo álgga ja ahte álgagat čuovvoluvvojit dakkár mearrádusaid bokte nugo ovttasbarggu ja ruhtadeami bokte. Sámediggeráđi háliida guorahallat Sámedikki ovddastusa iešguđet stivrrain ja lávdegottiin dutkamis ja alit oahpus dainna áigumušain ahte čilget čuolbman dakkár áššiid go ovddastusa, fágalaš gelbbolašvuoda, sorjasmahtunvuoda ja integritehta jna. Viidáseappot oaidná Sámediggeráđi deatalažžan árvoštallat mo Sámediggi lea mielde bidjat eavttuid sámi dutkamii ja alit ohppui min váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte ja daid ovttasbargošiehtadusaid bokte maid Sámediggi ja Sámediggeráđi áiggis áigái dahket fylkkagielddaiguin, gielddaiguin, stáhta ja priváhta oassálastiiguin.

Lávdegoddi dadjá earret eará čuovvovaččat iežas loahppakapihttalis; ”Utvalget ser at samisk forskning og høyere utdanning i stor grad avhenger av hvilke prioriteringer som gjøres av norske myndigheter og i konsultasjoner med samiske organer.” (lávdegoddi oaidná ahte sámi dutkan ja alit oahppu buori muttus sorjá daid vuoruhemiin, maid Norgga eiseválddit dahket, ja konsultašuvnnain sámi orgánaiguin)

Sámediggeráđi lea ovttaoavilis lávdegottiin ahte dát čilge dálá dili. Sámediggeráđi háliida dattetge aiddostahttit ahte min mielas ii leat Sámedikki rolla dain áššiin mat gusket sámi dutkamii ja alit ohppui, gáržžiduvvon dasa ahte doaibmat iešguđet departemeantaid konsultašuvdnabeallin. Sámedikkis lea iehčanas rolla ja vejolašvuodát ieš mearridit vuoruhemiid buot servodatsurggiin, vaikke

vel Sámedikkis leat hui uhccán ruđat dutkamii ja alit ohppui. Danne áigu Sámediggeráđđi dán dieđáhusas máhccat dasa mo ráđđi oaivvilda ahte ovddasvástádus ja rollajuohku suorggis galgá leat, muhto háliida dál juo bovdet digaštallamii maddái dáid áššiid birra.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.09.12 dii. 11.40.

Ášši/Sak PFL	006/12
Ášši/Sak DC	039/12

Finnmárkkuopmodat – FeFo – eaiggátstrategiijat ja badjelbáhca geavaheapmi

Arkiivaáššennr..
10/51206 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	21.08.12	SR 112/12
Plána- ja finánsalávdegoddi	24. – 25.09.12	PFL
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC 39/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.09.12 dii. 15.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	21.08.12	Sámediggeráđdi	Ášši SR 112/12 Finnmarkkuopmodat – FeFo – eaiggátstrategiijat ja badjelbáhca geavaheapmi
2		Arbeidsgruppe FeFo	Alternativer for overskuddsanvendelse for FeFo
3	18.06.2012	Finnmark Fylkeskommune	FeFo eierstrategier og overskuddsanvendelse-orientering om fylkestingsvedtak

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi bidjá vuodđun ahte Finnmarkkuopmodat ráhkada njuolggadusaid dasa mo galgá boahtteáiggi badjelbáhca geavahit servodahkii ávkin Finnmarkkulága vuodul ja lága mearrádusaid vuodul muđui.

Bargojoavku mas Sámediggi, Finnmarkku fylkkagiella ja Finnmarkkuopmodat leat mielde, lea čállán notáhta mi vielddaha áigequovdilis čuolbmačilgehusaid mat gusket daidda ealáhusdoaimmaide mat leat vuodđuduvvon FeFo vuollásaš resurssaide, ja mo FeFo badjelbáhca giin sáhtášii ávkkástallat.

Sámedikki mielas lea bargojoavkku notáhta deatalaš vuodđun viidáset bargui go galgá ráhkadit njuolggadusaid badjelbáhca geavaheapmái ja Finnmarkkuopmodaga eaiggátstrategiijaid ráhkadeapmái.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Stivra sáhtta mearridit ahte FeFo vejolaš badjelbáza ollásit dahje oasis das máksojuvvojit Finnmarkku fylkkagildii ja Sámediggái dahje eará oktasaš ulbmiliidda main lea ávki fylkka ássiide. Bajábealde

namuhuvvon teavstta vuodul Finnmarkkulága 15. paragrafas meannuda sihke Sámediggi ja Finnmarkku fylkkagiella ášši FeFo eaiggátstrategiijat ja badjelbáhca geavaheapmi.

Evttohus

Evttohus 1

Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) Ann-Mari Thomassen, Aili Keskitalo, Rolf Johansen ja Jarle Jonassen lahtut ja Olgešbellodaga Anne Marie Eira lahttu

Lassievttohus ráđi evttohusa ektui:

Sámediggi áigu viidáseappot barggus erenoamážit deattuhit čuovvovačča:

- ahte FeFo mihttomearrin ii galgga leat badjelbáhca stuorrudeapmi, muhto baicce eanet deattuhit buori kvalitehta ja bálvalusaid hálbái Finnmarkku álbmogii;
- ahte vejolaš badjelbáhca geavaheamis galgá álohii leat Finnmarkkulága ulbmilparagrafa vuodđun, dat mearkkaša dan ahte erenoamážit vuhtii váldit sámi kultuvrra, boazodoalu, meahcástallama, ealahusdoaimma ja servodateallima;
- go guoská máhcatkeahces lihkahallamiidda ja opmodaga vuovdimii, de ferte FeFo atnit muittus ahte čáhce- ja eanavuoigatvuodát Finnmarkkus eai leat loahpalaččat čielggaduvvon;
- jos badjelbáza guoská hálldašemiide main FeFo lea gaskaboddosaš eanaeaiggát, de dat dieđusge váikkuha badjelbáhca geavaheapmái. Vejolaš riekteomasteddjiid beroštumit fertejit vuhtii váldojuvvot;
- ahte Finnmarkku álbmoga gaskkas lea legitimitehta FeFo vejolaš badjelbáhca hálldašemi ektui, ja danne dat berre árvvoštallojuvvo hálldašuvvot foandda bokte oppalaš ulbmiliid várás, maid Sámediggi ja Finnmarkku fylkkagiella ovttas hálldašit;
- FeFo ferte ovddidit politihka láidestuvvon fitnodatdoaimma várás, ja nie váikkuhit fitnodagaid ovdáneami Finnmarkkulága ulbmila mielde ja vai báikkálaš eaiggádat oččošedje das ávkki. Dán politihkkii berre maiddái váldit mielde sámi stivraovddastusa;
- Muđui muittuha Sámediggi ahte Romssa ja Finnmarkku fylkaráđji ii leat doaimman árbevirolaš dahje sámi luondudoalu ráđjin, ja ahte dat berre maiddái vuhtii váldojuvvot FeFo strategiijain;

Evttohus 2

Molssaektosaš evttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii Ovdádusbellodaga lahtus Rolf Fjellstad

1. Sámediggi bivdá ahte FeFo loahpahuvvo, ja opmodagat sirdojuvvojit ovttaskas gielddaide.
2. Nu guhkká go FeFo gávdno galgá 100 % badjelbáhcais fievrividuvvot guoskevaš gielddaide.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit ná:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Mearkkašupmi: NSR:a sámediggejoavku, áirras Aili Keskitalo bokte

Sámediggi áigu viidáseappot barggus erenoamážit deattuhit čuovvovačča:

- ahte FeFo mihttomearrin ii galgga leat badjelbáhcaga stuorrudeapmi, muhto baicce eanet deattuhit buori kvalitehta ja bálvalusaid hálbái Finnmárkku álbmogii;
- ahte vejolaš badjelbáhcaga geavaheamis galgá álohii leat Finnmárkkulága ulbmilparagráfa vuodđun, dat mearkaša dan ahte erenoamážit vuhtii váldit sámi kultuvrra, boazodoalu, meahcástallama, ealáhusdoaimma ja servodateallima;
- go guoská máhcatkeahces lihkahallamiidda ja opmodaga vuovdimii, de ferte FeFo atnit muittus ahte čáhce- ja eanavuoigatvuodát Finnmárkkus eai leat loahpalaččat čielggaduvvon;
- jos badjelbáza guoská hálddašemiide main FeFo lea gaskaboddosaš eanaeaiggát, de ferte dat váikkuhit badjelbáhcaga geavaheapmái. Vejolaš riekteoamasteddjiid beroštumit fertejit vuhtii váldojuvvot;
- ahte FeFo vejolaš badjelbáhcaga hálddašeamis ferte leat legitimizehta Finnmárkku álbmoga gaskkas, ja berre danne árvvoštallojuvvot hálddašuvvot foandda bokte oppalaš ulbmiliid várás, maid Sámediggi ja Finnmárkku fylkagiella ovtta hálddašit;
- FeFo ferte ovddidit politihka láidestuvvon fitnodatdoaimma várás, ja nie váikkuhit fitnodagaid ovdáneami Finnmárkkulága ulbmila mielde ja vai báikkálaš eaiggádat oččošedje das ávkki. Dán politihkkii berre maiddái váldit mielde sámi stivraovddastusa;
- Muđui muittuha Sámediggi ahte Romssa ja Finnmárkku fylkarádjji ii leat doaibman árbevirolaš dahje sámi luondudoalu rádjjin, ja ahte dat berre maiddái vuhtii váldojuvvot FeFo strategiijain;

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 32 jienain. 2 jienastedje beali.
- Evttohus 1 hilgojuvvui 20 jienain. 14 jienastedje beali.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 2 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Ronny Wilhelmsen, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
2	Aili Keskitalo	
3	Willy Ørnebakk	Rolf Johansen
		Aili Keskitalo
		Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
4	Rolf Fjellstad	
5	Olaf Eliassen	
6	Knut Inge Store	Aili Keskitalo
7	Ragnhild M. Aslaksen	Aili Keskitalo

		Silje Karine Muotka
	Ragnhild M. Aslaksen	
8	Rolf Johansen	
9	Anders Somby jr.	
10	Mathis Nilsen Eira	Willy Ørnebakk
		Sten Erling Jønsson
		Ragnhild Melleby Aslaksen
	Mathis Nilsen Eira	
11	Marianne Balto	
12	Alf Isaksen	
13	Randi A. Skum	
14	Willy Ørnebakk	
15	Per Andersen Bæhr	
16	Aili Keskitalo	Alf Isaksen
	Aili Keskitalo	
17	Marianne Balto	Geir Tommy Pedersen
	Marianne Balto	
	Ronny Wilhelmsen	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi bidjá vuodđun ahte Finnmarkkuopmodat ráhkada njuolggadusaid dasa mo galgá boahhteáiggi badjebáhcaga geavahit servodahkii ávkin Finnmarkkulága vuodul ja lága mearrádusaid vuodul muđui.

Bargojoavku mas Sámediggi, Finnmarkku fylkkagiela ja Finnmarkkuopmodat leat mielde, lea čállán notáhta mii válldaha áigeovuodilis čuolbmačilgehusaid mat gusket daidda ealáhusdoaimmaide mat leat vuodđuduvvon FeFo vuollásaš resurssaide, ja mo FeFo badjebáhcagiin sáhtášii ávkkástallat.

Sámedikki mielas lea bargojoavkku notáhta deatalaš vuodđun viidáset bargui go galgá ráhkadit njuolggadusaid badjebáhcaga geavaheapmái ja Finnmarkkuopmodaga eaiggátstrategiijaid ráhkadeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.09.12 dii. 17.30.

Ášši/Sak BFOL	006/12
Ášši/Sak DC	040/12

Davviriikkalaš giellaovttasbargu - Sámi giellagáldu

Arkiivaáššennr.
10/51706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	03.09.12	SR 121/12
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	24. – 25.09.12	BFOL 006/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC 40/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.09.12, dii. 17.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahas
1	03.09.12	Sametingsrádet	Sak SR 121/12 Nordisk samisk språksamarbeid – Sámi giellagáldu
2	26.8.2010		Evttohus mo oddasisorganiseret sámi giellabarggu sámedikkiid ovddasvástádussuorggis / Forslag til ny organisering av samisk språksamarbeid innenfor sametingenes ansvarsområder
3	29.10.2008		SPR 06/2008 Sámi giellabarggu odđa organiserenevttohus sámedikkiid ovddasvástádussurggiid siskkobalde / SPR 06/2008 Forslag til ny organisering av samisk språkarbeid innenfor sametingenes ansvarsområde
4	05.05.2011	Sámi parlamentáralaš ráđdi – stivra/ Samisk parlamentarisk råd – styret	SPRs 14§ Davviriikkaid oktasaš sámegeiela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža vuodđudeami geahččaleami válmmaštallan
5	22.09.2011	Sámedikki dievasčoahkkin / Sametingets plenum 22.09.2011	DC/SP ášši/sak 036/11 Davviriikkalaš giellaovttasbargu/Samisk språksamarbeid på nordisk nivå
6	27.09.2011		Davviriikkalaš sámegeiela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža vuodđudeapmi
7	09.11.2011	Sámi parlamentáralašráđdi	SPR 03/11 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu
8	27.06.2012	Sámi parlamentáralaš ráđdi – stivra/ Samisk parlamentarisk råd – styret	Ášši/sak 027/12 Sámi giellagáldu ásaheapmi
9	25.07.2012		Diedahus – SÁFÁ prošeakta álgín Suomabealde
10	24.08.2012	Sámi parlamentáralaš ráđdi – stivra	Ášši/sak 035/12 SÁFA geahččalanprošeavtta álggaheapmi/SÁFA Etablering av nordisk samisk språkfagsenter

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggerádi mearrádusárvalus:

Sámediggi searvá SÁFÁ 2 - Davviriikkalaš sámi giellafágaguovddáža vuodđudanprošeaktii, muhto bidjá eaktun, ahte Suoma Sámediggi ferte almmuhit Sámediggái golggotmánu 2012 lohppii, sáhttago dat

álggahit proševtta 01.01.2013. Jus prošekta ii álggahuvvo 01.01.2013, de Norgga Sámediggi geassáda proševttas, ja nanne tearbmabarggu iežas vuogádagas.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álgu

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra (SPR) nammadii 2007 geasi bargujoavkku mii galggai ráhkadit evttohusa odđa sámi giellaovttasbarggu organiserema. Bargujoavku geigii iežas evttohusa borgemánus 2008. SPR mearridii ovttajienalaččat 2012 geasi álggahit SáFá2 – ásahanprošekta Davviriikkalaš sámi giellafágalaš guovddáš.

Suoma Sámediggi, mii eaiggáda ja jođiha SáFá2, ii sáhte álggahit proševtta 2012:s. Lea maiddái hui eahpesihkar sáhtta go Suoma Sámediggi álggahit proševtta odđajagimánu álggus 2013. Sámediggi oaivvilda ahte giellaovttasbargu dihte lea dehálaš bidjat áigemeari ja gáibidit loahpalaš vástádusa Suoma Sámedikkis ovdal golggotmánu loahpa, ahte sáhttet go álggahit proševtta vai eai. Proševtta álggaheapmi lea juo mañiduvvon guktii.

Mearkašumit

Lávdegottis, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahtut Silje Karine Muotka, Åge Nordkild, Miriam Paulsen, Norgga Riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) lahtu Ellinor G. Utsi, Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb) lahtut, Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Marit Kirsten A. Gaup, Árja lahtu Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) lahtu Ida Marie Bransfjell, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahtu Anders Somby jr. ja Ovddadusbellodaga lahtu Hans Eriksen lea čuovvovaš mearkkašupmi:

SPR ferte evalueret ja čielggadit dán dilálašvuoda siskkáldasat.

Dát prošekta (mearrádus 027/12) mearriduvvui ovttajienalaččat SPR:s čoahkkimis Anáris Suomas 27.06.2012, gos buot Sámedikkis ledje ovddastuvvon. Muhto ášši lea jorran SPR vuogádagas 2007 rájes go Sámi Parlamentáralaš Ráđi stivra nammadii bargujoavkku mii galggai ráhkadit evttohusa odđa sámi giellaovttasbarggu organiseremii. Bargujoavku raporta gárvvistuvvui 26.08.2008.

Min mearkkašupmi lea ahte SPR evaluere ja čielggada ovttasbargooktavuođaid, gávnnaha čovdosa ja álggaha iežas plánejuvvon proševttaid mat leat mearriduvvon SPR iežas konferánsain.

Evttohusat

Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb) lahtut, Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Marit Kirsten A. Gaup, Árja lahtu Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) lahtu Ida Marie Bransfjell, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahtu Anders Somby jr. ja Ovddadusbellodaga (Frp) Hans Eriksen evttohit:

Evttohus 1

Rievdadusevttohus:

Mañemus cealkka rievdaduvvo ná: "Jus prošekta ii boađe johtui 01.01.2023 áigu Sámediggi nannet tearbmabarggu iežas vuogádagas"

Bargiidbellodaga sámediggejoavkku (Bb) lahtut, Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Marit Kirsten A. Gaup, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahtut Silje Karine Muotka, Åge Nordkild, Miriam Paulsen, Norgga Riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) lahtu Ellinor G. Utsi Árja lahtu Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) lahtu Ida Marie Bransfjell, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahtu Anders Somby jr. ja Ovddadusbellodaga (Frp) Hans Eriksen evttohit:

Evttohus 2

Lassievttohus:

Sámediggi sihtá Sámediggeráđi bivdit Sámi Parlamentáralaš ráđi guorahallat davviriikalaš sámi ovttasbarggu, ja dasto bidjat ášši plenumii.

Norgga Sámiid Ríikkasearvi (NSR) labtu Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen, Norgga Ríikkasearvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) labtu Ellinor G. Utsi evttohit:

Evttohus 3

Biddjo Sámedikkeráđi árvalusevttohusa maŋemus cealkaga sadjái:

Sámediggi bivdá ahte eanet konkrehta plána guhkilmas ja goabbat beallásaš geatnegahtti oppasámi giellaovttasbargui buktovuvvo Sámediggái nu jođánit go vejolaš.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuoovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

Mearkkašupmi: NSR:a sámediggejoavku árras Miriam Paulsen bokte

Davviriikkaláš giellaovttasbargu – Sámi giellagáldu

Sámedikki ášši 036/11 mearrádusa vuodul dohkkehuvvui oktasašsámi giellaáŋgiruššan Sámi giellagáldu dainna eavttuin ahte lei dohkálaš ruhtadeapmi. Dát áŋgiruššan lea deatalaš ja dárbbalaš dáhpáhus guhkesáiggi oktasašsámi giellaovttasbarggus. Eaktun lea ahte ovttasbargi áššebealit vuoruhit barggu ovddos guvlui dainna áigumušain ahte vuhtiiváldit sámi giellaovdáneami.

Evttohus 4: Árras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Sámediggeráđi mearrádusevttohus sihkkovuvvo ja dan sadjái bohtá dát:

Sámedikki ášši 036/11 mearrádusa vuodul dohkkehuvvui oktasašsámi giellaáŋgiruššan Sámi giellagáldu dainna eavttuin ahte lei dohkálaš ruhtadeapmi. Dát áŋgiruššan lea deatalaš ja dárbbalaš dáhpáhus guhkesáiggi oktasašsámi giellaovttasbarggus. Eaktun lea ahte ovttasbargi áššebealit vuoruhit barggu ovddos guvlui dainna áigumušain ahte vuhtiiváldit sámi giellaovdáneami.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahtis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuoovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 22 jienain. 12 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 2 mearriduvvui 22 jienain 12 jiena vuostá.
- Evttohus 3 gessojuvvui ruovttoluotta.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Miriam Paulsen, Norgga Sámiid Ríikkasearvi:

NSR ii doarjjo mearkkašumi áššis 40/12 nu movt bohtá ovdan lávdegotti evttohusas.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski, áššejođiheaddji	Silje Karine Muotka
		Miriam Paulsen
	Jørn Are Gaski	

2	Miriam Paulsen	Mariann Wollmann Magga
		Jørn Are Gaski
	Miriam Paulsen	
3	Silje Karine Muotka	Jørn Are Gaski
	Silje Karine Muotka	
4	Egil Olli	
5	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
	Aili Keskitalo	
6	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
		Kirsti Guvsám
	Jørn Are Gaski	
7	Anders Somby jr.	Jørn Are Gaski
	Anders Somby jr.	
8	Åge Nordkild	
9	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka
		Jørn Are Gaski
	Willy Ørnebakk	
10	Miriam Paulsen	
11	Mariann Wollmann Magga	
12	Jørn Are Gaski	
	Miriam Paulsen, čeahkkinnortnegii	
	Jørn Are Gaski	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi searvá SÁFÁ 2 - Davviriikkalaš sámi giellafágaguovddáža vuodđudanprošektii, muhto bidjá eaktun, ahte Suoma Sámediggi ferte almmuhit Sámediggái golggotmánu 2012 lohppii, sáhttágo dat álggahit proševtta 01.01.2013. Jus prošekta ii boađe johtui 01.01.2013 áigu Sámediggi nannet tearbmabarggu iežas vuogádagas.

Sámediggi sihtá Sámediggeráđi bivdit Sámi Parlamentáralaš ráđi guorahallat davviriikkalaš sámi ovttasbarggu, ja dasto bidjat ášši plenumii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 27.09.12 dii. 18.40.

Ášši/Sak PFL	007/12
Ášši/Sak DC	041/12

Gáibádusat listaevttohusaide 2013 sámediggeválgga oktavuodas

Arkiivaáššsenr..
12/427706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššsenr.
Sámediggeráđđi	03.09.12	SR 119/12
Plána ja finánsalávdegoddi	24. – 25.09.12	PFL 007/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC 41/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.09.12, dii. 17.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	03.09.12	Sámediggeráđđi	Ášši SR 119/12 Gáibádusat listaevttohusaide 2013 sámediggeválgga oktavuodas

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Listaevttohus 2013 sámediggeválgii galgá ollašuttit dan gáibádusa ahte goappáge sohkabealis galgá leat uhcimusat 40 proseantta ovdasteapmi, ovdalgo dat dohkkehuvvo.

Sámediggi ávžžuha listaevttohusaid 2013 válgga oktavuodas ávvira atnit ahkečoahkádusas, duohta sohkabealejuogus, geográfalaš gullevašvuodas ja vuhtiiváldit buot sámi joavkkuid, erenoamážit sin geat leat uhcitlogus sámi servodagas.

Plána ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Plána- ja finánsalávdegoddi meannuda gáibádusa sohkabealjuogu ektui 2013 sámediggeválgga oktavuodas.

Deatálaš lea ahte sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot ožžot seammalágan vejolašvuodaid searvat politiikkaš bargui Sámedikkis. Dát deattuhuvvui dalle go Sámediggi meannudii ášši 2008:s.

Deatálaš lea gozihit ahte ahki, geografija ja sierra sámi joavkkut vuhtii váldojuvvojit.

Evttohus

Evttohus 1

Molssaektosaš evttohus Sámediggeráđi mearrádusárvalussii Ovddádusbellodaga lahtus Rolf Fjellstad

Jagi 2013 sámediggeválggaid listaevttohusaide eai biddjojuvvo gáibádusat sohka bealjuogu ektui.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit ná:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Mearkkašupmi: NSR:a sámedikkejoavku, áirras Aili Keskitalo bokte

Uhcit sámi joavkkuid ovddasteapmi Sámedikkis

Fágalávdegotti (Selle-lávdegotti) mandáhta lei árvvoštallat Sámedikki váлгаortnega. Čielggadusas gieđahallojuvvo earret eará iešguđet sámi joavkkuid ovddasteapmi válgalisttain.

Fágalávdegoddi čujuha dasa ahte Sámedikki váлгаortnet ii sihkkarastte ahte buot regionála sámi joavkkut – beroškeahhtá sturrodagas – ovddastuvvojit. Geavadis ferte leat bellodagaid ja listaevttoheddjiid duohken fuolahit dakkár ovddastusa.

Dat mearkkaša ahte ii dárbbas leat nu ahte Sámediggi váлгаortnega bokte sihkkarastá ovdamearkka dihtii nuortalaš dahje bihtánsámi ovddastusa, dahje julevsámi ovddastusa.

Jus dán válgga maŋŋá čajehuvvo ahte ain leat hástalusat smávva sámi joavkkuid ovddastusa oktavuodas, de ávžžuhuvvo odđa Sámediggi ásahtit ortnegiid mat buhtejit váilevaš parlamentáralaš ovddastusa, ovdamearkka dihtii konsultašuvdnaortnegiid.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahtis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 32 jienain. 2 jienastedje beali.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 2 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, áššejodiheddji	Mariann Wollmann Magga
	Jarle Jonassen	
2	Aili Keskitalo	Mariann Wollmann Magga
	Aili Keskitalo	
3	Rolf Fjellstad	
	Jarle Jonassen	
	Willy Ørnebakk, čoahtkinortnegii	
	Jørn Are Gaski, čoahtkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Listaevttohus 2013 sámediggeválgii galgá ollašuhhtit dan gáibádusa ahte goappáge sohkabealis galgá leat uhcimusat 40 proseantta ovddasteapmi, ovdalgo dat dohkkehuvvo.

Sámediggi ávžžuha listaevttohusaid 2013 válgga oktavuodas ávvira atnit ahkečoahkádusas, duohta sohkabealejuogus, geográfalaš gullevašvuodas ja vuhtiiváldit buot sámi joavkkuid, erenoamážit sin geat leat uhcitlogus sámi servodagas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.09.12 dii. 19.00.

Ášši/Sak DC 042/12

Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin - Knut Roger Hanssen

Arkiivaáššennr..
12/1606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinjođihangoddi	05.09.12	DCJ 03/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC 42/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 27.09.12 dii. 19.20.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	05.09.12	Dievasčoahkkinjođihangoddi	Ášši DCJ 03/12 Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin – Knut Roger Hanssen
2	25.08.2012	Knut Roger Hanssen	Soknad fra verv som sametingsrepresentant

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus:

Knut Roger Hanssen luvvejuvvo doaimmas áirrasin Olgešbellodaga ovddas válgabiires 2 Ávjovárri odđajagimánu 1. b. 2013 rájes váлгаáigodaga lohppii.

Knut Roger Hanssen 1. várreáirras, Anne-Marit Eira Anti, lávke fásta áirrasin su sadjái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti evttohus hilgojuvvui 17 jienain. 15 jienastedje beali.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, áššejođiheaddji	
2	Mariann Wollmann Magga	Jarle Jonassen
	Mariann Wollmann Magga	
3	Olaf Eliassen	
4	Knut Inge Store	

5	Aili Keskitalo	Geir Johnsen
		Willy Ørnebakk
	Aili Keskitalo	
6	Anders Somby jr.	
7	Willy Ørnebakk	Jarle Jonassen
		Olaf Eliassen
	Willy Ørnebakk	
	Jarle Jonassen	

VI Sámedikki mearrádus

Dán áššis ii leat mearrádus.

Ášše gieđahallojuvvo boahte dievasčoahkkimis

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 27.09.12 dii. 19.50.

Ášši/Sak EKL	005/12
Ášši/Sak DC	043/12

Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu birra Finnmárkkus

Arkiivaáššennr..
12/408106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	03.09.12	SR 120/12
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	24. – 25.09.12	EKL 005/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC043/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.09.12 dii. 11.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	03.09.12	Sámediggeráđdi	Ášši SR 120/12 Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu birra Finnmark
2	14.06.12	Riksrevisjonen	Dokument 3:14 (2011-2012) Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig reindrift i Norge
3	13.09.04	Riksrevisjonen	Dokument 3:12 (2003-2004) Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reinbeiteressursene i Finnmark
4		Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité	Innst. S. nr. 111 (2004-2005) Om Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig bruk av reindrifressursene i Finnmark
5	06.11.2008	Riksrevisjonen	Dokument nr. 3:1 (2008-2009) Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjonar som er behandla av Stortinget
6	10.11.2009	Riksrevisjonen	Dokument 3:1 (2009-2010) Riksrevisjonens oppfølging av forvaltningsrevisjoner som er behandlet av Stortinget

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi čujuha Riikarevišuvnna iskkadeapmái ceavzilis boazodoalu birra Finnmarkkus dokumeanta 3:14 (2011-2012) maid Stuorradiggi lea meannudeamen. Dán raportta Stuorradikki meannudeapmi stivre viidáset barggu ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmarkkus. Čujuhit dasa ahte Stuorradikki bearráigeahččan- ja konstitušvdnalávdegotti eanetlohku Árvalusas S. nr 111 (2004-2005) deattuhii man deatlaš lei Sámediggái addit stuorát váikkuhanfámu boazodoallopolitihka hábmemii ja ahte Sámedikki mearrádussii danne ferte biddjojuvvot stuorra deaddu. Dasto čujuhuvvo dasa ahte Stuorradikkis lea konsultašvdnagatnegasvuohta sámiiiguin, ja erenoamážit min ovttasteaddji orgánain – Sámedikkiin, ILO-konvenšuvnna nr 169 guđát artihkkala mielde. Dát gusto dalle go

Stuorradiggi áigu ollu rievdadit konsulterejuvvon evttohusaid maŋŋá go dat leat sáddejuvvon daidda, dahje nugo dán oktavuodas, áššiid maid Stuorradiggi njuolga meannuda, dalle go ráđđehus ii leat ovddidan ášši ja konsulteren dan birra.

Sámediggi guorrasa Riikarevišuvnna váldokonklusuvnnaide ahte mihttomeari ceavzilis boazodoalu ektui ii leat ollašuvvan Finnmárkkus, ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea čurbbet stivren mihttomeari ceavzilis boazodoalu juksama hárrái, ja váikkuhangaskaoamit leat adnojuvvon čurbbet.

Sámedikki oaivila mielde dárbbášuvvo ollislaš analysa ja strategiija man bokte juksat mihttomeari ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmárkkus. Danne ávžžuha ge Sámediggi Stuorradikki bivdit ráđđehusa, konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu bokte Sámedikkiin ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikaservviin, ráhkadit strategiija ceavzilis boazodoalu várás Finnmárkkus. Stuorradiggedieđáhus nr 9 (2011-2012) Eanadoallo- ja biebmopolitiikka, sámediggeráđi árvvoštallamat ja Sámedikki mearkkašumit lávdegottis – Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmárkkus – fertejit oktan Riikarevišuvnna iskkadeami Stuorradikki meannudemiin, biddjojuvvot vuodđun ja vuolggasadjin bargui dákkár strategiijain.

Sámediggi oaivvilda ahte bargui ceavzilis boazodoalu juksamis Finnmárkkus ja bargui ollislaš strategiijain dasa, ferte biddjojuvvo vuodđun:

- Oassemihttomearit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda hárrái leat nubbi nuppis sorjavaččat ja váikkuhit nubbi nuppi. Seamma láhkai go ekologalaš ceavzilis geavaheamis sáhtta leat buorre váikkuhus sámi boazodoalloekonomiijii ja kultuvrii, de lea ceavzilis kultuvra deatalaš ekologalaččat ceavzilis geavaheami juksamii boazodoalus.
- Vuodđolága § 110a ja álbmotriekti bidjet rámmaid boazodoalu láhkaaddima, doaibmajuid ja almmolaš hálddašeami hábmemeii. Dát lea guovddáš vuodđu árjjalaš suodjaleami juksamii ja boazodoalu positiivvalaš ovdáneapmái álgoálbmotealáhussan ja –kultuvran.
- Boazodoalu dorjot boaresvirot riekti ja dološ áiggiid rájes geavaheapmi, mii mearkkaša dan ahte boazodoalu priváhtarievttálaš vuoigatvuodát galget doahhtaluvvot. Dán vuodul sáhtta háhkat einnostañvejolašvuoda ja čielga ovddasvástádusjuogu.

Sámediggi oaivvilda ahte čuovvovaš beliid ferte árvvoštallat ollislaš strategiijas ceavzilis boazodoalu várás Finnmárkkus:

- Bohccuid johtaleami diehtovuodu čilgen areálalihkahallamiid oktavuodas luohttámuša buorideami dihte eiseválddiid, boazodoalu ja dutkanbirrašiid gaskka.
- Orohagaid ja siiddaid eanaresurssaid duodašteapmi, ja dili bearráigeahččan ja buot jahkeáigequohtumiid ovddideapmi.
- Metoda ja geavahusa ovddideapmi ovddeš ja plánejuvvon lihkahallamiid ollislaš váikkuhusaid árvvoštallamiid.
- Boazodoalu návccaid ja gelbbolašvuoda nannen nu ahte sáhtášedje duohtavuodas leat mielde váikkuheamen ja leat mielde konsultašuvnnain mearrádusaid oktavuodas mat sáhttet sidjiide njuolga váikkuhit.
- Ovddidit vejolašvuoda váldit alit oahpu boazodoallofágas.

- Doibmii bidjat eavttuid mat gusket ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuhtii, ja dasto viidáseappot ovddidit eavttuid mat gusket ekologalačcat ceavzilvuhtii dan oktavuodas go areála- ja guohtonvuodđun lea njuolga eaktun.
- Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami viidáset ovddideapmi ja oktiordnen, geavahusnjuolggadusaiguin, geahpedanplánaiguin ja bággodoaibmaortnegiiguin.
- Oažžut sadjái láhkamearrádusaid kommišuvnna/duopmostuolu ásaheami várás maid bokte sáhtá mearridit siskkáldas riektediliid.
- Konsultašuvdnageavahusa buorideapmi sihke dan ektui ahte goas ja movt áššit konsulterejuvvojit, ja makkár áššiin galgá konsulteret.
- Boazodoalu almmolaš hálddašeami boahpteáiggi bissovaš organiserema čielggadeapmi, ja seammás sáhtá oanehis áiggis dahkat rievdadusaid maiguin čielggasmahttit boazodoallohálddašeami válde- ja ovddasvástáduslinnjaid.
- Boazodoalu hálddašanressursaid ja -gelbbolašvuoda nannen, sihke departemeanttas, boazodoallohálldahusas ja dan guovllukantuvrrain ja Sámedikkis.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus

Álggahus

Riikkarevišuvnna iskkadeami oktavuodas ceavzilis boazodoalu birra Finnmárkkus áigu Sámediggi buktit árvalusaid áššái Stuorradiggái.

Evttohus

Evttohus *Bargiidbellodatjoavkkus (Bb) Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Margit Eli Anti Oskal ja Inger Jorstad, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Synnove Angell, Norgga sámiid riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) lahtus Gunn-Britt Retter, Árja Olaf Eliassen, johttisápmelaččaid listtu lahtus Per A. Bæhr*

Evttohus 1

Kuvlačoakkis mii álgá ná: Orohagaid ja siiddaid eanaresursaid duodašteapmi ..... rievdaduvvo dánin:

- Orohagaid ja siiddaid eanaresursaid duodašteapmi, dás maidái visogovva sisabahkkemiin, ja dili bearráigeahččan ja buot jahkeáigeguhtumiid ovddideapmi.

Kuvlačoakkis mii álgá ná: Oažžut sadjái láhkamearrádusaid komišuvnna/duopmostuolu ásaheami ..... rievdaduvvo dánin:

- Oažžut sadjái láhkamearrádusaid komišuvnna/duopmostuolu ásaheami várás mas lea dárbbalaš sámi kulturmáhttu, mii sáhtá mearridit siskkáldas riektediliid.

Ođđa kuvlačoahkkis manjá kuvlačuoggá mii álgá ná: Oažžut sadjái láhkamearrádusaid .....

- Bargat ahte nannet Eanajuohkinrievtti fága- ja kulturgelbbolašvuoda ferte álggahuvvot dalán.

Ođđa manjimus lassecealkka teakstaoasis mii álgá ná: Sámediggi oaivvilda ahte bargui....

- Dálkkádatrievdamiin lea mearkkašupmi ceavzilis boazodollui. Dan maid ferte vuhtiiváldit.

Kuvlačoakkis mii álgá ná: Boazodoalu dorjot boaresvirot riekti ja dološ áiggi rájes....., rievdaduvvo dánin:

- Boazodoalu dorjot oktasaš boaresvirot riekti ja dološ áiggi rájes geavaheapmi, mii mearkkaša dan ahte boazodoalu priváhtarievttálaš vuoigatvuodát galget doahttaluvvot. Dán vuodul sáhttá háhkat einnostañvejolašvuoda ja čielga ovddasvástádusjuogu.

Lasáhus maññá maññimus cealkaga:

Bajimus boazologu mearrideapmi

- Go boazolohku geahpeduvvo de fertejit dat álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat stáhtas lea boazodoalu ektui álgoálbmotealáhussan ja boazodoallosámi álbmoga ektui, čielggaduvvo.
- Bajimus boazologu mearrideapmi ferte vuodđuduvvot duodaštuvvon ja máhttovuodát loguide main sihke ealáhusas ja hálddahusas lea oktasaš áddejupmi.
- Siiddarájaid čielggadeapmi dálveguohtumiin Finnmárrkus lea hui deatalaš jus galgá juksat ceavzilis boazodoalu, nu ahte buot dálveguohtumat galget biddjojuvvot vuodđun bajimus boazologu mearrideapmái.

Doarjja ja nuppástuhttinortnegat

- Ovdalگو boazolohkogeahpedemiid sáhttá čadahit, de ferte kártet guđe ekonomalaš- ja sosiála ortnegat gávdnojit daid ovttaskas olbmuid ja bearrašiid várás, mat fertejit guodđit ealáhusa eaktodáhtolaččat dahje bákkus. Jus eai gávdno doarvái buori ortnegat dálá vuogádagas, de ferte ásahit heivehuvvon ortnegiid mat sihkkarastet ja fuolahit sin geaidda dat guoská ovdalگو boazolohku geahpeduvvo. Dán proseassas ferte erenoamážit váldit vuhtii nissonolbmuid ja mánáid. Ferte ásahit heivehuvvon doarjjaortnegiid/-doaimbajijuid boazodoallošiehtadusa rámmaid siskkobealde sin várás geat fertejit guodđit ealáhusa.

Geahpedanplánat

Geahpedanplánat:

Sámediggi bivdá ahte departemeanta váldá vuhtii proseassa boazologu geahpedeami oktavuodas dassáži go Riikkarevišuvnna cuiggodeamit váilevašvuodaide leat guorahallojuvvon ja sajis.

Dát mearkkaša earret eará ahte:

- Boazologu heiveheami lávdegotti bargu ferte gárvvistuvvon
- Heaittihanortnegat fertejit leat sajis

Evttohus *Ovddádusbellodagas (FrP) Aud Marthinsen ja Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven*

Evttohus 2

Sámediggi doarju Riikkarevišuvnna váldoloahppajurdagiid das ahte mihttomearri juksat ceavzilis boazodoalu Finnmárrkus ii leat ollašuttojuvvon, ja ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta oččodeamis ceavzilis boazodoalu leat váilevašvuodát, ja ahte váikkuhangaskaoapmegeavaheamis leat váilevašvuodát.

Sámediggi čujuha njuovvandeattu ja elliidčálgu gaskavuhtii, ja vuordá ahte Ráđđehus fargga čadaha doaimbajijuid boazonjuovvama oktavuodas dain orohagain mat eai doahttal bajimus lobálaš boazologu iežaset orohagas.

Sámediggi lea oaidnán ahte boazodoalus leat vahágat iešguđet sivaidd geažil. Váldosivvan dasa ahte boazodoalus leat erenoamáš stuorra vahágat boraspiriid geažil, lea ahte guohtun dáhpáhuvvá meahcis birra jagi. Dat mearkkaša ahte ieš doallovuogis lea stuorát vahátriska, ja dagaha ealáhusa erenoamáš raššin go boraspiriid lohku lassána.

Sámediggi registrere ahte láhkadulkomis leat vuostálasvuodát, nu ahte ollugat vásihit ahte bohččot guhtot dain eatnamiin mat leat ráfáiduhthojuvvon boazoguohtuma vuostá.

Sámediggi lea sakka fuolastuvvan siskkáldas riidduid geažil ealáhusas, mas muhtumat váillahit strukturerema vai ealáhus lea gánnáhahti, ja earát fas oaivvildit ahte eaiggátvuohta dušše historjjálaš oamasteapmi ja kultuvrralaš ceavzilvuohta lea doarvái. Sámediggái orru leamen nu ahte struktuvrariעדadus dárbbášuvvo.

Sámediggi čujuha dasa ahte eanaš boazodoallit doaimmahit doaimmaset hui bures. Ollu boazodoallit ja orohagat buvttadit stuorra bohccobiergohivvodaga mas lea áidnalunddot kvalitehta. Sin doallovuohki lea ceavzil sihke ekonomii ja ekologii ja dan dáfus go lea sáhka fuolaheamis sámi kultuvrra. Lea deatálaš čujuhit dasa ahte maiddái dáid boazodolliid ealáhusdoaimma gillá go árgabeaivvis leat riiddut ja heajos beaggin.

Sámediggi čujuha dasa ahte dan rájes go boazodoalloláhka meannuduvvui ja dán rádjai, lea leamaš eanet ja eanet mediain duodálaš riidduid birra boazodoalus. Reportášat muitalit ahte guohtumat billášuvvet menddo ollu bohccuid geažil, muitalit riidduid birra eará ealáhusaiguin, ja ollu váttisvuodáid birra boraspiriiguin ja boraspirovahátortnegiid birra.

Sámediggi muittuha ahte ulbmil, nu go dat boahotá ovdan odđa boazodoallolágas, lea oččodit dakkár boazodoalu mii lea sihke ekologalaččat ja ekonomalaččat ceavzil. Dat galgá ollašuhthojuvot ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat ceavzilis boazodoalu ulbmiliid bokte.

Sámediggi aiddostahtá ahte dás ferte doaba ekologalaš ceavzilvuohta leat deatalemos, ja bajábealde eará ulbmiliid. Sámediggi čujuha dasa ahte boazodoallopolitihkas geavahit ulbmiliid mat muhtun muddui leat vuostálagas. Sámediggi oaivvilda ahte deatálaš eaktun jus galgá juksat ekologalaččat ceavzilis doalu buot vuodđoealáhusain, lea gánnáheapmi. Nappo lea ge ekonomalaš gánnáheapmi ealáhusas eaktun jus galgá juksat ekologalaččat ceavzilvuođa. Eaktun dasa lea ahte fas ahte ovddiduvvo eanet ulbmilaš ja dássettolaš ealáhus, mii ollásit deattuha buvttadit borramuša mas lea buorre kvalitehta ja maid jearahit dakkár márkanis mii máksá bures.

Sámediggi lasiha vel ahte sihke ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilvuođa ulbmil hástaluvvo dain ovddabealde čilgejuvvon váttisvuodáin all boazologuin, menddo heajos guohtumiin, stuorra elliiddearvvašvuodáváttisvuodáiguin ja heajos márkanáddejumiin.

Sámediggi oaivvilda ahte kultuvrralaš ceavzilvuođa ulbmil eaktuda ahte boazodoallu heivehuvvo daidda birrasiidna mat leat dálá servodagas. Kultuvrralaččat ceavzilis boazodoallu mearkaša ahte doallovuohki rievdaduvvo dađi mielde go teknologii ja luondu ja servodat rivdet. Boazodoallu ferte nu mo eará ge ealáhusat vuhtiiváldit ahte doalu heiveheapmi odđáiiguin teknologii ja vehkiin, dagaha maiddái ahte eai dárbbášuvvo nu ollu gieđat ealáhusas.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

Evttohus 3: Árras Inga-Lill Sundset, BB, NSR/SÁB, Johttisápmelaččaid listu ja Árja

Kuvlačuokkis mii álgá ná: Orohagaid ja siiddaid eanaresurssaid duodásteapmi ..... rievdaduvvo dánin:

- Orohagaid ja siiddaid eanaresurssaid duodásteapmi, dás maiddái visogovva sisabahkkemiin, ja dili bearráigeahččan ja buot jahkeáigeguhtumiid ovddideapmi.

Kuvlačuokkis mii álgá ná: Oažžut sadjái láhkamearrádusaid kommišuvnna/duopmostuolu ásaheami ..... rievdaduvvo dánin:

- Oažžut sadjái láhkamearrádusaid kommišuvnna/duopmostuolu ásaheami várás mas lea dárbbaslaš sámi kulturmáhttu, mii sáhttá mearridit siskkáldas riektediliid.
- Siiddarájaid čielggadeapmi dálveguohtumiin Finnmárkkus lea hui deatalaš jus galgá juksat ceavzilis boazodoalu, nu ahte buot dálveguohtumat galget biddjojuvvot vuodđun bajimus boazologu mearrideapmái.

Ođđa mañimus lassecealkka teakstaoasis mii álgá ná: Sámediggi oaivvilda ahte bargui....

- Dálkkádatrievdamiin lea mearkkašupmi ceavzilis boazodollui. Dan maid ferte vuhtiiváldit.

Kuvlačuokkis mii álgá ná: Boazodoalu dorjot boaresvirot riekti ja dološ áiggi rájes....., rievdaduvvo dánin:

- Boazodoalu dorjot oktasaš boaresvirot riekti ja dološ áiggi rájes geavaheapmi, mii mearkkaša dan ahte boazodoalu priváhtarievtálaš vuogatvuodát galget doahttaluvvot. Dán vuodul sáhttá háhkat einnostañvejolašvuoda ja čielga ovddasvástádusjuogu.

Lasáhus mañná mañimus cealkaga Bajimus boazologu mearrideapmi

- Bajimus boazologu mearrideapmi ferte vuodđuduvvot duodaštuvvon ja máhttovuodot loguide main sihke ealáhusas ja hálldahusas lea oktasaš áddejupmi.
- Vuodđun ferte biddjojuvvot ahte boazologu geahpedeamit fertejit mielddisbuktit ahte ekonomalaš ja sosiála ortnegat leat sajis árvoštallanvuodđun ovttaskas olbmuid ja bearrašiid várás, erenoamážit guoská dát nissonolbmuid ja mánáide, geat juogo eaktodáhtolaččat dahje bákkus fertejit eret ealáhusas. Fertejit ásañuvvojit doarjjaortnegat/doaimmat olggobealde boazodoallošiehtadusaid rámmaid. Dan čujuhuvvo dan bargui maid Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Sámediggi ja NBR leat čađaheamen.

Sámediggi bivdá departemeantta vuordit boazologu geahpedemiin dassážiigo Stuorradiggi lea meannudan Riikkarevišuvnna raportta.

Dát mearkkaša earret eará ahte:

- Boazologu heiveheami lávdegotti bargu ferte gárvvistuvvon
- Heaittihanortnegat fertejit leat sajis

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 1 ii ovddiduvvon.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 28 jienain. 2 jienastedje beali.
- Evttohus 3 mearriduvvui 28 jienain 2 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui mearriduvvui 28 jienain 2 jiena vuostá

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Inga-Lill Sundset, áššejođiheadđji	
2	Hans J. Eriksen	Geir Johnsen
		Mariann Wollmann Magga
		Jarle Jonassen
	Hans J. Eriksen	
3	Mathis Nilsen Eira	
4	Randi A. Skum	
5	Kirsten Ellinor Guttorm Utsi	
6	Mariann Wollmann Magga	Anders Somby jr.
7	Marit Kirsten Anti Gaup	Aili Keskitalo
		Mathis Nilsen Eira
		Kirsten Ellinor Guttorm Utsi
	Marit Kirsten Anti Gaup	
8	Inga-Lill Sundset	
9	Per Andersen Bæhr	Marit Kirsten Anti Gaup
	Inga-Lill Sundset	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha Riikarevišuvnna iskkadeapmái ceavzilis boazodoalu birra Finnmárkkus dokumeanta 3:14 (2011-2012) maid Stuorradiggi lea meannudeamen. Dán raportta Stuorradikki meannudeapmi stivre viidáset barggu ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmárkkus. Čujuhit dasa ahte Stuorradikki bearráigeahččan- ja konstitušvdnalávdegotti eanetlohku Árvalusas S. nr 111 (2004-2005) deattuhii man deatalaš lei Sámediggái addit stuorat váikkuhanfámu boazodoalopolitiikka hábmemei ja ahte Sámedikki mearrádussii danne ferte biddjojuvvot stuorra deaddu. Dasto čujuhuvvo dasa ahte Stuorradikkis lea konsultašvdnagatnegasvuohta sámiguin, ja erenoamážit min ovtasteaddji orgánain – Sámedikkiin, ILO-konvenšuvnna nr 169 guđát artihkkala mielde. Dát gusto dalle go Stuorradiggi áigu ollu rievdatit konsulterejuvvon evttohusaid maŋŋá go dat leat sáddejuvvon daidda, dahje nugo dán oktavuodas, áššiid maid Stuorradiggi njuolga meannuda, dalle go ráđdehus ii leat ovddidan ášši ja konsulteren dan birra.

Sámediggi guorrasa Riikarevišuvnna váldokonklusuvnnaide ahte mihttomeari ceavzilis boazodoalu ektui ii leat ollašuvvan Finnmárkkus, ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea čurbbet stivren mihttomeari ceavzilis boazodoalu juksama hárrái, ja váikkuhangaskaoamit leat adnojuvvon čurbbet.

Sámedikki oaivila mielde dárbbášuvvo ollislaš analysa ja strategiija man bokte juksat mihttomeari ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmárkkus. Danne ávžžuha ge Sámediggi Stuorradikki bivdit ráđdehusa, konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu bokte Sámedikkiin ja Norgga Boazosápmelaččaid Rükaserviin, ráhkadit strategiija ceavzilis boazodoalu várás Finnmárkkus. Stuorradiggediedáhus nr 9 (2011-2012) Eanadoallo- ja biebmopolitiikka, sámediggeráđi árvoštallamat ja Sámedikki mearkkašumit lávdegottis – Riikarevišuvnna iskkadeapmi ceavzilis boazodoalu hárrái Finnmárkkus – fertejit oktan Riikarevišuvnna iskkadeami Stuorradikki meannudemiin, biddjojuvvot vuodđun ja vuolggasadjin bargui dákkár strategiijain.

Sámediggi oaivvilda ahte bargui ceavzilis boazodoalu juksamis Finnmárkkus ja bargui ollislaš strategiijain dasa, ferte biddjojuvvot vuodđun:

- Dálkkádatrivdamei lea mearkkašupmi ceavzilis boazodollui. Dan maid ferte vuhtiiváldit.

- Oassemihhtomearit ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda hárrái leat nubbi nuppis sorjavaččat ja váikkuhit nubbi nuppi. Seamma láhkai go ekologalaš ceavzilis geavaheamis sáhtta leat buorre váikkuhus sámii boazodoalloekonomiijii ja kultuvrii, de lea ceavzilis kultuvra deatalaš ekologalaččat ceavzilis geavaheami juksamii boazodoalus.
- Vuodđolága § 110a ja álbmotriekti bidjet rámmaid boazodoalu láhkaaddima, doaibmajuid ja almmolaš hálddašeami hábmemei. Dát lea guovddáš vuodđu árjjalaš suodjaleami juksamii ja boazodoalu posiitivvaš ovdáneapmái álgoálbmotealáhussan ja –kultuvran.
- Boazodoalu dorjot oktasaš boaresvirot riekti ja dološ áiggi rájes geavaheapmi, mii mearkkaša dan ahte boazodoalu priváhtarievttálaš vuoigatvuoddat galget doahttaluvvot. Dán vuodul sáhtta háhkat einnostanvejolašvuoda ja čielga ovddasvástádusjuogu.

Sámediggi oaivvilda ahte čuovvovaš beliid ferte árvvoštallat ollislaš strategiijas ceavzilis boazodoalu várás Finnmárkkus:

- Bohccuid johtaleami diehtovuodu čilgen areálalihkahallamiid oktavuodas luohttámuša buorideami dihte eiseválddiid, boazodoalu ja dutkanbirrasiid gaskka.
- Orohagaid ja siiddaid eanaresurssaid duodašteapmi, dás maiddái visogovva sisabahkkemiin, ja dili bearráigeahččan ja buot jahkeáigeguhtumiid ovddideapmi.
- Metoda ja geavahusa ovddideapmi ovddeš ja plánejuvvon lihkahallamiid ollislaš váikkuhusaid árvvoštallamiid.
- Boazodoalu návccaid ja gelbbolašvuoda nannen nu ahte sáhtášedje duohtavuodas leat mielde váikkuheamen ja leat mielde konsultašuvnnain mearrádusaid oktavuodas mat sáhttet sidjiide njuolga váikkuhit.
- Ovddidit vejolašvuoda váldit alit oahpu boazodoallofágas.
- Doibmii bidjat eavttuid mat gusket ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuhtii, ja dasto viidáseappot ovddidit eavttuid mat gusket ekologalaččat ceavzilvuhtii dan oktavuodas go areála- ja guohtonvuodđun lea njuolga eaktun.
- Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami viidáset ovddideapmi ja oktiordnen, geavahusnjuolggadusaiguin, geahpedanplánaiguin ja bággodoaibmaortnegiiguin.
- Oažžut sadjái láhkamearrádusaid kommišuvnna/duopmostuolu ásaheami várás mas lea dárbbaslaš sámii kulturamáhttu, mii sáhtta mearridit siskkáldas riektediliid.
- Siiddarájaid čielggadeapmi dálveguohtumiin Finnmárkkus lea hui deatalaš jus galgá juksat ceavzilis boazodoalu, nu ahte buot dálveguohtumat galget biddjojuvvot vuodđun bajimus boazologu mearrideapmái.
- Konsultašuvdnageavahusa buorideapmi sihke dan ektui ahte goas ja movt áššit konsulterejuvvojit, ja makkár áššiin galgá konsulteret.
- Boazodoalu almmolaš hálddašeami boahpteáiggi bissovaš organiserema čielggadeapmi, ja seammás sáhtta oanehis áiggi dahkat rievdadusaid maiguin čielggasmahttit boazodoallohálddašeami válde-

ja ovddasvástáduslinnjaid.

- Boazodoalu hálldašánressaid ja -gelbbolašvuoda nannen, sihke departemeanttas, boazodoallohállddahas ja dan guovllukantuvrrain ja Sámedikkis.
- Bajimus boazologu mearrideapmi ferte vuodđuduvvot duođaštuvvon ja máhttovuđot loguide main sihke ealáhusas ja hállddahas lea oktasaš áddejupmi.
- Vuodđun ferte biddjojuvvot ahte boazologu geahpedeamit fertejit mielddisbuktit ahte ekonomalaš ja sosiála ortnegat leat sajis árvoštallanvuodđun ovttaskas olbmuid ja bearrašiid várás, erenoamážit guoská dát nissonolbmuid ja mánáide, geat juogo eaktodáhtolaččat dahje bákkus fertejit eret ealáhusas. Fertejit ásahuvvojit doarjjaortnegat/doaimmat olggobealde boazodoallošiehtadusaid rámmaid. Dan čujuhuvvo dan bargui maid Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Sámediggi ja NBR leat čadaheamen.

Sámediggi bivdá departemeantta vuordit boazologu geahpedemiin dassážiigo Sturradiggi lea meannudan Riikkarevišuvnna raportta.

Dát mearkkaša earret eará ahte:

-Boazologu heiveheami lávdegotti bargu ferte gárvvistuvvon

-Heattihanortnegat fertejit leat sajis

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.09.12 dii. 13.45.

Vuolláičállit leat lohkat čoahkkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádusat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 19.01.2015

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jarle Jonassen
jođiheaddji

Marie Therese N. Aslaksen

Mathis Nilsen Eira

Jørn Are Gaski